

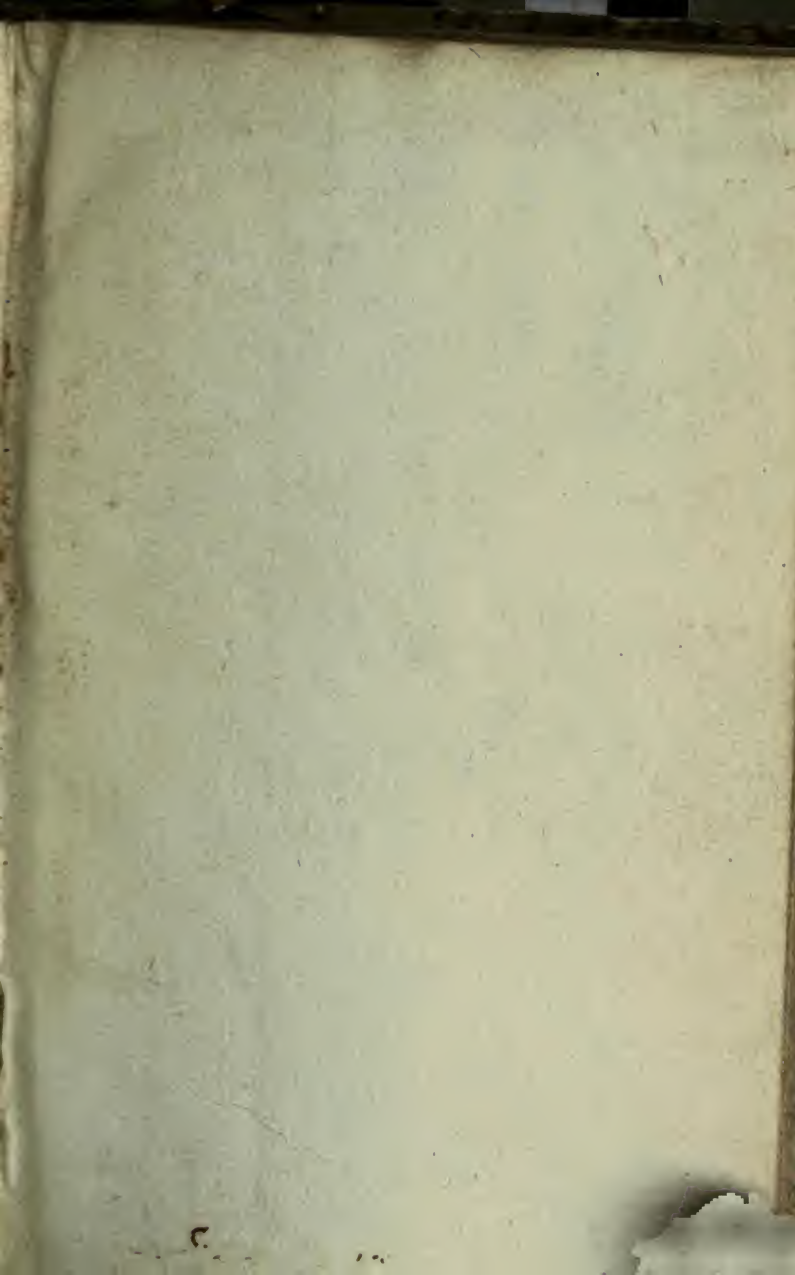

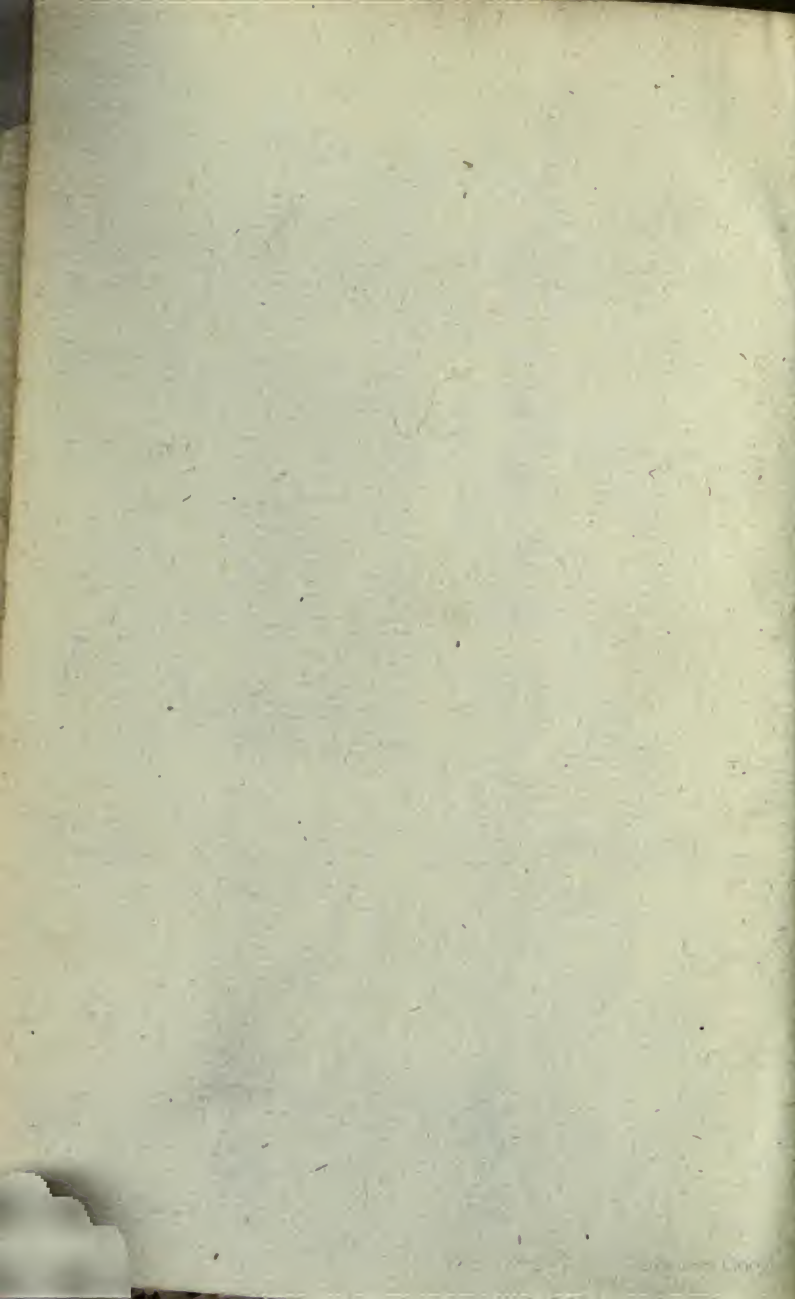
l. H. I.

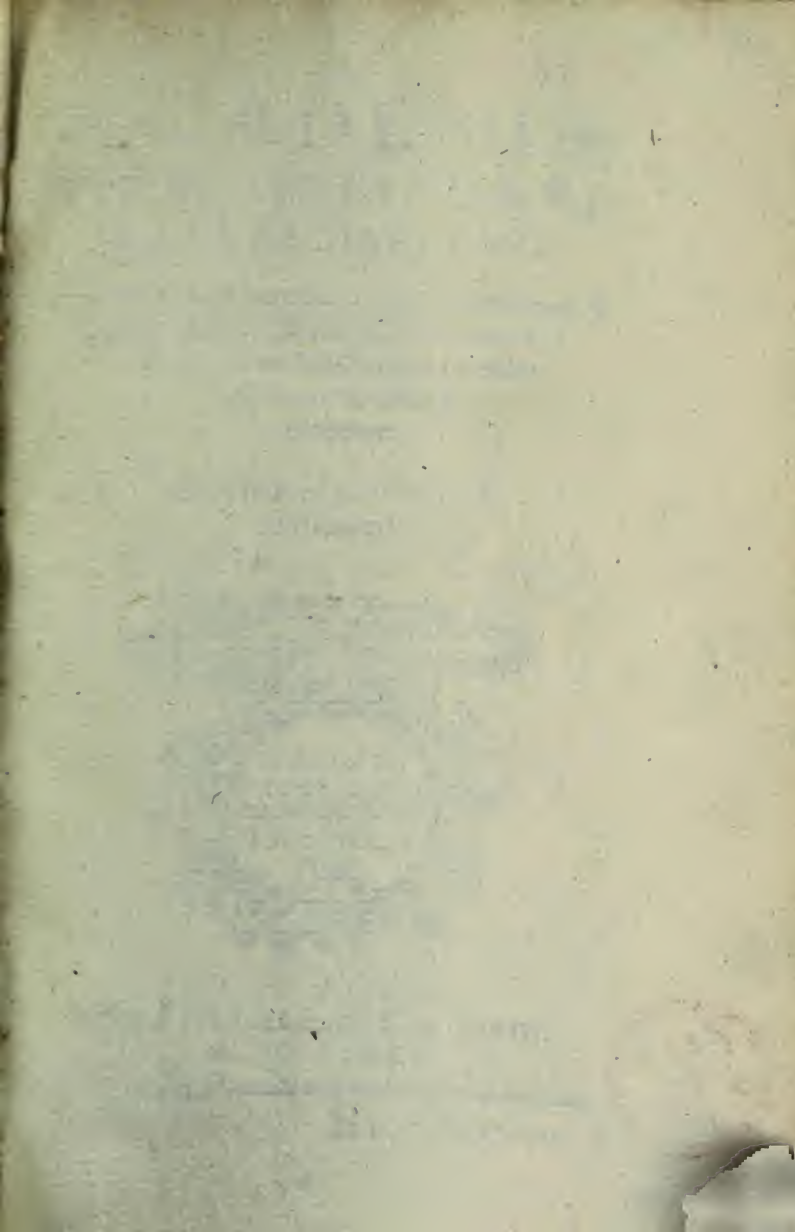
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

5 vend. an 4

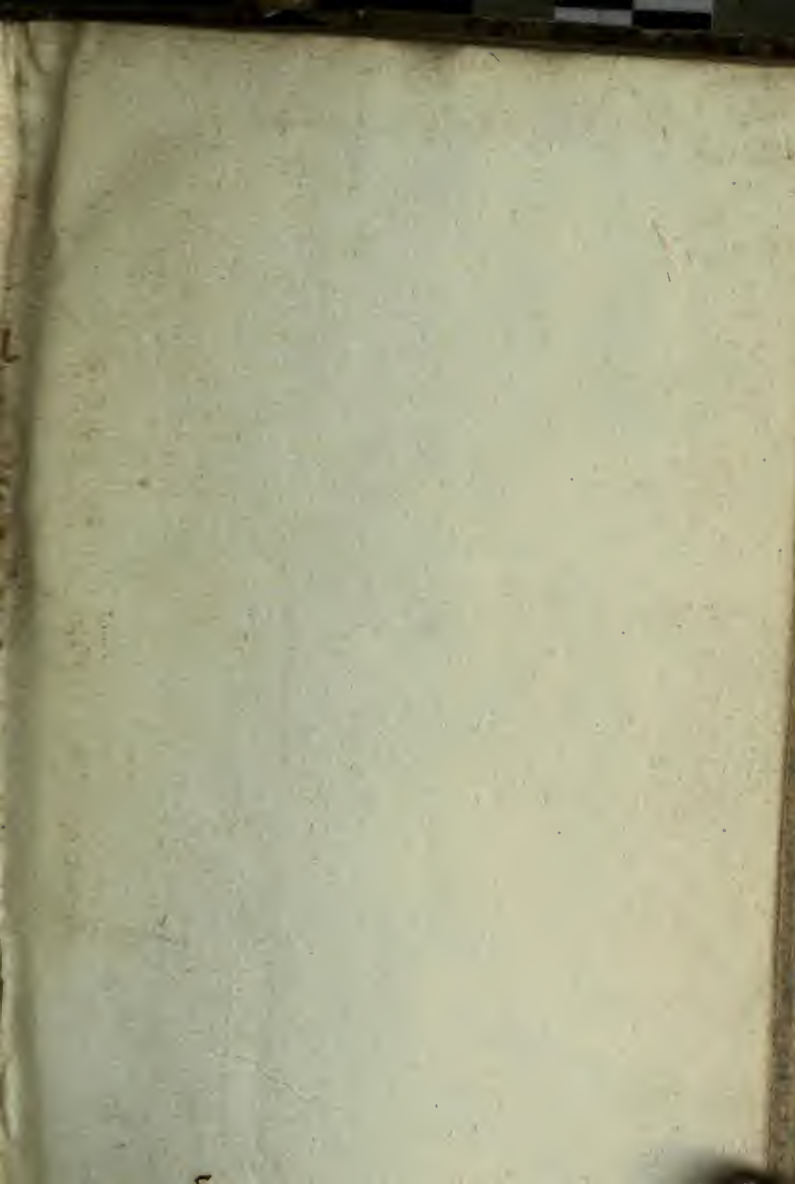
Q. H. I.

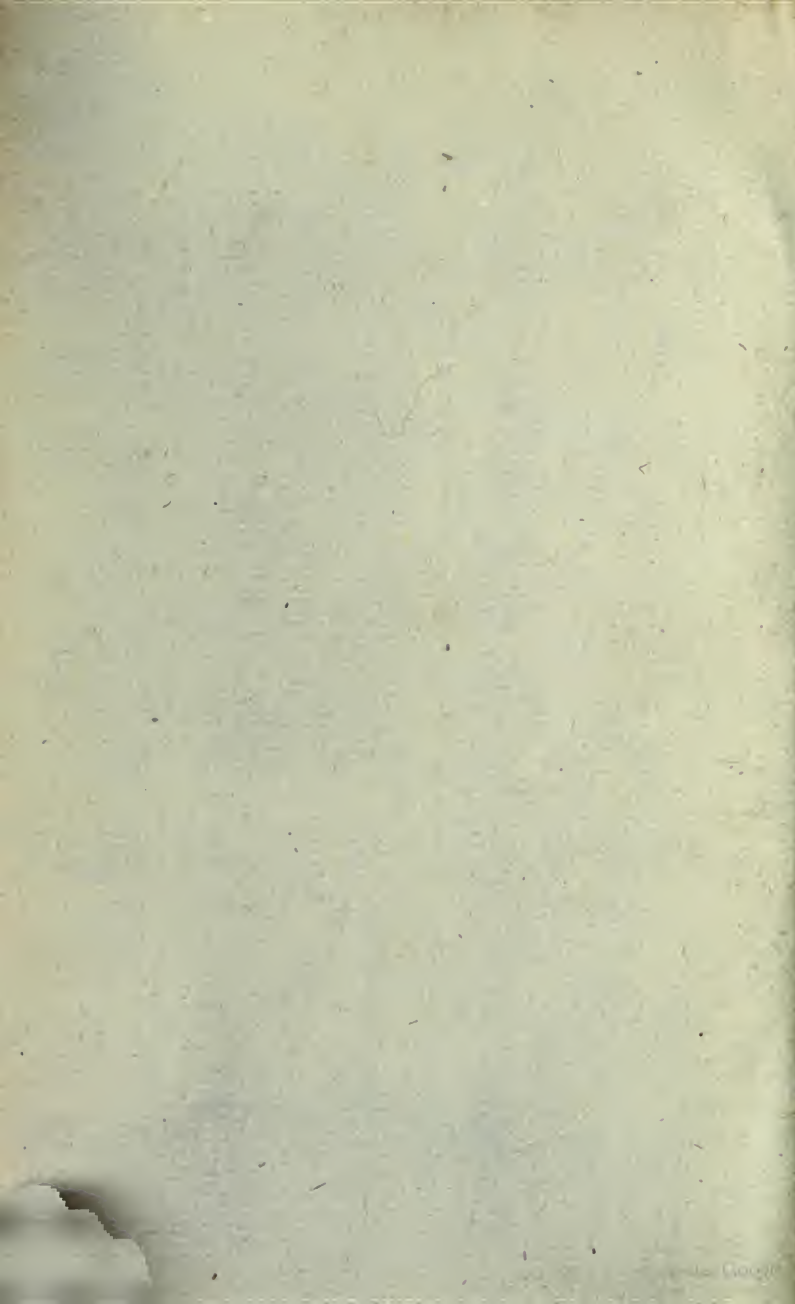

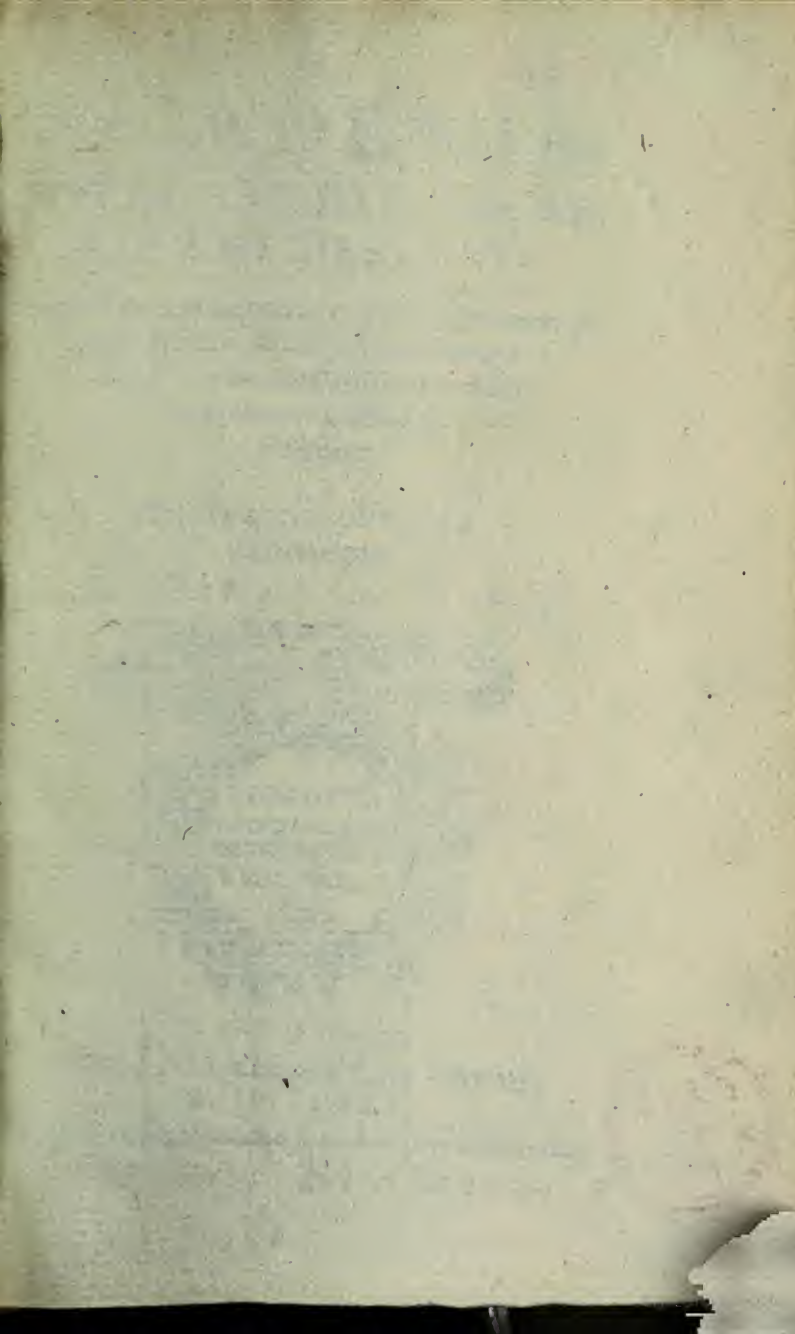
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

6 vend. an 42

Hix. 2215

ACADEMIA= RVM ORBIS CHRI- STIANI LIBRI DVO.

Quibus prater earum originem, institutionem, &
progressiones, Noachi post diluuium, & S S.
Apostolorum Iesu Christi in Europam
aduentus & Colonia de-
scribuntur.

Authore Iacobo Mid-
dendorpio.

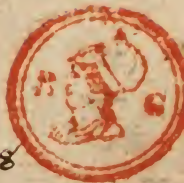
et des purus beat

COLONIAE.
Apud Maternum Cholinum.
M. D. LXXII.

Cum Priuileg. Cæs. Ma. et autoritate ordinaria.

Petrus Baudetius

ACADEMIA

VM CRISTIANI

STADII ILLUSTRI

INSTITUTIONUM

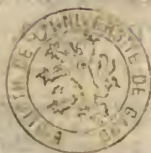
ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

ACADEMICARUM

Apud Martinum Cholinum

MDCCCLXXII

Compositum & editum in officina

BEATISSIMO
PATRI GREGORIO
XIII. PONTIFICI MAXIMO,
Iacobus Middendorpius.

S. P. D.

Beatissime Pater, Pon-
tífex Optime Maxi-
me. Quàm verè o-
lim grauissimi sapien-
tissimiq̃ue viri prò-
nunciârint: quò præ-
stantius quicque est,
& in Republica Christiana magis neces-
sariũ ac vtile, eò semper id à malis et sce-
leratis hominibus, qui cũ salute & pace,
atque tranquillitate publica bellum ge-
runt, acriùs oppugnari: cùm multis alijs
perspicuis argumentis, tũ in diuinarum
humanarumq̃ rerum scientia, quæ Græ-
cis φιλοσοφία vocatur, superioribus annis
euidenter apparuit. Nam earum artium
quæ vt re sunt ipsa, sic appellantur bonæ,
doctrina, non hominum aliquorum inge-
nijs excogitata est, sed ab ipso rerũ om-
niũ creatore Deo, in primos humani ge-
neris

EPISTOLA

neris authores, ad gubernationem huius
visibilis templi sui, orbis que terrarum, ad
veram religionem, syncerumque Dei cul-
tum retinendum transfusa, & paulatim
per optimos viros, adiutores spiritus san-
cto, propagata, fideliterque ad poste-
ros transmissa fuit. Qualiter enim ea in
omni hominum memoria à crudelissimis
quoque gentibus, quando eius præstan-
tia, & vberrimos fructus, incredibilèque
voluptatem percipiebant, honorata &
cultata sit, ex vetustissimis annalibus atque
historijs, à me est apertè declaratum Latī-
næ facundiæ clarissimus parens, & singu-
lare Imperij Romani ornamētum M. T.
Cicero, philosophiam scribit vrbes pepe-
risse, dissipatos homines in societate vi-
tæ conuocasse, ex feris & agrestibus red-
didisse mites, domicilijs eos, & cōiugijs
copulasse: legum denique inuentricem,
magistram morum & disciplinæ, virtutū
indagatricē, expultricemque vitiorū ap-
pellat. Quocircā primo quidē S. P. Q. R.
deindē gloriosissimi eorū Cæsares atque
Imperatores, mirificè eius studio exarde-
scere cœperunt: et doctos atque eloquētes
viros, preciosissimi thesauri loco, ex alijs
prouin-

Lib. 5. Tus-
culan. que
stionum.

DEDICATORIA.

Prouincijs intulêre. Erêxerunt prætereâ
scholas, & publica bonarû literarû gym-
nasia, vbi perpetuò traderêtur, ne vllò vn-
quàm tempore adeò necessariæ artes inte-
rirênt. Id quod aliarû gêtium Principes &
magistratus imitabâtur: vt summo studio
et maximis sumptibus tã libros, quàm eo-
rû interpretes, atq; professores ex Iudæa,
Aegypto, Græcia, Italia, relinquisq; remo-
tissimis prouincijs euocarent. Cōtrà ve-
rò, humanæ salutis & trāquillitatis publi-
cæ inimicus, veræq; religionis, & diuini
cultûs capitalis hostis Diabolus, adeò
perspicuû lucē è mûdo, per homines im-
probos, tollere cōcupiuit, vt nec seiplos,
nec Deû suû homines cognoscerênt, sed in
dēsissimis tenebris versantes, in grauissi-
mos errores, et pestilentissimas hæreses, August. li.
summâq; infelicitatē plaberêtur. 18. de ciuit.
enim Apostata, Ecclesiâ dei et verâ Chri- Dei ca. 52.
stianâ religionē euersurus, scholas Chri- Niceph. li.
stianorû claudi præcepit, & bonas literas, 10. ca. 25.
quibus vera religio à maiorib. cōstituta Socrâtes
ppagataq; erat, discere vetuit. Nō aliter li. 3. ca. 16.
quâ Philistæos olim pcurasse acceperat, 1. Regum
ne Iudæi arma haberênt, quibus se, fortu- cap. 13.
nasq; suas, & verâ religionē tuerêtur atq;

EPISTOLA

Lib. i. ca. i.

defenderent. Et sicut impius Antiochus rex, vt Machabæorum historia testatur, Iudeorum synagogam atque religionem oppressurus, sacros eorum libros exussit, nec eos profiteri publicè, nec priuatim retinere permisit: ita Arrianæ heresis patroni, vt audacter & liberè in Ecclesia grassari, oppressaq; veritate, mēdacia obtrudere imperitis liceret, Nicæni cōcilij decreta, & S. S. Patrum vtilissimos libros aboleuerunt. Quod D. Athanasij, cætorumq; Aegypti, Thebaidis, & Libiæ Episcoporum, ad pontifices Romanos

Sapiē. c. 6.

4. Esd. c. 14

epistolæ testantur. Orbemque euer-
suri, sapientiam euertere studuerunt: nam multitudo sapiētium sanitas est orbis terrarū: sublataque sapiētia, & libris sacris, homines in tenebris versantur. Religio quidē & sapiētia inseparabili nexu inuicē cohærēt, vt sublata euersaque sapiētia, inermis & nuda religio facilius opprimatur: ereptaq; cognitione & sciētia, tollatur omnis ratio, authore Cicerone, & vitæ degēdæ, & rerū agēdarum. Similiter

Cic. lib. i.
de finib.

Zonaras li.

3. Annaliū.

Leo Imperator Græcorum, quia cum reliquijs & imaginibus sanctorum bellum susceperat, egregiam illam domum, quā reli-

DEDICATORIA.

relinqui Imperatores duodecim sapiētissimis viris Constantinopoli attribuerāt, vnā cum libris, & præstantissimis duodecim uiris crudeliter exussit, eò quòd tam impio instituto repugnarent, & cæteris Catholicis, apud quos summa eorum authoritas erat, idem facere persuadebant. Vnde satis apparet, quare homines scelerati contra bonas artes, contra vetustissimas academias, cōtraque literatos viros, à diabolo tanto operè incitentur. Sed vicit semper inuicta veritas, atq; dei authoris sui, fauore, ac sapientissimorum hominū patrociniò cōtra pertinaces aduersarios sic defensa philosophia constitit, vt quò magis premeretur, tantò splendidior euaderet, nihilque in vniuerso mundo præstantius, nihil admirabilius, nihil preciosius eruditione & sapientia haberetur. Ideoque non solū vera religio mirificè floruit, verùm etiam publica pax, et amicitia, & humanitas, ac omnium optimarum rerum abūdantia vbiq; cernebatur. Rursus tamen accidit (quod sine lacrymis, & absque grauissimo dolore vir bonus referre nō potest) vt superioribus tēporibus homines quidā temerarij

& arrogantes exorirentur, quicūq;
 Catholicae religioni, & paci publicae,
 suatore Diabolo, bellum indicere de-
 creuissent, contra liberales artes, at-
 que Academias, & humanitatis studia,
 linguas acuere, calamisque lasciuire au-
 derent. Ut velut è coelo missi cen-
 sores atq; Aristarchi contra totius Chri-
 stiani orbis consensum insurgere, recteq;
 constitutam philosophiā perturbare, ac
 tot sudoribus conscriptos, vtilissimaque
 doctrina refertos libros, ac immensis sū-
 ptibus optimorū Principū fundatas, bi-
 bliothecas hostiliter diripere, scholas at-
 q; academias euertere, minimè vererētur.
 Futurum rati, ut cū ista omnia eripu-
 sent, viri Catholici, in quos maxima ver-
 borum licentia incurrebant, auctoritate
 destituti, veram amplius religionem tue-
 ri pro dignitate nequirent. Ipsi verò soli
 ab omnibus colerentur, aliorum res & bo-
 na, quando nemo contradicere vel aude-
 ret vel etiam posset, liberè inuaderent, vo-
 luptatibus, quas diu cōcupierant, auda-
 cter fruerentur, sceleraque eorum, & su-
 perbiam, auaritiam, libidinem, in tene-
 bris imperiti non animaduverterent. Quæ
 cūq;

DEDICATORIA

cūm mihi vehēmenter indigna, & nullo
prorsus modo ferenda viderētur, homi-
num clarissimorum precibus, & publicæ
salutis amore impulsus, bonarum litera-
rū, & sapientiæ, atque academiārū quale-
cūque patrociniū defensionemq; susce-
pi: & duos de celebrioribus academijs,
adiutore Deo, superioribus annis libros,
prout tunc otium & ratio ferebat, con-
scripsi. Quorum primo Academiæ no-
men, locum, & vetustatem, præcipua-
rumque rerum, quæ hætenus in acade-
mijs usurpantur, rationem perquisiui:
bonarumque artium vberrimos in Re-
publica Christiana fructus aperui. Ut
hac vtilitate homines permoti, eas re-
tinerent: & viri Principes ad instau-
randas Academias atque scholas, maio-
rum suorum exemplo, excitarentur.
Secundus liber, literarum & ingenua-
rum artium originem demonstrabat:
qualiter eas Iudæi ante & post dilu-
uium à se repertas, ad cæteras gentes,
quæ nunc in orbe infideli morantur,
transmiserint. Qui libri cū in manus ho-
minum peruenissent, ex varijs omniū fe-
rè Prouinciārū academijs doctissimorū

EPISTOLA

& clarissimorum virorū humanissimæ
literæ ad me redierunt, quibus diligētis-
simè admonerēt, vt similiter orbē Chri-
stianum describerē. Qua propter ab Ita-
lia, Prouinciarū Regina, & matre, exor-
sus, celebriores Christiani orbis academi-
as sic descripsi, vt ex scriptura sacra, &
orthodoxis patribus, ex antiquissimis ve-
rissimisque historijs, ex certissimis argu-
mentis, & probabilibus cōiecturis aper-
tè declarem, quòd ipse Noachus cum sa-
peto filio, nepoteque Gomero, post dilu-
uium veram religionem, & bonas literas
in Italiam, cæterasq; Europæi nostri or-
bis Prouincias vnà cum colonijs intro-
duxerit. Deinde quomodò superstitioni-
bus & idololatria, fraudibus diaboli,
corruptam hanc philosophiam, D. Pe-
trus velut alter post idolomania diluui-
um Noach, cæteri que apostoli Iesu Chri-
sti in singulis Prouincijs restituerint: Ac
qualiter, quo tempore, quibusque autho-
ribus, ad eam retinendam & propagan-
dam, academiæ fuerint institutæ. Vt
hinc Catholicæ religionis, & veræ sapi-
entia vetustas, & certitudo perspiciatur,
quæ tanto sacrorum cōciliorum & flo-
rentis-

DEDICATORIA.

rentissimarum academiarum cōsensu stabilita est. Quoniam verò semper desideravi prodesse quàm plurimis, & neminem laedere, operam dedi, vt me intra præsentem causam continerem, ne in personarum aut locorum criminationem, quarundamque Prouinciarum nimiam laudem, aliarum vituperium diuerterem. In describendis autem academijs, hic mihi ordo seruandus apparebat, vt primò cōstaret, quādo, & per quos singulæ essent institutæ, deinde, vtrùm omnes liberales artes, an aliquæ tantùm in ijs traderentur, quem modum in electione Rectoris, cæterorumque magistratuum obseruarent, quas scholas, & priuata gymnasia haberent, quibus legibus vterentur. Adderentur præterea illustres doctrina vel alia re viri, qui in ijs operã literis dedissent, indicarenturque; in singulis disciplinis doctores, qui præcipua fama innotuerunt. Sed hoc quia vno libro, & ab vno homine fieri non posse videbam, in præcipuis tantùm indicaui: in reliquis id ostendi, quod præsentī argumento, & tempori sufficere queat. Nam de priuilegijs academiarum, & viris illustribus, quidã

ex-

EPISTOLA

ex professo integris libris disseruerunt. Bibliothecas, & quæcunque ad rem literariam, vsusque scholasticos, & ad præsentis temporis mores, atque religionem pertinebāt, minimè prætermisi. Historiarum diuersitas, & scriptorū in hoc argumento penuria. ac abstrusarum rerum multis difficultatibus circumsepta natura crebrò effecit, vt cogitatione suscepti muneris fatigarer, & propemodū desperarem, quando infinitum penè laborem me suscepisse videbam. Perduravi tamen, quia coeperā, & eò tandem præsens opus excreuit, vt hinc viri Catholici meū conatū facile sint deprehensuri. Quorū expectationi si minimè satisfactum est, dissimulari aliquid ab ijs meritò & ferri poterit, quod veterū scriptorū monumēta, vnde certiora depromerē, defuerūt. Tales equidē rationes sēp p̄duxi, quæ p̄babiles saltē videri possint, si veras, propter historicorū diuersitatē. inuenire nō potui. Nā quī maximorū principū res gestas describerēt, atq; abditas diuersarū rerū naturas perscrutarētur, plurimi sēper fuerūt: qui hoc argumētū ex p̄fesso accuratius tractaret, nemo adhuc, quod mihi quidem

DEDICATORIA.

quidē cōstare protuit, repertus est. Si ergo viri philosophi illis, quando fidē suam parum in scribendo probare, alicubi etiam fortē à vero aberrare videbantur, esse tamen aliquid cur dandam veniā putarūt: omnes bonos mihi in primis veniam daturos cōfido. Propterea quod illi, qui doctissimi viri et habebantur & erāt, cū ingenij atque eruditionis gloriā sibi propoluisse, in tāta abūdātia rerū et optimorū authorū copia, ea omnia vt causæ dignitas postulabat explicaturi credebantur: ego aut nulla pfectō gloria vetustioribus de rebus, et maxima in obscuritate latētibus, pro dignitate scripturū profiteor. Sed quia sapiētia patrociniō destituebatur, nō laude quidē aliqua, vel præmijs, nec gratia alicuius vel odio, sed discipulorū meorū, amicorūque, studijs & voluntati gratificaturus, animū ad scribēdū appuli. Id me effecturū sperās, vt iuuetus bonas literas ardentius amare & colere inciperet, & doctiores viri tā necessario tempore de hoc argumēto, pro sua in bonas artes gratitudine, & erga Rempub. Christianam amore, perfectius aliquid cogitandum incitarentur. Qui si Musarum, quæ ipsos

EPISTOLA

ipsos in tantum splendorem euexerunt, & tanta nunc inuidia laborant, patrociniū suscipere voluerint, ipsi quidem solidam veramque laudem bonorū omnium consensu sunt consecuturi, quod in re tanta, & quæ magno est hominibus ad vitam rectè instituendam, trāquillèque Rempub-
licam gubernandam adiumento, studiū ponere non sint grauati. Et me instituti mei atque laboris eò minùs pœnitebit, si sensero multorum discendi scribendi que studia commouisse. Nam primò quidem Martinus Lutherus academias, lupanaria & synagogas satanæ, Sodomas atque Gomorras appellauit. Deindè Libertini, artes liberales calumniabantur, & leges ciuiles, quæ ad Reipublicę gubernationem necessariæ sunt, diaboli inuenta, medicinam verò, quæ à Deo creata est, idololatriam vocarunt. Et longiùs, vt fit, progressi, scripturā sacram audacter reiecerūt, vnumquemque apostolorum aliquo scommate notarunt: Paulum vas fractū, Ioannem stolidum iuuenem, Petrum abnegatorem Dei, Matthæum fœneratorē, blasphemum ore nuncupantes. Vt summo-
perè necessarium sit, tam nefandos errores

Caluinus
contra Li-
bertinos
cap. 24.

Idē. cap. 3.
& ca. 9.

DEDICATORIA.

res à viris catholicis redargui, ne vera religio & sapientia prorsus extinguatur, et paganismus reuiuifcat.

Equidem semper ferè authorum, unde singula deprompta sint, nomina, & libros annotaui, nisi in illarum rerum tractatione versarer, quæ sunt omnibus notissimæ, & multorum historijs celebratæ. Quæ ab historicis variè dicuntur, ibi sæper apud me antiquior fuit doctissimorum hominum autoritas, qui multos ante annos vixerunt, & res olim gestas diligenter literis mandârunt, quam eorum qui vel iam sunt, vel nuper nati fuere, vt non nisi ex alijs eam cognitionem haurire potuerint. De quarundam verò academiarum origine tanta varietas inde mihi orta videtur, quòd in numeris annorum transcribendis facillimè error committatur : & quòd alij ab eo tempore numerare cæperunt, quo à supremo magistratu concessum fuit, vt erigerentur, alij ab eo quo erigi & florere cæperant, nonnulli etiam quando instauratæ fuerint, cùm hæc tènus iacuiscent obscuræ. Pætereð, in aliquibus

Vnde tâta inter scriptores de academiarum origine varietas.

bus Rebus publicis celebres diu scholę triuiales extiterant, priusquā academię fundarentur, quod multis errandi occasionem prębuit. Ad hęc, vt ad insignem aliquem fūdatorem suę academię originem referrent, apertē mentiri, quā verum dicere, aliqui maluerunt. Ego singulis diligenter consideratis, illos scriptores probaui, qui fide & diligentia cæteris pręstare, ac cū veteri historia cōgruere videbātur. Si quid verius, perfectius, q̃; ab aliquo allatū fuerit, libēter recepturus: & si singulę Academię hęc accessio nē facere voluerint, haud molestē feram.

Illum autem de verę religionis, & sapientię, & bonarum artium, atque academiarum origine, Noachi que post diluuium in Italiam aduentu, & colonijs, laborem, S. T. supremo Christi in terris vicario, ac Noachi, et B. Petri Apostoli successori, orthodoxę Religionis, ecclesię Catholicę veręque sapientię patrono atque vindici dedicandum putauī. Quem cum summa auctoritate, maximam doctrinam coniunctam habere, bonarumq; literarum, ac doctorum hominū singularū Mœcenatem existere, ex S. T. studiosissimi

DEDICATORIA

fiffimi D. Bernardi Cholini, Romanæ a-
 cademiæ alumni, Materni Cholini, Ty-
 pographi et senatoris Colonienfis, filij
 literis, atque egregijs optimorū homi-
 num sermonibus, nō sine incredibili vo-
 lūtate percepi. Iccirco nequaquam mihi
 cōmittendum arbitrabar, quin S. T. no-
 uum illum summum pontificatum, in hac
 occasione, quam diligentiffime gratula-
 rer. Eadē oratione vſurus, qua olim
 Senatus Romanus Tacitum recens ele-
 ctum Imperatorem, apud Vopifcum, al-
 locutus eſt: Suſcipe Imperium, ex Senatus
 auctoritate, tui loci, tuæ vitæ, tuæ mentis
 eſt, quod mereris. Quis melius quàm gra-
 vis imperat? Quis melius quàm literatus
 imperat? Quis melius quàm ſenex impe-
 rat? Quod bonum, fauſtum, ſalutareque
 ſit, Diu priuatus fuiſti, ſcis quemadmo-
 dum debeas imperare, qui alios principes
 pertuliſti: et qui de alijs Principibus iu-
 dicaſti. Quæ omnia cum in S. T. cumula-
 tiſſimè reperiri, Chriſtianus, orbis intel-
 ligat: nemo eſt, qui non optima quæq; ſi-
 bi de illa polliceatur. Ideoque omnes bo-
 ni ardentiffimis precibus Deum orant,
 vt tantum Pontificem chariſſimæ ſponſæ

EPISTOLA

suæ ecclesiæ catholicæ, filiæ verò sapien-
 tiæ tam periculoso et necessario tempore
 diu incolumen conseruet. Cuius singu-
 lari pietate, continentia, eruditione, pru-
 dentiaque futurum sperât, vt repurgatis
 moribus, sublatis vitijs, profligatis hære-
 sibus, antiqua pietas & sanctimonia, or-
 thodoxa religio, & vera sapientia, & bo-
 næ literæ pristino nitori ac gloriæ resti-
 tuâtur. Vnde omnium optimarum rerum
 abundantiâ, publica salus, & tranquillitas,
 ac diuturna pax in vniuersum Christia-
 num orbem proculdubio est reditura:
 S Q T. sempiternum decus, immortale
 nomen, & maximam gloriam consequetur:
 quod rebus maxime deploratis, ta-
 tholicam religionem, & sapientiam sub-
 leuare, fulcire, &, per Dei præpotentis
 gratiam, confirmare potuerit. Sapientia
 denique, cuius ego hic originem, excel-
 lentiam, & fructus aperui, Maximo Pon-
 tifice digna est: talemque contra pertina-
 cissimos aduersarios, & acerrimos ho-
 stes patronum desiderat qualem S. T. il-
 le præstare poterit. Colonia Agrippinæ, Idibus Iulij An-
 no 1572.

VVilhelmus

Vilhelmus Lindanus, Episcopus
Ruræmundensis, Iacobo Middendorpio S.

Macte virtute mi Middendorpi, strenuus
perge, anitam & Apostolicā fulcire & pro-
pugnare doctrinam. Utinam & alijs pro-
fessoribus ad vnum omnibus ista esset mens, ista do-
cendi ratio probata, vt huc omnia ipsorum collima-
rent studia, omnes curæ incumberent: profectò bre-
uinobis aureum seculum polliceri auderem. Lau-
do præclaram abste operam huic argumento, hisce
temporibus aptissimo, de scholis datam.

Onuphrius Panuinius historicus Ro-
manus, ad quendam amicum.

Iacobum Middendorpium, virum doctissimum
hortare, vt susceptū de academijs opus absoluat:
nam Catholica religio ex sacrorum conciliorum
& academiarum consensu ac antiquitate, multum
confirmatur. Qua de re Fredericus Staphilus
ad me literas dedit. Et viri docti peritum aliquem
huius argumenti scriptorem diu desiderauerunt.
Middendorpij dictio, & studium probantur.

Gerardus Matthifius Geldriensis,
Candido Lectori.

HVC ades historiam variarum noscere rerum
Qui cupis, hanc præsens te docet iste liber.

Te docet in primis Academica quæ sit origo,
Quæ vis, quæ ratio qualibet, ecce tibi.
Multaque præterea, quoniam gratissima lectu
Continet, assidua volue reuolue manu.

Thomas Hatcherus Cantabrig. An-
glus, Iacobo Middendorpio.

Magna est virtutis vis, multum valet, etiam
disiunctissimis in locis, ingenuarum artiũ,
communitas & coniunctio. Equidem illa
studio & amore tui iam dudum mirifice sum incen-
sus, etsi te nunquam viderim. Quia enim in li-
brum fortè tuum de celebrioribus vniuersi terrarum
orbis academijs incidi, & rerum præstantissimarũ
lectissimis verbis, grauiissimisque sententijs tracta-
tionem expendi: Reipublica Christiana gratulatus
sum, & artificem tam peritum, & defensorem tam
eximium contigisse. Neque verò quicquam à te
excogitari vnquam potuisse crediderim, vel ad in-
genij præclaras istas dotes, longè latèque diffunden-
das, vel ad virtutem tuam prædicandam commodi-
us, quàm in academiarum eruēda antiquitate, &
dignitate illustranda, operam & studium posu-
isse. Tu interim mi Middēdorpi perge, vt cœpisti, aca-
démias totius orbis celebratissimas facere, orbis vt te
totus cognitum artificem celebret, academia vt suspi-
ciat, ingenuarũ artiũ præstantissimi quique cultores
omnibus vt humanitatis officijs, de officijs scholasti-
cis scriptorem tam eximium prosequantur.

Ioannes

Ioannes Copus Oxonien. Anglus,
Iacobo Middendorpio,

Singularem illam præstantissimi ingenij tui in-
dolem, & egregiam maximarum artium do-
ctrinam, quæ ex scriptis tuis apparet, doctissi-
mi in his locis viri, terra à te mariq; disiuncti, sum-
mo amore & benevolentia prosequuntur: mihi quæ
authores fuerunt, ut te, per hanc occasionem, ad ex-
adificandum exoptatissimum de academij's opus di-
ligentissime adhortarer. Id enim Deo gratum, ti-
bi gloriosum, & Christianæ Reipublicæ vltissimum
fere arbitrantur. Præsertim cum te in Theologia
et Iurisprudētia, & Philosophia, atque historijs, mi-
rifice versatum intelligant. Ut tantum stu-
dij & eloquentia allaturus esse videaris,
quantum causæ magnitudo
postulat.

* * *

INDEX

INDEX ACADEMIARVM quæ hîc describuntur.

ITALIAE.

Romana	40.	Duacensis	288
Bononiensis	191	Erphordiensis	288
Ferrariensis	199	Francfordiensis	289
Florentina	201	Friburgensis	289
Mediolanensis	207	Gripsualdensis	290
Neapolitana	209	Hafniensis	290
Papiensis	212	Heidelbergensis	291
Patauina	214	Ingolstadiensis	292
Perusina	220	Lipsensis	293
Pisana	222	Louaniensis	296
Salernitana	223	Marpurgensis	300
Senensis	224	Moguntina	300
Veneta	225	Pragensis	302
Bergomensis	227	Rostochiensis	302
Mutinensis	227	Treuerensis	303
Taurinensis	228	Tubingensis	303
		Viennensis	306

SICILIAE.

Syracusana	236	VVittenbergensis	310.
Messina	241	VVirtzburgensis	312
Panormitana	243	Visontina	312.

Catinenfis 243

POLONIAE.

GERMANIAE.

Coloniensis	273	Cracouiensis	315
Basiliensis	286	Vratislauiensis	} 316
Dillingana	287	Posnensis	
		Regiomontana	}

GALIAE

GALLIAE.

Parisiensis	332
Andegauensis	340
Auinionensis	342
Aurelianensis	342
Biturigenis	345
Burdegalenfis	346
Cadomensis	346
Dolana	346
Lugdunensis	346
Montispeffulana	346
Nantes	} 350
Nimecensis	
Pictauiensis	
Rhemensis	
Tolosana	351
Caturcensis	352
Maſiliensis	352

HISPANIAE.

Ceſarauguſtana	} 367
Conimbricenis	
Complutenſis	

Compoſtellana

Eburenſis	} 368
Gandiana	
Granatenſis	} 369
Hiſpalenſis	
Ilerdenſis	
Maioricana	
Onnedenſis	} 370
Oſcana	
Oſſunenſis	
Salmanſicenſis	} 371
Seguenſana	
Toletana	
Valentina	

ANGLIAE.

Cantabrigienſis	379
Oxonienſis	382
Bannachorenſis.	385

SCOTIAE.

Aberdonienſis.	} 386
S. Andrea.	
Glasquenſis.	

FINIS.

GALLIAE		
Alumina	100	Alumina
Calx	100	Calx
Carbonis	100	Carbonis
Chrysocolle	100	Chrysocolle
Emulsi	100	Emulsi
Essentia	100	Essentia
Extrahit	100	Extrahit
Infusio	100	Infusio
Maceratio	100	Maceratio
Opuscula	100	Opuscula
Phlegma	100	Phlegma
Resina	100	Resina
Spiritus	100	Spiritus
Tinctura	100	Tinctura
Unguentum	100	Unguentum
ANGLIAE		
Alumina	100	Alumina
Calx	100	Calx
Carbonis	100	Carbonis
Chrysocolle	100	Chrysocolle
Emulsi	100	Emulsi
Essentia	100	Essentia
Extrahit	100	Extrahit
Infusio	100	Infusio
Maceratio	100	Maceratio
Opuscula	100	Opuscula
Phlegma	100	Phlegma
Resina	100	Resina
Spiritus	100	Spiritus
Tinctura	100	Tinctura
Unguentum	100	Unguentum
SCOTIAE		
Alumina	100	Alumina
Calx	100	Calx
Carbonis	100	Carbonis
Chrysocolle	100	Chrysocolle
Emulsi	100	Emulsi
Essentia	100	Essentia
Extrahit	100	Extrahit
Infusio	100	Infusio
Maceratio	100	Maceratio
Opuscula	100	Opuscula
Phlegma	100	Phlegma
Resina	100	Resina
Spiritus	100	Spiritus
Tinctura	100	Tinctura
Unguentum	100	Unguentum

FINIS

ACADEMI- ARVM ORBIS CHRISTIA-

NI LIBER PRIMVS, QVO MVNDI

post diluuium instauratio, Noachi
in Italiam aduentus, & Colonia, ac Ita-
lia et Sicilia Academia, vsusq; scho-
lastici describuntur.

ITALIA.

Vanquàm Graci se vetustis-
simos omnium hominum pa-
rentes, bonarumq; literarū,
& ingenuarum artium pri-
mos inuentores extitisse, per
summam impudentiam teme-
ritatemq; affirmare ausu fu-
erunt: tamen alibi aperte,

ni fallar, à me est demonstratum, quod à Iudæis ista
fuerint profecta, qui & diuinarum & humanarū
rerum scientiam ante diluuium peruestigauerunt,
duabusq; columnis inscriptam, ad posteros suos in no-
uo orbe trans miserunt. Quocircà ex veterum pro-
batissimorum historicorum scriptis, & certissimis
argumentis, ac probabilibus coniecturis, & tam lo-
corum quàm gentium nominibus colligitur, in Ita-
lia, Germania, Gallia, Hispania, Anglia, veram re-
ligionem, literas, & sapientia studia fuisse, ante-

Iudæi lite-
ras et oēs
bonas ar-
tes primi
inuenerūt,

A

quàm

quàm in Graciam peruenirent: quodquæ hac non à Gracis barbari, vt ipsi loquebantur, sed contra potius Graci à barbaris acceperint. Vetus enim opinio est, multis huc vsque deducta seculis, et sapientissimorum hominum, qui res à condito mundo gestas scripserunt, perscrutati quæ sunt, stabilita consensu, quod Noachi posteritas ea, sicut à maioribus suis ante diluuium acceperat, in Europeam orbis nostri partem introduxerit. Nec sine grauissimis causis ab omnium rerum opifice, & collapsarum instauratore, conseruatore quæ Deo factum esse, vetustissimi ac præstantissimi authores probant, quod post vniversale diluuium, quo non modò homines, sed bruta quoque ratione carentia extincta fuerunt, Noachus (qui solus cum vxore sua, cum tribus filijs, eorumquæ vxoribus superfuerat, in arca à Deo conseruatus) in eam orbis partem quæ nunc Italia dicitur, authore spiritus sancto, fuerit progressus. Cum enim Dominus Deus veteris mundi Gygantes, & improbos homines, qui toties admoniti resipiscere nolebant, aquarum inundatione atque diluuiio prorsus extinxisset: pro suo incredibili erga genus humanum amore, Noacho, quod vir iustus, & veræ antiquæ religionis cultor permanerat, indulgit, vt is per suos filios atque nepotes nouum orbem, qui idololatria & sceleribus care-ret, instauraret. Deinde vt eius peccati quod Adamus & Eua primi parentes, per temerarium vetiti pomi contactum introduxerant, verum medicum et

Gen. ca. 9 saluatorem Christum Iesum procrearet. Quare ijs benedixit, vt multiplicarentur, & replerent vacuam terram

terram. Vxores autem eorū quod tunc ferè plures li-
 beros procrearint, non solum à doctissimis scriptori-
 bus asseritur, sed humana etiam rationi omninò con-
 sentaneum est: nam hoc seculo quando infinita ho-
 minum multitudo est, nullaquē necessitas (quam ip-
 sa natura nunquam deserit) hoc postulat, crebrò ge-
 minos nasci apparet. Quocirca breui tempore su-
 pra modum excreuerunt, vt non tantum eam regio-
 nem qua primò ex arca egressi sunt, & Armenia fu-
 isse creditur, quippe in cuius montibus Moses arcam Gene. ca. 8.
 salutis resedisse post diluuium testatur, colere possent,
 sed in remotiores etiam prouincias emigrare. Gra-
 uissimi certè authores affirmant, quod Noachus an-
 te mortem suam supra viginti quatuor millia viro- Vincen. Er-
 rum, præter mulieres & paruulos à filijs nepotibus phordius,
 quē procreatos viderit: imò quod totus orbis iterū Naclerus,
 fuerit habitatus. Vnde brutorum animalium, qua Functius,
 secum ad necessarios vsus ex Armenia adducturi e- alijq; pluri
 rant, multitudo & fœcunditas æstimari potest. mi recētio
 Noachus ergò totius mundi post diluuium instau- res idem
 rator & parens, ac veluti terrestris quidam Deus, fi- probant.
 lios nepotes quē suos cum religione, bonas literas, quæ Cic. 5. Tuf-
 ad fulciendam, gubernandam, ornandam quē Rem- culan. Vi-
 publicam pertinebant, docuit. Nam quantopere de hic li. 1.
 bonæ artes in Republica necessaria sint, veteres etiā cap. 5. de
 philosophi perspexerunt. M. enim Cicero: O philo- acade.
 sophia inquit, vitæ dux, ô virtutis indagatrix, expul- Externa
 trix quē vitiorum, quid non modo nos, sed omniū ho- signa & cæ-
 minum vita sine te esse potuisset? Multas præterea remonias
 ceremonias, & varia externa signa, ipsis Noachus introduxit
Noachus.

reliquit, quorum admonitu veram religionem, atq;
virtutes, propter quas præ cæteris omnibus homini-
bus conseruati à Deo, tantisq; beneficij's ornatu esset,
retinere cogerentur. Impios autē cultus, & Gigan-
teos mores, atque scelera, ob quæ vniuersa terrarum
orbis iusto Dei iudicio perijisset, cauerent: nec eorum
facta imitarentur, quorum exitum perhorresceret.
Eorum verò pleraq; infra referemus, reliqua apud a-
lios reperiuntur, & nimis longum esset hic recensere.
Atque hinc non solum dei bonitas in conseruandis pi-
is, & puniendis impijs iustitia perspicitur: sed Noa-
chi quoque singularis prouidentia, & posterorum le-
uitas, impudentiaq; apparet. Quoniā saluberrimas
res tam recte, tamq̃ue prudenter institutas, olim in
grauissimam abusionem conuerterunt. Et hoc tem-
pore homines quidam superbi & arrogantes, exter-
na signa piè vtilliterq; à maioribus nostris, pijsimis
& sapientissimis viris christianis, iam inde ab initio
restituta per Iesum Christum veritatis introductas
ceremonias, quibus homines literarum ignari, et ru-
dis populus ad pietatem, virtutisq; studium permoue-
retur, condemnant, eripiunt, peruertunt. Quam re
sicut veræ pietatis hostem diabolus diligenter imitā-
tur, ita votis omnibus optandum esset, vt aliquando
tandem miserabilem interitum eorum qui simile o-
lim facere voluerunt, pro exemplo caperet, & à tam
nefario instituto abstinerent. Quāta enim omniū op-
timarū rerū perturbatio fuerit cōsecuta ijs in locis,
vbi omnis iustitiæ & pietatis imago ex oculis hominū
sublata erat, vir bonus absq; lachrymis recordari nō
potest.

potest. Postquam verò his rebus satis instructi appare-
bant, vt & virtutibus studere, et contrarijs vitijs, at-
q; idololatria abstinere posset: tunc de ducendis per
vniuersum orbem, qui diluuiò perierat, colonijs, cogi-
tare cœpit. Quem orbẽ tribus filijs suis ita distribuit,
vt semò Asiam, Chamo Africam, Iapeto Europam et
aliquam Asiæ partem colendam, & rectè gubernan-
dã, ex præcepto Dei attribueret. Singularum quoque
regionum naturam, itinera, & pericula, Geometria
peritissimus vir, aperuit. Et tunc filios sanctè inuicẽ
promittere voluit, ne quis alterius imperiũ vllò vn-
quã tempore inuaderet, Chanaã verò quia perfidus
erat, & patris sui Chami impietate exprimebat, Pa-
lastinã Semo per vim ademit. Eam quia cedere Semo
nolebat, Dominus deus Abrahamo promisit, quod ip-
se Chami posteros, Amorraum, Iesubaũ, Hethaũ, &c.
esset eiecturus. Sicut per Moysen, & Iosue, ceterosque
Iudeorũ magistratus, tandẽ factũ esse, scriptura sa-
crate testatur, & fidelissimi historici memoria prodi-
derũt. Vt terræ sanctæ, Iudeis promissæ, vsurpatio, nõ
spoliũ sit appellãda, sed sui iuris, quo iniuste per vim
exuti erant, ex præcepto Dei vindicatio. sũt qui vni-
uersum hominũ genus in tres ordines ab ipso Noacho
diuisũ fuisse asserant: in liberos, in milites, & in ser-
uos, vel in sacerdotes, equites, & plebẽ. Vnde versus.

Noachus
in tres par-
tes mundũ
distribuit.

Epipha. in
Ancorato.
Augu. ser.
105. de tem-
por. to. 10

Huc forte
allusit Da-
uid: Nõ in
gladio suo
possederũt
terrã, &c.
Psalm. 43.

Tu supplex ora, tu protege, tu quẽ labora.

Quod dũ singuli curabãt, tota respub. pulcherimẽ
administrabatur: cõtrã verò faciẽtes, vt suũ quisq;
officiũ negligeret, vsurparet alienũ, grauitè Rẽpubl.
labefactarũt. Id Israëliticæ gẽtis exẽplo Ioseph. et Ege-

sippus pulcherrimè declarant. De præsentī seculo
elegantè cecinit Horatius Flaccus:

Quī sit Mecenas, vt nemo quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu sors obiecerit vlla,

Contentus viuat, laudet diuersa sequentes?

Quantoperè hinc Christiana Respublica labefa-
ctetur, nemo est qui ignoret. Ipsi ergò Noachi filij,
vt à patre præceptum erat, in suam quisque prouin-
ciam profecti, eam instaurare cœperunt, abductis
secum ex Asia brutis animalibus, quæ in vsu huma-
nos à Deo creata, & in arca conseruata, iterumquæ
multiplicata erant. Plurimos quidem homines, mul-
tasquæ bestias primis in sedibus post ductas colonias
semper permansisse credo: sed vtrum ipse Noachus
singulas colonias per ordinem duxerit, an potiùs in
prima sede perdurarit, donec filij nepotesque inuen-
tas terras excolerent, ac tunc demùm secutus fue-
rit, suum cuique iudicium permitto. Ego tam ar-
duis, summaquæ in obscuritate latentibus de rebus,
vbi scriptura sacra & euidentes rationes deficiunt,
ex nudis coniecturis statuere non assueui. Illis qui
studium in his ponere voluerunt, vt summo labore a-
liquid certi eruerent, nec tamen id per omnia adse-
cuti sunt, alicubi etiā fortè, propter maximam om-
nium propè rerum obscuritatem, aberrauerunt à ve-
ro, gratias agere pro istis laboribus soleo, & condona-
re potiùs aliquid, quàm tanta verborum licentia (vt
plerisque moris est) perstringere, crebrò etiā petu-
lanter in mortuos incurrere. Quibusdam celebribus
bistoricis videtur, quod primas colonias ipse Noa-
chus

Quando
Noachus
in Italiam
puenerit.

chus duxerit, ac post annos decem in Scythiam reuer-
sus, nouas colonias ordinârit. Sed hæc quæstio mul-
tum lucis inde acceptura erit, si constiterit, vtrum
Diuus Petrus Apostolus Iesu Christi, velut alter post
horrendum idololatriæ diluuium Noachus, ex Iu-
dæa (vbi vera arca, & vnica humani generis salus
Christus Iesus natus, professus, & mortuus est) in Ita-
liam, primam Christianorum coloniam duxerit: an
potius cum multi per Italiam christiani florerent,
ecclesiaquæ nonnihil constitisset, tandem contra Si-
monem Magum decertaturus, nouamquæ ecclesiam
confirmaturus, Romam venerit, de quo suo loco fusi- Gen. ca. 9.
us pertractabitur. Moses scriptum reliquit, quod
Noachus post diluuium 350 annos superuixerit: ic-
circo satis hoc inter authores conuenit, quod colonias
iterum iterumquæ visitârit, quid agerent, quantum
promouerent, vtrum in vera religione, & priscis mo-
ribus perseuerarent, num malitia alicubi fraudibus Lucas in
diaboli irreperet. Sicut Petrus, Paulus, ceteriquæ a- actis apo-
postoli in nouo christiano orbe post alterum diluuiũ stolorum
recenter fundatas ecclesias sapius confirmauerunt. hoc descri-
bit,
Non minorem difficultatem habet, an ante temera- buge nati-
riam Babylonica turris ædificationem, & primæ ni 500. 60
linguæ, quæ hæctenus vna apud omnes incorrupta quæ- 10 50. 11
permanerat, confusionem, in Europam nostram vlla 11 10. 16. 2
colonia peruenerint: an hæctenus Iapetus, Gomerus- 11 10. 30
quæ in prima sede apud Noachum perdurârint, & sola 11 10. 31
impj atque maledicti Chamis progenies, duce Nembro- 11 10. 32
do, turrim extruxerit. Pro vtrâque parte variæ pro- 11 10. 33
babiles cõiecturæ adferri possunt, quas hîc nimis lō-

Gen. ca. 11. gum esset referre. Moses noster refert, quod cūm terra esset labij vnius, & sermonum eorundem, post diluuium profecti sint de Oriente in terram Sēnaar, habitarintq; ibi, & ciuitatem atque turrim. edificare cœperint, cuius culmen pertingeret vsque in cœlum, vt celebrarent nomen suum, antequā diuideretur in vniuersam terram. ideoq; deus diuiserit linguam eorum, vt non intelligeret vnusquisq; vocem proximi sui, atque sic diuiserit eos ex illo loco in vniuersā terram, vocatusq; sit locus iste Babel, quod ibi confusum esset labium vniuersa terra. Hoc an vniuer-

Iosephus li. 1. ca. 9. Cōmestor ca. 38. hist. Genes. saliter, de omnibus omnium Noachi filiorum eius temporis posteris intelligendum sit, an particula riter, de filijs Cham, equidem dubitatur. Moses indefinite loqui videtur. Sibylla verò, cuius auctoritatē Iosephus & Comestor hac in re vsurpant, particula ris enunciationis signo definiuit, dūm sic apud Iosephum Latinum loquitur: Cūm omnes homines vnius vocis essent, quidam turrim edificauerunt excel-

Vide etiā pulchra quādam apud Philonē in lib. de Gigant. et li. de cōfusi. linguarū. rō ex Iosepho ceterisq; scriptoribus colligitur, quod Nymbrodus, quem tyrānidis & dominandi libido inuaserat, eos a cultu veri Dei abducere voluerit: ipsi verò quod recentem adhuc diluuij memoriam retinerent, eius metu a Deo recedere non fuerint ausi, antequā Nymbrodus hoc ijs consilium suppeditaret, vt altissimā turrim extruerent, quā cōtra deū, si iterū punire vellet, ab aqua tuti esset. Quocircā cūm grauius dei quā tyrānidis imperiū ipsis videretur, manū operi admouerūt, quod ex stulta persuasione susceptū.

susceptū, adeo perniciosū habuit exitū. Similiter homines impij diabolo seruire multo suauius arbitrantur, quā Deo, voluptatibus & libidini operā dare malunt, quā virtutibus & sanctimonia, nō attendentes, quod Deo seruire regnare est: & quod impij videatur quidē in bono ducere dies suos, sed in pūcto ad infernū descendant, vt nec memoria eorū supersit in terra, nec vita in cœlis, sed pro breui gaudio, et incerta voluptate, in sempiternū miris modis iusto dei iudicio, excrucietur. B. quoq; Chrysost. cōtra dei voluntatē (quod etiā exitus declarauit) per nimiam superbiam insaniāq; adificasse affirmat. Et Isidorus apud Gratianū Nymbrodū vocat oppressorē & extingtorē hominū, quos ad turrim adificandā allexerit. Præterea Moses quādo historiā diluuij primorūq; hominū genus describit, semp̄ ferē filios Noachi appellat: ad turris verò adificationē vbi ventū erat, filios Adami vocat: Descēdit dominus, vt videret ciuitatē et turrim, quæ adificabant filij Adā. Fortasse indicaturus, quod et si à Noacho viro iusto et bono descēdisent, re tamen ipsa impij esset, & superbiam leuitatēq; Adami imitaretur. Quo fit, vt credere nō possim, vel ipsum Noachū, quē spiritus sanctus gubernabat, vel filios ipsius Semum et Iapetū, primos Iudæorū simul & gentiū parentes, ac sacræ tūc ecclesiæ dei columina, rei tam impiæ interfuisse. Verū aut primis in sedibus adhuc perstitisse arbitror, aut in Asiam Europamq; colonias iam antè duxisse puto. Venerabilis Beda: Linguarū, ait, diuersitas exorta est in adificatiōe turris, post diluuiū. Priusquā enim superbia turris illius in diuersos

Iob 21.

Homil. 30.
in Genes.Distinct. 6.
cap. vlti.Augustin. .
quoq; lib. 16. ca. 4. de ciuit. Dei Nymbrod. tribuit.

Genes. c. 11.

Beda in tractatu de linguis gentium.

signorum sonos humanam diuissset societatem, vna omnium nationum lingua fuit, quæ Hebræa vocatur, qua Patriarchæ & prophetae sunt vsi, non solum in sermonibus suis, verum etiam sacris literis. Initio quidem quot gentes, tot linguae fuerunt, deinde plures gentes, quam linguae, quia ex vna lingua plures sunt gentes exorta. Tres sunt autem linguae sacrae, Habrea, Graeca, Latina, quæ toto orbe maximè excellunt, quibus & super crucem domini à Pilato fuit causa eius scripta. Vnde & propter obscuritatem scripturarum, harum trium linguarum cognitio necessaria est, vt ad alteram recurratur, si quam dubitationem nominis vel interpretationis sermo vnius linguae attulerit. Graeca inter ceteras gentium linguas clarior habetur, & Latinâ & omnibus linguis sonatior est: eiusdemque quintuplex varietas. Quarum prima Communis siue Mixta dicitur, quia omnes ea vtuntur: secunda Attica siue Atheniensis, quæ vsi sunt omnes Graeciae auctores: tertia Dorica, quæ habent Ægyptij & Syri, quarta Ionica, quinta Aeolica. Latinas quoque linguas quatuor esse quidam dixerunt, Priscam, Latinam, Romanam, & Mixtâ. Prisca est, quæ vetustissimi Italiae sub Iano & Saturno sunt vsi. Latina, quæ sub Latino & regibus Tusciae ceteri in Latio sunt locuti, ex qua XII. tabulae fuerunt conscriptae. Romana, quæ post reges exactos à populo Romano gesta est, quam Neuius, Plautus, Ennius, Virgilius, Cato, Cicero, &c. vsurparunt. Mixta, quæ latius propagato imperio, diuersisq; hominibus in urbem irruentibus, corrupta est.

est. Omnem autem linguam aut audiendo quis potest tenere, aut legendo ex praeceptore accipere. Hac Beda. Putatq; Deū ipsū prima illa lingua vsum, quādo ad prophetas & patriarchas locutus est: itē quādo Ioan. ca. 1. Ioānes Bapt. audiuit vocē de cælo Hic est filius meus dilectus. Lingua verò ista prima, in 72. dissipata esse phibetur, sicut 72. interpres sacra biblia trāstulerunt. et eādē Christus prater 12. apostolos, 72. discipulos ad ministeriū verbi elegit. Sed vt ad propositū reuertatur oratio. *Annius Viterbiensis*, diligens antiquitatis indagator, Noachū ante Babylonicam confusionem in Italiam peruenisse indicat. Quia inter diluuium & confusionem Babylonicam annos 131. intercidisse ait, anno autem 108. in Italiam venisse, & 92. annos in ea vixisse probat, et si primis colonijs positus in Armeniam iterum fuerit profectus, ac tandē redierit, vt Naclero etiam videtur. Sed de Semi progenie, vnde Iudæi & saluator Christus prodierūt, de Chami (à quo vetus impietas, idololatria, tyrannis, ac prioris mundi scelera in nouum orbem ecclesiāq; Dei profluxerunt) colonijs, nihil in præsens attinget dicere: verū Iapeti, reliquarum gentium parentis, in Europam migrationem breuiter aperiam. Noachus itaque filijs suis benedicturus, quaque singulis euentura essent, linguam ipsius gubernante spiritu sancto, prae dicturus: Dilatet inquit Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius. Latitudo autem ista vel ad latissimum maximumq; eius imperium pertinebat, quod non modo terram latissimè occupauit, sed mare quoque ingressum

Gen. ca. 9

Ambro. de ingressum ad insulas vsq₃, authore Ambrosio, proces-
 Noac. c. 33. sit: vel quod ipsius posteritas nomen filij Dei Christi
 Iesu, qui ex Semi posteris Iudæis aliquando oriturus
 Romani erat, longè lateq₃ propagatura esset. Romani enim
 verò ex la tunc potissima orbis parti imperabant, quando Chri-
 peto prodi stus in Iudæa de spiritu sancto ex perpetua virgine
 crunt Maria nascebatur: eiusque doctrinā per vniuersum
 Iōanes Go ferè mundum produxerunt, vt infrā fusiùs aperie-
 ropius in tur. Ex recentioribus aliqui opinantur, quod vetus il-
 originibus la primaq₃ lingua, qua ante confusionē Babylonicā
 Antuerpi- animi sui concepta exprimebant, nō Habraa lingua
 anis. fuerit, vt Hieronymus, Augustinus, & reliqui ferè
 scriptores affirmant, sed Cimmericā atq₃ adeo Ger-
 mania inferioris linguā extitisse, varijs coniecturis,
 & multis argumentis probare conātur, quod ea huc
 ab ipso Noachi filio Iapeto, vel ex Iapeto filio nepote
 Gomero, fuerit post diluuiū introducta. Humani au-
 tem generis propagationem sic describunt, vt prima
 colonia, quā tamen propria authoritate, sine præce-
 pto Dei, & absq₃ optimi patris Noachi voluntate, si
 ex his quæ consecuta sunt aestimare licet, emigrārit,
 ducem fuisse arbitrentur Nymbrodum. Qui cū in
 latissimos fertilissimosq₃ Babylonia cāpos peruenis-
 sent, & multitudine hominum atq₃ potentia regnū
 satis confirmasse viderentur, eò superbia & teme-
 ritatis venerint, vt turrim extruerent, qua se
 aduersus iram Dei, si rursus terram diluuiο per-
 dere vellet, conseruarent, obliti doctrinæ Noa-
 chi, qua eos instruxerat, nec metuendum am-
 pliùs diluuiū, nec vllas humanas vires contra De-
 um

um valere. Quare ad perpetuam impij sceleris memoriam Deus linguam, quæ humana societatis vinculū erat, confuderit, & vnā quæ populoꝝ vnio cōtinebatur, in varias cōmutārit, vt homo hominem nō intelligeret. Hoc cū Noachus eiusq; filij, qui Babylonica turris adificationi non interfuerant, viderent, redeuntesq; inde non intelligerent, nihil citra Dei voluntatem faciendū, nec sine diuino numine vsq; progrediendū illorum exēplo didicerint. Id enim satis & ipsos olim, & nos in præsens admonere potest, tam ipsos hominum cœtus, quàm studia, & labores, qui temerè & sine diuino fauore suscipiuntur, Deo displicere, & malos semper exitus sortiri. Putant ergo quod Noachus colonias ducturus prius consecrārit, benedixeritq; & fausta prospera q; precatus admonuerit, vt in vera religione, & pietate persisteret, & omnibus in rebus auspiciandis semper Deū, vt benigno suo numine aspiraret, obsecraret: vnde & coloni ipsi saga ac tandē sacæ, id est, benedicti consecratiq; fuerint appellati.

Actandem, sicut Noachum in Europam ad Iapetū filium venisse affirmant, ita minimè absurdū putāt, si ante confusionem Babylonicam quidam huc profecti dicantur: quippe cū inter eam & diluuium anni plūs minūs centum triginta interciderint, quo tempore Iapetus, Gomerus, reliquarumq; familiarum principes, multos filios procreare, & plurima armenta potuerint. Sed his breuiter indicatis, quomodo Dominus Deus bonas artes semper in Ecclesia sua conseruari voluerit,

Vnde hætenus malè loquētes, Germani Babelen latini balbutire aiunt.

& Noachus ad conseruandum veram religionem,
 recteq₃ administrandam rempublicam; & gubernā
 dos hominum mores, summoperè necessarias esse du-
 xerit, ideoq_{ue} in Prouinciā reginā Italiam,
 ceterasq₃ Europei orbis partes vnā cum colonijs im-
 portarit, quantum videbitur declarabo. Siue ergo
 ante confusionem Babylonicam, siue post, colonias du-
 xerit Noachus, siue etiam statim ab initio Iapetum
 filium in Italiam ipse perduxerit, post in Asiam re-
 uersus, siue eum prēmiserit, certum est, quod in Itali-
 am venerit, atque a deo vltimam senectatem transe-
 gerit, & bonarum artium scholam instituerit. Id
 enim antiquissima monumenta, & praestantes vete-
 res recentesq_{ue} historia aperte declarant. Bero-
 sus Chaldaeus memoriae proditum reliquit, quod in Ar-
 menia circa montem Gordieum egressus ex arca No-
 achus, cū eam prius regionem instaurasset, in Ita-
 liam transgressus sit. Quanta autem Berosus, do-
 ctissimus, & in primis religiosus sacerdos, historicus,
 authoritatis semper fuerit, non apud Persas modo,
 qui illius historiam, si Methasteni credendum est, om-
 nibus alijs praeferunt, nec apud Græcos solum, quorū
 doctissimi Athenienses publica eum statua in celeberrimo
 suo gymnasio honorarūt, sed apud Iudæos quo-
 q₃ & Christianos orthodoxos patres: ex Iosephi tam
 primo libro antiquitatum, quā contra Appionem
 grammaticum, ex Diui Hieronymi commentarijs ad
 Danielelem prophetam, ex Tertulliani Apologetico,
 ceterorumq_{ue} authorum scriptis aperte colligitur.
 Vbi antiquissimas secutus historias, verè de diluui-
 o
 de arca

Plin. lib. 7.
 histor. na-
 ruralis ca-
 pite. 37.

de arca, Noachique progenie, scripsisse affirmatur. Soli enim tunc sacerdotes auctoritate publica annales conscribebant, eorundemque scripta ijs de rebus, quas vel coram geri viderant, velex probatis & publicis monimentis transtulerant, haud minoris auctoritatis erant, quam notariorum et secretariorum nostrorum publica instrumenta, & descripta, quae vulgo transumpta vocantur. Nam publica custodia diligentissime asseruabantur, ut controuersiae, si qua grauioribus de rebus existerent, ex ijs definirentur. Id quod ex primo libro Esdrae aperte colligitur: ubi controuersia de reparando Iudaorum templo ex publica bibliotheca desumptis libris iudicata est. Eosdem annales atque historiam ipsi reges & supremi magistratus quando à publicis negotijs otium erat, frequenter legere, memoriamque temporum refricare solebant, & sic illis credere, ut nihil prorsus de veritate dubitarent, quod historia Hester declarat. Cum enim Mardocheus regi Assuero per Hester reginam insidias quorundam aperuisset, iussit rex, inquit scriptura capite secundo, ut in libro memoriali scriberetur, & pro vita sua aliquid repensaret ei: mandatumque est historiis & annalibus coram rege. Capite autem sexto: Noctem illam duxit rex insomnem, iussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum, quae cum illo praesente legerentur, ventum est ad illum locum, ubi scriptum erat, quomodo nunciasset Mardocheus insidias Bagothan & Thares eunuchorum, Regem Assuerum iugulare cupientium, &c. Grauiissimi prae terea autho-

Idque ferè
capite 12.
repetitur.

res sunt, qui probant, quòd ipse Moses in historia sacra ab Adamo vsque ad Abrahamum Chaldaeorum historiam secutus sit. Verùm enim verò, etsi non mediocrem inter scriptores de illo Beroso qui nunc circumfertur controuersiam esse scio, dum quidam non modo recipiunt, sed tuentur, etiam atq; propugnant, quidam verò grauisimis argumentis oppugnant, quibusdamque in locis à Iosepho discrepare ostendūt: ego tamen hic fortasse locum habere existimo:

Medio tutissimus ibis.

Quia enim Berosus olim in omnium ferè gentiū, & doctorum hominum, sanctissimorumque patrum bibliothecis, tam frequēs, maxima cum authoritate & gloria, viuebat, vt ipsius testimonio contra philosophos & paganos, qui sacram scripturā repudiabāt, niterentur, superioribus verò temporibus, quando omnes passim bibliothecæ à viris studiosissimis excussa fuerunt, nusquam tamen alius repertus est, nec verior adhuc, quod mihi quidem constare potuit, productus: cur absurdum videretur id Beroso (qui propter testimonium veritatis impiorum hominum grauisimum odium incurrerat) quod reliquorum ferè authorum scripta pertulerunt, accidisse opinari? Nimirum quod in grauisima bonarum literarum, per temporis iniuriā, clade, sic cum tineis et blattis pulueribusque certārit, vt propter infinita vulnera vix agnosci posset, pristina verò sanitati restituere, nisi turpissimas cicatrices retineret, nemo hominum sperare auderet. Sed tam squallidius & æger postquam in eruditorū quorundā manus, quasi postlimi-

postliminio redisset, illi aliter fortè atque prius erat dispositum, additis quibusdam ubi legere non poterant, prout ipsis ex historia in mentem veniebat, nō paucis etiam quæ non occurrebant prætermisissis, multis adhuc cicatricibus deformem restituere voluerūt: labore suo alios inuitaturi, ut ipsi in feliciora tempora si inciderent, de perfectâ veri Berosi sanitate diligentius cogitarent. Nam magni Aristotelis libri, cū olim diu sub terra absconsi iacuisent, à scriptoribus non bonis grauissimè corrupti fuerunt, ut author est Strabo. Multaq; librarios plurimos in locis addidisse affirmat Syluius, quæ, si reuiuisceret Aristoteles, sua esse pernegaret. Scriptura etiam sacra, veteris testamenti quanquam rectè per septuaginta duos Iudeorum sapientes tempore Eleazari Pontificis & Ptolomæi Philadelphi Ægyptiorum Regis, ex Hebræa lingua in Græcam authore spiritu sancto, ut alibi fortasse ex professo demonstrabo, traducta erat: multis tamen in locis corrupta fuisse traditur, propterea quòd pugione perfossa fuerit, ut quedam verba non nisi de coniectura legi possent. Quàm integrè & fideliter aliorum quorundam authorum scripta nuper prodierint, quotidieq; reuiuiscant, lōgum hīc esset recensere. Erasmus in Diuo Hieronymo restituendo plus se laboris insumpsisse refert, (de fidelitate aliorum iudicium esto) quàm ipse Hieronymus in scribendo insumpserit. Verū ne longiūs aberret oratio, à me statim recitatus Berosi locus, extra controuersiam est: quippe cū is vero Beroso, partim ab ipso Iosepho, partim ab alijs præstantissimis viris

ascribatur, veræq; historia, & certissimis monimentis, atque traditionibus egregiè consentiat. Porro multi quidem scriptores latini de prima etate, & Hebræa Ianigenarum disciplina pulcherrima quædam memoria prodiderunt, quorum libri etsi cum pluribus alijs doctissimorum hominum commentarijs, vnde perfectam multarum abstrusarum rerum cognitionem si superessent haberemus, interciderunt: Plinio tamen, Solino, Catoni, cæterisq; scriptoribus Romanis egregiè perspecti fuerunt. Quorum postremus Cato (quem grauissimum authorem vocat Cicero, perfectam verissimamq; Italiae descriptionem reliquisse testatur Iulius Solinus) aduersus Græcorum mendacia Italiae originem, antiquitatem, auctoritatemq; affirmaturus: Italiae, inquit, splendidissima origo est, tū tempore, tum origine gentis: cœpit enim aureo seculo, sub principibus Dijs, Iano, Camese, Saturno, gente Phœnica & saga, quæ post inundationem terrarum prima per orbem colonias misit. Saga quoniam sacerdos & pontifex dicitur, pulchrè Noacho conuenit: is enim primus post diluuium, vt Moyses narrat, Domino Deo gratias acturus sacrificauit, & filios suos sacrificiorum rationem docuit, coloniasq; ducturus prius consecrauit, & benedixit, vt supra est demonstratum. Eundem Noachum ob agriculturam & inuentionem vini, quod Iain Hebræis vocatur, Ianum atque Saturnum appellârunt. Etsi quidam Iani nomen non tam Noacho, quàm Iapeto, Gomerôue conuenire arbitrantur, quem grata posteritas non externo & Hebræo nomine à vino vocârunt

Gene. c. 8.

Gene. c. 9.

târît, sed patrio & latino ab eundo, proficiscendo, du-
cendog, colonias Ianum appellârît, quando Noachû
ob neceſſariæ ad humani generis conſervationem a-
griculturn, ſaluberrimiq; vini inuentionem, Satur-
num nominârât. Sed vtraque ratione, & Catonis
ſententia, & ppoſitû hoc meû apertè confirmatur.
Præterea, ſicut veteres ſcriptores Schythicam gentē
omnium antiquiſſimam extitiſſe, primasq; colonias
duxiſſe aſſeuerant: ita Beatus Epiphanius vetus &
græuis author, eam generationem quæ à diluuiio vſq;
ad turris Babylonica conſuſionem ſine vlla hæreſi in
vna vera religione permanſit, Scythiſmum appellat.
Diſertiſſimus ille Chriſtianorum Cicero Lactantius
Firmianus, quæ de aureo ſeculo ſub Iano, & Saturno
à veteribus referuntur, non pro fictione pœtica, ſed
pro vero habenda affirmat, quando regnâte iuſtitia,
vnus verus Deus per Italiam colebatur, nondum ſal-
ſorum deorum cultibus inſtitutis. Quod enim idolo-
latria & hæreſes, pacem & tranquillitatem publicã
perturbent, virtutes & honeſtatem euertant, turpiſ-
ſimam barbariem, grauiſſimamq; omnium rerû
perturbationem ſecum aſſerant, ſacris profanisq; li-
teris, & certiſſima rerum magiſtra experientia do-
cetur. Ipſe etiam Lactantius apertè confirmat, quòd
regnante vera religione, nec diſſenſiones, nec bella
inter homines, nec inimicitia, aut odia extiterint:
contrà verò hac ſublata, boni & mali ſcientiam per-
diderint, communitas vitæ interciderit, direptum-
quæ ſit fœdus ſocietatis humana, ac

Tum belli rabies & amor ſucceſſit habendi.

B 2 Vtinã

Lib. I. cõt.
hæreſes.

Li. 5. ca. 5.

Vtinam hoc nostri principes, dum plus satis labe-
 factata Respublica extremam ruinam minatur, ali-
 quando tandem perspicerent. Minimè igitur du-
 bitandum est, quin Lactantius tanto tempore in
 veterum philosophorum & historicorum scriptis, Si-
 billynis versibus, & literis sacris ad miraculum vsq;
 versatus, exploratè cognitum habuerit, quomodo No-
 achus, eiusdemq; filius Iapetus in imperatricem Ita-
 liam transgressus sit. Ad hæc, Diuus Hieronymus, què
 propter incredibilem variarum rerum atq; lingua-
 rum peritiam, maximamq; pietatem, & singularem
 in peruestigandis singularum rerù naturis diligentiã,
 velut terrestre quoddã sapiëntiæ domiciliũ, admiror,
 hic inquam author est, quod Noachi ex Iapeto filio
 posteritas vniuersam Europam repleuerit, nomina
 tam locis quàm gentibus relinquens, quorum non
 pauca mutata sint, plurima quoq; ad suam ætatem
 permanferint. Nam duodecim antiquissimarum
 vrbiũ Italiae, quas duodecim Lucumones siue prin-
 cipes Coloniarum condiderunt, diu ante linguam la-
 tinam, authore Annio, imposita fuere. Porro illa
 regio, vbi habitasse creduntur, Vaticana à posteris
 fuit appellata, quasi vagicana dicas, quod ibi Ianus
 velut in cunis natam, primumq; vagientem Italiã
 acceperit. Eumq; Deum penes quem vocis huma-
 nae initia fuisse putabant, Vaticanum vocarunt: quo-
 niam pueri statim vt nati atque in lucem aditi sunt,
 eam primum vocem sonant, quæ prima in vaticano
 syllaba est. Hinc quoque Umbria nomen perman-
 sit, ab imbris desumptum, cuius coloni Umbri dice-
 bantur

Gelli. li. 16.
 cap. 17.

bantur, quod ab his originem ducerent, qui ab imbribus diluuij seruati superuixerant, eaq³ loca primi re-
 stituerant. Vnde Plinius: Vmbrorum gens antiquissi-
 ma Italiae existimatur, quos umbríos à græcis putāt
 dictos, quod inundatione terrarum imbribus super-
 fuissent. Idq^{ue} à Iulio Solino, Iouiano Pontano,
 ceterisq^{ue} recentioribus historicis confirmatur. Nō
 desunt tamen qui non à primis authoribus hoc no-
 men istam regionem accepisse arbitrantur, sed à sin-
 gulari priuilegio id ei fuisse impositum: quasi reli-
 quis vniuersi orbis terrarum partibus diluuiio oppres-
 sis, hac sola tunc fuerit libera, nec quicquam ab a-
 qua detrimenti acceperit. Sed ea opinio, scripturæ
 sacrae, & omnium historicorum sententiæ repugnat,
 qui vno ore diluuium illud vniuersale fuisse probant.
 Et si hoc mihi minimè absurdum videretur, si à Go-
 mero, Noachi ex Iapeto filio nepote, Gomeri siue Cō
 bri, ac tandem Umbri, Cimbriq³, appellati diceren-
 tur. Leander enim Albertus eam Italiae partem à
 Gomero Comeram appellatam scribit: quodq^{ue} is
 post diluuiū ibi regnārit, antiquissimū chronicorū
 librum, qui vetustissimas Italiae origines contineat,
 testari ait: deq^{ue} Noachi post diluuium in Italiam
 aduentu, & colonijs, minimè dubitat. Idem recen-
 tiores scriptores, Nauclerus, Annii, Lazius, Ireni-
 cus, Functius, Munsterus, Postellus, &c. probant.
 Doctissimus ille M. Podianus quia totam hanc rem
 ex antiquissimis Italiae annalibus atque chronicis, vt
 ipse testatur, collegit: eius verba breuiter adscriben-
 da putauit: Noa, quem antiquitas Ianum vocauit,

Plin. lib. 3.
ca. 4..

Solin. poli
hist. ca. 8.

Pontan. li.
5. de Ferdi
nando 1.

Gene, 6.
& 7.

In crudita
sua descri-
ptione Ita-
liae.

Idē in frag-
mētis Cato-
nis doce-
tur.

Postellus
scribit cla-
rissimāstel-
lā Italiæ in-
fluere, quā
Noach. op-
timē norit

post vniuersale diluuium in Italiam profectus est,
& leuam Tyberis ingressus, colonijs duodecim, siue
pagis, hoc situ qui Umbria vocatur, positis. Vicum
deinde in his collibus edificauit ex tugurijs vt illorū
temporum ferebat ratio, nomine indito Turrenæ Au-
gustalis, siue principalis. Statuitq; vt ad certum
nouæ lunæ diem huc ad se, tanquam caput & Regē,
singularum coloniarum lucumones siue praesides ac-
cederent, &c. Mestrūa verò ista Comititia propterea
Noachus mihi introduxisse videtur, vt progressionē
coloniarum intelligeret: & controuersia, si quæ in-
ter eos existerent, maturē sopirentur, ac si quid vir
Dei ex spiritu sancto de constituenda & gubernan-
da Republica, de religione, de quē nouis colonijs du-
cendis, mandare vellet, Lucumones perciperēt. Vt ha-
ctenus in Ecclesia christi cōcilia et synodi celebrātur.

Noachus ergo humani generis instaurator & pa-
rens, quia rerum & diuinarum & humanarum pe-
ritissimus erat, ex influentia cœlestium corporum,
naturaquē syderum, atq; adeo ex spiritu sancto, ma-
ximū aliquandō & diuturnū in Italia totius orbis
terrarū imperiū fore, verus Propheta cognoscebat: ic-
circo instaurata Asia hanc Europæ nobilissimā pro-
uinciam authore spiritu sancto coluit, ornauitque.

Omninō enim verissimile est, quod Dominus deus eā
prouinciam singulariter curare, & honorare volue-
rit, quæ visibili huic templo suo, vniuersoq; orbi im-
peratura, & veram promissi filij sui Christi Iesu
doctrinam per totum mundum propagatura erat,
atque sapientia & religionis arcem retentura. Qua-

propter

propter Plinius terrarum omnium & gentium parentem vocat Italiam, numine deum electam, quæ cælum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusq; molliret, & humanitatem hominidaret. Et Strabo ad reliquis prouincijs imperadum natam esse Italiam scribit. Ac Leander oēs nationes religione & scientia illustrasse Italiam refert. Li. 3. histo. natur. c. 5, Lib. 6. Geograp.

Quod autē certa harum rerum historia posterioribus temporibus in tanta obscuritate atque obliuione iacuerit, tres potissimum causæ pepererunt.

Quarum prima est, quod varijs atque diuersis nominibus, ob præstitorum beneficiorum memoriam, multarumq; optimarum rerum inuentionem, atq; doctrinam, Noachum & uxorem eius appellârunt. Secunda, quod Græci in laudes suas effusissimum hominum genus, authore Catone, in his obscurandis, & omnium rerum origines sibi vendicandis, nimiam licentiam vsurpârunt, & per eloquentiæ vires, fabulis veritatem obscurarent, & mendacia imperitiobus obtruderent. Tertia, quoniam variæ mutationes, & grauißimæ bellorum clades, tam homines, quàm libros, veritatisq; memoriam, aboleuerunt. Et si tam necessaria res à Deo semper conseruata, & per doctissimos viros nuper summo studio, ad incomparabile literarum præsidium, atq; necessarios Reipublicæ christianæ vsus, restituta est. & per me nonnihil fortassis, ex vetustissimis monumentis, ac priscis authoribus illustrata. Porro 12 Lucumones ad imitationem 12 signorum cælestium, Noachus in Italiam introduxit. Sicut Israël, siue Iacob Patriarchæ.

12 filios, non sine magno mysterio, Deus fuit elargitus. Et Moses vniuersam Iudaorum Rempublicam in 12 tribus diuisit. Et Christus ipse 12 apostolos Ecclesiæ suæ præfecit, quos aliquando super 12 sedes ait sessuros, iudicaturosque 12 tribus Israël. Totidē Noachus colonias duxit. Nectamen vi aut armis, sed nouarum coloniarum missione hoc eorum imperium propagatum est. Nam multiplicato hominum numero, cum eos angustia illorum locorum capere nequirent, tum adolescentes vel missi à parentibus, vel sua sponte, quando rerum penuria cogebat, ad quærendas nouas sedes, huc atque illuc dispersi, omnes insulas, & orbem totū repleuerunt. Vnde Antiochus historicus aliorum hominum cōditores vocat Italos. Verū Chiamus in Africa & Ægypto falsam & impiam doctrinam, prioris ante diluuium orbis, euomit, ac paulatim in Italiam progressus, eā ibi quoque tradere incipiebat: tunc Noachus publicum Veteris loniæ gymnasium erexisse creditur, vbi diuina et humana iura, disciplina morum, artes mathematicæ, & sacrificiorum, cultusque diuini rationes traderentur. Vt vera religione & sapientia imbuti, contra hæreses Chami, & falsas malorum hominum superstitiones, quas aliquando exorituræ esse prævidebat, satis muniti atque confirmati essent. Nec ipse solum ea publicè ibi professus est, verum etiam ne aliquando perirent, certis quibusdam libris comprehēdit. Vt rectè M. Cicero dixerit: Mitto illam veterē ab ipsis dijs immortalibus, ut fama est, Ethruriæ datam disciplinam. Arusplicinorum quoque & ritualium

Lactan. li.
2. ca. 14.

Marrius Sy-
racus. de fi-
tu Sicilia.

Lactāt. li.
2. cap. 14.

Noach. in
Italia Aca-
deniā ere-
xit,

Noach. in
Italia. do-
cuit.

Oratio de
Aruspiciū
respon.

alium Etruscorum librorum meminit. Idem fortasse Lib. 1. de
 indicare voluit Lactantius, quando scribit, quòd do diuinat.
 minus Deus, cùm numerus hominum increfcere cœ- Li. 2. ca. 15.
 pisset, ne fraudibus diaboli corrumpèrentur, angelos
 miserit ad tutelam cultumque generis humani. Nā
 quod statim ab initio angeli hominibus custodes à
 deo attributi fuerint, tantum virū prespexisse credo.

Vetulonium hoc in Italia primum bonarum ar-
 tium gymnasium fuit, vnde ductis paulatim ex E-
 thruria colonijs, & multiplicato Sagarum Vmbro-
 rumq; genere, cum religione, ipsas quoq; artes, vt
 Noachus ante diluuium à suis maioribus, et ipsi post
 diluuium à Noacho patre didicerant, in sua quisque
 loca perduxit. Vt rectè apud Myrsilum ipsi Ro-
 mani fateantur, Hetruscos esse omnium Italiae popu-
 lorum antiquissimos, & aureo seculo natos, à quibus
 ipsi aras, ritus, diuinationes, & disciplinas accepe-
 rint. Hinc enim totam Italiam à Noachi posteris
 Physica, Astronomia, cæterarumque artium doctri-
 na, theologia, & religione, fuisse repletam, varijs ar-
 gumentis Annius comprobauit. Totamque Italia m
 ab Hetruscis siue Tyrrhenis, Thyrrheniam olim fu
 ise appellatam, scribit Iouianus Pontanus. His enim
 in artibus Etrurij post mortem Noachi sic elabora-
 runt, vt vniuersus mundus eorum sapientiā admira-
 retur: Ideoque à Græcis φιλοθέχναι, authore
 Rhodogino, vocabantur. Alij quoque populi eos, Li. 6. lecti-
 crebrò difficilioribus in rebus consulèbant, vt a- antiqua r.
 pud Plinium, cæterosque scriptores videre est. Ac S.

P. Q. Romanus eos in urbem euocabat, si propter

B 5 prodi

De bello
 Pelasgico
 cap. 7.

Lib. 6. de
 Ferdi. 1. re-
 ge Neopo.

prodigiorum & portentorum apparitionem, grauior-
 De Aruspi ra Reipublica tempora imminerent: Maiores nostri,
 cū respon. inquit Cicero, portentorū explanationes Hetruscorū
 disciplina cōtineri putauerūt. Et quibusdā interie-
 ctis: Si examen apū ludis in scenā venisset, Aruspices
 acciendos ex Hetruria putaremus. Refert Gell. quod
 Li. 4. no- propter statuā Horatij Coclitis de cælo tactā Aruspi-
 etiū Attic. ces fuerint ex Hetruria acciti, quē cū inimico et ho-
 cap. 5. stili in Popul. Romanū (omnia subiugare volentis)
 animo essent, infideliter & malè responderint:
 deq; perfidia confessi, pœnas dederint. Quando
 versus hic scutē factus, cantatusque esse pueris vrbe
 Blōdus li. tota fertur:
 8. Ro. triū Malum consilium consultori pessimum est.
 phātis. Vo Quanquā enim Romani filios in Hetruriā propter
 laterranus bonarum artium studia mittebāt, vt olim in Graciā
 li. 5. Geo- miserunt: grauioribus tamen in rebus, pauca sine He-
 graphiæ. truscorum consilio suscipere audebant: quippē qui
 in prognosticationibus, & interpretationibus fulgu-
 Cice. li. 2. rum atq; portentorum præstantissimi et habebātur
 de legib. & erant. Propterea q; lege cautū erat apud Roma-
 nos: prodigia & portenta ad Ethruscos & Aru-
 Cic. lib. 1. spices, si senatus iusserit, deferunto. Ac senatus,
 de diuinat Quod Ro- quā diu florebat imperium, decreuit, vt de-
 mani ab He principum filijs sex, singulis Ethruriæ populis
 trurijs cere in disciplinam traderentur, ne ars tanta ob te-
 monias ali nuitatem hominum, à religionis authoritate ab-
 aq; multa duceretur ad mercedem & quastum. Quocir-
 acceperint cā Ethrurijs in vetustissimis annalibus suis conti-
 refert Vola neri aiunt, maiores suos non modò optimarum
 terranus. rerum

rerum scientiam in Italiam importasse, verum-
etiam nomina ceteris populis indidisse. Illi enim
ab ipso Noacho quasi per manus eas recepisse le-
guntur: Gracorumque philosophiæ & fabulis (nam Plin. li. 29.
& hæc in Italiam paulatim peruenerant) longè cap. 1.
præponebant. Vt eorum exemplo Romanis quo-
que persuadere conaretur Cato, Gracorum lite-
ris ut abstinerent. Propterea quod Graci per in-
credibilem arrogantiam omnium gentium histo-
rias peruertere, & antiquissimam doctrinam ab-
olere conabantur, quo facilius se omnium homi-
num parentes & primos literarum atque artium
inuentores extitisse, persuaderent. Eaquæ de cau-
sa Romanis, qui nimium eorum philosophia dele-
ctari videbantur, peculiarem librum scripsisse
putatur de Originibus rerum. Quo etiam per-
tinet illud Poetæ:

Iuuenal.
Satyra 6.

Omnia Gracè

Cum sit turpe magis nostris nescire latinè.

Pro Archia
& li. 2. de
finib.

Cato tamen Uticensis vnum ex tribuna-
tu militum philosophum, alterum ex Cypria
legatione Romam aduexit: professus se eo facto
plurimum senatui populoque Romano contulisse,
quamuis proauus eius sapissimè censuisset, Græ-
cos vrbe pellendos, inquit Iulius Solinus Polibi-
st. capite septimo. Idcirco Marcus Tullius Ita-
liam plenam fuisse Gracarum artium & disciplinarum
scribit. Ipse tamen, ceterique prudentiores Romani ve-
tere Latinorum doctrinam, quæ et verior et antiquior

erat.

Li. i. Tusc-
quæstio.

erat, Græcorum philosophiæ fabulis poëtarum corrup-
ta, meritò præposuerunt. Meum, inquit Cicero, iudi-
cium semper fuit, omnia nostros aut inuenisse per se
sapientiùs quàm Græcos, aut accepta ab illis fecisse
meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus
elaborarent. Nam mores & instituta vitæ, resq; do-
mesticas ac familiares nos profectò & meliùs tue-
mur & lautiùs, rem verò publicam nostri maiores
certè melioribus temperauerunt & institutis & legi-
bus. Iam quæ tanta grauitas, quæ tanta constan-
tia, magnitudo animi, probitas, fides, quæ tam ex-
cellens in omni genere virtus in ullis fuit, vt sit cum
maioribus nostris comparanda? Quid per Deum
immortalem verius, quid pulchrius, quid denique
ad eam causam de qua nunc agitur accommodati-
us, à viro philosopho, & Romanæ antiquitatis pe-
ritissimo, dici potuisset? Quid enim hoc aliud est di-
cere, quàm Ianigenas Italiæ, atq; adeò totius huma-
ni generis post diluuium primos instauratores, reli-
quis gentibus & literas, & leges, & disciplinam mo-
rum, atque reipub. gubernandæ rationem, quæ
græcis πολιτικὴ vocatur, denique religionem, &
virtutes communicasse? Rursus ab alijs humana
industria reperta, aut repudiasse, aut fecisse melio-
ra: hoc est, ad maiorum suorum doctrinam sic corre-
xisse, vt reformatæ & quasi castrata appareret. Hac
verò in re tantum se laborasse scribit Cicero, vt om-
nes præclaræ & graues sententiæ Latinis literis ha-
& berentur, & lingua Latina iam non inops, sed multò
locupletior per ipsum esset, quàm græca: & ne ver-
borum

Lib. i. de fi-
nib. bonor.
& malor.

borum quidem copia græcis latini cederent. Magni-
 nificum, Romanisq³ hominibus gloriosum esse existi-
 mans, si græcis de philosophia libris non egeret. Qua-
 re Plinius de ipsius laudibus loquens: Salve, inquit,
 primus omnium parens patriæ appellate, primus in
 toga triumphum, linguæq³ lauream merite, & fa-
 cundia latinarum literarum parens: atq³, vt dicta-
 tor casar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium
 triumphorum lauream adepte maiorem, quando
 plus est ingenij Romani terminos in tantum promo-
 uisse quàm imperij. Nam is Latinorum doctrinas à
 se illustratas quantum græcis prætulit, libro pri-
 mo de diuinatione ingenuè fatetur: Sed quid ego in-
 quit græcorum? nescio quomodo magis me nostra
 delectant. Et libro primo de oratore: Hominum no-
 strorum prudentiam ceteris hominibus & maxime
 græcis antepono. Porro reliquis argumentis, vesti-
 gijs, & coniecturis, quibus Noachi nostri in Italiam
 aduentus, schola, & professio, à vetustissimis & gra-
 uissimis scriptoribus comprobatur, accedit, quod Py-
 thagoras Samius (qui græcorum philosophiam pri-
 mus in Italiam intulisse legitur, ppter eaq³ eius secta-
 tores Italici vocantur) ex Aegypto & Persia reuersus,
 atque interiori omnium fere gentium literatura, ad
 miraculum vsque imbutus, in Italiam tamen profi-
 cisci voluerit: antiquissima verissimaque Ianigena-
 rum, vti ex multis argumētis apparet, doctrina per-
 motus. Quæ cum ipsi præ ceteris omnibus probare-
 tur (veritas enim seipsam facile commendat si ho-
 minem sua familiaritate dignetur) hinc permanere,
 &

Li. 2 de di-
uinat.

Li. 7. hist.
cap. 30.

Laërtius
in vita.
Valer. li. 8.
cap. 7.

& discere quæ ignorabat, & quæ ipse alibi cognouerat iterum docere, studiaquæ sua cum ijs communi-
 re auebat. Id quod vel aureæ eius sententiæ declarât:
 quæ profectò magna ex parte sic affectæ sunt, vt à No-
 ach, vel sacrarû legû authore Mose, aut sapientissi-
 mo illo Salomone, prolata magis, quàm sapientissimi
 alioq hominis ingenio excogitata videâtur. vt enim
 tantarû rerû perfectam scientiâ hominis, præsertim
 impij, animus assequatur per sese, fieri id quidē nō po-
 test. Quare Iosephus lib. pri. contra Appion. Pythago-
 ras inquit Samius cū sit antiquus quidē ætate, sa-
 pientia verò & diuina pietate philosophos oēs excel-
 lens, non solūm quæ nostra sunt agnouisse manifestū
 est, sed etiā imitatus ea ex multis apparet: dicitur e-
 nim quia verè ille vir, multas Iudæorum leges in su-
 am transtulerit philosophiâ. Vnde & veteres eū pro-
 pter tantâ doctrinæ et morū consonantiâ, ex Iudæis
 ortū arbitrabantur. D. enim Ambrosi. in epist. qua-
 dā ad irenæum: Pythagoricū ait mādātū in aliquo-
 rum scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos
 suos cōmunem atq; vsitatā populo prohibuerit ingre-
 di viâ. Sed hoc vnde assumpserit nō est incognitū, nā
 cū ex populo Iudæorū, vt pleriq; arbitrâtur, genus
 duxerit, ex eius disciplina deriuauit etiam magiste-
 rij præcepta, meritoquæ magnus apud philosophos
 habitus, æqualem, vt aiunt, vix reperit. Lege-
 rat itaque in Exodo, Mosi diuino præceptum esse
 oraculo: Solue calceamenta pedum tuorum. Rur-
 sus sermone secundo in psalmum centesimū de-
 cimū octauum: Laudandus certè in eo est, quod
 prius

Lib. i. epi-
 stola 6.

prius vult loquenda cognoscere, quàm proferre
 quæ sentiat antequàm loqui discat, timens ne
 multiloquio peccatum contrahat. Vnde puto &
 Pythagoram illum philosophum imitatore*m* iuue-
 nis huius prophetici instituisse sectam, vt discipu-
 li sui quinquennio non loquentes tanto silentio lo-
 qui discerent. Cùm praesertim & Dauid superio-
 ris ætatis quàm Pythagoram fuisse non dubium
 sit, qui ait: custodiam vias meas, vt non delin-
 quam in lingua mea, posui ori meo custodiam,
 &c. Eusebius etiam Casariensis celeberrimus
 scriptor, & historicus Græcus, in sermone adcon-
 uentum sanctorum. Pythagoras, ait, Mosis sapi-
 entiam sequutus, tantoperè propter temperanti-
 am celebris est factus, vt temperatissimo quoque
 Platoni continentiam suam tanquam exemplar
 constituerit. Varia quidem hac de re apud bea-
 tum Augustinum, Diuum Hieronymum, Cle-
 mentem Alexandrinum, reliquosque scriptores dis-
 seruntur, quæ in re tam perspicua & longum &
 superuacuum esset recensere. Ad hæc, Numare-
 ligiosus ille & pius Romanorum Rex, Pythago-
 reus fuisse veteris historię scriptoribus affirma-
 tur. Non quod cum Pythagora, qui Tarqui-
 nio superbo Romæ regnante in Italiam venis-
 se legitur, commercium studiorum habere po-
 tuerit sed cùm eius saluberrimæ doctrinæ,
 quam à Ianigenis Etrurijs, siue Hebræ-
 is hauserat, alium inuentorem reperire,
 & tam procul retrò respicere nequirent,
 Pythago

Quare Nu-
 ma cùm
 ante Pytha-
 gorā vixe-
 rit, Pytha-
 goreus ap-
 pelletur.

Cic. 1. Tus-
 culana.

Gell. lib. 17,
 cap. 21.

Pythagoræ viro doctissimo ascripserunt. Id quod Cicero libro quarto Tusculanarū questionum his verbis testatur: Quin etiā arbitror propter Pythagoreorum admirationem, Numam quoq; Regē Pythagoreum à posteris existimatum. Nam cū Pythagoræ disciplinam & instituta cognoscerent, regisq; eius æquitatem & sapientiam à maioribus acceperunt, ætates autem & tempora ignorarent propter vetustatem, eum qui sapientia excelleret Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt. Vel saltem ut maiorem Numæ legibus auctoritatem compararent. Nam tantæ Pythagoræ auctoritas erat, ut quisquis doctrinam suam imperitiis commendare conaretur, Pythagoricum se esse affirmaret. Vnde Cicero in Vatiniū: Volo mihi respondeas, qui te Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus et barbaris moribus prætere. Libro autem primo Tusculanarum questionum sic Pythagoreorum nomen in Italia viguisse ait, ut nulli prætereā docti viderentur. Quocirca clarissimi aliarum gentium philo-

Lib. 8. c. 7. sophiearum doctrinarum gratia in Italiam proficis-
Fab. li. 1. ca. cebantur, ut de Platone refert Valerius. Quem Ci-
ultimo. ceron non modò in Italiam venisse scribit, verum Py-

Prima Tus-
culana, & talitate Pythagoræ sententiam probasse & confir-
li. 5. de fin. masse affirmat. Primus enim grecorum immorta-
litate animorum asseruisse dicitur Pythagoras, et-
si de corpore in corpus transire veram lanigenarum,
vnde proculdubio id didicit, sententiam non rectè as-
secutus, putabat. Diuus noster Hieronymus contra

Ruffinū

Ruffinum: Plato inquit, sentiens multum suæ doctrinae deesse, venit ad magnam Græciam, ibiq³ ab Archita Tarentino & Timæo Locrensi Pythagoræ doctrinae eruditus, elegantiam & leporem Socratis cum huius miscuit disciplinis, quæ omnia nomine commutato Origines in suos libros περι αρχῶν transtulisse conuincitur. In quo ergo erraui, si adolescens dixime ea putasse in Apostolis, quæ in Pythagora & Platone legeram? Vnde aperte colligitur, quòd Pythagoras veram Ianigenarum doctrinam didicerit in Italia. Iccircò eum veteres ipsi quoque Socrati prætulerunt, quem omnium hominum sapientissimū ipse Apollo iudicarat. Multiq^{ue} non filios modò, sed uxores quoq³, Pythagoræ, diuiniori philosopho, erudiendas cœlesti doctrina tradebant, quæ Pythagorice dicta fuerunt, quòd Pythagoram in Italia cum Dijs versatum crederent. Ipse enim Pythagoras in cōsilio Deorum se aliquando fuisse aiebat. Et si posterioribus temporibus tam Ianigenarū, quàm Pythagoreorum disciplina non tantum corrupta est, verum etiā intermissa & neglecta, cū diu in Italia Siciliaq^{ue} floruiſſet, vt indicat M. Cicero in libro de Vniuersitate, & libro primo Tusculanarum quæſtionum. Verum quæ Pythagoræ doctrina, qui mores, & quæ ratio institutionis fuerit, etsi apud Ciceronem, Lactantium, Gellium, Strabonem, ceterosq^{ue} scriptores copiose & grauiter memoriae proditum est, vt ea repetere superuacaneum esse videatur: præcipuas tamen & verè aureas sententias, quas Diuus Hieronymus χρυσὰ παραγγέλματα appellat, breuiter ascribendas

Plin. li. 34.
cap. 6.

bendas putauī. Nam et suprà earum mentio facta est, & huic loco egregiè conueniunt, vtilemquē hoc tempore doctrinam continent.

AVREAE SENTENTIAE PYTHAGORÆ, quæ sparsim apud aucthōres leguntur.

Ipsius verò Pythagoræ nulla scripta extant, Iosep. li. 1. contra Ap-
pionem.

Immortales Deos, vt leges iubēt, honora. Cūm veneris in templū adora, ne & aliquid aliud interim quod ad victū pertineat, aut dicas aut facias. Nudis autem pedibus sacrificā & adora. Iusiurandum cole. Beatos Heroes, terrestresquē demones venerare, Quæ lege instituta sunt serua. Honora parentes & propinquos, ex alijs autem hominibus illum tibi amicum fac, qui sit virtute præstantior. Ne amicum exigui erroris causa aduersum tibi reddas, feras quoad possis, potestas autem iuxta necessitatem habitat. Abstine primò à ventre, deinde somno, luxuriaquē & ira. Nihil turpè committas neque coram te, neque tecum. Maximè omnium vere re te ipsum. Iustitiā exerce verbo & opere, & consuesce nihil sine ratione facere. Pécuniam in tempore cumulare, & rursus cūm res postulat erogare discito. Quæ aduersa contingunt, sine perturbatione feras. Multi varijquē sermones partim boni, partim mali circumferuntur, quibus ne mouearis, nemo te aut agendo aut dicendo ad id inducat, quod tibi non sit melius. Quæ ignoraueris ne facias, sed quantum neceffè

neceſſè eſt diſce. Sanitatem corporis ne neglexeris, ſed menſuram cibo, potui, & exercitationibus adhibe, puroquæ & ſine delicijſ cibo aſſueſce. Illa quæ inuidiam concitant deuita, & fortuna bona ne præter oportunitatem effundas, neque ſis illiberalis, mediocritas verò in omnibus rebus ſemper optima eſt. Scito mortem omnibus fato eſſe inſtitutam. Exi ad opus cùm Dñs voueris, & ante opus diligenter conſidera ne quid temerè agas: miſeri quippe hominis eſt, aliquid dicere vel agere temerè. Ne facias ea quæ poſſint aliquando te afficere pœnitentia. Recto iudicio conſidera ſingula, & optimam deinde ſententiam tibi velut aurigam præpone. Ne te priuſ molli ſomno tradideris, quàm diurna opera ter mente reuolueris, quid egi, quæ tranſiui, quid rerum agendarum prætermiſi: & ſi turpe quid egiſſe te deprehenderis, te ipſum crucia: ſin bona, tibi gratulare. His obſeruatſ, diſcipulos ſuos cognituros pollicebatur Deorum immortalium, mortaliumquæ hominum conditionem. Pietatem verò & religionem tum maximè in animis verſari dicebat, cùm rebus diuinis homines operam darent.

Pythagoræ quædam ſymbola.

Quoniam ſecretiora philoſophiæ myſteria nequaquàm in vulgus proferenda arbitrabatur: idcirco ſymbolis quibuſdam, vt eruditiores & ſano iudicio viri, ea cum fructu & citra periculum aliquod perciperent, tegere ſolebat. Quæ etſi prima, quod aiunt, fronte, ſuperſtitioſa videntur &

ridicula: tamen si quis rectè introspeciat, & allego-
 riam eruat, intelliget non parum verà sapientia He-
 braea in illis contineri, nihilquē aliud esse, quàm re-
 ctè viuendi praecepta, qualia sunt haec: Populares vi-
 as fuge, & per diuerticula vade. Ab eo quod nigrā
 caudam habet abstine, terrestrium enim decus est.
 Flantibus ventis Echon adora. Ignem gladio ne fodi-
 to. Cor ne vores. Arcum annulum ne gestato. Viro
 qui pondus eleuat auxiliare, non tamen cum eo depo-
 nas qui deponit. De rebus diuinis absque lumine lo-
 quaris. De dijs rebus quē diuinis, nil tam mirabile di-
 citur, quod non debeas credere. In calceos dextrum
 prae mitte pedem, in lauacrum verò sinistrum. Ani-
 malia recuruis vnguibus ne nutrias. In via ne scindi-
 to. Dei figuram ne in sculpas annulo. Iuxta sacrifici-
 um ne in scindas vngues, vbi verò incideris pessunda.
 Fabis abstine. Hirundinem domi ne recipias. Cibum
 in matellam ne immittas. Panem ne frangito, at sal
 apponito. Ne sacrificato sine farina. Ne libaueris
 Djs ex vitibus non amputatis, adoraturus verò sede-
 as. Djs superis impari, inferis autem pari numero sa-
 crificandum est. Fugare quidem omni studio decet,
 ferro & igni morbum à corpore, à victu luxum, &
 ignorantiam ab animo, domo discordiam, seditionē
 à ciuitatibus, ab omnibus deniq; intemperantiam.
 Postremo, clarissimus ille iurisconsultus Sarabellus,
 Clementina 1. de magistris, semper iam inde ab initio
 literarum studia in Italia extitisse affirmat: et si ab
 eo tempore quo Romani imperauerunt maximè flo-
 ruerint. Grauiissimi praterea viri affirmant, quod de
 de

de veteri vtilissima iucundissimaq³, doctrina, quæ olim ante Pythagoræ & Platonis aduentum in Italia fuit intelligenda sint, quæ de Sireneo cantu, quo & attraherantur ex remotissimis locis homines, & prater nauigantes detinebantur, veteres poëta fabulati fuerunt. Arbitrantur quoq³, à Parthenope Syreneæ virgine denominatā Parthenopem urbem, quod eo loco ipsa sepulta fuerit. Et si illa ciuitas postquam & ædificijs, & opulentia, frequentiaq³ hominum excreuerat, Neapolis appellata sit. Ordines Burgundia in ea oratione qua Carolo ix Gallorum regi persuadere conantur, sine grauißima totius regni perturbatione fieri non posse, vt libertate concessa hæreticis, catholica religio deferatur, apertum huic rei ferunt testimonium, dùm sic loquuntur: Conuentus trium ordinum Burgundia, & Fiscus tui procurator Rex Christianissime rogant, vt in bonam partem accipias illum quem habent ad vnā suā conseruandam legem, & tuā, qui es vnus Rex eorum: congruenter Dei præcepto, cuius spiritus apud Hieremiam prophetam proponit Israelitis exemplum populi insularum Cethim (qui quidem sunt Itali) qui à tempore Noë quem Ianum vocant, nunquam suā mutarunt religionem. Ad hæc posterioribus temporibus plurima retinuerunt Romani à priscis Ianigenis, quæ certissimum huic rei præbent argumentum. Nam & pileo, quem Noachus ad perpetuam diluuij, quo puniti impij, conseruatiq³ boni erant, memoriam instituisse reperitur, eorum pontifices utebantur: & manu mittendi serui pileum sumebant, in signum libertatis

Gene, 8.

& spectata virtutis. Post victorias quoque dijs gratias & sacrificia offerebant, morboq; liberati sacrificabant, vt Noachus post diluuiũ extructo altari obtulit Deo holocausta. Taliaq; infinita ex veteri illa Noachi doctrina retinuerũt, quæ suo loco annotabũtur.

Prudẽt. li.
2, contra
Symmach.

Symmachus vrbus præfectus, aiebat retinendos antiquos ritus Deorum, repudiandamq; nouam religionem christianorum: sancti patres respondebant, minimẽ nouam esse christianam religionem, sed antiquissimam. Prudentius enim:

Extat in antiquis exemplum nobile libris,
Iam tunc diluuij sub tempore, vel prius, vni
Inseruisse Deo gentem, quæ prima recenteis
Incoluit terras, vacuoq; habitauit in orbe.
Vnde genus ducit nostra porrecta propago,
Stirpis, & indigenæ pietatis iura reformat.

Quanquàm ergo hac doctrina abundabat Italia, eaq; tandem in ipsam urbem Romam permanerat: tamen caterorum Græcorum philosophia, præsertim Romani, etiam delectabantur, eiusdemque percipiendæ gratia, cùm à vera Noachi sapientia longius aberrare cœpissent, in ipsam Græciam proficiscebantur, & maximis sumptibus pueros suos mittebant. Vnde Plinius in epistola quadam ad Tacitum: Vehementer vestra qui patres estis interest, liberos vestros hîc potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morantur quàm in patria, & sub oculis suorum parentũ? aut minori sumptu educantur, quàm domi? aut natale solum ab infantia amare & frequentare consuescũt? Et propterea Blondius hoc paulatim abrogatum

Lib. 8. Ro-
mæ triuph.

tum

tum esse probat. Nam Græcorum mores tunc prorsus enervati & perditī erāt, ipsaq; studia propter frequētes bellorū clades ferē interierant: Roma verò & artibus, & imperio, & doctissimis hominibus abundabat, vt illis artibus quæ nunc domi tradebantur, optimorū iuuenum mores, & præstantissima ingenia leuiter periclitari non esset neceßē. Præsertim cū meliores pauci, corruptiores aut plurimi in patriā redirent. Latinus verò Rex & linguam Italicam & litteras, authore Eutropio, correxit: vnde etiam nomē retinuerunt, vt Latini dicerentur. Quoniam ergo & Hebræorum doctrina, & Græcorum philosophia, omnes deniq; liberales artes, & humaniora studia cum imperio in Italiam peruenerant: eaq; propter cæli temperiem, vt Iulius Solinus author est, & locorū salubritatem, aprica collium, opaca nemorum, innoxios saltus, vitium, olearumq; prouentus, tot amēnos lacus, & assiduam nouarum vrbiū gratiam, atque clarum decus veterum oppidorum, commodissima lectissimaq; Musarum sedes esse videtur: plurimas florentissimas bonarum artium scholas, atq; vniuersitates accepit, Maximorū pontificū, inuictissimorū Imperatorū, et clarissimorū principū, atq; Rerūpublicarū pietate & munificētia extructas, fudatasq; vt optimorū studiorū mater et parēs, cōmunisq; omnium literatorum hominum patria, alitrix, & euectrix, meritō appellari videatur, ipso situm, bonarum artium præstantia, ingeniorum claritatibus, & breuiter quibus vita carere non potest, authore Plinio, pulcherrima, ditissimaq;.

Quarum academiarum præcipuas hoc loco, quantum ex doctissimorum virorum scriptis colligere potui, describam, eruditioribus Italis perfectius aliquid, & fortassis etiam verius, eò quod propius ea intuentur, scribendi occasionem præbiturus. Quod & ipsorum gloria atque eruditione dignum erit, si bonis literis patrocinari, & patriæ splendorem in omnem terram diffundere voluerint, & omnibus bonis gratissimum futurum.

Romana Academia.

Q*uia Romani bonas literas utroque & pacis et bellorum tempore in primis necessarias esse, atque potentissimos reges illarum præsidio feliciter rempublicam gubernare, gravissimaque sæpe bella dexterrimè conficere, & propter earum studia Etrurios mirabiliter florere, ac per totum mundum prædicari videbant: ipsi quoque cum vniuersæ terrarum orbis imperium animo concepissent, eam curam suscipere voluerunt. Quamquam enim longo tempore politiori literatura caruerunt Romani: attamen quantum rerum cognitioni tribuerint, veterum scriptorum monumenta declarant: atque vel ex eo intelligi facile potest, quod illam ex Etruria disciplinam, quæ improborum hominum audacia iam deprauata, & Græcorum superstitionibus corrupta erat, atque in augurijs solum & monstris interpretandis, extisque inspicendis posita, summo in honore habebat. Cumque Pythagoræ doctrina per Italiam floret, eam quoque præ cæteris omnibus rebus in urbem,*
authore

authore Cicerone, auidiſſimè inferebant. Poſtquàm Lib. 4. Tuſ
 ergò Philoſophia Deo authore Romam immigrauit, cul. quaſt.
 non nobilitas ſolùm eius cupiditate exarſit, verume-
 tiam multitudo magnoperè admirata eſt. Eamquē
 præſantiſſima natura, & maximo ingenio viri, à
 paruis initijs ad ſummam amplitudinem perduxerunt.
 Quod Africani illius, qui Carthaginem Numā
 tiamquē deleuit, Lelij item qui Sapiens cognomina-
 batur, Sceuola, Bruti & Ciceronis eloquentiæ paren-
 tis, vt alios innumeros omittam, exempla teſtantur.
 Qui gloriam imperij Romani doctrinæ præſantiſſi-
 mus muneribus ſupra modum illuſtrauerunt. Popu-
 lus verò cùm eius vtiliſſimi ſtudiij, ipſarumquē artiũ
 fructum perſpicere inciperet, paucos vel reipublicæ,
 vel militiæ præfecisse legitur, qui non eſſent earum do-
 ctrina perpoliti. Neque ipſi tantùm in vrbe ciues am-
 pliſſima laudis ornamenta, quod philoſophia excel-
 lentes eſſent, plebis conſenſu conſequebantur: ſed ex-
 terni quoque eruditionis commendatione in ciuita-
 tem aſcribebantur. Florente enim republica, in-
 quit Blondus, literis omnibus honor maximus fuit:
 nihilquē in ea vrbe maius, nihil optabilius literis &
 doctrina extitit. Quod Ciceronem permouisse credo,
 quando vt nihil in vniuerſa rerum natura mundo:
 ſic in terris nihil Roma melius, nihil præſtantius eſſe
 affirmat. Arcem deniq; Regum & Nationum ex-
 terarum, lumen gentium, domiciliũq; imperij vocat.
 Quæ, authore Plinio, plures in quocunq; genere exi-
 mios tulit, quàm cetera terræ. Nec aliunde plura ma-
 ioraq; virtutũ et doctrinæ exēpla extitiſſe ait Fabius.

Li 3. de na-
tura deor.

Pro P. Sylla

Li. 7. c. 30.

Li. 1. 2. c. 2.

DE THEOLOGIA ROMANORUM.

ET si diuinarum humanarumq³ rerum scientiã, veram religionem, & syncerum vnus Dei viuum cultum, Noachum siue Ianum in Italiam intulisse, & filios suos his tam viua voce, quàm scriptis libris aduersus omnem errorem satis instruxisse, suprà est demonstratum: paulatim tamen eius posteri, suafore diabolo, à paterna pietate, religione, & moribus longissimè aberrauerunt. Vt nimirum pro vero deo, quem pater Noachus docuerat, externa quadam idola venerarentur, & propter falsam persuasionem colerent, qualemcunque tamen vera Theologia vmbra retinentes. Solet enim veritatis hostis diabolus virtutem ipsam non statim prorsus extirpare, sed vitijs & sceleribus quibusdam sic obruere, atque turpitudini honestatis formam induere, vt similima veris falsa euadant: eoq³ faciliùs in animos hominum, quibus alioqui semina quadam insunt veritatis & cognitionis Dei à natura, influant. Cùmquē ea magis homines imperitos fallant vitia, quæ virtutem videntur imitari: hinc factum est, vt semel concepta superstitioni non crederent solum, sed ita quoq³ pertinaciter inhaereret, vt à prudentioribus sese ab ea reuocari non paterentur. Cùm ergò paternæ pietatis obliti, hosti suo diabolo sese gubernandos tradidissent, is verum cultum, soli Deo debitum, in se transferre conatus est. Et quod Domino Deo gratissi-

gratissimum, hominibusque salutare, atque necessarium esse videbat, id in totum abolere, vel saltem profanare, & in grauissimam abusum peruertere studebat. Maligni enim spiritus teste Firmiano Lactantio, quia diuinitatem frustra affectatam aliter consequi non poterat, falsò ab hominibus dii haberi, & coli desiderabant. Iccircò varijs fraudibus vsi, asciscbant sibi nomina potentissimorum regum, sub quorum titulis honores sibi diuinos vendicarent. Et erroribus in hominum animos immisus, à veri Dei notione auerterent. Hac enim fraude diabolus iam inde ab initio tam idolorum cultores, quàm hereticos miserè decepisse, Tertullianus vetus & grauis scriptor, in libro de prescriptionibus hereticorum pulcherrimè demonstrat: Diabolus inquit, cuius sunt partes inuertendi veritatem, ipsas quoque res diuinorum sacramentorum in idolorum mysterijs amulatur. Tingt & ipse quosdam vtique credentes & fideles suos, expiationem de lauacro repromittit, etsi adhuc meminit mythræ, signat illic in fronte milites suas, celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid quod & summum Pontificem in vnus nuptijs statuit? Habet quoque virgines, & continentes. Ceterum si Numæ Pompilij superstitiones euoluamus, si sacerdotalia officia & priuilegia, si sacrificantiũ ministeria, instrumenta, & vasa sacrificiorũ, ac piaculorũ, & vtorũ curiositatem consideremus, nonne manife-

manifestè diabolus morositatem illam Iudææ imitatus est? Qui ergò ipsas res de quibus sacramenta Christi administrantur, tam emulante affectauit exprimere in negocijs idololatriæ, utique & idem, et eodem ingenio gestijt & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum, & sanctorum christianorum, sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis profana & amula fidei attentare. Et ideo neque à diabolo immissa esse spiritalia nequitia, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debeat: neque ab idololatriâ distare hæreses, cum & authoris eiusdem & operis sint, cuius & idololatriæ, &c. Hac ergò fraude diabolus contra eos usus est: utinam verò ipsi talem in vera religione constantiam, rem magis quàm verbis obseruassent, qualem Cotta philosophus & pontifex apud Ciceronem se in errore obseruaturum ait: Ego sacra, caeremonias, & religionem quæ à maioribus accepi, defendam, semperque defendi: nec ex ea ullius vnquam oratio aut docti aut indocti mouebit. Et idem Cicero sexta Verrina de Siculis: Deos patrios quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. Primò igitur inuestigabo præcipuorum, & quæ utilem doctrinam continent sacrorum, quoad eius fieri poterit, rationē: deinde, quomodo cum Iudæorum religione & legibus consentiant: postremò, quemadmodum sublato errore, ad veram nostram christianam religionem affecta sint, breuiter aperiam. Præsertim cum veteres ante legem Patriarchæ eandem fidem, eandemque propemodum religionem habuerint, quam abrogata lege

Li. 3. de natura Deor.

lege christiani obseruant. Lactantius etiam libro septimo diuinarum institutionum affirmat, quòd philosophi ac poetae, et si veritatis arcana (eò quod non rectè intelligerent) turpiter corruperint, magna ta-
 men ex parte cum prophetis cōsistant. Et Clemēs Lib. i. Stromatum.
 Alexandrinus probat, quòd Numa rex plurimorum sacrorum apud Romanos author, Mosē ferè imitatus sit. Mosēs enim latis legibus id Iudæis suis praecepit, quod veteres ante legem scriptam Ianigena & sancti patres per Italiam ceterasquē mundi partes spontè fecerant: ex eodemquē fonte Noachi & Mo-
 sis doctrina manauit. Quamquam Numa eam de- In Apolo-
 prauabat, & onerosissimis superstitionibus, vt Ter- getico.
 tullianus loquitur, Romanos onerabat. Ea verò & fusius hoc loco & accuratiùs explicare decreui, propterea, quod hæc eorum theologia, ritus, & ceremonia, à veteribus ante christianismum Romanis, in alias quoque prouincias dispersa & propagata sunt. Ne hac eadem in earum descriptione sapius repetere cogar.

De Iano.

Quia veteres principem in sacrificando Ianū esse voluerunt, quem primū in Italia cultū
 Deorum demonstrasse credebant, iccirco nos Cic. li. i. de nat. deorū.
 ab eodem hanc tractationem non incommodè ordie- Marlian li. 4. cap. 8.
 mur. De Iano ergò variæ apud scriptores sententiæ Pōponius Lætus ca. 1. de sacerdotijs Ro-
 reperiuntur. Dum alij Ianum Regem Epirotarum manorum.
 fuisse opinantur, cuius auxilio & consilijs cū Ro-
 mani hostes superassent, templum ei extruxerint,
 quod

quod Ianiculum vocaretur, statuamque bifrontem posuerint, ut ab una parte viri, ab altera mulieres adorarent. Alij nescio quem Ianum finxerunt, quem propter optimarum rerum inuentionem, maximaque beneficia diuinis honoribus afficere, & adorare cœperint. Verioris historiae peritis viris minimè dubium est, quin illorum Ianus, Noachus noster fuerit,

Ianū enim vel saltem Noachi filius Iapetus, neposue Gomerus. Marlianus Nec enim obscurum est, quin illum Ianum vocarint, li. 4. c. 1. re quem primum Italiae parentem extitisse arbitrantur, quiq; primus terram illam colendam habitandamq; aperuisset, & omnium rerum bene gerendarum ianuam, hoc est, rationem demonstrasset, diuinumque cultum, & liberales artes ipsis tradidisset. Vnde et domorum transitus ianuæ appellatur, inquit c. 8.

Ianus quare bifrons.

Quod vel clauis quæ illi affingebantur declarabant. Is verò an Noachus ipse fuerit, an ipsius filius Iapetus, etsi hactenus affirmare non possum, ipsorum tamen nominum, quæ Iano tribuebantur, vera ratio in primis Noacho conuenit. Nam is demum primus omnium hominum parens, pacisque inter Deum & nouum orbem author, bonarum artium, & religionis, agricultura, & vini repertor post diluuiū fuit. Primus Italiam aperuit ipse, vel saltem Iapetos filio, nepotique Gomeri præcepit, uti eam præ cæteris orbis partibus instaurarent. Iam verò cui rectius bifrontis nomen competeret, quam ipsi Noacho? quippe qui vtriusque, ante & post diluuium, orbis certissimam rationem sciebat, duorumque mundorum historiam nōrat, & tanquàm verus atque antiquissimus pater de thesauro sapientiae suae tam noua quam vetera

vetera

vetera depromebat, tam diuinarum quàm humanarum rerum peritissimus, ac vtrumque tam agros colere, quàm rempublicam administrare docuit. Quod ipsi etiam Itali perspexisse videntur, quando perpetuam memoriam ad poster os transmissuri, nummum fecerunt, in cuius altera parte bisfrons caput, in altera naus cerneretur. Indicantes venisse Ianum naui ex Asia in Italiam, & vtriusque orbis partis verum patrem & imperatorem existere. Idq; longè apertiùs ex quadrifrontis nomine colligitur. Quod nemini veriùs applicari potest, quàm Noacho: qui non Asiã & Europam tantum, sed reliquas etiam mundi partes, totumq; terrarum orbem instaurauit, gubernauit, & rexit. Ac illud imperiũ quod Iapetus filius latissimè tandem propagauit, Noachus pater non modò cœpit, sed optimis etiã legibus, & artibus, & vera religione firmauit. Quanquàm temporis, rerum, memoriæq; edacis, lapsu, quod Iapeto Gomerocq; primis Italiæ colonis, præcipuè vero Noacho tribuendum erat, longè posterioribus hominibus, qui vel scientia, vel rerũ gestarum inuentarũq; magnitudine præstâtes fuerât, ascripserũt. Porò ab agricultura, & saluberrimi vini inuētiõe Noachũ Saturnum appellârũt, sub cuius imperio aurea secula fuisse leguntur. Mortuo igitur Noacho diuinus honores impenderunt, & longiùs, vt sit, in concepto errore progressi, varia sacra instituerunt, ac relicto vero Deo, quem solum colendum & adorandum esse Noachus varijs argumentis, & externis signis docuerat, idola sibi fabricare cœperunt, impiiq;

Ianus quadrifrons.

Saturnus.

Henric. Er phordius. Fūctius in Chronicis. *impiaq₃ sacrificia vsurpare. Primum in Oriente adoratum quidam opinantur Semum filium Noachi: quem alterum à Noacho Dei martyrem vocāt, quòd innumeras cades, crudelitates, & nefandas libidines filiorum & nepotum suorum videre oportuerit. Quod verò tam leuiter Noachi nostri posteritas à vera religiōe ad idololatriā, et turpissimos errores prolapsa sit, variæ apud veteres scriptores causæ redduntur. Sunt enim qui Chamo filio Noachi tribuāt. Quod is prioris mundi hæreses & turpitudinem, in posteriorem post diluuium orbem intulerit: vel saltē à patre maledictus, odio & furore quodam antè recesserit, quàm in vera religione confirmaretur. Proptereaq₃ falsam religionem pro vera siue per malitiam, siue per ignorantiam introduxerit, quàm alijs à stirpe sanctæ radicis, vt Lactantius loquitur, auulsi, probare, nouosq^{ue} mores & instituta pro arbitrio condere maluerunt. Atque hic malorum omnium fons & origo fuit. Nam cùm Deus naturam hominis sic fabricare voluerat, vt duarum in primis rerum cupidus & appetens esset, sapientiæ nimirum & religionis: iccirco falli & errare contigit, quòd aut religionem susciperent omissa sapientiā, aut sapientiæ soli studerent omissa religione, cùm alterum sine altero vix possit esse verum. Ceciderunt ergo ad multiplices religiones, sed ideò falsas, quia sapientiā relinquebant, quæ illos docere poterat, deos multos esse non posse: studebant sapientiæ, sed ideò falsæ, quia religionem summi Dei omiserant, qui eos ad veri scientiam poterat erudire. Sic homines tam olim quàm*

Idololatriæ origo.

Chamus ctiā in arca malus erat c. quantūlibet, 47. distinct.

Lactāt. lib. 2. institut. Rhodogignus lib. 22. lectionum antiquarij

Lactātius lib. 3. ca. 11.

quàm in præsens qui alterutrum suscipiunt, vitam
deuiam, maximusque erroribus plenam sequuntur:
quoniam in his duobus inseparabiliter connexis, &
officium hominis, & veritas inclusa est. Præsertim
hi qui sacras literas non rectè perceperunt, vt quem-
admodum vera sapientia & religio à perfidis homi-
nibus corrupta, & deprauata sit, cognoscere possent.
Alij hac omnia religionis & pietatis osori, atq; acer-
rimo humani generis hosti diabolo, ascribere malu-
erunt. Is enim postquam à Dei ministerio, & cultu
per superbiam descuerat, hominibus immortalitatē
& supremam beatitudinem, quam ipse sua nequitia
perdiderat, inuidere, & in eandem impietatem dam-
nationemque eos præcipitare modis omnibus stude-
bat. Hi ergo contaminati & perditī spiritus, per om-
nem terram vagantes, & solatium perditionis suæ,
perdendis hominibus, vt ante diluuium fecerant,
quærentes, omnia insidijs, erroribus & fraudibus re-
plebant. Adhærebant singulis hominibus, & om-
nes hostiatim domos occupabant, geniorum nomen
quo facilius illaquearent assumentes. Et quoniam
spiritus tenuous incomprehensibilesque sunt, insinua-
bant se corporibus eorum, qui ipsis parebant, ac oc-
cultè in visceribus operti, valetudinem viciabant,
morbos ciebant, somnysque animos terrebant, &
mentes quatiebant furoribus, vt eos cogerent ad ip-
sorum auxilia currere, prodesseque putarentur, quā-
do nocere desinerent. Hac fraude vagi & incesti spi-
ritus vsiturbârunt omnia, & tenebras hominū in-
genio & sensibus offundentes, miscuerunt falsa cum

Li. 3. de natura deor.

veris, & per maximam, quam perfide induxerant, similitudinem faciebant, vt vera esse crederentur, et grauissimis in rebus hominum credulitatem illuderent. Extructis simulacris se insinuabant, et quorū illa nomina erant, quasi personas aliquas sibi inducebant: veritatemq; mentitis nominibus inuolutam ex oculis hominum auferebant, ne Deum, nec dominū suum cognoscerent. Omnibus sacrificijs presentes se occultabant in templis, & prodigia frequenter audebant, quibus obstupescit homines fidem commo- darent diuinitatis & numinis. M. Cicero: itaque & in nostro, inquit, populo, & in ceteris, Deorum cultus, religionumq; sanctitates existunt indies maiores, quod presentiam sapē Diui suam declarent. In oraculis quoq; sua nequitia uon deerant, vt victorias, opes, imperia, omnia denique prospera & aduersa ipsos largiri persuaderent. Nam cū dispositiones Dei presentirent, interponebant se in his rebus, vt quacunque Deus faciebat, ipsi facere viderentur. Ideoque si populo vel vrbi alicui, secundum Dei statutum, boni quid impenderet, se id facturos vel prodigijs, vel somnijs, vel oraculis, pollicebantur, si sibi templa deuouerentur, nouæ imagines consecrarentur, mactarenturq; greges hostiarum. Quoties autem pericula & euerfiones ex certis argumentis deprehendebant, se tunc profitebantur iratos. ac si hoc pœnitentia homines auerterent, videri volebant id placati auertisse: si vitare non possent, quin à deo punirentur, id fraudulentè agebant, vt propter illorum contemptum accidisse crederetur. Vt tali impostura

stura noticiam & cultum veri Dei inueterarent, si-
 bi verò apud homines auctoritatem compararent.
 Huc accedit eorum abominanda crudelitas, qui no-
 bilitate generis, diuitijs, imperio, à Deo præ ceteris
 iccirco exornati erant, vt tanquam Dei magistra-
 tus in vera religione populum retinerent: sed hisce
 fraudibus à diabolo seducti, à vero vnius Dei cultu
 ad errores & idololatriam metu atq; supplicijs per-
 trahebant. Id quod nostris periculissimis tempori-
 bus, grauißima tam propriæ, quàm subditorum suo-
 rum salutis iactura, à quibusdam principibus fieri vi-
 demus. Qui eo ipso Nymbrodi, primi tyranni &
 idololatriæ authoris, filios sectatores se esse demon-
 strant. Nymbrod enim Cimbris Germanisque à
 surripiendo pane vocatur, quod subiectis imperio suo
 populis, quos non aliter quàm filios pascere & in ve-
 ro Dei cultu ac sincera religione conseruare debebāt,
 tam corporalem quàm spirituales cibum eripiant.
 Vel cōtra Ecclesiæ catholicae morem atq; præcepta su-
 mere cogunt, vt plus detrimenti ipsis quàm salutis
 conferat. Hæc eò fusiùs & altius repetere placuit, vt
 rudiores intelligerent, quibus fraudibus, quæue perfī-
 dia impietas & superstitio in orbem terrarum irre-
 pserit, & quàm diabolus obsideat, quamq; in omne
 flagitiorum genus facile præcipitare possit eos, qui
 semel à veritate & orthodoxa fide abducti, ipsius ty-
 rannidi colla submiserunt. Et ampliùs mirari de-
 finant, quomodo fieri possit, vt hominis figuram ge-
 rentes, contra veram religionem, contra ius & omnē
 rationem, contra legitimum magistratū, contraq;

A^{ct}or. 4.

Sapiē. c. 13

& 14,

Rom. 1.

Deum ipsum repugnare in animum inducant suum.
 Quia enim illi maiorum suorum verissimam doctrinam,
 & legem Dei, & testimonia illa quae semper ip-
 sis reliquit Deus, negligebant, diabolo & improba-
 Chami posteritati obtemperabant, ut opera magis
 ipsa, quam Deum creatorem intuerentur, dimisit il-
 los Deus ingredi vias suas, et meritò tradidit eos in
 reprobum sensum. Ut inquam omnes boni horum
 exemplo discerent, quam periculosum sit, à vera reli-
 gione & sincero Dei cultu, qui in sola Catholica
 Christi ecclesia reperitur, recedere, id quod superio-
 rum temporum historia apertè confirmat.

De Vesta.

NOachi vxor an in Italiam peruenerit, plu-
 resque post diluuium filios procreauit, et si
 certis argumentis demonstrari non potest:
 tamen quod veteres Itali Ianigena tanquam primam
 omnium matrem, & velut noui orbis Reginam eam
 celebrarint, minimè dubitandum est. Quod enim
 vna cum Noacho in nauì conseruata post diluuium
 superuixerit, scriptura sacra testatur, & orthodoxi
 patres confirmant. Sed cum certo nomine non ex-
 primatur, varijs eam posteri nominibus appellaue-
 runt. Aetiam nimirum siue terram, quod mater
 omnium noui orbis hominum extitisset. Nam ut cælum
 & terra omnia producant, sic primos instaurati mun-
 di parētes, Noachum cælum, vxorem eius terram non
 immeritò dixerunt. Sempiternamque eius memoriā
 celebraturi, vnam è duodecim ciuitatibus, quas pri-
 mi

Genes. 7.

et 8.

Pet. epi. 2.

ca. 2. c. quā

tūlibet 47.

distinct.

mi Italiae coloni posuerunt, ab ipsius nomine Aretiū Hæres. 26.
 vocasse dicuntur. Apud beatum Epiphanium Bar
 thenos vocatur. Alij Estam siue Vestam nominā- Vesta vxor
 runt, quod sacrum ignem virginibus custodiendum Noachi.
 prima instituisset. Vnde illud Ouidij:

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige
 flammam.

Scriptura quidem sacra expressum est, quod No-
 achus post diluuium Domino deo gratias acturus, cū
 vxore & liberis sacrificium obtulerit, quodquē ipsi
 deo vehementer id gratum extiterit. Vnde verisimi- Genes. c. 8.
 le sit viris doctis, quod optimi parentes posteros suos Goropius
 vt crebrò sacrificarent admonituri, ignem à se reper putat Vestę
 tum, & ad hanc rem necessarium, diligenter custo nomē Cim
 diendum tradiderint. Nam egregium Palladium bricū esse,
 vetuloniæ in Italia Noachus et Vesta sempiterno ig Væst id
 ni conseruando extruxisse leguntur, cuius certissima est stabile
 hactenus argumenta extare probat Annius, sacros omniū re-
 nimirum cineres & Etruscis literis descripta moni- rū fūdame
 menta. Altare autem illud quo Moses Noachum tum,
 sacrificasse ait, ex octo lapidibus eum construxisse Comest. c.
 quidam affirmant, propterea quod octo homines de- 35. in Gene.
 us in arca seruasset. Vt posteros quoque ipsi Noa-
 cho tandem δωδεκάγωνον, à 12 lucamonibus du-
 ctisq; colonijs, posuisse aiunt. Sicut Iosue ob perpetu- Iosue 4.
 am rei memoriam, quod 12 Isræliticæ tribus, per Ior-
 danum transissent, 12 maximos lapides ex præcē-
 pto Dei erexit. Moses verò ob liberationem ex Ae- Exod. 12.
 gypto agni paschalis sacrificium iam ante Iosue in-
 stituerat. Porro Remigius apud Henricum Erphor-

dium, Vestam inquit, præcipuam religionis Deanz-
dicimus esse habitam, nam & sine igne nullū erat
sacrificium, nec sine eo colebatur religio Vnde et ip-
sa sicut ianus in omnibus inuocabatur sacrificijs, etc.
Noacho autem in constituenda republica, ducendis-
quæ colonijs occupato, vxor sacri ignis & sacrificio-
rum curæ, erudiendisquæ puellis, præcipuè vacasse
videtur. Vt mulieres ferè viris religiosiores sunt.
Ad eius verò sacri ignis custodiam Vesta, suadente
vel permittente Noacho, virgines legisse creditur, vt
virginitatem & sanctimoniam diuino cultui in præ-
mijs conuenire declararet, quia ignis pura, sterilis,
& incorrupta natura est. Vnde Ouidius:

Quare vir-
gines sacri
ignis custo
des fuerint

Nataq; de flamma corpora nulla vides.

Huc perti-
net Augu.
l. 4. c. 10. de
ciuit. Dei.

Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit.

Leuit. c. 6.

Sic tandem sacra legis scriptor Moses, sacrificiorū
ignem sacerdotibus perpetuò in altari alere & con-
seruare præcepit. Vel saltem, vt per ignem hunc po-
steros suos communes facerent, oportere illos, tanquā
veræ virtutis exemplum, & velut lux quadam, om-
nibus in rebus prælucere. Vt tempore legis scriptæ
olim Iudæis à Mose, Apostolis autem & sacerdotibus
nostris ab ipso saluatore omnium Christo præceptū
est: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt vide-

Sic ecclesia
recens bap-
tizaris, &
inoritaris
lumen in
manus por-
rigit.

ant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrū
qui in cælis est. Aut saltem cum Deus ipso lux sit
quæ illuminat omnem hominem venientem in hūc
mundum, & ignis consumens, vt externo quodam
signo admonerentur, eum recta fide, & ardenti cha-
ritate sic colere, ne altero diluuiio ignis (quod Ada-

mus

mus aliquando futurum prædixerat) qui aqua inundationem vix euaserant, interirent. Præterea per sacrum hunc ignem posteros admonere voluerunt, futurum aliquando tempus, quo spiritus Dei tanquam ignis descenderet è cælo, & ferretur non super aquam (vt olim) sed super homines, vt primo illo amore Dei exardescerent, varijsquæ linguis loqueretur, & antiquam originalem iustitiam, quam Adamus perdiderat, veterem illam vnam vniuersi orbis linguam, quam peccati temeritas in ædificanda turre Babylonica dissiparat, restituerent. Vtquæ certam spem haberent, omnia peccata, per ignem cælestem, per mortem Christi Iesu, per aduentum spiritus sancti expurganda fore, rediturumquæ aureum seculum, & sempiternam pacem. Prisci Romani omnibus sacrificijs ignem adhibebant, & imperatores, velut ornamentum & insigne imperij, ignem sibi, & vxoribus, filijsquæ suis, præferri volebant: vtinam veram eius rei sententiam cognouissent. Siue ergo sacrificiorum, siue alterius cuiusdam diuinioris rei significanda gratia, sacrum ignem custodiendum posteritati reliquerint, certè adorandi causa nequam reliquerunt. Quemadmodum Iudei religiosissimè & omnium diligentissimè eum (sicut à Moysæ preceptum erat) custodisse, atque in captiuitatem abitura eius præ cæteris omnibus rebus singularem curam habuisse leguntur, adorasse verò minimè. Etsi disertissimus ille Christianorum Cicero Lactantius Firmianus, & acerrimus antiquitatis indagator Cælius Rhodoginus, idcirco etiam Noachum &

Acto. 2.

Cypria. sermone de Pentheco.

Li. 2. Machab. ca. 1.
Ambro. li. 3. officiorū ca. 14.

Lactā li. 7.
Rhodog. l. 15. lectionū antiquar.

Li. 2. ca. 10

Sapiē. c. 13

Numc. 21.

4. Reg. 18.

Vestam posteris suis ignem conseruandum tradidisse putāt, quòd cœlestis æthereaque eius natura sursum semper vergens, certissimum immortalitatis argumentum esset. Proptereaq; semper cogitarent, nihil minùs hominem, qui solus ex omnibus animantibus eo vititur, decere, quàm se deorsum contra naturam suam abijcere vt bestiam, & terrenas corporeasq; voluptates, Deo creatori suo, propriaq; salutem antepondere, & sempiternas tenebras, vitæ atque luci perfectissimæ præferre. Pecudes enim authore Lactantio, neque in cœlum suspiciunt, neque religiones sentiunt, quoniam ab his vsus ignis alienus est. Quanquã ergò Noachi eiusdemq; vxoris fidelis & pia institutio fuit: tamen eorum posteri, quod longè aliter à veritatis inimico persuaderentur, duplici se grauissimo scelere contaminauerant. Priore quidem quod parentes suos Deos facerent, posteriore verò quod igni quoque diuinos honores impenderent, ignisq; solis, lunæ, vt scriptura loquitur, specie delectati, Deos putarent. Vt posteriores quoque Iudei aneum illum serpentem quem Moses erexerat in signum venturi aliquando Christi, qui per suam passionem omne venenum auferret, ipsi per summam leuitatem adorauerunt. Atque hæc eorum falsa theologia cum hominibus semper propagata, & in omnem terram dispersita est, dùm singuli alios pietate, sicut arbitrabantur, superare volebant. Et primò quidem parentes suos, vti nunc est demonstratum, deindè ceteros etiã qui ipsis chari fuerant, magnumq; sui post mortem desiderium reliquerant, venerari cœperunt: eorundemq; simula-

simulacra, vt aliquod ex imaginum contemplatione Sapi. c. 14.
solatium haberent, finxere. Tandem longius aber-
rantes varia ipsis sacra introduxerunt, vt gratiam
aliquam referre bene meritis viderentur; quando
alios honores vita hac defunctis quos deferrent, inue- Cypria. de
nire non poterant. Sicq; posteris facta sunt sacra, idolorū va-
qua prius erant solatia. Atque tunc: nitate.

Vt semel obsedit gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus, tener horruit hæres,
Et coluit, quicquid sibi met venerabile cani
Monstrarent attau: puerorum infantia primo
Errorem cum lacte bibit.

Prudē. li. 1.
cōtra Sym-
machum.

Cumquē de Imperatoribus sibi persuaderent, pos-
se illos cum eadem potestate in cælum conscendere,
atque idem imperium post mortem retinere, indo-
cilis fatui ducebat ineptia vulgi: diuinus & his est
Impertitus honos, quē dū metus, aut amor, aut spes,
Accumulant, longum miseris processit in æuum
Mos patrius, cœpit falsa pietatis imago
Ire per ignaros nebuloso errore nepotes.

Quidam per publicos huiusmodi honores defun-
ctorum, viuos allicere conabantur, ad bene beatequē
eorum exemplo viuendum, & præclare merendum
de Republica. Ideoque beneficijs excellentes viros, in
cælum fama & voluntate tollebant, ac uendæ virtu-
tis gratia, quo libentiùs Reipublicæ causa periculū
subiret optimus quisque. Porro hæc temeritas in-
credulitasq; in tantum excreuit, vt cordatiores ac
prudentiores viri, qui plūs sapere poterant, apertè

Cic. li. 2. de
nat. deorū.

Vestam posteris suis ignem conseruandum tradidisse putāt, quòd cœlestis æthereaque eius natura, sursum semper vergens, certissimum immortalitatis argumentum esset. Proptereaq; semper cogitarent, nihil minùs hominem, qui solus ex omnibus animantibus eo vititur, decere, quàm se deorsum contra naturam suam abijcere vt bestiam, & terrenas corporeasq; voluptates, Deo creatori suo, propriaq; saluti antepondere, & sempiternas tenebras, vitæ atque luci perfectissimæ præferre. Pecudes enim authore Lactantio, neque in cœlum suspiciunt, neque religiones sentiunt, quoniam ab his vsus ignis alienus est. Quanquā ergò Noachi eiusdemq; vxoris fidelis & pia institutio fuit: tamen eorum posteri, quod longè aliter à veritatis inimico persuaderentur, duplici se grauissimò scelere contaminauerant. Priore quidem quod parentes suos Deos facerent, posteriore verò quod igni quoque diuinos honores impenderent, ignisq; solis, lunæ, vt scriptura loquitur, specie delectati, Deos putarent. Vt posteriores quoque Iudæi aneum illum serpentem quem Moses erexerat in signum venturi aliquando Christi, qui per suam passionem omne venenum auferret, ipsi per summam leuitatem adorauerunt. Atque hæc eorum falsa theologia cum hominibus semper propagata, & in omnem terram dispersita est, dùm singuli alios pietate, sicut arbitrabantur, superare volebant. Et primò quidem parentes suos, vt nunc est demonstratum, deindè ceteros etiā qui ipsis chari fuerant, magnumq; sui post mortem desiderium reliquerant, venerari cœperunt: eorundemq; simula-

Li. 2. ca. 10

Sapiē. c. 13

Nume. 21.

4. Reg. 18.

simulacra, vt aliquod ex imaginum contemplatione Sapi. c. 14.
solatium haberent, finxere. Tandem longius aber-
rantes varia ipsis sacra introduxerunt, vt gratiam
aliquam referre bene meritis viderentur; quando
alios honores vita hac defunctis quos deferrent, inue
nire non poterant. Sicq; posteris facta sunt sacra, Cypria. de
quæ prius erant solatia. Atque tunc, idolorum va
nitate.

Vt semel obsedit gentilia pectora patrum
Vana superstitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus, tener horruit hæres,
Et coluit, quicquid sibi met venerabile cani
Monstrâr ant attauit: puerorum infantia primò
Errorem cum lacte bibit.

Prudẽ. li. i.
cõtra Sym
machum.

Cumquẽ de Imperatoribus sibi persuaderent, pos-
se illos cum eadem potestate in cœlum conscendere,
atque idem imperium post mortem retinere, indo-
cilis fatui ducebat ineptia vulgi: diuinus & his est
Impertitus honos, quẽ dũ metus, aut amor, aut spes,
Accumulant, longum miseris processit in æuum
Mos patrius, cœpit falsa pietatis imago
Ire per ignaros nebuloso errore nepotes.

Quidam per publicos huiusmodi honores defun-
ctorum, viuos allicere conabantur, ad bene beatequẽ
eorum exemplo viuendum, & præclare merendum
de Republica. Ideoque beneficijs excellentes viros, in
cœlum fama & voluntate tollebant, ac uenda virtu
tis gratia, quo libentiùs Reipublicæ causa periculũ
subiret optimus quisque. Porro hæc temeritas in-
credulitasq; in tantum excreuit, vt cordatiores ac
prudentiores viri, qui plũs sapere poterant, aperte

Cic. li. 2. de
nat. deorũ.

D s reprehẽ-

reprehenderent. Et si propterea tam apud Græcos
quàm Latinos vel morte, vel exilio, dominan-
te malitia, mulctabantur: aut etiam in grauissimū
odium populi incurrebant. Pulchrum est illud Cice-
ronis libro primo de natura Deorum. At Perseus
Zenonis auditor, eos dicit esse Deos habitos, à quibus
magna vtilitas ad vitæ cultum esset inuenta, ipsa sc̃q̃
res vtilis & salutare Deorum esse vocabulis nuncu-
patas, vt ne hoc quidem diceret, illa inuenta esse Deo-
rum, sed ipsa diuina: quo quid absurdius, quàm aut
res sordidas atque deformes Deorum honore afficere,
aut homines iam morte deletos reponere in De-
os, quorum omnis cultus esset futurus in luctu? Et
sub finem eiusdem libri: Qui fortes & claros viros
tradunt post mortem ad Deos peruenisse, eosquē esse
ipsos, quos nos colere, precari, venerariquē soleamus,
nōne expertes sunt religionum omnium? Rursus
libro secundo: Hæc & dicuntur, & creduntur stul-
tissimi, & plena sunt futilitatis, summaquē leuita-
tis. Eo enim error hic peruasit, vt turpissimas etiam
res adorarent, nec rationem adhiberent in colenda,
nec modum facerent in fabricandis Dīs. Quod
pulchrè describit Prudentius Christianorum Vir-
gilius:

Li 1. cont.
Symma.

Quicquid humus, pelagus, cœlū, mirabile gignūt,
Id dixere Deos, colles, freta, flumina, flammæ.

Et Romanus martyr apud eun-
dem poëtam.

Miseret tuorum me sacrorum, & principum,
Morumquē, Roma seculi summum caput.

Iubos

Iubes, relictis patris & Christi sacris,
 Vt tecum adorem fœminas, ac mille mares,
 Deos, Deasq₃, deq₃ sexu duplici
 Natos, nepotes, abnepotes editos,
 Actor stuprorum sordidam prosapiam.
 Furôrne summus, vltima & dementia est,
 Deos putare, qui creantur nuptijs?
 Rem spiritalem terrulentè quarere?
 Elementa mundi consecrare altaribus?
 Id quod creatum est conditorem credere?
 Deasciato supplicare stipiti?

Quare viri philosophi tantâ cacitatem animad-
 uertebant quidem, sed nemo, qui altissimè in ani-
 mis hominum in fixos errores extirpare posset, inue-
 tus est. Nec enim tam facile ijs in mentem veniebat,
 quare verum esset aliquid, quàm quare falsum. quod
 M. Cicero libro primo de natura deorum, & libro
 secundo de diuinatione ingenuè fatetur: Viinam,
 inquit, tam facile vera inuenire possem, quàm falsa
 conuincere. Quod quidem non dissimulanter autho- De ira dei
 re Lactantio, sed verè atq₃ ex animi sententia pro- ca. 11.
 clamauit, quia veritas humanis sensibus erui non po-
 test, quod assequi valuit humana prouidentia id as-
 secutus est, vt falsa detegeret: fictum enim & com-
 mentitium quicquid est, quia nulla ratione subni-
 xum, facile dissoluitur. Hac itaque dementia, ex-
 cacatum hominum genus est, & horrenda supersti-
 tiones cœlum ipsum, terramq^{ue} polluerunt, vt rectè
 affirmare posset Cicero: Sua cuique genti religio est,
 nostra nobis. Nam in oriente solus Abrahamus cum
 alijs

In antiqui-
tatibus bib-
licis. Et
Naclerus
Gene. 20.

Pōp. Let.
deface. Ro-
ma. ca. 1. et
Marlia. li. 7
Rom. anti-
quitatum
cap. 6.

Li. 2. ca. 3.
Ro. antiq.
Alexād. li.
1. ca. 14. ge-
nialium di-
crum.

alijs quibusdā p̄js viris, in recta religione perstitit, adeo vt eum Chaldei, quod ipsorum ignem adorare nollet, persequerentur, & in ignem, vt Philo tradit, conijcerent. vnde tamen Dominus deus eum liberauit. In Italia verò Faunus Rex primus omnium certa quedam templa d̄ys extruxisse credebatur, à quo etiam hactenùs omnia diuorum templa vulgò fana vocantur. Romulus verò vr̄bis & imperij Romani fundator, Deorum immortalium, quorū prouidentia mundum gubernari cognouerat, curam vel in primis suscipere voluit, vt à se tantò labore fundatum imperiū, florentissimum atque sempiternū reddere dignarentur. Idcirco varia templa & sacra quibus religiosè ab omnibus colerentur, fundauit.

Quorum Romæ primum fuit, authore Marliano, Iouis Fenetrj in vertice montis Capitolini extructum: tum quia eius auxilio, vt̄i credebat, de acerrimis Reipublicæ hostibus egregiam victoriam reportarat: tum etiam vt reliquos hostes ad eundem modum semper feriret, & in grauissimis negotijs atque periculis Reipublicæ opem ferret: aut saltem ipsius auctoritate & praesidio, à potentioribus tolerabilem pacem referrent. Cuius quidem tecta ob vetustatem & negligentiam Romanorum collapsa (fortè quod postquam rerum domini euaserant, externūq; hostē non metuebant, Iouis veterum beneficiorum obliuiscerentur) Augustus Caesar restituit: vt tantum imperium quod magnitudine iam laborare incipiebat, eius fauore in tam alta pace diu conseruaretur.

Spolia autem Acronis Cenensium regis, quæ
Romulus

Romulus in eo templo Ioui Fenetrio consecrârat, & Iulius Sol.
 Opimia illa Fidenatum spolia qua Cornelius Cossus Polih. c. 2.
 splendide intulerat, an alio translata sint, an po- Plinius, Li-
 tius vnâ interierint exploratè hætenus scire non uius & c.
 potui. Valerius li.
 4. ca. 2.

De Ioue Statore.

DEindè in prælio Sabinorum Ioui Statori Marlianus
 Romulus adem vouit, quem plerique à stan- li. 2, cap. 11.
 do dictum putant, siue potius erigendo, quod Plini. de vi-
 animos Romanorum militum tunc ferè collapsos ere ris illustrib.
 xerit. Diuus verò Hieronymus quòd nunquam ocio- cap. 2.
 sus federet, sed ad ferendam semper omnibus opem Hieron. cõ-
 paratus esset, dictum Statorem existimat. Et si Lau- tra Iouia.
 rentius Valla id reprehendere videtur. Seneca autè lib. 2.
 quòd ipsius beneficio omnia starent, Statoris sibi no- Lib. 5. ele-
 men vsurpasse scribit Quantum verò Rempubli- gatiarum
 cam Iupiter Stator curârit, vel vnicum Ciceronis cap. 6.
 exemplum declarat, qui Caium Flaminiu consule Lib. 1. de di-
 lem bello Punico secundo, magna Rempub. clade af- uinatio.
 fecisse ait, quod signa rerum futurarum contem-
 plisset. Nam cùm Aretium versus castra mouisset, &
 contra Hannibalè duceret legiones, & ipse & equus
 eius ante signum Iouis Statoris sine causa repente
 concidit, obiecto signo, vt peritis videbatur, ne com-
 mitteret prælium. Huc pertinet illud Asclepiadis
 præfecti apud Prudentium in Romano martyre:

Quod Roma pollet auspiciato condita,

Ioui Statori debet, & Dijs cæteris.

Hoc autem templum in radice montis Palatini à

Romulo

Li. I. ca. II. Romulo extructum, Neronis incendio prerijt, nec de-
inceps restitutum est, auctore Marliano.

Misericordia.

Misericordia etiam templum extruxit Ro-
mulus, siue vt alijs placet, Numa, vt & eā
ibi religiosè colerent, & quicunque reus eō
confu^gret liber esset. Sicut Mosen & Iosue reipub-
lica periti^simos gubernatores ex praecepto Dei, filijs
Israël ciuitates refugij constituisse scriptura sacra te-
stat^{ur}. Etsi enim Reipublica plurimū interest,
vt iustitia inter homines conseruetur, & nemo alte-
rum ledat, nullaquē flagitia impunē in ciuitatibus
perpetrentur, aut saltem si per incuriam fortē patra-
ta fuerint, maturē, ne vlteriū^s serpant, corrigantur:
tamen non semper in puniendo ipsum factum intro-
spiciendum est, sed etiam qualitas & natura facti.
Fit enim saepe vt etiā boni viri malorū hominū petu-
lātia, et cōtumelijs lace^ssiti, ppter sāguinis ebulliētis
feruorē, animiquē impotentiam, strictioris iustitiæ
limites prater voluntatem excedant, quorum certē
quantum legis natura fert, magnam habere ratio-
nem oportet. Vt vehementer mirum sit, nostra
diuorū templa, & sacra loca, contra diuinum &
humanum ius, à plerisque hominibus eo priuilegio
crudeliter spoliari: cū tamen & Aethnici, et cru-
deles Gothi, Vandalīue, omnibus qui ad sacra tem-
pla salutis causa confugerent, pepercisse legantur.
Nam etsi copiosē hoc ipsum affirmari posset (tali-
bus enim exemplis veterum scripta redundant:) ta-
men

Numer. 35.

Deuter. 19

Iosue 20.

Gloss. c. 11.

la. 15. q. 1.

E. de his q

ad ecclesias

confugūt.

Itē § 2. in-

stitu. de his

qui sui vel

alieni iuris

men solorum Gothorum, Vandalorumque, qui crudelissimi, scelestissimi, & orbis flagellum, extitisse omnibus probantur, in hac re pietatem praterire non potui. Ut vel eo imperitiores intelligerent, quam turpiter contra Romuli Misericordiae, nostra verò sacra templa, nunc licentiae domus exaedificetur. Et quam Aethnicorum scelera à quorundam Christianorum impietate superentur: quando in illorum templis malefici, in nostris verò ne boni quidem viri sine periculo & metu viuere, atque delitescere possunt. Nulla, quæ religio, nulla pietas, nulla leges, vel ipsa templa, ab audaciam hominum furore tuentur, atque defendunt. Nam quod Tyberius Imperator hoc priuilegium, quod Romulus siue Numa ad Misericordiae templum confugientibus concesserat, reuocasse legitur, quasi malis ciuibus peccandi licentiam præberet: non sat magna ratione, nisi aliud consilium secutus est, id fecisse, doctissimis viris creditur. Quia propter nimiam paucorum petulantiam, legibusque compri-

Marlia. li. 2. cap. 4. Alexā. li. 3. cap. 22. genialiū dierū, ait maxima ibi scelera perpetrata.

mendam audaciam, bonis etiam viris saluberrimas, & tantoperè necessarias res eripere, nec recta ratio, nec ipsa pietas, quæ in animis hominum inest, permittit. Præsertim cum illi hoc maxime priuilegio vterentur, qui casu quodam, & per imprudentiam peccasse deprehendebantur, quos & causam dicere, innocentiamque tueri, & aduersariorum accusationi respondere oportebat.

Fides.

Fidei quoque Deæ siue à Romulo siue à Numa extructo templo, S. P. Q. R. grauioribus de rebus

Marlia. li. 2. cap. 12.

bustam ad religionem quàm ciuilem Reipublica administrationem pertinentibus, consultabat. Eo ipso, vt mihi quidem videtur, declarantes, nihil in consilijs capiendis magis requiri, quàm fidem & taciturnitatem. Vt nimirum suam quisque sententiam fideliter depromeret, salutemquè Reipublica priuatis rebus, & amicorum voluntati semper praeponeret, quaeq; salubriter conclusa & deliberata erant, fideliter retineret: ne maturius quàm oporteret, maximo Reipublica malo, in vulgus efferrentur, & propterea boni quoque senatores liberè sententiam suam dicere non auderent. Quod si hoc tempore tam in principum, & Rerumpublicarum, quàm Ecclesiasticorum consultationibus atque capitulis obseruaretur, longè aliter ipsorum res flourerent. Quare Carthaginenses cùm in Republica sua esse cernerent, qui in Fidem impij, Senatusconsulta ad Dionysium Siciliae tyrannum perscriberent, eos ex consilio suo eiecerunt. Postquam verò Romulus ex hac vita emigrarat, pro tantis beneficijs aliquam gratiam relaturi, diuinos & ipsi honores decreuerunt, mutatoquè nomine, vt maior eius authoritas haberetur, non iam Romulum ampliùs, sed Quirinum appellauerunt. Iulius enim Proculus à patribus subornatus, authore Lactantio, nunciauit plebi, vidisse se Regem humano habitu augustiorem, eumquè mandasse ad populum, sibi dilubrum fieret, se Deum esse, & Quirinum vocari. Ad huius imitationem aliorum quoque Regum, qui benè de Republica meriti, & praeclaris rebus inter homines conspiciui fuerant, nomina post

Li. 1. ca. 15.
Zono. lib.
2. annaliũ.

Quare re
ges nomi-
na muta-
runt.

post mortem mutabantur, ne quis homines aliquando extitisse conuinceret. Ac tandem mos apud Romanos introductus est, ut electi Imperatores eorum nomina vsurparent, qui innocenter vixerant, re-
 cteq; imperarant, ut vel ipso nomine ad earundem virtutum studia excitarentur: quod pulchrè indicat Lampridius in Alexandro Seuero: qui rogatus à Senatu ut Antoninus diceretur: Ne quæso, inquit, ne me ad hanc certaminis necessitatem vocetis, ut ego cogar tanto nomini satisfacere: cùm etiam hoc ipsum nomen, licet peregrinum tamen grauare videatur, & insignia nomina onerosa sint. Cùmque illi tandem responderent, Si Antonini nomen repudiasti, Magni prænomen suscipe: Magni, inquit, nomen cur accipitur? quid enim iam magnum feci? cùm id Alexander post magna gesta, Pompeius verò post magnos triumphos acceperit. Ut vehementer mirum sit, quosdam hoc tempore tam libenter in magnificis titulis atque nominibus delitescere, quæ reuera onus magis sunt, quàm honos, officij potiùs, ut canonum doctores loquuntur, quàm dignitatis. Nam quod Alexander aliena nomina, pro sua grauitate, obtrudente vniuerso senatu Romano non receperit, re tamen ipsa verum Antoninum præbuerit, multò apud omnes clarior, authore Lampridio, euasit. Nunc verò contra, multi nomina ipsa vsurpant, rem verò quæ ipsis designatur, negligunt, ut non temerè vulgò dicatur: Dum crescimus in titulis, deficimus in moribus. Numma autem Pompilius ut populum rebellè et impium ad humanitatem, atque saniora consilia reuocaret,

Romani
 Pōtificis no
 mē quare
 mutetur.
 v de gloss.
 & D D. in
 proœ li. 6.
 decretaliū.

Fenest. de plurima sacra, & varios Deorum ministros in-
 sacerdot. Ro. troduxit. Flamines nimirum, Dialem, qui Io-
 cap 5. uis, Martialem qui Martis, qui Quirini sacris
 Gell. li. 10. præesset Quirinalem. Salios verò, à solenni sal-
 c. 15 ca. cle tu, quo inter saliendum utebantur, dictos, duode-
 et. 21. decim, vt Fenestella capite 7. & P. Latus cap. 8.
 Vt sacris su de sacerdotijs Romanis scriptum reliquerunt. Vt
 is auctori- rectè Tertullianus noster superstitiosè in hac re cu-
 ratè para riosum fuisse dixerit: & Lactantius ineptarum re-
 ret, fingit se ligionum institutorem appellet. Nam quod Pli-
 ab Aegeria nius Nouocomensis affirmat, Numæ Imperium
 Nimpha ac cipere. Deos immortales propter hanc pietatem tranquil-
 Valer. li. 1. lum & diuturnum redidisse, & M. Cicero: Mihi,
 cap. 3. inquit, ita persuasi, Romulum auspicijs, Numam
 sacris constitutis, fundamenta iecisse nostræ ciui-
 Tertull. a. tatis, quæ nunquàm profectò sine summa plac-
 pologetici tione Deorum immortalium tanta esse potuisset: ho-
 cap. 25. rum ego sententiam libenter probarem, si tantum
 Lactā. li. 1. studij & laboris in conseruanda vera religione po-
 ca. 22. tuisset Numa, quantū in euertenda, & fabricandis su-
 perstitutionibus consūpsit. Cū religione nāq, iusta im-
 Li. 3. de na peria orta sunt, atq, rursus euerfa. Vt nihil magis cu-
 turadeorū. ra christianis principibus meritò esse oporteat, quàm
 verā religionē, et cultū Dei (à quo teste Paulo aposto-
 lo oēm suam potestatem habent) tueri, & cum capitis
 quoq, sui, & fortunarū periculo propugnare atq, de-
 fendere. Si enim velimus refricare memoriam tempo-
 rum, & tam sacre scripturæ, quàm veterum histo-
 ricorum libros perquirere, reperiemus, eos & fœ-
 liciter & diu imperasse, qui Orthodoxam religio-
 nem

nem præ cæteris omnibus rebus conseruare, & propagare studuerunt: contra verò qui eam abolere, opprimere, & falsam introducere, seditiosis atque hereticis hominibus patrocinari voluerunt, non solum ipsi vita cruciati atque dedecore sint, verum etiam sepultura & iustis exequiis plerique caruerint, infinitaq; in Rempublicam mala, et deplorandã omnium rerum perturbationem intulerint. Id quod nemini qui in veterum & recentiorum historiis mediocriter versatus est, ignotum esse potest. Porro qui ab omnibus Dijs coli deberet publicis decretis expressum erat: Eos qui cœlestes habiti sunt coluto, & illos quoq; quos in cœlum merita vocauerunt, Herculem, Liberum, Aesculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, & propter quæ datur homini ascensus in cœlum, mentem, virtutem, pietatem, fidem, earumq; laudum delubra sunt.

Cic. lib. 2.
de legib.

De Hercule.

Herculis ergò fanum in foro boario tanta venerationis fuit, vt nec musca, nec canis eius tecta subintrare auderet. In quo Pontifex sacrificaturus, solo lauro coronabatur, nec mulieribus, nec seruis, nec libertis interesse licebat. proptereaquæ mulieres per Herculem non deierant auctore Gellio. Huius Potitij & Pinarij nobiles sacerdotes erant. Sed Appius Claudius Censor cum aduersus responsum ad seruos hac sacra transtulisset, ira deorũ luminibus orbatus est, et Potitij & prodiderat intra annũ oēs extincti fuerunt.

Quod Iasõ
Antioch. re
gi gratifica
turus misce
rit ad sacrifi
ciũ Hercul.
pecuniã, vi
dez. Macha
beo. 4.

Laetã. li. 2.
c. 8. Feneft.
c. 2. Læt. c.
3. de sacer
dotijs Ro.

Decimæ of Herculem ergò tam sanctè coluerunt Romani, vt om-
 feruntur nium rerum suarum ipsi decimam offerrent. Qui
 Herculi. mos à Iudæis ad ipsos profluxisse videtur. Vt en: m Ia
 Gen. c. 28. cob in Mesopotamiam profecturus, si prospera ipsi eue-
 nirent, & Deus itineris comes esse, atque Esau tyrannide liberare dignaretur, omnium bonorum decimã
 se persolutorum recepit: sic Euander boum, quos Hercules interfecto Caco restituerat, decimas obtulit.
 Marlia. li. Prædixerat enim Hercules vitam ducturos fœlicem,
 4. Rom. an qui bonorum omnium sibi decimam persoluerent.
 tiquit. ca. 6 Et sicut Deus apud Malachiam prophetam omnium
 rerum abundantiam pollicetur his, qui decimas in
 Pöpon. Læ domum suam liberaliter inferrent: ita peruagatũ
 tus de sacerdotijs apud Romanos verbum erat: Diues fieri qui vult,
 Rom. c. 3. Herculi decimam soluito. Vnde Plautus in Stichio:
 Decimam Herculi polliceam. Et Cicero libro tertio
 de natura Deorum, grauitè reprehendit, quòd mul-
 ti decimam Herculi vouerent pro diuitijs, & bona
 valetudine: pro sapientia, quæ omnium rerum præ-
 stantissima haberetur, paucissimi. Ad hæc, sicut propheta
 meritò Iudæos à Deo puniri affirmat, quòd decimas
 non persoluerent: sic Camillus apud Titum
 Liuium haud mirum esse ait, quod ciuitas Romana
 seditionibus arderet, quæ damnata voti omnium re-
 dierũ c. 22. rum potiore curam, quàm religione se exoluendi
 haberet. Nam arduum aliquid subituri Romani, alijs
 quoque dijs decimam vouisse leguntur, sicut de bello
 Veiano scribit Liuius: quos oppugnaturus dictator
 decimam prædæ partem Appollini se daturum voto
 obstrinxit. Quemadmodum & Græcorum sapientissimi

piētissimi Athenienses, rerum suarum decimam in sacrificiorum & belli vsus persoluebant, id quod ex epistola quadam Pysistrati tyranni ad Salonem apud Laërtium aperte colligitur. Quibus ea quæ de Noachi in Italiam aduentu, & Etruria Ianigenarum doctrina, atque moribus, superius allata sunt, non parum confirmari videntur: quod nimirum hæc in Italia diu ante legem à Mose Iudæis latam floruerint. Alioquin enim si leges Iudæorum imitari voluissent, iam omnes promiscuè rerum suarum decimam ex præcepto soluere oportebat: nunc verò ut prisci ante legem patriarchæ, ex voto solum obligabantur.

De Libero & Libera.

Liberi autem patris sacra & religiosè & castè obseruabant. Nam legitimi coniuges eius festum celebraturi, aliquot diebus seorsum dormire, ut casti & mundi apparerent, cogebantur. Refert enim Fenestella capite primo de sacerdotijs Romanis, quod Syluanus hac occasione Herculis vxore adamata potiri voluerit, quia duabus coniugibus duo etiam lecti in sylua parati erant, ubi separatim ea nocte dormirent, eò quòd postridiè Libero patrirem diuinam facturi erant. Posteriores tamen Romani Liberum patrem vnà cum sacris non modò vrbe, verum etiam Italia expulerunt, quòd in magnum abusum atque turpitudinem sacra eius abiussent. Ut dolendum sit quod Christiani viri & fæmina Bacchum tantopere celebrent, ut eius memoriã

Quod Iapaneſes pagani decimas obtulerint dijs suis, epist. Iapan. testantur. Li. 1. de vitis philosophorum.

Hæc sacra Athenis etiã omniũ sacrorũ maxima habebantur auctore Spartiano. Et Antiochus rex Iudæos cogere volebat, ut hederâ coronati Libero sacrificarent. 2. Macha. 6 Tertull in Apolo. August. li. 7. de ciu. dei.

- Lib. 2. Machab. c. 14. acturi, insanire videantur. Nicanor Antiochi Regis magistratus, Iudæis minabatur, quod, nisi Iudam Machabaum vinctum traderent, templum Hierosolymitanum vellet Libero patri consecrare. Omnium verò religiosissimè Iouem Optimum Maximum venerabantur, eiusdemq; templum celeberrimum & præstantissimum erat, ac per excellentiam Capitolum dicebatur: cum tamen Capitulum aliorum quoq; deorū tēpla, statuas, & sacra contineret. Propterea enim Cicero deorum immortalium domicilium appellabat capitulum, & Lactantius vrbis Romæ & religionis summum caput extitisse ait.
- Iupiter Optim. max. Marlian. li. 2. cap. 3. Hoc autem Tarquinius Priscus vouit, Tarquinius Superbus adificare cœpit, sed regno disturbatus persicere nequiuit: dedicauit autem Horatius Pul-
 Li. 3. ca. 17. uillus. Quod tanta apud Romanos venerationis fuit, ut quisquis populo Romano gratificari vellet, Iouis Optimi Max. templum honoraret, ornaretq;. Carthaginienses enim, S. P. Q. R. victoriam de Samnitibus authore Marliano gratulaturi, aureā coronā Ioui Maximo transmiserunt. Et Philippi
 Cor. Tacit. li. 19. Anna lium. Hoc autem Tarquinius Priscus vouit, Tarquinius
 Marlia. lib. 2. ca. 3. Superbus adificare cœpit, sed regno disturbatus
 Valer. li. 5. cap. 10. persicere nequiuit: dedicauit autem Horatius Pul-
 August. li. 3. de ciuit. fuit, ut quisquis populo Romano gratificari vellet,
 dei cap. 12. Iouis Optimi Max. templum honoraret, ornaretq;. Carthaginienses enim, S. P. Q. R. victoriam
 Blond. li. 1. Ro. triūph. de Samnitibus authore Marliano gratulaturi, aureā coronā Ioui Maximo transmiserunt. Et Philippi
 Simile re- fert Strabo li. 4. de le- gatis An- glorum tē- pore cæsa- ris. Sicut de Antiocho rege narrat Cicero, quod
 Verrina 6. candelabrum è gemmis clarissimis opere mira-
 bili

bili perfectum, in Capitolio ponere Ioui Optimo Maximo voluerit, nisi Verres in Sicilia intercepisset. Quod eius tam nefarium, tam impium, tam crudele facinus perstrincturus, multi, inquit Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati, opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic exornare, vt templi dignitas, Imperijque nostri nomen desiderat. Qui si intellexerint interuerso regali hoc dono graui-ter vos tulisse, grata fore vobis populoque Romano sua studia ac dona arbitrabuntur: sin hoc vos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint, non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res quas vobis gratas fore non arbitrentur. Persarum quoque Rex ab extremis Indis allatum Pallium misisse fertur, ad quod alia vestes admota, cineris diuini fulgoris colorem attraherent. Ipsi quoque Romani quotiescunque prouinciam, aut urbem Imperio suo adiecerant, laurum in Iouis Optimi Maximi gremium, gratias acturi, deponebant. Quo pertinet illud Probi ad Senatum Populumque Rom. apud Vopiscum: Coronas quas mihi obtulerunt omnes Gallie ciuitates aureas, vestra Patres Cons. clementie dedicaui: & has Ioui Optimo Maximo cæterisque dijs immortalibus consecrate. Qua ex re factum est, vt totum Capitolium in maximum splendorem excresceret, & quantum diuinæ res humanas: tantum hoc templum cætera mundi

Lib. 2. c. 3
& cap. 10.

Alludit Ni
cep. li. 7.
hist. ecclef.
cap. 33.
Idē in con
fessiōe sua
Cōstant. a-
pertē fate-
tur.

Marl. li. 2
cap. 5.

Quare Ter
minus Ioui
cedere no-
luerit.

miracula superaret, Iouisq³. terreſtre domicilium vo-
caretur. Quæ hodiè omnia nuda reliſtaquæ cernun-
tur, inquit Marſianus. Eius autem veneratio & im-
pius cultus tantus fuit, vt verus Deus ampliùs tole-
rare non poſſet. quare non ſemel, ſed ſæpius fulmine
ictum conflagrauit. Et ſi omnes illi qui prudentiores
ceteris dici & haberi volebant, diuinitus quidem fie-
ri illam flammam aſſerebant, ſed ab ipſo Ioue, quòd
ſublimius & magnificentiusq³. deſideraret. Impietatem
ſui erroris, authore Lactantio, pertinaci ſtultitia au-
gentes, qui templum cœleſti iudicio ſapè damnatū,
reſtituere contra fas omne contenderint. Ipſius etiā
Iouis miniſtri, & ſacerdotes maxime apud Roma-
nos authoritatis fuiſſe videntur: quippe de quorum
conſilio grauioribus in rebus ſententiam capere tam
ipſi principes quàm ſenatus ſolebat. Zonaras enim
author eſt, quod Conſtantine imperator cū pro-
pter corpus morbidum, & prauorum humorum re-
dundantiam, à medicis curari non poſſet, Iouis Capi-
tolini ſacerdotes de morbo ſuo conſulerit, qui etiam
reſponderint, nulla alia ratione curari poſſe, quàm
ſi in calido infantum ſanguine lauaretur. Non leui-
ter tamen tranſeundum eſt, quod Tarquinius Ioui
optimo Maximo templum extructurus, ne quid inau-
ſpicato fieret, primò augures de loco conſuluit, &
cū ab his designatus locus aliorum iam pridem De-
orum templa haberet, ac præoccupatus eſſet, ſacrifi-
cijs quibuſdam eos inuitare cogeſſetur, vt Ioui ce-
derent. Et ſi id Terminus & Iuuentus nequaquàm
facere voluerunt. Quod optimum Romanis viſum
eſt

est augurium, quasi Imperium Romanum nec ter-
mino vlllo nec senectute labefactandum foret, sed
aeternum cum religione significaretur. vnde poeta:
Quid noua cūm fierent capitolia? nempe Deorum
Cūcta Ioui cessit turba, locumquē dedit:

Terminus, vt veteres memorant, iuuentus in ade

Restitit, & magno cum Ioue templa tenet.

Vtrūque quidem hoc et à Romanis creditum est, imperium
& Sibyllinis versibus promissum. Sicut Firmianus

Lactantius libro septimo institutionum probat, in-

columi vrbe Roma, lapsum ruinamquē orbis mini-
mè esse metuendam: at verò cū caput illud orbis ce-
ciderit, & cōgēse cōeperit, quod Sibylla fore aiūt,
non esse dubium ampliūs, iam venisse finem rebus
humanis, orbique terrarum.

Quare, inquit, pre-
candus Deus est, si tamen statuta eius & placita dis-
ferri possunt, ne citiūs quā putemus tyrannus ille
abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur,
ac lumen illud effodiat, cuius & interitu mundus
ipse lapsurus est. Rursus capite 15. eiusdem libri, post-

quā multa de extremo iudicij die differuit: nimi-
rūm quod vltimis temporibus impietas, auaritia,
libido sic crebrescent, vt si qui fortè boni superfu-
erint praeda sint sceleratis, & deuexentur vndiq;
ab iniustis, vt non fides in hominibus, non pax,

non humanitas, non pudor, non veritas reperi-
atur, confundetur omne ius, intereantq; leges,
omnis terra tumultuetur, fremant vndique bella,
omnes gentes in armis sint, & ciuitates finitima
inter se pralientur: statim subiungit: Cuius vasti-

Ridettamē
hoc augu-
riū August.
li. 4. de ciui-
tate Dei ca-
pite 29.

Romanū
imperium
perpetuū.

Roma col-
lapsa, extre-
mū iudiciū
imminebit

Quid saluū
est, si Roma
perit, Hie-
ron. ad Ge-
rontiā de
monoga-

Romani
imperij in-
teritus vn-
de authore
Lactā. col-
ligendus.

Hec de prō-
pta viden-
tur ex 4. Es-
dræ c. 5. &
6. & 15.

Apologet. cap. 32. *tatis & confutionis hac causa erit, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam quia futurum est) tollatur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus oriens dominabitur, & seruiet Occidens, &c.*

Li. 4. Efd. c. 15. inter cæterascausas & signa refertur, quod hominibus futuri sint superbi & incōstantes, & alij alij inualescētes, regē principesq; suos non curabunt. Grego li. 2 dialo. c. 15. *Tertullianus hoc ipsum confirmare videtur: Est, inquit, & alia maior necessitas nobis pro imperatoribus orandi, & pro omni statu imperij, rebusq; Romanis: quod vim maximam vniuerso orbi imminuentem, ipsamq; clausulam seculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani Imperij comeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati fauimus. Beatus quoque Ambrosius in caput secundum posterioris epistolæ Paulinæ ad Thessalonicenses, pulchra hac eadem de re quædam testata reliquit. Quanquàm Sanctus Benedictus prædixisse legitur, quod roma non exterminabitur à gentibus, sed tempestatibus & tremoribus fatigata, in semetipsa, vt Gregorius loquitur, marcescet.*

DE IUNONE IVGA,

& Dea viriplaca.

Quia imperium sine legitima maris & fœminæ coniunctione, quæ matrimoniū vocatur, diu cōseruari non potest, plurimumq; refert, quibus quisq; iungatur: ergo Iunonem etiā Iugam venerabantur, castas, morigeras, & probas vxores vt acciperent, ac puellæ, quam amabant, animū ipsis conciliaret. Legenim cautū erat: Vim ingenuæ virgini inferre, aut suasionem in tuā sententiam trahere caueto. Nā utrūque

q₃ & violente, & fraudulenter, siue blanditijs, atque artibus quibusdā virginum viduarumq₃ pudicitia attrectare, expugnareq₃, grauiſſimis pœnis prohibetur erat. Præſertim ſi deo eam consecrauiſſent, quod tunc non ſolū ad iniuriam hominum, verum etiam Dei irreuerentiam deliquiſſe viderentur. Puellæ verò nobiles frequenter in templo eius cubare ſolebant, omen futuri mariti accepturæ. ſicut apud Atticos antequam connubium Dianæ consecrabantur: & apud Macedones, Græcosq₃ ante aras Deorum à Cereris ſacerdotibus magna religione, vt fortunatæ eſſent nuptiæ, coniungebantur: in Theſſalia vxorem ſiue virum accepturi prius ſacrificium offerebant. Multò per Deū immortalem rectius, quàm hoc tempore plerique Chriſtiani, opes ſolum modò, formam, & progeniem conſiderant, ne quid dicam turpius, de pietate, modeſtia, religione & moribus nihil omninò curāt. Vt nō mirū ſit, tã iſtis inſœlicia matrimonia euenire, & præter modicam voluptatem, perpetuam miſeriam, atque cruciatus amariffimos. Pulchrū enim eſt illud Poetæ:

Sors potior muliere proba non obtigit vnquam
Vlla viro, contraq₃ mala nil tetrius vſquam eſt.

Et illud:

Theſaurus eſt malorum mulier mala,

Feris omnibus immitior mulier mala.

Vt verè dixerit Salom: Domus & diuitiæ dātur à parē tibi. à domino aut vxor prudēs. Primū, inquit B. Amb. in cōiugio religio queratur, deinde diſce, q₃ nō aurū, nō argētū quaſiuit Abrahā, nō poſſeſſiōes, ſed gratiā bonæ indolis. Et ideò caue Chriſtiane, gētīlē, aut Iudæā

L. Raptor-
res virginū,
C. de episc.
& clericis.

Auspices
adhuc tēpo-
re Val. Max
imi nuptijs
interpone-
bantur, vt
ſcribit li. 2.
cap. 1.

Prouc. c. 19

De Abrah.
li. 1. ca. 19.

aut

aut hereticā, aut omnem alienam à fide tua vxorē accersas tibi, &c. Verū quia inter optimos etiam cōiuges certis de rebus aliquando leuiores controuersia oriuntur, quæ nisi maturè comprimantur, odium, repudium, & grauiſſima mala produciunt: idcirco

Valer. li. 2.
cap. 1.

Viriplacam Deam, quæ Græcis *ἑορῖα* dicitur, introduxerunt, atque sacellum, in palatio consecrauerunt, in quod si discordes coniuges venirent, concordēs domum reuenterentur.

Nam meliùs nec præstantius vllum est,
Concordes quàm cum in tectō versantur eodem
Vir simul & mulier.

Quam tamen Deam, nisi à præstantiori nomen ducere maluissent, Vxoriplacam fortasse rectiùs appellare potuissent: non est enim odium & frequentius, & grauius, & diuturnius, quam odium & ira mulieris.

Marl. lib. 3.
cap. 2.

D. Ambr. l.

5. episto.

30 & 31.

Aug. l. 4. de

ciuit. dei c.

14. et. c. 17.

multa de Vi

etoria Dea

differit. Et

Prudēt. li. 2.

cōt. Symm

à solo chri

stiano. deo

victoriam

prouenire

affirmat.

De Victoria.

CONSTITUTA Republica, & fundato iam imperio, de ornando atque conseruando eodem diligenter cōsiderare cœperūt. Ergò cū multa præclarè fœliciterq; armis gessissent, victoriamq; sæpiùs de hostibus potentissimis reportaſsent: ne dijs immortalibus ingrati existerent, propterea q; minùs prosperis successibus vterentur, Victoriæ templum in Palatio extruxerunt. Fortè quod Iudæis & maioribus suis Ianigenis hunc morem fuisse acceperant, vt vt pro huiusmodi beneficijs maximas Deo suo gratias agerent, preces, hymnos, & sacrificia offerret.

De

De Pace & Concordia.

VT Pax, quæ cælum ipsum terramque tueri
 veteribus scriptoribus predicatur, victores
 Romanos amaret, accùm ipsis morari &
 imperare dignaretur, maxima eam veneratione
 colebant. Cuius quidem templum nato saluatore
 & Domino nostro Christo Iesu, tempore Augusti Cæ-
 sariis corruisse legitur: vt homines tandem cognosce-
 rent, promissum Pacis principem esse ortum, nec am-
 pliùs alibi veram pacem quærerent. Hoc Claudius Marlia. lib.
 Imperator restituere cœpit, & Vespasianus post bella 3. cap. 11.
 ciuilia absoluit, quare à Plinio templum Vespasiani
 vocatur. Eo nimirum loco extructum vbi tem- Li. 36. c. 15.
 plum Concordiæ priùs fuerat, quia nec paci inter
 discordes locus est, nec in concordia diu perseuerant
 homines, nisi pacis vinculo constringantur. Quod
 postquam pro dignitate tanti numinis (quippe quo
 non solum homines, authore Cicerone, verum etiam
 terra, agri, & beluæ latantur) pulcherrimè exorna-
 tum erat, vt nullum vel locupletius vel præstantius
 haberetur, præter expectationem grauißimo omniũ
 dolore igne assumptum est: eiusdemque ruina & in-
 teritus tantò omnibus grauior videbatur, quantò,
 minus vnde is perniciosissimus ignis exortus esset, co-
 gnoscere licebat: nisi quod ex terramotu, qui eadem
 hora fuerat, collisos lapides ignem exprexisse arbi-
 trarentur. Ego autem iusta veri Dei ira & ultio- Marlian. &
 ne id accidisse arbitror: Nam vasa sacra atque or- P. Lætus.
 namenta templi hierosolymitani ibi profanebantur,
 quæ

qua Vespasianus à Tito asportata istic collocarat,
 Quanquam enim Iudeos propter rebellionem casti-
 gare, & ob grauissima in filium Dei perpetrata fla-
 gitia rectè fortassis punire poterat Imperator: ta-
 men sacris vsibus destinata vasa profanare, & ve-
 rum Dei cultum in idololatriam conuertere, nulla
 ratione permissum fuit. Iam verò quàm grauitè
 semper puniti sint, qui Idolorum etiam templa spo-
 liarent, Galatarum, Phocensium, Scipionis, &c. mi-
 serabiles exitus apertè testantur: & Lactantius lib.
 2. cap 8. fusiùs demonstrat. Nec minori religione
 Concordiam venerabantur, vt ipsum imperium sem-
 per incrementum sumeret, in omne tempus sine mu-
 tatione feliciter duraturum. Nam & res parua con-
 cordiâ in immensum excrescunt, magnaquæ iam
 effecta conseruantur, & discordiâ quantumuis
 magnæ & praestantes facile dilabuntur. Nec vlla
 propemodum res maiori curæ magistratui esse de-
 bet, quàm vt eodemi iure omnes ciues animorum cõ-
 sentiente voluntate atq; cõcordia conseruentur: alio-
 qui enim & ipsius magistratus authoritas, integri-
 tasq; iudiciorũ, & omnia iuris vincula dissoluuntur.
 Hæc aut Dea à corde cõgruente dicta, sola quicquid
 in orbe est augere & conseruare credebatur. Propte-
 tereaq; Senatus frequenter eius in templo habebatur,
 & crebrò tam de religione & cultu Deorum, quàm
 salute Reipub. liberè ad populũ conciones fiebant. M.
 enim Cic. quinta Philipp. Illud verò, inquit, teter-
 rimũ auditu est, non modò aspectu, in cella cõcordiæ
 collocari armatos, latrones, sicarios, è templo carce-
 rem

Huc ptinet
 c. 25. l. 3. de
 ciui. dei Au-
 gustini & i-
 bi Viues.

Idẽ indicat
 Lãprid. in
 Alexandr.

rem fieri, opertis valuis Concordiæ, cum inter sub-
sellia Senatus, versarentur latrones, patres conscri-
ptos sententias dicere. Et Philippica septima: Equi-
tum Romanorum occulta fuit voluntas, iudiciumq;
de M. Antonio? qui frequentissimi in gradibus Con-
cordiæ steterunt, qui vos ad libertatem recuperan-
dam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitau-
erunt, me vnâ cum populo Romano in concionem vo-
cauerunt, &c.

De Fortuna.

Sed quia præter humanam expectationem pluri-
ma euenire videbantur, quorum abditas causas
perscrutari nequibant, ea omnia Fortuna at-
tribuerunt. Quam idcirco quidam filiam Iouis ap-
pellabant, quidam præpotentem & benignam Deam
esse finxerunt. Iuuenalis enim:

Nullum numen abest si sit sapientia: sed te

Nos facimus Fortuna Deam, cæloquæ locamus.

Et in commentarijs suis Cæsar: Multum, inquit,
cum omnibus in rebus, tum in re militari Fortu-
na potest. Vt igitur ipsa quoque illis faueret, ali-
orumquæ Deorum pia in Rempubl. Romanam volū-
tati non repugnaret, varia ei templa & sacra insti-
tuerunt. Seru. verò Tullius, Parua Fortuna etiam
templum superaddidit, significaturus, nihil tam
paruum in rebus humanis accidere posse, quod
non Dijs acceptum referre oporteat. Quanquam Ci-
cero et longè veriùs & cordatiùs loqui atq; sentire vi-
detur. Aut enim lib. de finibus bonorū et malorū 1.

Alexā. li. 1.
geni. dier.
c. 15. putat
cū hoc fecis-
se, quod cū
humili loco
natus esset,
cuius benefi-
cio regnū
se accepisse
crederet.

Nihil

Nihil turpius, quàm fieri sine causa quicquam dicere. Vnde & pulchra quædam apud Aristotelem libro secundo περὶ ἀρετῶν ποιεῖσθαι disputantur. Rursus libro tertio de natura Deorum Cicero. Fortunam nemo à temeritate & inconstantia sciunget, quæ digna certè non sunt Deo. Pulcherrimè autem libro secundo de diuinatione: Causam inuestigato in re noua atque admirabili si potes: sin nullā reperies, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa. Simulacrum verò fortuna cum copia & gubernaculo fingeant, tamquàm hæc opes tribueret, humanarumquæ rerum regimen obtineret. Quam eorum nimis absurdam opinionem, pulchrè refutat Firmianus Lactantius: Non inuideat, inquit, quod ipsi nesciunt, nobis aperuit veritatem Deus: qui sicut scimus nihil esse fortunam, ita scimus esse prauum & subdolum spiritum qui sit inimicus bonis, hostisquæ iustitiæ, qui cōtraria faciat quàm Deus. Stultitia, error, & cæcitas, ignoratioquæ rerum, atque causarum, nomina induxit Fortunæ.

Lactant. lib.
3. cap. 29.
August. li.
4. de ciuit.
dei cap. 18.
& cap. 19.

DE CONSO, BONO EUENTU, & MATUTA.

QVando quidem maiores suos saluberrimis cōsilijs & auertisse mala, & bona quæ sese non accepturos credebant, consecutos tamen sciebant esse: Conso, qui consiliorum præses, Deus & author putabatur, celebre etiam templum extruxerunt, in circo maximo sub tecto, quia consilia secreta & tecta esse oportet, vt quando de Iurisprudentia

tia differendum erit, fusiùs comprobabitur. Sed cùm boni alicuius acquirendi, & auertendi mali gratia, consilium omne ab hominibus suscipiatur: eodem propemodùm in loco Bono euentui templum consecrarunt. Credebant enim, quòd etsi diuina voluntas humana industria non posset superari: tamē & ipsa consilia & felicem exitum à dijs prouenire. Deinde quia tempus matutinum consilijs rectè capiendis perquàm accommodatum est, vt prouerbiū indicat: Mane consilium: iccirco Matutam, matutini temporis presidem introduxerunt.

De Spe.

Multis etiam sacris Spem venerabantur Romani, vt ciues periculosis temporibus certa spe potiunda victoria, & recuperanda libertatis, rerumquē optimarum expectatione incitati, Rempublicam, aduersus malorum hominum impios conatus & hostiles impetus fortiter propugnarent. Quapropter, pietatem & virtutem Spei adiungebāt, ob quæ datur homini ascensus in cælum. Paulus enim apud Ciceronem Africano viā demonstraturus, quæ corporis vinculis carnisquē custodia liberari, & in cælum citò immigrare posset: iustitiam, inquit, cole, & pietatem, hæc enim vita via est in cælum. In somniū Porro non solum beneficos deos Romani colebant, sed Scipionis. eos etiam qui publicè priuatimquē ledere & humano generi nocere credebantur. Vt oēm iram malitiæquē, sacrificijs & publico honore affecti, deponerent, vel saltem mitiùs punirent nocerentquē. Tantus il-

F lorum

Li. 3. de na *lorū error fuit, inquit Cicero, vt perniciosus etiā rebus*
tura deor. *non modò nomē deorum tribueretur, sed etiam sacra*
constituerentur, vt Febris fanum in Palatio, & ma-

Valeri. lib. *la Fortuna aram Esquilij consecratam videmus.*

2. cap. 1. *Et Valerius: ceteros quidem ad benefaciendum ve-*
nerabantur, Febrem ad minùs nocendum templis co-
lebant. Hac enim fraude diabolus eos decipiſſe,
ſuprà à me demonſtratum eſt, vt iam benefaciendo,

Huc alluſit *iam puniendo, nocendoquē ſuum impium cultum cō-*

Symma. ad *ſtitueret, veriquē Dei noticiam & veram lanigena-*

Valētia *rum doctrinam prorsus euerteret. Credebant etiam*

imperato *Romani, quod ſingulis ciuitatibus peculiareſ dī prae-*

apud Amb. *ſiderent, qui eas & conſeruare & perdere poſſent.*

li. 5. epiſto. *Ideoquē urbem aliquam bello & armis petitiiri, pri-*

& Tertull. *mò omnium per ſacerdotes Deum, in cuius tutela id*

apolog. ca *oppidum erat, euocabant, orantes ne imperio & ſoc-*

23. Viues *licitati Romanorum ipſe repugnaret. Longè etiam*

in c. 22. li. 2 *maiores cultum, maioresquē honores quàm eo loco*

de ciui. dei *haberet, Romæ conſecuturum promittebant, vel ſi ibi*

Auguſtini, *permanere mallet, longè celebriora templa, & ſacra*

Meminit *huius quo ibi ſe extructuros recipiebant. Qua de cauſa Vei-*

q; Vale. li. 1 *enſes, authore Liuiio, ignari ſe iam à ſuis vatibus, &*

ca. 8. & La- *externis oraculis proditoſ, iam Deos ſuos, votis ex vr-*

ſtat. lib. 2. *be ſua euocatoſ, hoſtium templa nouaſquē ſedes ſpe-*

cap. 17. *ctare, in muros proſe quiſque fruſtrà diſcunt.*

Proptereaquē *nomen eiſ Dei qui imperatrici vrbi Ro-*

Plini. li. 28 *ma praſidebat, ſacro ſilentio occultabatur, ne hoſtes*

c. 2. Alexā. *Romanorū, eodē conſilio uſi, illū ſimiliter fortè euoca-*

li. 2. genia. *rent. Et hinc eſt quod Prudentiuſ noſter primò quidē*

dier. ca. 22. *& li. 6. c. 4. paucos Romæ Deoſ fuiſſe ſcribit, ſed:*

Innume-

Innumeros post deinde Deos, virtute subactis
 Urbibus ex claris, peperit sibi Roma triumphis.
 Inter fumantes templorum armata ruinas
 Dexterâ victoris, simulacra hostilia cepit,
 Et captivâ domum, venerans ceu numina, vexit.

Videntur etiam cum ipsis Dijs aliquos sacerdotes
 secum abduxisse, qui sacrorum illorum rationem
 callerent: Cicero enim pro Balbo ait, Cereris Gracæ
 sacra per Gracos sacerdotes carata fuisse. Tandem
 viuis quoque diuinos honores detulerunt: & templa
 etiam Proconsulibus, decernebant. Augustus verò ca-
 sar nec diuinum honorem recipere nec statuas vole-
 bat. Interrogatâque ab eo Sibylla fertur, utrûm ho-
 nores cultusque diuinos à S. P. Q. R. oblatos vsurpat-
 re deberet: illa ut ab huiusmodi impietate eum de-
 terreret, clara luce nuper nati Regis tantummodò
 adorandi, in genetricis brachijs demonstrabat. Qua-
 re Augustus non solum tales honores repudiavit, sed
 locum quoque istum consecratum Aram cœli voca-
 bat. Præterea, Simoni Mago, dum viueret, Roma-
 ni diuinam statuam inter ceteros Deos suos, Autho-
 re Eusebio, posuerunt.

Li. 2. cont.
 Symmach.

Suetonius
 in vita.

Euseb. lib.
 4. cap. 14.

Cum ergo maxima opulentissimaque regna, &
 infinitas vrbes hoc modo (ut illi quidem opinaban-
 tur) superâssent, singulis verò Dijs peculiaria tem-
 pla, & sacra constituere non possent: omnibus
 reliquis vnum maximum sacratissimumque tem-
 plum erexerunt, quod *τῶν θεῶν* appellabant.
 Quod templum, postquam vera Christiana religio
 mundum illustravit, cura Bonifacij Pōtificis maximi,

Pārtheū ful-
 mine discen-
 tū dirutū-
 q; aliquādo
 fuisse refert
 Euseb. li. 4.
 præparati-
 onis euan-
 gel. c. 1.

& decreto Phoca Imperatoris in honorem Dei genetricis, perpetuæque virginis Mariæ, & omnium sanctorum consecratum fuit. Prisci ergo Romani, quando vetus Ianigenarum doctrina nondum superstitionibus, & cultu falsorum Deorum oppressa erat, diligenter curabant, ne quis priuata superstitione Deos confingeret: neue aliunde eos acciret. Sic enim in legibus quæ Romulo, urbis auctori, ascribuntur, præceptum extat: Deos peregrinos præter Faunum ne colunto. Confusionem religionis esse iudicantes, si aut noui aut peregrini Dii, pro vniuscuiusque voluntate, colerentur.

Cice. li. 2. *Nec priuata cuiusquæ in domo sacella, peculiarés*
delegibus. *ueritus, atque caremonias patiebantur: vt pulchrè*
delegibus. declarat Cicero, & hæc eorum lex apertè testatur:

Cicero co- *Separatim nemo habessit Deos, neue nouos, sed nec*
dem. *aduenas, nisi publicè adscitos, priuatim colunto. Nec*
enim ipsis obscurum erat, quòd Græcorum sapientis-

simis Atheniensibus, cùm Apollinem consulissent,
quas potissimùm religiones tenerent, resposum erat,
vt eas retinerent quæ essent in more Maiorum: cùm
verò morem Maiorum dixissent sapè esse mutatum,

Ioseph. li. 2. *quasiissent quæ, quem potissimùm sequerentur ex va-*
cõt. Appio. *rijs, resposum erat, optimum. Quapropter Athe-*
nienfes grauisimè prohibuerant, ne quis peregrinos
ignotos quæ Deos introduceret. Paulatim tamen sa-

Tertull. a- *priuatis eorum dijs, oblitterata fuerunt, vt quiduis*
polog. c. 5. *Romæ colere liceret. Quod autem Tyberio Cesari*
christum Iesum in Deorum Romanorum numerum

referre

referre non permiserint, varijs id quidem de causis
 accidisse putatur. Ne enim deorum multitudo in
 contemptum abiret, aliquando viri prudentiores ad
 veteres de religione leges respiciebant. Deinde pri-
 uata auctoritate citra S. P. Q. R. decretum Tybe-
 rius Christum Deum facere cupiebat, cum ex veteri
 decreto nulli Imperatori deum aliquem consecrare li-
 ceret, nisi prius auctoritas Senatus accederet. B.
 Augustinus scriptum reliquit, quod etsi omnium fe-
 re gentium Deos, etiam malos, qui publice nocerent,
 libenter reciperent Romani: verum tamen Deum,
 quem soli Iudæi colebant, recipere noluerint, quod
 intelligerent eum consortis impatientem esse, sed so-
 lum coli velle. Ad hæc, veræ fidei & religionis acer-
 rimus hostis diabolus, quia eos planè excacarat, verum
 eos Deum colere non permisit. Nec Dominus deus om-
 nium rerum creator & opifex, qui ab æterno deus fu-
 it, per homines voluit suæ diuinitatis tale testimoni-
 um accipere, vnde sequeretur, quod aliquando deus,
 antequam per hominem creaturam suam consecra-
 retur, non fuisset. De Adriano, & Alexandro Seuero
 narrat Lampridius, quod & illi Christo templum
 extruere, & inter deos eum referre voluerint, nisi
 prohibiti fuissent ab his, qui oraculum consulentes
 responsum acceperant, reliqua deorum immortalium
 templa deferenda, omnesque homines christia-
 nos futuros, si hoc eorum propositum perficeretur.
 Addit, Adrianum in omnibus ciuitatibus templa si-
 ne simulacris erexisse, vt in ijs Christus coleretur,
 quæ suo tēpore, quod alios deos non haberent, Adri-

Euseb. li. 2.
 cap. 2.
 Niceph. li.
 2. cap. 8.
 Zonor. li. 2.

Li 1. de con-
 sensu euan-
 gelist. c. 18.

Lāpri. in A-
 lexād. vita.

ani fuerint appellata. Quāquā igitur Adrianum pradicat Spartianus, quod Romana sacra diligenter curaret, peregrina verò contempserit: tamen cum maximas Christi virtutes atque miracula intelligeret, eumque solum coli & adorari velle audiret, peculiaria etiam ipsi templa extruxit, optimèque erga christianos affectus erat, nisi per diabolum & sceleratissimos homines, authore Lampri-
 dio, impeditus fuisset. Tandem Constantinus Magnus, adiutore Deo, idolorum cultum apertè damnavit, ac in mortem Christi baptizatus, eum solum verum Deum adorare perpetuo edicto decrevit. Quod non solum ecclesiastica historia scriptores commemorant, verum etiam ex ipsius Constantini rescripto apertè colligitur: Placuit in omnibus locis, atque urbibus vniuersis claudi protinùs templa, & accessus vetito omnibus licentiam delinquendi perditis denegari. Volumus etiam sacrificijs cunctos abstinere. Quod si aliqui fortè huiusmodi perpetraverint, gladio ultore sternantur, facultates etiam perempti Fisco decernimus vendicari: & similiter puniri rectores Prouinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Multi tamen insignes philosophi atque magistratus paganismum, & idololatriam acerrimè defendebāt. Symmachus urbis praefectus ad Valentiniānū Imperatorem christianū: Romā, inquit, nunc putemus
 assistere, atque his vobiscū agere sermonibus, Optimi
 Principes, patres patriae, reuere animi annos meos,
 in quos me pius ritus adduxit, ut arce monijs aui-
 tis, viuā meo iure, quia libera sum: hic cultus in meas
 leges

Vide Euseb.
 li. 4. ca. 8.

Li. 1. C. de
 Paganis.

Recitatur
 ab Amb. li.
 3. epistola.

leges orbem redegit, hac sacra Hannibalē à mœnibus,
 à Capitolio Senas repulerunt. Ergò dñs patrijs, dñs
 indigentibus pacem rogamus. Propter hanc enim fal-
 sam religionem suam præ ceteris omnibus gentibus
 se florere, atque orbis imperium ab his dñs acce-
 pisse Romani arbitrabantur. Omniaquæ malorum
 genera, ob neglectam religionem patriam, introdu-
 ctumquæ Christianismum permanasse in Rempub
 licā aiebant. quod Iustinus martyr, Tertullianus, Li. 2. de ci-
 uit. dei c. 5.
 Cyprianus, Ambrosius, ceteriq; orthodoxi patres e-
 gregiè refellunt. Beatus Augustinus longè maiora Ro-
 manum imperium, antequam Christus nasceretur
 perpeßum refert: nec falsos deos, sed verum Christia-
 norum Deum ipsis imperium donasse probat, ob præ-
 claras quasdam virtutes, propter quas æternam sæ-
 licitatem ijs donare nolebat. Nam assyrijs Persis-
 quæ, qui tot deos non habebant, imperium Deus olim
 tribuerat, et Græcis, qui deorū multitudine, & supsti
 tiosis ceremonijs Romanos longè superabāt, ademera-
 t. rūt imperi-
 um 28. q. 1.
 Eusebius verò Romanū imperiū tranquillū et foelix
 permanfisse scribit, quādiu christianis faueret, sed
 statim vt eos persequeretur, grauissimè illorū Rēpub.
 fuisse perturbatā, vt apertè cerneret, verū Deū p sua
 ecclesia cōtra tyrannos decertare. Et si diabolus persū
 os satellites varijs eā modis opprimere, ac inuisā red-
 dere conabatur. Nā omnia flagitiorū genera q per
 maleficos designabātur, christianis imputabāt. Sicut
 incēdiū illud quod Romæ sub Nerone fuerat exortū
 in christianos torquebāt, vt scribit. C. Tacitus. Qui
 et per flagitia inuisos appellat christianos, exitialeq;
 F 4 supersti-

Virtutibus
 Romani
 promerue-
 rūt imperi-
 um 28. q. 1.
 c. omnes.

Euseb. li. 8.
 histo. cap
 13. & 14.

Tacit. li. 15
 annalium

- superstitionē, homo alioqui doctus et prudēs, Christi-*
anismū vocat. Quemadmodū Sueton. christianos ge-
 In Nerone. *nus hominū superstitionis nouæ & maleficæ dixit.*
- Euseb. li. 5. *Quod Thiestea conuiuia, et Oedipodeos concubi-*
 cap. 1. *tus eos celebrare vulgò mentiti fuerint, quodquē*
mortuos homines eos adorare dixerint, & famosos
- Li. 8. ca. 6. *libellos, horrenda mendacia continentes, pueris in*
schola discēdos conscripserint. falsosq; testes subornā
- Li. 9. ca. 5. *rint, qui pecunia corrupti dicerent, se quoque Chri-*
stianos fuisse, & exploratē cognitum habere, quā
turpia inter se christiani diebus dominicis commit-
terent, testatur Eusebius. Sed de præcipuis veterum
Romanorum dijs, & prisca religione, in præsens di-
ctum satis: de ministris eorum, & caremonijs non-
nihil iam deinceps adiiciendum erit, si breuiter de
ædelibus templorum, sacrorumquē custodibus antè
differuero. Quia enim perspiciebant Romani nihil
tam sanctum firmumquē existere, quod non tempus
edax consumeret, nisi vnica omnium rerum conser-
 P. Letus de *uatrice prouidentia fulciretur: iccirco adiles creā-*
 magistrati. *runt, qui ædes sacras, & templa deorum, atq; sacra*
 Ro. c. 20. *curarent. Nam quantum semper Reipublicæ detri-*
menti attulerit, diuinarum rerum, & templorum,
 Hagg. pro- *sacrorumquē neglectus, non modò scriptura sacra te-*
 pheta Iudæ. *stat, sed Camillus etiam apud Liuium declarat:*
 oscarfigat, *Intuemini Quirites horum annorum vel secundas*
 quod negli *res vel aduersas, inuenietis omnia prosperè accidisse*
 gerēt tēplū *sequentibus deos, aduersa spernentibus. Nos pro-*
 domini re- *pter neglectam religionem victi, tantum dijs homi-*
 staurare. *nibusquē exemplum dedimus, vt terrarum orbi do-*

sumento essemus: aduersæ deindè res admonuerunt religionum, confugimus ad deos in Capitolium, reddiderunt patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amissum. Similiter Horatius:

Delicta Maiorum immeritus lues

Romane, donec templa refeceris,

Aedes quæ labentes deorum, &

Fæda nigro simulacra fumo.

Dijste minorem quod geris, imperas,

Hinc omne principium, huc refer exitum.

Dij multa neglecti dederunt

Hesperia mala luctuosa.

Li. 3. carm.

Odc. 6.

DE MINISTRIS SACRORVM

apud veteres Romanos.

Quia veteris illius apud priscos Romanos ante Christianismum sacerdotij nec inutilis nec vitiosa est cum nostro comparatio, cum præsertim Latine scribentes pleraque inde vocabula mutuemur: propterea de eo quantum ad hoc institutum pertinet pauca hic asscribam. Dÿs alijs alijs, ait lex, sacerdotes, singulis Flamines, omnibus Pontifices sunt. Hi tamen pro varietate deorum quibus ministrabant, & sacrorum quibus præerant, Flaminum, Prothoflaminum & Archiflaminum cognomina accipiebant. Vt nunc in Ecclesia Christi inter sacerdotes certi quidam gradus sunt, vt hic Episcopus, ille Archiepiscopus, alius Patriarcha & cardinalis vocetur. Quibus omnibus Numa Rex vnum præfecit, qui à suprema autoritate, Pontifex

Fenest. c. 5.

Gracian. c.

Cleros di-

stinct. 21. &

c. in illis di-

stinct. 80.

Pontifex

Maximus.

F 5

Maximus

Fenest. c. 8.
& P. Lat. c.
10. de sacer
do. Rom.

Maximus appellaretur, qui quæ tam ipsos sacerdotes, quàm publica priuataque sacra gubernaret, ut quibus hostijs, quibus diebus, quo loco, tempore, & modo, sacra fieri deberent, ipse statueret, & si qua de religione & sacris controuersia esset, ipse iudicaret. Ne à religione maiorum suorum (quam ipsi veram puramque adhuc esse arbitrabantur) ad peregrinos mores deficerent. Quicquid autem is talibus de rebus constituebat, satis id sanctum verumque esse credebatur, nefas rati non credere ipsi, cui dii immortales summa sacra crederent. Tantaque authoritatis erat, ut G. Cornelio prætori multam indictam fuisse scribat Liuius, quod cum M. Aemilio Lepido Pontifice Maximo iniuriose contendisset. Præterea Alexander Seuerus tantum Pontificibus deferebat, ut quasdam cau-

Vopis. in vi
ta, & sacræ
res instit. de
rerum diui
sione.

sas sacrorum à se finitas, ipsos iterare & aliter distinguere pateretur. Quin & templa Pontifices consecrabant. Aurelianus enim Imperator cum templum Solis erexisset: ego, inquit, ad Senatum scribam ut mittat Pontificem qui dedicet templum. Sed & in corpore Iuris ciuilibus varia de eorum auctorita-

L. fin. C. de
mortuo in
heredo li. 2.
ff. de orig.
iuris.

tereferuntur. Ut, Pontificali auctoritate compelli heredes ad monumentum edificandum, & Pontificem de religiosis locis consulendum esse, legesque interpretandi & agendi publice in iudicio facultas ut ab ijs peteretur. Nam & Valerius Maximus ius ciuile per multa secula abditum inter sacra caeremoniasque deorum, & solis Pontificibus notum fuisse scribit. M. Cicero respondendi iuris & constituendarum religionum facultatem fuisse ijs concessam testatur.

Valer. li. 2.
cap. 1.

Iam

Iā verò omniū reliquorum sacerdotum Pontifex Maximus curam gerebat, eosq³, si videretur, punire, atque in Vestales etiam virgines animaduertere licebat. Magistratus illius perpetuus erat, & in demortui locum alius eligebatur, non à populo, sed ab alijs Pontificibus. Quæ à Priscis Ianigenis procul dubio retinuerunt. Nam primarum coloniarū Lucumones suum premium magistratum Noacho describebant, eumq³ in rebus controuersis consulebant. Et Moses ex præcepto Dei reliquis Iudeorum ordinibus vnum Pontificem maximum præfecit, qui religionem cultumq³ diuinum retineret, scripturā, & sacrosanctas leges interpretaretur. Ac gloriosus ille Martyr, & celeberrimus Ecclesiæ doctox Cypria. nō aliud de hæreses & scismata oriri affirmat, quàm quod sacerdoti dei nō obtemperetur, nec vnus in Ecclesia sacerdos & iudex vice ac loco Christi cogitetur. Quantoperè autem sacerdotes suos honorarint, vel inde colligitur, quod cū prisci Romani legibus decem annos militiæ munera exercere cogeantur, sacerdotes tamen nomina sua non dabant, nisi summa esset necessitas, vt tumultu Gallico & bello ciuili, quando & Senatus sagum induebat, factum est. Et quanguam magistratum non petebant sacerdotes, lictore tamen & sella curuli utebantur.

Augurum collegio tantum venerationis & auctoritatis accesserat, vt nihil publicè sine auspicijs nec domi nec militiæ gereretur, rerumque benè gerendarum auctoritas augurio contineretur authore Cicerone. qui & Romulum

auspica-

Li. I de diuinat. & de Arusp. responsis.

auspicato urbem condidisse tradit, & reliquos reges vsos semper auguribus fuisse. Maximum & praestantissimum, inquit libro secundo de legibus, in Republica ins est Augurum: quid enim maius est, quàm posse à summis imperijs & potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere vel habita rescindere? quid grauius quàm rem susceptam dirimi, si vnus augur aliter dixerit? quid magnificentius quàm posse decernere vt magistratu se abdicent consules? Praerant enim Augures auspicijs, vt sacris Pontifices, & signa à dijs missa interpretabantur, vt Halycarnasseus ait, quam quàm ab vna specie, id est, auium garritu nomen acceperant. Itaque nobilissimis quibusque & lectissimis ciuitatis Romana viris hoc sacerdotium deferabatur: erat què perpetuum, adeò vt nemo quamlibet flagitiosus, eò sese abdicare cogeretur, cum reliqui fore sacerdotes damnati sacerdotio abdicarentur.

Memorable exemplum refert Plutarchus, quòd cum Augures virio creatos Consules renunciassent, statim Senatus literis eos ab exercitu reuocârit, Flaminius non antè literas aperuerit, quàm hostes in fugam vertisset: redeunti verò multaquè spolia afferenti, obuiam non processerit populus, quia reuocatus non continuò paruerat. Sed cum omnia ferè ab ijs dependèrent, iuxta legem: Qui non paruerit capitale esto: ipsi artem & disciplinam hanc accuratè scire alia lege iuebantur, ne quid temerè in rebus grauißimis pronunciarent. Si verò Deos iratos esse perspicerent. S. P. Q. R. admonere cogebantur, vt emen-

dato

dato vitio, de placandis dijs, antequàm ad vindictã
 procederent, sedulo cogitarent. Diuorumquẽ iras **Feciales.**
 prouidento. Fecialium verò, quos εἰς τὸ δίκασον ap-
 pellat Dionysius, collegium belli causa ferè institutũ
 erat. Cũ enim religiosus ille, & quietis publicæ stu-
 diosissimus Numa videret, bellũ quod absq; iusta cau-
 sa infertur, nil aliud quàm latrociniũ esse, totam eã
 rem ex arbitrio sacerdotum, & religiosorum ho-
 minum pendere voluit. Nec enim licebat Romæ
 bellum mouere, nisi cognita causa Feciales iustum
 esse pronunciaissent. Quod tam diligenter obseruã-
 runt Romani, vt non deessent qui felicitatem et suc-
 cessum eorum in bello, huic instituto, & maximæ eo-
 rum religioni ascriberent. Quia ergò in belloge
 rendo deponendoquẽ ius vt plurimũ valet, eius vt
 publici iudices & interpretes essent, lege sancitum
 erat: Fœderum, pacis, belli, induciarum, Oratores
 Feciales iudices sunt. De quorum officio, ritibus, et
 ceremonijs varia pulcherrimaquẽ apud Dionysium
 & Plutarchum differuntur. Salij verò Marti sacri-
 ficantes, choræis atque saltationibus operam dabant,
 ὁμνυθαίτων ἐνοπλίων θεῶν, vt scribit Diony-
 sius. Ceteros sacrorum ministros & apertè & bre-
 uiter enumerat Arnobius noster: Sedent in spectaculis
 publicis sacerdotum omnium, magistratuumquẽ
 collegia, Pontifices Maximi, & maximi Curiones,
 sedent 15. viri laureati, & Diales cum apicibus Fla-
 mines, sedent Augures interpretes diuinæ mentis &
 voluntatis, necnon castæ virgines perpetui nutrices
 & conseruatrices ignis, &c. De quibus Liuius, Gel-
 lius

Similiter a
 pud Gallos
 bella diju-
 dicabant
 Druydæ.
 Quid mirũ
 ergo si no-
 stra latroci-
 nia tã func-
 tũ sepè exi-
 tum fortiã-
 tur?

Galli auth.
 1. Cæsare
 profiteban-
 tur Roma.
 nō sine au-
 xilio decorũ
 bellum ge-
 rere.

lius, P. Latus, Fenestella, Marlianus, &c. ex professo disseruerunt. Quadam sacra mulieres peragebant, quæ Flamineæ dicebantur. Habebant quoque Romani sacerdotum in sacrificijs ministros, non ab-similes his qui nunc Diaconi & Subdiaconi vocantur: illos Camillos appellabant, qui ferè liberi erant, & clari homines. Inter quos etiam puellas fuisse reperio, donec nobiles essent, Græcorum more, apud quos *καὶ νηφόροι* sacerdotū ministri habebantur.

QVIBVS MORIBVS PRAE-ditos, & à quibus vitijs alienos esse oportuerit, sacrorum apud veteres Rom. ministros.

CVM Romulus & Numa caterique Reges plurima sacra instituissent, sacerdotes Deorum ministros, virtute, ac generis splendore, atque prudentia claros, Romani elegerunt, variaque leges paulatim de vita & moribus sacerdotum adita sunt, quæ magna ex parte à Ianigenis depromptæ fuerunt. Decretum erat: Sacerdos integer sit. Nam imperfecto corpore sacerdos, teste Seneca, quasi mali ominis res iudicabatur. Iudæis tandem præscripsit Moyses, ne panes offerrent Deo suo, qui maculam haberent, nec ad ministerium eius accederet cæcus, claudus, fracto pede, paruo, vel grandio, vel torto naso, fractaque manu, gibbosus, lippus, albuginem habens in oculo, scabiem impetiginemque in corpore.

Egesippus

Egesippus scriptum reliquit, quod Antigonus Hyrcano Pontifici aures abraferit, ne sacerdotio amplius fungi liceret. Et si vera religionis nostrae Christiani sacerdotes, quod membrum & partem aliquam corporis amiserint, quae ad functionem & ministerium necessaria est, non tam repudiantur quod d. leso corpore sint, quam ne ministerium ecclesiasticum impediatur. Si verò munus suum nihilominus exequi possunt, canon apostolorum 76. non mutilatio corporis, ait, ipsos polluit, sed inquinatio animae. Quo pertinet illud Nicephori Calixti de Ammonio monacho, qui ne Episcopus fieret, auriculam sibi praescidit, missi verò internuncij, qui ipsum adduceret, ea excusatione parum mouebantur: à Iudeis talia observari dicentes, ecclesiam Christi non magni ea facere, dummodò moribus idoneus esset Episcopus. Sed cum & linguam sibi, nisi acquiescerent, praefisurum minitaretur, cogere amplius desinebant. Diuus Hieronymus ad Fabiolam: Haec omnia, inquit, ad animi vitia referuntur, voluntas enim in homine, non natura damnatur. Marcus enim Euangelista, ne sacerdotio fungeretur, pollicem amputauit. Praterèa si quis genitalibus membris se priuasset, non modò à ministerio sacrorum arcebatur, verumetiam inter obscenos & infames habebatur: quippe qui amputatis genitalibus corporis membris, nec virorum nec mulierum numero collocandus videretur, vt Valerius Maximus in causa Genutij decretum esse probat. Sicut Alexander Seuerus Eunuchos

Li. i. excid.
Iuda. c. 29.

Canon apostolorum. 77.

Li. ii. histo.
eccles. c. 37.

Hiero. prolog. in Marc.
cū qui incipit Marcus Euang.

Li. 7. ca. 7.

de

de ministerio suo abijciebat, authore Capitolino, et tertium eos genus hominum esse dicebat. Et Nerua Imp. multas leges tulit cum de alijs, tum maxime ne mares castrarentur, ut scribit Dion. Unde ca-

22. & 23. nones apostolorum precipiunt, ut ἀπολυσθῶν, id est, ut vulgò interpretantur, qui sibi ipsi virilia ampu-

Vide c. 8. synod. Cōstātinop. in tēplo ss. apostolorum. taui, clericus minimè efficiatur, quod sui ipsius homicida sit, & inimicus creationi Dei. Quod de his intelligendum est, qui aut superstitione, aut impat-

entia libidinis ducti, aut suspicionis alicuius vitandæ causa seipsos castrauerunt, ut quondam Origines fecisse traditur Eusebio, & Leontius quidam, cuius

Euseb. lib. 6. cap. 8. mentio est apud Theodoretum. Secus verò si aut eunuchus natus, aut valetudinis causa à medicis secari se passuserat, aut per vim à barbaris & hostibus

eunuchus redditus, aut si casu aliquo fortuito id accidisset. Qua quidem de re varia tam sacrorum con-

Distinctio- ne ss. ciliorum decreta, quàm veterum doctissimorum patrum sententia apud Gracianum referuntur. Bigami quoque apud veteres Romanos à sacerdotio re-

Bigami repelluntur. pellebantur. Nam diuus Hieronymus ad Gerontianum de monogamia: Flamen, inquit, vnius vxoris ad sacerdotium admittitur. Flamea quoque vnius mariti

eligitur vxor. Et à Pollione sacerdos vniuiria vocatur. Multarum enim nuptiarum appetitus, immo

I. Multo magis C. de Episcop. & clericis prohibetur ne dica cuiusdam incontinentiæ argumentum iudica-

ad sacerdotiū perueniat bigamus batur. Huc fortasse allusit Horatius:

Lib. 3. ode Vnico gaudens mulier marito,

Prodeat iustis operata diuis.

Nam mulieres quæ vno contentæ matrimonio fuerant;

erant, corona pudicitiae honorabantur: quod is praecipue incorruptus animus videretur, qui post depositae virginitatis cubile in publicum egredi nesciret.

Valer. li. 2.
cap. 1.

Multorum verò matrimoniorum experientiam quasi legitima cuiusdam intemperantiae signum iudicabant. Idem planè iuris erat in his, qui viduam

Glossa
L. rē nō no
uā. de iudi.

duxerāt vxorem. quia Verrius Flaccus vt scribit Varro iuris Pontificij peritissimus, qui viduas ducerent, veteres fossas tergentibus comparare solebat.

Quod tritum quoque illud dictèrium apud Iuris ciuilibus doctores Bulgarij discipulorum in præceptorem satis ostendit. Cuius rei pulchram mihi rationem indicare videtur Hesiodus. quod virgo gratis moribus & pietate imbui à marito possit: vidua autem faciliùs maritum in idem incontinentiae & libidinis malum pertrahere, quàm à marito emendari & corrigi queat.

Leuit. 21.

Sicut lege Mosaica præceptum erat, quod Pontifex tantum virginem vxorē ducere posset, nec viduam, nec repudiatam, nec sordidam, nec meretricem. Idem in Christianorum sacerdotum ordinationibus diligenter considerari debere, canone apostolorum 18. docetur: Si quis vi-

duam, aut eiectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam de ijs, qui publicis spectaculis mancipantur, non potest esse Episcopus, non Presbiter, non Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deseruiunt. Quae etiam de re plura à

Quomodo
viduitatis
hortator es
set, qui con
iugia ipse
frequentauit? Anabr.
li. 1. officio.
cap. 50.

Gratiano distinct. 34. recensentur. Miratur ergo Claudius Sanctesius, quia fronte Beza in Pōtificatū Geneuensem ausus fuerit sese ingerere, cum scortum

Quare ille-
gitimè na-
tos repudi-
arint Rom.

& meretricem duxisset vxorem. Ad eundem mo-
dum Martino Bucero tempore Hermanni Archie-
piscopi obijciebant Colonienſes, nulla ratione ad ſa-
crum miniſterium ipſum admitti debere, propterea
quod bigamus eſſet. Præcipuè eitam apud veteres
Romanos obſeruabatur, vt ad ſacrum miniſterium
& ſacerdotia neminem promouerent, qui ex iuſtis
legitimisq; nuptijs procreatus non erat, aut cuius
mater prostituta fuiſſet. Quod Græci in publicis Scri-
bis & Notarijs quoque obſeruabant. Prohibitio-
nis verò huius ab eruditissimis ſcriptoribus triplicem
ferè rationem afferri video, quarum prima eſt, me-
tus incontinentiæ paterna. quoniam ſapè accidit, vt
mores patris ſectetur filius, ſitq; non corporis tan-
tùm paterni, ſed etiam animi quadam imago. Quo
pertinet, quod Honorius in quadam conſtitutione,
de filijs eorum qui perduellionis rei ſunt, loquens,
ſcriptum reliquit: Paterno, inquit, deberent perire
ſupplicio, in quibus paterni, hoc eſt, hæreditarij cri-
minis exempla metuuntur. Eodem referendum
& illud eſt, quòd maleficis & improbis ciuibus, quos
morte plectendos non putabant, frequenter auricu-
lam præſcindere ſolebant, vt vel nullos vel paucio-
res filios qui patris ſlagitia imitarentur, procrearèt.
Nam genitale ſemen per venas, quæ poſt auriculam
ſunt è cerebro magna ex parte profluere creditum
eſt, auctore Rhodogino, vt amputatis auriculis, &
meatibus illis præcluſis, ſteriles & infœcundi red-
dantur. Secunda ratio eſt, vt hoc pœna genere ple-
cteretur crimen paternum, quamuis nihil admife-
rint

L. quifquis
C. ad legē
Iul. maieſt.

Vide c. ſi-
gēs Anglo
rū diſtinct.
56.

vint filij, sed reuera alieno vitio laborent. Tantus enim est affectus patris in filium, vt eius pœna molestiaquẽ magis crucietur quàm sua. Vndẽ Cicero epistola quadam ad Brutum: Nec verò me fugit, quàm sit acerbum parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclare legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores parentes Reipub. redderet. Vtrunque hoc ex veteri doctrina Noachi retinuisse apparent: is enim non tam filio suo Chamo, quàm ipsius posteritati maledixit, partim vt eò magis filius ex cruciaretur, dùm sceleris pœnã luere filios videret: partim quoque quòd paterni sceleris imitatores fore posteros sciret. Quare non dixit Noachus: maledictus Cham, sed maledictus Chanaam, vt Ambrosius & Chrysostomus obseruârunt. Huc pertinet illud Ezechielis contra Iudeos, quòd mores impiorum imitarentur: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaam, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Sicut mater, ita & filia eius. Et hoc Esdræ: Qualis ager, talia & semina: qualis operator, talis & creatio: qualis agricola, talis cultura. Eodẽ referendum est hoc Iuuenalis:

Gene. 9.
Ambr. de
Noe ca. 32.
Chryf. homil. 29. in
Genes.

Ezec. c. 16.

4. Esd. c. 9.

Iuuen. saty
ra 6.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,

Aut alios mores, quàm quos habet?

Athenis lege cautum erat, qui illegitimo essent thoro procreati, hi parentes suos non alerent: enimuero, qui meretricio non abstinet congressu, is demonstrat se non liberis, sed voluptati studere, seq̃ ipsum mercede priuat. Tertia ratio assignatur tum ipsius legitimi matrimonij contemptus & profanatio,

tum eorum qui sic contra leges nascuntur, probrum quoddam & macula, quæ sacerdotij excellentiæ atque honori derogat. Plutarchus enim vetus & insignis scriptor, Si quis, inquit, illustrium filiorum pater esse, desiderat, ne vilibus & abiectis se deuinci-

Ut mirum sit, at mulieribus, quibus enim vlla vel ex patre vel ex quod per matre innata est macula, eos quoad vixerint inde- summa ar- lebilis quadam conuitia comitantur, quæ increpa- rogantiâ se- re carpereq; volentibus est promptum. Nec dissi- alijs ferè p- mile est illud Poëta:

quod (ut Sceleris parentum mens vsquam sibi conscia, vulgò fer- Fortissimum quenque captiunum trahit virum. tur) Filij Sicut Lutherani quidam, velut probrium, obijciunt presbyteri Caluino, quod ex incesto concubitu procreatus sit, et sèper sint propterea non potuerit aliter loqui, quàm ex impu- superbi. ro patre, & meretrice matre didicerit.

Iudic. c. 11. Qui verò ex illegitimis nuptijs prodierunt, à paternis vitijs abstineant, & Ioannem Andreæ Iurisconsultum imitentur, qui presbyteri filius cum esset, studio, & scientia Iuris, atque virtutibus maculam illam, pudoremque generis, teste Volaterrano, obscurauit. De Iephthe scriptum reperitur, quod meretricis & adulteræ filius, ideoq; ab omnibus contemp-

Gratian. c. Nasci di- ptus fuerit: tamen inter viros sanctos & propugna- stinct. 56. et tores liberatoresq; populi Israël numeratur. Nasci per tot Es- enim de adulterio non est culpa filiorum, authore penceus Hieronymo, sed parentum. In quam sententiam plu- 3. c. 5. de cō ra Gratianus citauit, quæ repetit Claudius Espen- tinentia. ceus theologus Sorbonicus. Iam verò sicut Aristoteles scribit, nec agricolam, nec illiberales aut sordidos

dos artifices, viliores quoque humilioresque personas ad sacerdotium admitti debere, propter honorem qui deo & religioni debetur: sic in Ecclesia Christi iam inde ab initio semper obseruatum fuit, vt nemo ad sacerdotium, siue ministerium aliquod ecclesiasticum reciperetur, nisi accurata prius inquisitione in ipsius vitam & mores facta. Quod vel Lamprius testatur in Alexandro Seuero: Vbi aliquos voluisset vel rectores prouincijs dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, vt si quid haberet criminis probaret manifestis rebus, si non probasset subire pœnam capitis. Dicebatq; graue esse, cum id Iudæi & Christiani facerent in ordinandis sacerdotibus, non fieri in prouinciarum rectoribus. Vtinam ergo nunc obseruaretur aureum Pij II. verbum: dignitatibus & prælaturis homines dandi sunt, non hominibus dignitates & prælatura.

DE SACERDOTIIS SI ue præbendis, atque beneficijs veterum Romanorum.

VT Deorum immortalium cultui, rebusque diuinis et liberius, & maiori cum pietate atque diligentia sacerdotes vacare possent, opima sacris sacerdotia siue præbendæ tribuebantur, vnde

cum omni familia, si quam haberent, liberaliter pro cuiusque conditione & natura alerentur, ut externis rebus occupari non esset neceſſe. Sed hac duplici ferè, ut scribit Blondus, in differentia erant, quædam gentilitia & familiaria, quædam etiam publica vocabantur. Gentilitia quidem, quòd apud fundatoris gentem familiamque, tam cura sacrorum, quam fructuum perceptio ſucceſſione quadam ſemper permanerent. Qualis nunc prope modum illa nominatio eſt, quæ eccleſia patronorum, vulgò iuris patronatus appellatur: ea enim ad hæredes transmittitur, & hinc certus præſentandi conſervandique modus à iuris Canonici doctoribus præſcribitur. Tale erat Potitiorum sacrum de quo Liuius: Gentis, inquit, Potitia ad aram Herculis familiare erat ſacerdotium, &c. Et de his ſacris vna ſententia erat, ut conſervarentur ſemper, ac deinceps familijs proderetur, ut perpetua eſſent, ne morte patris familiæ ſacrorum memoria occideret, ſed ijs eſſent adiuncta, ipſiſq; ea conſervare & curare teneretur, ad quos eiſdem morte, pecunia venerat. Iccirco, hæreditatem obtigiffe ſine ſacris ſignificaffe videtur Plautus, quando ſolidam hæreditatē ſine detrimento aſſecutos dicit. Valerius quoque ſcribit de moritura quadam muliere, quæ ſeniori filia ſacra domeſtica tradiderit. Idque refert inter inſtituta antiqua, dum ſic lib. 2. cap. 1. loquitur: Cohortata ad cōcordiā ſuos, diſtributo ijs patrimonio, & cultu ſuo, ſacrisq; domeſticis maiori filia traditis, poculū in quo venenū tēperatū erat, conſtanti dexte

Cic. li. 2. de
le gibus.

ra arripuit. Neq̃ tantũ peculiaria sacra familia ha- Lib. i. ff. de
bebant, verum etiam certos sacrificiorum ritus: pra ritu Nupt.
cepit enim lex: Ritus familiae patriaq̃ seruanto. quo
fortè alludit Modestinus: Nuptiae inquit sunt, con
iunctio maris & foemina, consortiũ omnis vitae diuini Publica sa-
humaniq̃ iuris communicatio. Publicorum sacrorum cra.
ministros principes, aut Põtificium collegium institu
tuebat. Quorum diuitiae & bona, siue prabende
quinq̃ potissimũ rationibus acquirebantur. Primi
generis erant fundi, obuensiones pensionariae, & an-
nui redditus, à primo sacrorum apud Romanos Valeri lib.
fundatore ascripti. Numa enim pompilius cũ 3. cap. 4.
Flamines & Vestales, de quibus supra est di-
ctum instituisse, publica ipsis quoque stipendia
decreuit: quod reliqui sacrorum fundatores imi-
tabantur. Vt Valerius de Tarquinio prisco re-
fert, quod cultum Deorum nouis sacerdotijs au- Vlpia. l. a-
xerit. Et Vopiscus de Aureliano Imperatore te- ger. ff. de
statur, quod sacerdotia composuerit, et Pontifi- rerũ et ver
ces roborarit. Augustus quoque sacerdotum nu- bor. signif.
merum, dignitatem, & commodã auxit, pra- stipediũ in
cipue Vestalium virginum authore Tranquillo. quit à stipe
Secunda sacerdotiorum pars Stipes dicebatur, appellatũ
nostri oblationes & eleemosynas ferè appellant. est, quod p
Cuius tamen petenda certus quidam modus in- stipes, id est
truductus est, ne multiplicato eorum numero nimis modica æ-
auarè eam extorquerent. Prater Ideæ matris famu- ra colliga-
lose eosq̃ iustis diebus, ne quis stipẽ cogito. Ea enim res, tur.
inquit Cicero, implet superstitione animos, et exhau-
rit domos. Tertia pars solutio dicebatur. Inferiora

Ut nūc An- enim sacerdotia impetraturi, aliquam pecuniam
 tistites Ro- superioribus prius pendere cogeabantur. Suetonius
 mano Pōti de Claudio Imperatore scribit, quòd is octogies sester
 ficiannates tiūm pro introitu noui sacerdotij impendere coactus
 palliū, &c. fuerit. Quarta pars legatū erat, Plurimi enim
 persoluūt, vt Deos sibi redderent propitios, multa eorum mini-
 & Abbates stris sacerdotibus largiebantur, & defunctorum a-
 ceteriq; sa- micorum saluti consulturi, etsi multa alia testamē-
 cerdotes E- to legabant, epulum rarò aut ferè nunquam prater-
 piscopis ali- mittebant. Cui prater ipsos sacerdotes, qui rem di-
 quid nume- uinam peragebant, omnes cognati & affines, atque
 rātauthore Blondo. magistratuum quos gesserant, officiorum uē qua ad-
 ministrārant collegia, interesse solebant. Credebant
 enim Romani, tam bonorum quàm malorum homi-
 num animos post mortem supereſse, quod pulchrè af-
 firmat Cicero lib. primo Tusculanarum quæstionū:
 Disiungamus, inquit, nos à corporibus, id est, consueſ-
 camus mori, hoc & dum erimus in terris erit illi cœ-
 lesti uitæ simile, & cū illuc ex his uinculis emissi
 feremur, minùs tardabitur cursus animorum, quòd
 cū uenerimus, tum denique uiuemus: nā hac qui-
 dem uita mors est, quam lamentari possem si liberet.
 Et in somnio Scipionis: Quò sis ad tutandam Rem-
 publ. alacrior Africane, sic habeto: omnibus qui pa-
 triam conseruārint, auxerint, adiuuerint, certum
 esse in cœlo & definitum locum, ubi beati sempiter-
 no euo fruantur. Imò uerò Paulus & alij, quos uos
 extinctos arbitramini, uiuunt, qui è corporum vin-
 culis euolauerunt tanquàm ex carcere quodam, ve-
 stra uerò quæ dicitur uita mors est. Et sub finem
 eiusdem

eiusdem libri: Tu verò enitere, & sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc: nec enim tu is es, quæ forma ista declarat, sed mens cuiusque est quisque, non ea figura quæ digito demonstrari potest: eorū verò animi qui se voluptatibus corporis dederūt, earumquæ se quasi ministros præbuerunt, impulsūq; libidinum voluptatibus obedientium, deorum & hominum iura violauerunt: corporibus elapsi, circum terram ipsam volutantur, nec in hunc locum nisi multis exagitati seculis reuertuntur. Quod Poëta sic explicat:

*Quin & supremo cū lumine vita reliquit,
Nō tamē omne malū miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedūt pestes, penitusq; necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumquæ malorum
Supplicia expendunt.*

Quare & Numa Rex iusta funebria ad placandos manes instituit: & vniuersus ferè populus Romanus mense Februario, pro delendis peccatis, & impetranda mortuorum animabus quiete, sacrificijs & precibus diligenter, authore Blondo, incumbibat, sacrificijsque & cereis ad sepulchrum & atra veste utebatur, atq; matrimonijs eo tempore interdictū erat.

Videtur etiam legatarij, ad quos defuncti patrisfamilias bona peruenerant, propterea epulum cæteraq; legata fidelius persoluisse, quod mortuos ea curare, & quodammodò intelligere sibi persuaderent. Scribit enim Zonoras, quod cū Tyberius Imperator non exequeretur & distribueret ea quæ Augu-

Lib. 2. Ro.
triumph.

stus moriens legauerat, quidam se mortuo alicui mandasse dixerit, ut Augusto coram narraret, nihil adhuc quicquam populum Romanum ex ipsius testamento accepisse: proptereaquē Tyberius vel Augusti demortui offensam, vel etiam

Id ex D. Amb. epi. sto. ad Valētinia. de peritiōe Symmachi perspicitur. viuorum reprehensionem metuens, statim executionem fecerit. Efferebatur autē fortē mortuus, quē ipse accurrēs taliter alloqui apparebat. Præcipuē autē Vestaliū virginū collegio multa à Romanis legabatur propter singularem Vestæ reuerentiam, maximāquē eiusdem sacerdotum pietatem, atque egregias virtutes. Sicut in ecclesia Christi pietatem & sanctimoniam diuicias peperisse aiunt, sed filiam deuorasse matrem. Verū quando heredes moriebantur, vel etiam propter vetustatem, & incuriam aliquorum epulum negligebatur, tunc sep-

Blōd. li. 2. Ro. triūp. temuii epulorum eam hereditatis partem, unde epulum præberi solebat, Pontificum collegio ascribebant. Vnde illi tam sua, quā inferiorum sacerdotum beneficia egregiē locuplebant, & nouas fundationes erigebant. Septemuii enim illi eorum legatorum curam gerebant, quæ ad pias causas facta dicebantur. Ut hoc tempore Episcopi supremi ecclesiæ dispensatores, intestatorum per peculiare ministros pias voluntates exequuntur. Quibus tamen prospiciendum est, ne eandem reprehensionem incurrant, quam Septemuirorum olim multi incurrisse leguntur, quod parū fideles testamentorum executores extitissent, multaquē in priuatos

uatos vsus conuertissent, vel etiam magna ipsi epula fundassent, sed de pecunia mortuorum.

Hoc enim apertissimi esse sceleris, omniumque prædonum crudelitatem longè superare, D D. in cap. gloria. 12. q. 2. confirmant. Postrema pars erant damnatorum, aut exilio patriâ pulsorum, bona.

Hæc verò sacerdotum bona quam S. P. Q. R. curârit, operamque dederit, vt conseruarentur auge renturq; ex Symmachi vrbis præfecti ad Valentini-
anum Imperatorem oratione perspicitur, qua ipse declarat, quòd propter subtracta deorum ministris alimenta, publica fames & grauissima mala secuta fuerint. Hortatur quoq; Imperatorem Christia-
num, vt ablata per Christianos templa & aras deo-
rum restituat, suumque Fiscum non sacerdotum dā

nis, sed hostium spolijs augeat. Si quis semel dedica-
tum repetere, aut etiam auferre auderet, hac lege te-
nebatur: Sacrum sacroque commendatum qui cle-
pserit, rapseritque, parricida esto. Quam legem ex-
ponens Cicero: Sacrilego, inquit, pœna est, neque ei
soli, qui sacrum abstulerit, sed etiam ei qui sacro cõ-
mendatum, quod & nunc multis fit in fanis. Alexan-
der in Cilicia deposuisse apud Solem pecuniam dici-
tur in delubro: & Atheniensis Clisthenes Iunoni Sa-
mia ciuis egregius, cùm rebus timeret suis, filiarum
dotes credidit. Quoniam in templa deorum quic-
quid diligentissime custodiendi vellent, religionis ergò
assportare solebant. Vt vehementer mirū sit, quòd ho-
mines Christiani, quiq; cateris religiosiores dici et
haberi volunt, à veri Dei templis nō magis abstinent,

quam

Cic. lib. 2.

de legib.

& sacræ res
sunt, insti-
tut. de rerū
diuifi.

quàm à publico lupanari. quasi in animum indu-
xerint sub religionis prætectu omnem prorsus reli-
gionem extirpare, & tanquàm Gigantes Deum ip-
sum è cœlo deturbare. Vtinam attenderent illi
quod de conseruato per ipsum Deum deposito in tem-
plo Hierosolymitano scriptura sacra testatur. Cùm
ergò sacerdotia & præbendæ veterum Romanorum
in tantam amplitudinem excreuissent: nobilissimi
quique ciues proijs contendere. & plura cumulare
cœperunt. Haud enim frustrà est quod Liuius, vbi Fa-
rū apud Pa- bium Maximum in locum patris demortui Pontifi-
ganos. cem creatum dixisset, duo ipsum sacerdotia habuisse
affirmat. De Cæsare autem refertur, quod à Sylla sa-
cerdotio multatus sit, ne nimia fomenta potentia
sue haberet: nam & animum & eloquentiam Cæ-
saris suspectam ipse habebat, totiquè Reipub. Ro-

Lætul. sum manæ meritò habendam esse præmonebat. Ipse verò
mibeneficij Cæsar, vt M. Antonij petitionem pro sacerdotio quo-
loco ducit, dā adiuuaret, in Italiam subito profectus est: conten-
quodin col debāt enim cū eo homines nobilissimi potētissimiq;
legiūpōtif. vt libro octauo de bello Gallico in Cōmētarijs videre
venerat, Cæ est. Et ipse Cæsar author est, quod Cn. Pompeius & Sci-
sar li. 1. de pio, quia certam sibi victoriam pollicebantur, palā
bello ciuil. inter se de sacerdotijs contenderint. M. autem Ci-

Li. 3. de bel cero in orationibus Philippicis grauitè reprehē-
lo ciuili. dit Antonium, quod non solum sacerdotia contra ius
inuafisset, verum etiam turpiter ea vendidisset. Vt
non temerè editis scriptis doctissimi viri deplorent,
quod tantus veterum Romanorum abusus, per nescio
quam incuriam & auaritiam, in ecclesiam Chri-
stianam

stianam irrepperit. Primò quidem, quòd parua sæpè in beneficiorum collationibus doctrina & virtutis ratio habeatur, sanguinis verò & potentia maxima. Deindè quòd plurimi ecclesiæ bonis ad luxum, & superbiam, atque euerfionem potiùs religionis, quàm cõseruationẽ abuti permittātur, quæ tamen à pijs viris ad honestam verorum ministrorum ecclesiæ, & pauperum sustentationem, tributa sunt.

DE PRAECIPVIS CAEREMONIJS, quibus inter sacrificandum utebantur Romani.

Reliquus est de caeremonijs & ritibus externis, quibus in Paganismo Romani utebantur, locus: operosior ille quidem, & longè difficilior, quàm hîc perpurgari aut debeat aut etiam possit, vtilior tamen hoc tempore, & huic causæ accommodatior, quàm omninò præterire oporteat. Praesertim quia non solum ipsæ caeremonia cum Noachi & Moysis doctrina magna ex parte consentiunt (etsi quod verã earũ intelligentiã non haberent multis superstitionibus contaminauerunt) verumetiam quòd bipartita ipsarum diuisio, vtrobiq; prorsus eadem reperiatur. Quaedam enim scriptis comprehensa, quaedam in more maiorum erant, quæ tamen ut lex, authore Cicerone, valebant. Deindè quaedam caeremoniæ ad sacerdotes & sacrorũ ministros præcipuè pertinebant, quaedam ad reliquos ordines promiscuè, ut vtrinque omnia ordinatè & cum decoro perage-

Caeremoni
arũ diuisio.

§ Cōfessio an
te sacrific.

perageretur: Ante sacrificiū ergò (quod salutare me-
dicamētū appellabāt) primò omniū sacerdotes se reos
fatebantur. Nā lege præcipiebatur: Impius ne aude-
to placare iram deorum. Hinc acclamationes illæ:
Respice miser, ad hominē redi, nuda. Pulchra est Vl-
pij Syllani oratio apud Vopiscum in Aureliano, Agi-
te pontifices, quia puri, quia mundi, quia sancti, quia
vestitu animisque sacri, templum ascendite, rata
Reipublicæ quæ sint perquirite. Sicut Christiani
sacerdotes, quos longè puriores esse oportet, &
quotquot ex populo sacrificijs intersunt, prius con-
fitentur. Quod iam inde ab initio obseruatum
fuisse, ex diuo Cypriano, alijsquē vetustissimis pa-
tribus apertè colligitur. Nam cū vita nostra in-
numerabilibus vitijs obnoxia sit, rectè à maiori-
bus nostris ille saluberrimus mos retentus est, vt
omnes diuina rei actus confessio præcederet. Fi-
delis enim est Deus, vt si confiteamur peccata no-
stra, remittat nobis, & emundet nos ab omni ini-
quitate. Quod verò deinde prisca Romani sese la-
uabant: vt in veris sacris nostris ad designandum
animorum puritatem hætenus obseruatur. Quod
autem aliqui per externam corporis ablutionem
designata facinora elui posse atque aboleri opinan-
bantur, meritò taxat Ouidius:

Ah faciles nimirum, qui tristia crimina cadis,

Flumine tolli posse putatis aqua.

Manus quoque suas sursū ad Deos leuabāt. Idēquē
Gracos fecisse ex Homero colligitur. Quod Iudæi si-
militer fecerint, scriptura sacra declarat. Pontifices
inter

inter sacrificandū pileo utebātur, vera libertatis in- Isidorus a-
pud Gratia
nū. c. 2. di-
stinct. 21.
ditio, quē Noachus, vel filius ipsius Iapetus, nepósue
Gomerus ad sempiternā diluviū, quod per dei gratiā
euaferant, memoriā instituisse creditur. Quocirca
in Sinarum regno antequā Lusitani veram Chri-
stianam religionem restituturi eō penetrārant, sa-
cerdotes pileo utebantur, tonsoque capite erant.

Præterea, sacerdotes olim in paganismo lana, &
purarum arborum ramis redimiti apparebant. Vn-
de Ovidius de Febris Romanis loquens:

Nomen idem ramo qui casus ab arbore pura,

Casta sacerdotum tempora frondet egit.

Et Prudentius libro primo contra Symmachum:

Laurigerosque Deūm templis astare ministros.

Quo externo signo verus propheta Noachus fortasse
eos admonere voluit, vt purē oīa sanctēq; peragerēt,
quoniā aliquādo tādē vēturus esset sacerdotū omniū
maximus, filius, et verus agnus Dei, qui auferret om-
niū hominū peccata: et sicut arborū rami viridi sūt,
ita ipse omnia viuificaret, pristinaq; integritati resti-
tueret. Ac vt colūba per viridū ramū oliuæ, quē Noa- Genes. c. 8.
cho attulit in arcā, nunciabat cessasse diluviū: sic
Christus Iesus pacē & libertatē felicitatēq; pristina
esset in orbē terrarū reducturus. Velati quoq; sacrifi-
casse legūtur, vt eo ipso admonerētur, corde et animo
přsentes esse, attētaq; mente sacra pagere. Mēs enim fe-
rē distrahitur per visū et auditū, nisi omne impedi-
mentū prorsus repellatur. Illi ergo sacrificaturi, ca-
put velabāt, nos caput aperimus his, quos honorare vo- Idē obser-
uasse video
Goropiū.
lumus, paratos esse nos indicātes ad audiendū, detra-
ctis impedimētis, et q̄ mādārūt faciendū, obediendūque

Huc pertinet illud: Nudis pedibus sacrificare & adorare, nec aliud interim dicas aut facias. quod hætenus æthiopes obseruare intelligo. Nam frigidis pedibus homines Veneri perquam iuuisos existere credebant: nec frigidis pedibus, quales nudorum esse solent, facile quenquam in libidinem pollutionemque prolabi arbitrabantur. Inter adorandum quoque & sacrificandum dexteram ad osculum referentes, capite submisso totum corpus circumagebant, auctoritate Plinio. Vnde illud Pythagoræ: adorato circumactus. & hoc Plauti: Quò me vortā nescio: si deos salutas dextrouorsum censeo. Apuleius etiam: Si sanū, inquit, prætereat, nefas habet adorandi causa manū labris admouere. Et Diuus Hieronymus ad Ruffinū in expositione illius loci, Apprehendite disciplinam: Nascu, inquit, vt verbum de verbo interpreter, $\chi\alpha\lambda\alpha\phi\iota\lambda\omicron\sigma\alpha\lambda\epsilon$, id est, deosculamini dicitur, quod ego nolens transferre putidè, sensum magis secutus sum, vt dicerem, adorete. quia qui adorant, deosculari manum, & capita submittere solent. Quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clarè, & latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxima est, & negatio contra Deum altissimum. Admonebant verò tali cæremonia populum, qui sacris intererat, pro voluntate deorum & cali vertigine res humanas moueri, nec quicquam in ijs constans, nihil perpetuum reperiri: iccirco omnes meritò præsen-
 tes esse debere, & vnà precari, linguis animisque fa-

Plini. li. 28.
 histo. ca. 2.

Iob cap. 31.

uere,

uere, nihil dicere, aut facere, quò minùs ritè peragerentur sacra, sed faustis precationibus ea potiùs adiuuarent. Vnde & praeo inclamabat: Hoc age. Vt nostri sacerdotes circumagendo sese pronunciant: O-rate pro me misero peccatore. Sursum corda leuate. Iam verò quòd inter adorandù labia ad ortum solis vibrare consueuerint, in Apologetico his verbis testatur Tertullianus: Suspirio est solem nos adorare, quòd innotuerit ad orientis regionem precari, sed & plerique vestrùm affectatione aliquando & coelestia adorandi, ad solis ortum labia vibratis. Praclarum est illud Ciceronis libro secundo de legibus: Ad diuos adeunto castè, pietatem exhibento, opes amouento, qui secùs faxit, Deus vindex esto. Castè iubet lex addere ad Deos, animo videlicet in quo sunt oia, nec tollit castimoniam corporis: sed hoc oportet intelligi, cum multum animus corpori praestet, obserueturque vt casto corpore adeatur, multò id esse in animo obseruandù magis. Nam illud vel aspersione aquae, vel dierum numero tollitur, animi labes nec diuturnitate vaneſcere, nec manibus vllis elui potest. Quod autem probitatem adhiberi iubet, significat probitatem gratam esse Deo. Postremò diligenter cauebant veteres Romani, vt ne alijs caeremonijs coleretur Dii, aut sacra fierent, quàm patrijs. Nouos enim deos colere, & caeremonias variare, mutationem cõfusionemque religionis habere putabant. Symmachus enim praefectus apud beatum Ambrosium praestare, inquit, oro vos, vt quae pueri suscepimus, senes posteris relinquamus, seruanda est tot seculis fides,

Ambr. li
5. epistol.

H

sequendi

Quod Tyberius etiam Iudeorum caeremonias aboleuerit scribit Suetonius. sequendi sunt nobis parentes, qui sunt secuti feliciter suos. Utamur caeremoniis auitis. Qua Symmachi pro impijs sacris caeremoniisq; oratione, viri catholici pro vera orthodoxa religione maiorum, contra huius seculi haereticos recte nunc uti poterint. Qua autem vera religio esset, optimus: quae cultus, & maiorum caeremonia: discunt o ignari à publicis sacerdotibus, ait lex. Ut Moses voluit sacerdotes populum Iudaicum legem Dei & caeremonias docere: & apud Malachiam prophetam tam populus iubetur à sacerdotibus eas discere, quam sacerdotes scire atq; docere iubetur. M. quidē Cicero, cultus ait est optimus, idēq; castissimus, atq; sanctissimus, plenissimusq; pietatis, ut eos sepe pura, integra, incorrupta, et mente et voce veneremur. Non enim philosophi solum, verum etiam maiores nostri superstitionem à religione separauerunt. Vbi Cicero ad Romuli legem alludere videtur: Deorum fabulas ne credunt. qua lege à ridiculis Graecorum fabulis, & superstitionibus, atque caeremoniis abstinendum videbat, etsi veram religionem, corrupta iam dudum Ianigenarum doctrina, docere non poterat. Sed de falsa veterum Romanorum theologia, sacerdotibus, praebendis, et caeremoniis, in praesens, ut videtur, dictum satis: sequitur ut de vera Christiana religione pauca differantur. Hanc ergo à beato Petro apostolorum Iesu Christi principe, & velut altero post horrendum idolomania & superstitionis diluvium, Noacho receperunt, ut ipsius sectator Clemens, Irenaeus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Beda, ceterique innumeri authores probant.

Simon

Simon Petrus, inquit Hieronymus, secundo Claudij In catalo-
 anno ad expugnandum Simonem Magum Romā go scripto
 pergit: ibique 25 annis cathedram sacerdotalem te- rū ecclesi.
 nuit, vsque ad vltimum annum Neronis, id est, 14. Li. 2. histo-
 Eusebius verò diuina & humana philosophia pe- riæ ca. 14.
 ritissimus vir, idemque historicus sacer, pulchrè id Repetit Ni
 bis verbis describit: Simon Magus Romanorum ci- ceph. l. 2.
 uitatem ingressus, auxilio potentia eius, quæ in hoc ca 14. li. 1.
 seculo præsidet, plurimum adiutus breui tempore co- C. de sancta
 natas eius vsque adeò profecerunt, vt posita statua cū triuit. et fi
 alijs illic constitutis velut Deus sibi honoratus. Verum de cathol.
 hac illius impietas non diu progressum habuit: eue-
 stigio namque sub ipso Claudij imperio optima illa
 Dei omnium, & humano generi amica prouidentia
 constantissimum & magnum apostolum Petrum, re-
 liquorum omnium virtutis gratia principem, Ro-
 mam aduersus tantum corruptorem deduxit. Qui
 tanquam strenuus dei dux, diuina munitus armatu-
 ra, preciosissimam spiritualis lucis negotiationē, salu-
 tarem animarum lucem ac doctrinam, prædicatio-
 nem videlicet regni cœlestis prædicans, ex oriente in
 occidentem aduexit. Nec Simonis oblectatio, nec
 cuiusquam alterius apostolicis illis temporibus sub-
 sistere potuit, veritatis enim splendor ac diuinus ille
 sermo, qui iam pridem hominibus diuinitus illuxe-
 rat, inq̃ terra obtinebat, & in apostolis suis agebat,
 cuncta vincebat ac superabat, &c. Quid, illudne dis-
 simile est illi, quod Noachum ex oriente in Italiā
 venisse, & Chamum corruptorem iuuentutis eiecisse
 supra dictum est? Id verò grauissimis de causis à

Deo singulariter sic ordinatum fuisse, Anacletus & Marcellus probant. vt ad religionis christianæ augmentum sedes summi sacerdotij, & ecclesiæ caput esset in ea vrbe, quæ imperium orbis tenebat. Beatus Petrus, inquit Leo Magnus, ad arcem Romani destinatur imperij, vt lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelebatur salutem, efficacius se ab ipso capite diffunderet. Isti sunt viri (Petrum et Paulum putat) per quos tibi euangelium Roma resplenduit, qui te in hanc gloriam prouexerunt, vt sis gens sancta, populus electus, vrbs sacerdotalis & regia, per sacram Petri sedem caput totius orbis effecta, latius præsidens religione diuina, quàm dominatione terrena. Beatus quoque Augustinus Petrum & Paulum Romæ iccirco Deum mori voluisse affirmat, vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, ibi ecclesiarum morerentur principes. Bernardus etiam Saccus scriptum reliquit, locum diuinæ religionis Romam in primis fuisse, vnde in occidentem & septentrionem fuerit dispersita, vt quæ communis omnium patria erat, & leges ciuiles ediderat, prima etiam diuinitatis lucem aspiceret, & alijs gentibus communicaret. Huc pertinet iste hymnus ecclesiæ catholicæ:

In festo Petri et Paul.

Ianitor cæli, doct̃or orbis pariter,
Iudices seculi, vera mundi lumina.
O felix Roma, quæ tantorum principum
Es purpurata precioso sanguine:
Non laude tua, sed ipsorum meritis,

Excellis

Excellis omnem mundi pulchritudinem.

Eamque doctrinam sacram alij Apostoli & apostolorum discipuli partim viua voce, partim scriptis in multorum animos transsuderunt. Barnabas enim primus Romæ Christū pradicasse fertur, antequam Mediolanensium Episcopus fieret. D. Lucas historiam & actus apostolorum literis mandauit.

& Marcus suum euangelium conscripsit. Vt enim Romani certam viuendi normam haberent, Marcū rogârūt, vt conciones diui Petri scriptis mandaret.

Quod Maria Magdalena Romæ Christi doctrinam & res gestas exposuerit, author est Nicephorus libro 2. histo. cap. 10. D. Paulus non modò Romanos laudat, quòd Petro credidissent, sed ipse quoque ibi magno cum fructu, professus est. Scribit enim Lucas euan-

gelista, quòd biennium totum ibi haeserit, suscipiens omnes, qui ad ipsum ingrediebantur, prædicansque regnum Dei cum fiducia & sine prohibitione. Vt

publicum sacrarum literarum gymnasium Romæ apostoli habuisse videantur, cuius Rector, siue (vt beatus Ambrosius loquitur) supremus magister fuerit

sanctus Petrus. Quocirca Episcopi Orientales etsi Athanasij reliquorumque orthodoxorum hostes erant:

tamen epistola quadam ad Iulium Papam, Romanam urbem meritò ab omnibus obseruari & coli a-

iunt, quippe quæ antiquitus apostolorum domiciliū, & schola, veraque pietatis metropolis extiterit. Nā

sicut post diluuium Noachus in Italiam bonas literas & veram religionem intulit, atque professus est, & in reliquas prouincias colonias duxit: sic beatus

Doroth.
in synopli.
Clemens
li. 1. recog.

Hieron. in
catalog.
Euseb. li. 2
cap. 15.
Niceph. li.
2. ca. 15.
Bedaet Zo-
noras in
Chronicis.

Roma 10
ibi Chryso.
Theop. a-
ctuū apo-
stolorū ca.
vlt im.
Nicep. li. 2
cap. 33.
Nicep. Ca-
list. li. 9. hi-
stor. cap. 8.

Petrus veram doctrinam per multa secula varijs superstitionibus corruptam oppressamq; restituit, multoq; illustriorem & perfectiorem reddidit. D. enim Epist. 1. ad Iacobū fra- Clemens: Petrus, inquit, Regem omnium seculorum trē domi. per orbem terræ, & vsque ad ipsius Romanæ vrbis huius notitiam, vt etiam ipsa saluaretur, inuexit. Nicephorus Calistus libro 2. hist. ecclesiastica author est, quod sanctus Petrus non modo Italiæ preciosissimum hunc diuinæ sapientiæ thesaurum restituerit, sed per orbem habitabilem vadens, ecclesias vbique constituerit, & Romanam successoribus commiserit, Lino, De proscripti Anacleto, Clementi. Vt non temerè dixerit Tertullianus: Si Italiæ adijceris, habes ecclesiam Romanam, ption. hæ- unde nobis quoq; authoritas præstata est statuta. O felicorum. teticorum. ecclesia, cui apostoli totam doctrinam cum sanguine profuderunt, vbi Petrus passioni dominicæ adæquatur, Paulus Ioannis exitu coronatur, Ioannes postquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur. Et Iustinianus Imperator L. vlt C. de sancta trinit. & fide Cathol. ad Ioannem Papam scribens, nihil in religione mutandum, & leuioribus quoque in rebus constituendum ait, nisi prius ad Pontificem Romanum referretur, quod ecclesia Romana caput existeret omnium ecclesiarum. Similiter Carolus Magnus de Leone Papa III. Episcoporum sententias audire studebat, illi quidem totius Italiæ & Gallia Episcopi respondabant: sedem apostolicam omnium ecclesiarum caput existere, & à nemine præsertim laico, esse iudicandam, authore Platina. Prætereà, vt olim Lucumones

& Coloniarum praesides frequenter Noachum visitasse, difficilioreſque controuerſias ad ipſum retuliſſe, leguntur: ſic cæterarum Prouinciarum Epiſcopi ad Romanum pontificem ſæpenumerò iſdem de cauſis vel proſecti ſunt ipſi, vel doctiſſimos viros miſerunt. D. enim Ambroſius epiſtola quadam ad Theophilum: Sanè, inquit, referendum arbitramur ad ſanctum fratrem noſtrum Romana eccleſia ſacerdotem, quoniam præſumimus ea te iudicaturū, quæ etiam illi diſplicere nequeant, & cū id geſtum eſſe cognouerimus, quòd Eccleſia Romana haud dubio cōprobauerit, lati fructū huiuſmodi examiniſ adipiſcamur. Rurſus lib. 3. de ſacramentis. In omnibus cupio ſequi Eccleſiam Romanam. Beati quoque Athanaſij, & Epiſcoporum Aegypti, Thebaidiſ & Lybia epiſtola ad Marcum pontificem perſpicuè id declarat, qua de conciliij Niceni decretis ipſum conſulunt, Eccleſiam Romanam omnium Eccleſiarum matrem & caput fatentur. Epiſtola verò ad Fælicem Papam ſacrum illam verticem ab ipſo Deo conſtitutum affirmant, qua cætera Eccleſiæ verterentur, & conſeruariſſentur, vnde & ordinationes & dogmata, & periculoſiſſimis temporibus auxilium hauſerint. Similiter egregius ille Pontifex Damasus epiſtola ad omnes Epiſcopos teſtatur, quòd ſemper difficiles res ad ſedem apoſtolicam tanquam caput fuerint relata, vt inde cognosceretur veritas, vnde ipſa doctrina proceſſiſſet. Hortatur etiam eos, ne hoc facere intermittant. Quod iam diu antè Damasum Anacleus diui Petri diſcipulus, epiſtola tertia monu-

erat. Cuius successor Euaristus Africanas ecclesias laudat, quòd arduis de rebus prudentium more consulissent sedem apostolicam. Quare Innocentius epistola ad concilium Mileuitanum ecclesie Romanae grauiſſimas occupationes allegat, quòd omnium ecclesiarum curam gerere, & frequentes multorum quaestiones rimari atque disceptare cogeretur. Et vera antiquitatis peritiſſimus Hieronymus ad Damasum Pontificem Maximum scribens: Cathedram, inquit Petri, & fidem apostolico ore laudatam censui consulendam: indè nunc animam meam postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Apud vos solos incorrupta patrum seruatur hereditas. Ego nulum primum nisi Christum sequens beatitudinem tuam, id est, Cathedram Petri, communionem sociorum, super illam petram aedificatam ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuiò. Similiter Prudentius:

Vna fides vigeat, prisco quæ condita templo est,

Hymno 1. Quam populus retinet, quamq; Cathedra Petri.

Postremò, Augustini Anglorum apostoli quaestionum liber ad Gregorium Magnum, ceterorumque sanctorum patrum ad reliquos Pontifices commentarij, & quaestiones certissimum huic rei præbent argumentum. Quò respexit gloriosus ille Martyr

Li. 1. epi. 3. Cyprianus, quando Petri cathedram ecclesiam principalem vocat, ad quam perfidia nunquam potuerit habere accessum. Hinc ergò meridiana luce clariùs apparet, quàm Dominus deus ab initio Italiae

lia rationem habuerit: quippe ubi Noachum veram religionem bonarumque artium doctrinam post diluuium importare voluit, & per Petrum apostolorum suorum principem superstitionibus & idololatria corruptam instaurauit, & hanc conseruauit. cum aliorum fere apostolorum cathedra interierint. Cetera etiam prouincia sicut à vera Ianigenarum doctrina, Romanorum, vt videtur, exemplo & authoritate permota, in idololatriam prolapsa erant, ita vt cum imperio, & externis legibus politicis Romanorum, veram Christianam religionem, apostolis doctoribus, receperunt. quod beatus Ambrosius in Psalmum 45, et Chrysostomus homilia 28. in Genesin pulchre obseruauerunt. Quoniam D. Petrus in illis ciuitatibus, in quibus olim primi Flamines, & primi legis doctores fuerant, Episcoporum primates & patriarchas collocauit, qui reliquorum Episcoporum causas, & grauiora negotia fidei atque religionis tractarent: in locum verò Archiflaminum Archiepiscopos ordinari precepit, illaque ciuitates & loca quibus singuli eorum praesidere deberent, diu ante Christi aduentum constituta fuerint. Quocirca ipsi Armeni (qui primi post diluuium instaurati eruditi que à Noacho creduntur) cum post perceptam veram religionem christianam, haeresibus Gracorum se turpiter deceptos esse viderent, synceram & orthodoxam religionem ex Italia sub Eugenio Papa 4. repetere voluerunt, sicut eorum confessio, quam in concilio Florentino ediderunt, & apud Blondum recitatur, perspicue declarat. Solam enim nauem ec-

Gratian. c. 1
vrbes et c.
in illis distinct. 80.
Armeni veram theologi-
am ex Italia repetunt.
Christianismum
verò Armeni primò acceperunt tēpore Constantini Magni.
Sylui. in Asia sua cap. 40. et c. 44.
Decad. 3. libro 10.

elēſia, in qua Petrus magiſter eſt cōſtitutus, aſcēdit dō-
minus, inquit beatus Ambroſius, de qua cōleſtis dō-
ctrina ſua ſacramenta depromat. Quæ in altum
ſeculi iſtius ita natat, vt pereunte mundo, omnes
quos ſuſcipit, ſeruet illaſos. Cuius figuram iam in ve-
teri videmus teſtamento. Sicut enim Noë arca nau-
fragante mundo cunctos quos ſuſceperat, incolume ſ
reſeruauit, ita & Petri eccleſia conflagrante ſeculo
omnes quos amplectitur reſeſentabit illaſos. Et ſi-
cut tunc tranſactō diluuiō ad arcam Noë, columba
ſignum pacis detulit, ita & tranſactō iudicio, ad ec-
cleſiam Petri Chriſtus gaudiū pacis referet. hac
Ambroſius ſermonum ſuorum vndecimo. Vt mirum
videri non poſſit, cur ego hac in re Noachi & Petri
comparationem inſtituerim, quæ tam frequens, tam
aperta apud veteres reperitur. Imò doctiſſimi viri
ſunt qui aſſerunt, quod eodem loco Romæ Petrus
apoſtolus crucifixus ſit, quo Noachus erat ſepultus,
de quo tamen ego ſuum cuique iudiciū relinquo.

DE IVRISPRVDENTIA

Romanorum.

Orati. pro
A. Cluētio

M. T. Cicero, vt corpora, inquit ſine mente,
ſic ciuitas ſine lege ſuis partibus, & neruis,
ac ſanguine, & membris, vtī nō poteſt: quip-
pe ſine qua nec domus vlla, nec ciuitas, nec hominum
vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, ip-
ſeque mundus poteſt. Ea enim eſt expultrix vitiorū,
& emendatrix virtutum, ad iubendum deterren-
dumq; idonea, imperandi prohibendique ſapientia:

qua

quæ supplicio afficit improbos, defendit tueturq̃, bonos. Vt nec ineleganter, nec immeritò, lex ciuitatis anima existere prædicetur. Quod cùm vr̃bis & imperij Romani conditor Romulus pro sua prudentia optimè intelligeret, varias saluberrimas leges suis ciuibus præscripsit. Quarum præcipua maximèquæ omnium necessaria fuisse videtur: Ne quis regnum, aut magistratum iniret, nisi auctor esset Deus. Cuius quidem sacrosanctæ legis vt maior authoritas haberetur, suum ipsius imperium per auspicia confirmari voluit. Nam sicut imperium ipsum, eiusdemq̃, recta administratio, salus atque tranquillitas à solo deo proficiscitur, vt optimus ille Ptolomaus rex Aegypti, in epistola ad Eleazarum pontificem Iudeorum, & Iustinianus imperator in L. 1. C. de veteri Iur. enucleand. fatentur: ita etiam à deo creati & legitimè electi magistratus, fœliciter & tranquille imperare solent. Contrà, qui se ipsos intrudent, aut fraudulenter id assequuntur, infœlix & turbulentum semper reddidisse imperium leguntur. Postquàm verò Romulus ex hac vita emigrasset, Proculo viro nobili in colle Quirinali apparuit, & duas alias pulcherrimas atque tam ad conseruandum quàm propagandum imperium necessarias leges tradidit, Nimirum, vt virtutem colerent, & à seditionibus abstinerent: sic enim futurum, vt omnium gentium domini euaderent. Quæ leges tantò Romanis sanctiores & chariores erant, quantò earum auctor Romulus in deorum immortalium numerum relatus, sapientior iam habebatur. Ad priorem enim quod attinet,

facit

Pōp. Lētus
de magist.
Rom. ca. 1.

Idē testatur
Assuerus
Magn. He-
ster. ca. ult.

Discāt qui
regna capi
ūt, nō rap-
tū ire impe-
ria, sed me-
reri. Vopis
in Tacito

facit pfectò virtus, vt Respub. multis legibus et præsidijs externis non indigeat: quippe in qua sola omne defensionis genus continetur: & qua paruum Romanum imperium in immensum, auctore prudentissimo illo Catone, excreuit: Nolite, inquit, existimare, maiores nostros armis Rempublicam ex parua magnam fecisse: alioqui enim nos multò pulchriorem & firmiorem haberemus, nam armorum & equorum maior nobis copia est, quàm illorum fuit: sed alia fuerunt, quæ illos magnos fecere, et nobis nulla sunt: Domi industria, foris iustum imperium, animus in consulendo liber, neque libidini neque delicto obnoxius: pro his nos habemus luxuriam, atque auaritiam, publicè egestatem, domi opulentiam, inter bonos & malos

Virtus imperium auget & conseruat, virtutia pducunt.

Pulchra etiam quædam hac de re apud Augustinum. li. 2. de ciuitate dei edificatur. et li. 5. c. 12. Caton. verba repetit & exponit.

nullum discrimen. Quæ omnia per comparisonem & Antithesin sic explicat Blondus libro quinto Romæ triumphantis, vt ad ecclesiam quoque Christianam egregiè accommodari possint. Salustius quoque Romanum imperium virtutibus creuisse ait, at paulatim pecunia, inquit, & imperij cupido creuit, ea quasi materies omnium malorum fuere, post, vbi contagio quasi pestilentia inuasit, ciuitas est immutata, & imperium ex iustissimo et optimo crudele intolerandumq; factum est. Et Horatius libro tertio carminum:

Fœcunda culpa secula nuptias
Primum inquinauere, & genus, & domos:
Hoc fonte deriuata clades
In patriam populumque fluxit.

Vt rectè Cicero dixerit quarta Philipica: Virtus propria est Romani generis & seminis, hanc retinete quæso Quirites, quam vobis tanquam hereditatem maiores vestri reliquerunt. Hac illi primum vniuersam Italiam deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentissimos reges, bellicosissimas gentes in ditione Seditio rei
buius imperij redegerunt. Seditiones verò quæ alte- publ. per,
ra lege prohibentur, quantū detrimenti attulerint nitiosa;
reipublica Horatius breuiter expressit lib. 3, Carm.

Pene occupatam seditionibus,
Deleuit urbem Dacus & Aethiops,
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Discessio in ciuitate facit, ait Caesar, vt nulla salus in ea pspiciatur, & rempubl. in summū periculū deducit. Quod tam Græcorū, quàm Romanorū imperiū declarat. Nā Græciæ florētissimas ciuitates quando oēs imperare cupiebant, propter discordiā imperium perdiderunt, & quid singula cōtentionibus suis amitterēt, nō nisi oppressæ senserūt: siquidē Philip. rex Macedoniae veluti è specula quadā libertati omniū infidiatus, dū cōtentiones ciuitatū alit, auxilia inferioribus ferēdo, victos pariter victoresq; subire seruitutē regiā coegit. Et Romanorū imperiū vt cōcordia supra modū excreuerat, sic discordia, bellisq; civilibus penē cōfectū cōsenuit, prorsusq; collapsū esset, nisi optimi p̄cipēs velut humeris suis subleuassēt. Vnde illud Poeta:

Iustin. li. 8
histor.

En quo discordia ciues Perduxit miseros.
Etsi diu antè salubriter pramonuerat Pythagoras,
seditionē & discordiā longè à ciuitatibus propulsari

oportere. Nam quanto cum periculo saluberrima do-
ctissimi viri sententia contemptus coniunctus sit, nō
solum veteres historici vno ore loquuntur: verume-
tiam miserabiles florentissimorum regnorum, &
nobilissimarum Rerum publicarum euerfiones, qui-
q; nostro seculo acciderunt interitus, aperte testan-
tur. Quapropter tam ciuili quàm spiritali & ec-
clesiastico magistratui has duas leges in primis cu-
ra esse oportet. Sublata enim virtute, sublata concor-
dia, iustitia, fides, religio, & quacunque homini iu-
cunda esse possunt, vnā tolluntur. vt grauissimum in-
tra muros bellum, & triste in ipsa patria exilium ha-
beatur. Paulatim ergo his rebus crescente imperio,
variae leges partim à Numa, partim ab alijs regibus
promulgatae fuerunt, quae passim apud authores re-
periuntur. Numa verò vt suis legibus maiorem au-
thoritatem conciliaret, ex consilio & iussu Ageriae
Nymphæ eas se ferre simulabat. Sed propter incredi-
bilem Tarquinij regis superbiam & tyrannidem, li-
bidinemquē, reges prorsus eiekti sunt, & in locum eo-
rum consules creati, qui summum quidem im-
perium habebant, tamen cautū erat, ab ijs prouoca-
tio et vt esset, vt melius Reipublica prospiceret quàm
reges fecerant, Consules vocarentur. Duo autem
creati fuerunt, vt si alter malus esset, alter eum coër-
ceret: propterea q; annuus ille magistratus erat, ne
insolecerent. Populus verò Romanus sub patricio-
rum imperio annos multos iactatus, certam tandem

Eutrop. li. 1

iuris scripti formam (patriciorum ius pro suo arbi-
trio dicentium tyrannidem non ferens) postulauit.

Consules

Consules & patricij cū diu restitiſſent, aliquando conſenſerunt, vt legati in Graciam præcipue Athenas, quæ artium legumq; gloria tunc florebant, proficiſcentes, leges conſcriberent. Illi verò dū omnia diligenter conſiderabant, veramq; Athenienſium legum & Lacedæmoniorum conſuetudinum rationem inquirebant, triennium ferè hac in peregrinatione conſumpſerunt. Quæ leges cū Romam referrentur, Decemuiſi creati ſunt, qui ex conſuetudinibus patrijs, & legibus Græcorum certam perpetuamq; iuris formam delegatorum (qui veram earum ſententiam ab ipſarum legum authoribus Græcis percepiſſe videbantur) & de Hermodori Ephreſij tunc fortè in Italia exulantis, conſilio, efficerent. Sicut in decem tabulis relatas publicè omnibus legendas propoſuerunt: obſeruato Athenienſium more, qui leges Solonis tabulis ligneis inſculptas $\alpha\lambda\omicron\upsilon\alpha\tau$ vocabant, etſi Romanorum tabulæ aneæ fuiſſe leguntur. Qui mos incidendarum in æs legum diu poſt apud Romanos durauit, vt ex varijs legibus Iuſtiniani codicis apparet. Vnde Marlianus libro ſecundo Romanarum antiquitatum: Tabularum, inquit, genera duo in capitolio fuerunt, alterum quod fortium virorum res geſtas continebat depictas, alterum leges antiquiſſimas Romuli, Numæ, & aliorum Regum, poſteriorumq; legiſlatorum ſtatuta, acta publica, fœdera, ritus ſacros, & antiqua monumenta in tabulis aneis incifa. Quorum adhuc hodiè quadam extant, quadam vetuſtate, bello, incendio, negligentiaperièrè. Propoſitis ergo tabulis decem, rumor

percre

Li. 2. ff. de
orig. iuris.
P. Lat. ca.
de magiſt.
Ro. ca. 22.
Feneſt. ca.
14.

L. 2. C. de
ſumẽ. vrb.
Cõſtãt. No
uel. cõſti. 8.

percrebuit, authore Fenestella, alijs duabus tabulis
ius populi Romani plenum absolutumque fore: igitur
habitis comitijs alij Decemviri surrogati sunt,
qui duas adhuc tabulas adijcerent, vnde appellatae
sunt tabulae 12. Continebant verò haec tabula tam
leges consuetudinesque Gracorum, quam Romuli
& Numae, aliorumque regum Romanorum leges, quae,
quod ad regnum tyrannidemque stabiliendam non
pertinerent, minimè abrogatae erant. De quarum
tabularum autoritate & praestantia M. Cicero li-
bro primo de Oratore in haec verba loquitur: Fre-
mant omnes, dicam quod sentio, bibliothecas me
me Hercule omnium philosophorum vnus mihi vide-
tur 12 tabularum libellus, si quis legum capita vide-
rit, & autoritatis pondere, & vtilitatis vbertate
superare. Rursus libro secundo de legibus: Discebamur
pueri 12 tabulas vt carmen necessarium, quas iam ne-
mo discit. Vnde colligitur, quod olim pueri hinc
iurisprudentiae fundamenta perceperint, quare iu-
ris ciuiles fontes Ciceroni & Liuius vocantur. Apud
Li. 16. c. 10. Gellium ridetur quidam, quod iuris peritus haberi
vellet, duodecim verò tabularum prisca verba igno-
raret. Has etià Cyprianus suo adhuc tempore perdis-
sasse testatur, etsi deplorat, eas non obseruari ampli-
ùs, sed earum minas vnà cum ipsis legibus publicè pri-
uatimque contemni. Abrogata etiam Decemviro-
rum autoritate, aliae atque aliae Reipublicae formae,
variaeque iuris species in Imperium Romanum perue-
nerunt, quae partim in corpore iuris Iustiniani, par-
tim in Historicorum scriptis recitantur. Papinius
verò

verò, qui tempore Tarquinij Superbi floruit, Regias
 leges in ordinem redegit: Primus publicè profiteri
 cœpit Tiberius Coruncanus. Sub Augusti autē Caesaris
 imperio, quiescentibus armis, virtutes & ingenia ho-
 minum maximè floruerunt, quando non iuriscon-
 sulti modò hanc artem mirificè elaborârunt, sed
 aliæ etiam ingenuæ disciplina supra modum excultæ
 fuerunt. Marcus quidem Crassus confusum ha-
 ætenuè dissipatumquæ ius in certa se genera co-
 æturum, & ad artem redacturum promi-
 serat, sed cùm is in otium solitudinemquæ, vti co-
 gitârat, de turba, & à subsellijs conferre sese non
 poterat, Cicero librum cōscripsit de iure ciuili in
 artem redigendo. Quod Cn. Pompeius facere cœ-
 pit, sed non perseuerauit in tam præclaro opere, do-
 nec perficeretur. Deindè Iulius Caesar, qui Pompei-
 um imperio & honore & vita exuit, in eam curam
 teste Tranquillo incumbibat, vt ex immensa confu-
 saquæ legum copia, optima quæque & in primis ne-
 cessaria paucissimis libris complecteretur: sed in-
 terfectus est antequàm absolueret. Quocirca ve-
 teres Romanorum leges paulatim corruptæ et ob-
 literatæ fuerunt. A Constantino cæterisq; post eum
 Imperatoribus latæ leges, nouæ appellantur. quas
 Theodosius minor in vnum codicem redegit, eumq;
 ad imitationem Hermogeniani & Gregoriani The-
 odosianū nominauit. Et hinc factum apparet, vt ius
 aliud vetus, aliud nouum appelletur: quorum hoc in
 gubernanda Republica & dirimendis controuersijs
 obseruatur, illud autem vetus quanquàm non mag-

Pōp. Læt.
 cap. vltim.
 L. 2. ff. ori-
 gine iuris.

Gell. lib. 1.
 cap. 22.

Gratia. ca.
 vlt. distin. 7.

num vsum habet, eius tamen cognitio utilis est & propemodum necessaria iudicatur. Ad eundem modum veteres quoque Romani ius aliud pontificium vocabant, quod de religione & caeremonijs sacris pertractabat, aliud ciuile quod Reipublica potissimum gubernanda rationem prescribebat.

Porro Iustiniani Imperatoris industria & liberalitate diuinum hoc opus componendarum legum, aliquando tandem perfectum est, quod gloriosissimi imperatores, & clarissimi iurisperiti summo perè quidem necessarium esse iudicarent, sed perficere propter summam difficultatem, grauissimaque bella, & Reipublicæ negotia, non potuerant. Vnde is longè maiorem gloriam, quàm ex armorum vsum quisquā cōparare potuisset, perpetuumq; decus doctorum hominum cōsensu est consecutus. Vt eius beneficii memoria apud gratos homines nequaquàm interitura sit, quamdiu Romanum nomen, & ius ciuile suam authoritatem retinebit. Id verò ex hac epistola aperte colligitur.

IMPERATOR IUSTINIANUS

Augustus Triboniano quæ
stori sacri palatii.

i. c. de
et. fu. en.

DE O authore nostrum gubernante imperiū, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est, & bella feliciter peragimus. & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus, & ita nostros animos ad dei omnipotentis erigimus adiutorium, ut neque armis confidamus, neque nostris militibus,

litibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio, sed omnem spem ad solæ referamus prouidentiam trinitatis. Vnde & mundi totius elementa processerant, & eorum dispositio in orbem terrarum producta est. Cùm itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus inueniatur quàm legum auctoritas, quæ & diuinas & humanas res benè disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem legum tramitem qui ab vrbe Roma condita, & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, vt in infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur: primùm nobis fuit studium à sacratissimis retrò principibus initium sumere, eorum constitutiones emendare, & dilucidè tradere, quatenus in vnum codicem congregatæ, & omni superuacua similitudine & iniquissima discordia absoluta, vniuersis hominibus promptum suæ seueritatis prabeant presidium. Quod nemo alius neque sperare neque optare ausus est. Res quidem nobis difficillima, imò magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cælum erectis, & æterno auxilio inuocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti qui & res penitus desperatas donare, & confirmare suæ virtutis magnitudine potest. et ad tuæ sinceritatis optimam respeximus ministerium, tibi quæ primò & hoc opus commisimus, & iussimus quos probaueris, tam ex facundissimis antecessoribus, quàm ex iuris disertissimis togatis fori amplissima sedis, ad

Sociandum laborem assumere. Omni igitur Romanæ iuris dispositione composita, & in tribus voluminibus, id est, institutionum, digestorum siue Pandectarum, necnon constitutionum perfecta, & tribus annis consummata, quæ ut primùm sperari cœpit, neque in totum decennium compleri sperabatur, omnipotenti Deo & hanc operam, ad hominum sustentati-

Vide l. 1. et 2. C. de veteri iure c. nucleado. onem pijs obtulimus animis, vberesquæ gratias maxima dietati dedimus, quæ nobis præstitit & bella

In oriente Berytho euerfa iuris prud. l. aguit: occidēs prop- ter barba- rorū tyrāni dē, vix lite- ras colere potuit, & bibliothecę euerfę sūt. fœliciter agere, & honesta pace potiri, & non tantum nostro, sed etiā omni auro tam instanti quàm po-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- steriori leges optimas ponere, &c. Ad hunc modum Iurisprudencia Romanorum cum imperio ad maxi-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- mam gloriam ab optimis principibus & sapientissimis viris perducta est. Sed cū egregiē ea consti-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- tisset, ferocissimi crudelissimiquæ populi perpetuis ferè bellorum cladibus Italiam lacerauerunt, propte-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- reaquæ grauissima optimarum rerum (ut belli tempore fieri consuevit) perturbatio & barbaries intro-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- ducta est, & Romanæ leges oppressæ conticuerunt.

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- Donec Lotharij imperatoris temporibus, cū nonnihil quasi respirare cœpisset Italia, homines ingeniosi

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- & eruditi odio barbaricarum constitutionum, quæ tyrannidem sapere videbantur, ius ciuile Romano-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- rum restituerent, & in forum vndē iam diu exulā-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- rat, reducerent. Inter quos præcipuus ferè extitit Vernerus siue Irnerius quidam vir summæ autho-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- ritatis & apprimē eruditus. Hic imperatori per-

Urspergēs. et Cariō in chron. Volater. li. 21. Antrop. Cacciolup. de modo studēdi iu- sua sit, ut præciperet causas iterum ex scriptis legibus iudicari, easdemquæ in scholis Romæ doceri, sicut Constanti-

Constantinopoli, & olim Athenis fuisset vsitatum. ri, ait hunc
 Fertur etiam ipse Roma & Bononia eas esse publicè lucernā iu
 in scholis interpretatus. Sic restitutus est is thesau ris fuisse vo
 rus, quo neque vtilior neque preciosior esse vllus po- catū, quod
 test. Pisani verò cū Pandectas fortè reperissent, au prius illu-
 thore Volaterrano, easdemquē Florentini captis Pi ius.
 sis in suam urbem asportassent, iuris ciuili Romano- Li. 5. geo-
 rum studia efflorescere cœperunt, donec in eam ele- graphiæ.
 gantiam quam nunc videmus, indefesso multorum
 studioforum hominum labore perducerentur.
 Nec iurisprudentia solum restituta est, verum etiam
 historia, latinæ linguæ puritas, & liberales discipli-
 na. Vt hominis profectò ingrati sit, illorum scripto-
 rum commentarios, quasi nescio quam barbariem
 sapere videantur, reprehendere, quibus maxima gra-
 tia agi deberet, propter incredibilem illum in abster-
 gendis pulueribus laborem. Mirum certè est, quod
 in tanta bonarum literarum penuria, tam egregiā
 optimarum rerum cognitionem comparare, & tam
 eruditos, si non politos & terfos, posteritati commē-
 tarios relinquere potuerint. Vndè omnes boni facile
 æstimare possint, non solum maximi laboris & sum-
 ma diligentia homines in studijs, sed prudentissi-
 mos quoque, & vsu rerum exercitatisimos viros
 extitisse. Quod non de eius temporis iurisconsultis tã-
 tum, verum etiam sacrae theologiae, & bonarum ar-
 tium scriptoribus similiter iudicandum est. Quem-
 admodum ergò duodecim tabularum leges, qua iu-
 ris ciuili Romanorum origo fuerunt, magna ex par-
 te in Italiam ex Gracia peruenēre: ita iniuria tem-

L. oēs dies
C. de feriis

poris, & malorum hominum petulantia oppressum & ferè extinctum ius, Gracorum, vt videtur, industria, auxilio, & artibus, restitutum est. Vt rectè Imperator Romæ & Constantinopoli maximis vrbibus lura nata esse affirmet. Vt ergò iurisprudentia Romæ & per vniuersam Italiam maximè floreret, Pontificibus maximis magna semper cura fuit, qui plurimos celeberrimos viros permouerunt, vt restitutum scholis ius commentarijs illustrarent. Ius, autem Canonicum Pontificiumquæ ex scriptura sacra, & sacrorum conciliorum decretis, & scriptis orthodoxorum patrum, responsisque, & decretalibus epistolis summorum Pontificum pulcherrimè à viris prudentissimis autoritate publica conscriptum est. & nuper per M. Antonium Cuchum in quatuor institutionum libros redactum. Vt non frustra doctissimi viri molestè ferant quòd summus magistratus tãto labore perfectũ ius, tot plebiscitis & priuatis cõstitutionibus, cõmuni iuri cõtrarijs perueriti, ac in opinionũ certamina, summãq; difficultatem, & velut cereũ nasum traduci patiãtur.

DE IVDICIORVM RATIO-

ne, & consilijs veterum Romanorum.

QUamquàm de magistratibus & iudicijs Romanorum, tam multa à doctissimis viris expresso disputata reperiuntur, vt qui his de rebus ampliùs cogitare aliquid velit, soli, vt prouerbio dicitur, lucẽ additurus videatur: tamẽ id solum huic loco attexendũ est, quòd in ciuilibus cõtrouersijs mature comprimendis diligentissimi semper extiterint.

Nam

Nā post eiectos tam Reges quam Decemuiros, quia
 Cōsules perpetuis fere bellis auocabātur, causasq; po-
 puli satis audire, et ex aquo et bono determinare ne-
 quibāt: duo pratores Urbanus nimirū & Peregrinus
 electi fuerunt. Quorū ille vrbānis et ciuibus Romanis
 ius dicebat) hic verò per egrinis, qui fortè in vrbē ve-
 niebāt. Nec enim Romani peregrinos negligere, &
 (quod nūc quibusdā in locis fit) cōtumelia afficere so-
 lebāt: sed beneficijs deuincire, et humanitate quadā
 allicere conabantur. Varij q; magistratus introducti
 sunt, q; pacē & tranquillitatē publicā conseruarent.
 Quoniā verò Atheniensij ducē Bouliā ex eo prouenisse
 creditur, quod nō ex optimis ciuibus Senatū eligerēt,
 magistratusq; crearēt, nec prudētissimos suos philoso-
 phos in cōsiliū adhiberēt, sed hominibus ignotis teme-
 rē crederēt: iccirco Romani cū totius orbis imperiū
 animo cōcepiisset, cōtraria prorsus ratione, sibi vt edū
 putauerūt. Ideo q; semper rectē prudētēq; eorū Sena-
 tus cōsultit, nec a quoquā orbis terrā populo solidior
 vnq; expectata sapientia est, vt M. Falconius apud Vo-
 piscū loquitur in Tacito. Nec enim in Senatū recipie-
 bāt qui vitij alicuius particeps esset, sed viros tantū
 omni pietate, iustitia, eruditione, ceterisq; virtutib.
 exornatos: quiq; vt populo rectē imperabāt. sic ipsi le-
 gibus spōrē parerēt. Vnde illud: Is ordo omni vitio ca-
 reto, reliquis specimē est. Quare Pyrri regis legatus,
 Romae vrbem se regum vidisse aiebat. Sin aliqui in-
 digni fortè per fauores & studia amicorum, alias-
 quē fraudes in eū ordinem conscendissent: Censores
 probrum in Senatu ne relinquito, aiebat lex. Nam

P. Lēt. ca.

24.

Fene c. 19.

de ma. Ro.

Blōd. li. 3.

Ro. triūp.

L. 2. ff. de

orig. iuris.

multi ob probum atque infamiam senatu moti fuerunt per censores, multique ademptis equis in plebeium ordinem redacti. Vt verò optimi illi senatores in gubernanda republica, & ciuilibus negotijs tractandis se prudenter gererent, tria quædam leges imperabant: primò vt semper in senatu adessent: Senatori qui non aderit, aut causa aut pœna esto. nam grauitatem, authore Cicerone, Senatusconsultum habet, quando Senatus frequens est. Deinde vt loco suo dicerent: nihil enim in consultando pestilentius est, quàm loci & ordinis perturbatio. Tertio, vt modum in dicendo adhiberent, breuitas enim, ait Cicero, magna laus est, non solum senatoris, verum etiam oratoris in sententia. Nisi tanta res esset quæ copia ad explicandum, hortandum, vel dehortandum indigeret, tunc enim longiore oratione vti licebat. quod

Li. 4. c. 10. his verbis indicat Gellius: Cato rem quæ consulebatur, quod non è republica videbatur, perfici nolebat, eius rei gratia ducenda longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim ius senatori vt sententiam rogatus, diceret antè quicquid vellet alius rei, & quoad vellet. Rursus alio tempore inclytam illam pro Rhodiensibus orationem suam in Senatu Catonem recitasse, scribit idem Gellius libro septimo Noctium Atticarum.

Catonem
prisca dicendi
cōsuetudine mora
dies extra
xisse refert
Cæsar libro
1. de bello
ciuili.

Vt vehementer optandum esset, quod hæc leges in publicis priuatisque consilijs resuscitarentur: ne quis vel odio, vel gratia alicuius se leuiter à senatu aut capitulo absentaret: ne quis concilium ineptis & inconditis clamoribus non obseruato loco suo replet:

ret: néue perorare magis & in causa habitare, quàm
sententiam dicere videretur. Ut autem frequentes
in Senatum venirent, alia quadam lege vrgebantur:
Causas populi teneto. Quomodo enim Reipublica ne-
gotia, socios, leges, atque exempla maiorum, vnius-
cuiusque ciuis naturam, conditionemque scire pos-
sent, qui ab illis locis abstinent, vbi hæc tractantur?
Senatus verò olim ter in mense habebatur, Nonis,
Idibus, & Calendis: nisi quid accideret quod morâ
non pateretur, nec differri posset, tunc enim indictus
Senatus cogebatur. Sicut Athenis νόμιχος ἐκκλη-
σια erat ter in mense, συχλητος quoties necessa-
rium videbatur. Augustus tamen Caesar decreuit, ne
sæpius quàm bis legitimus Senatus cogeretur, Idibus
& Calendis. Voluit quoque, vt omnes Senatores sup-
plicarent ad aram eius Dei, in cuius templo coiretur, Sueton. in
antequàm in Senatum venirent. Vnde Alphonsus vita.
Aragonum Rex dicere solebat, si Romanis temporibus
natus fuisset, Ioui positorio ad curiam templum
se extracturum, quo sententiam grauißimis de re-
bus dicturi patres, odium, & inuidiam, ceteraque
vitia priùs deponerent. Quod si in Comitibus no-
stris Principes christiani facerent, suosque consiliari-
os in aulis, vbi hæc vitia præcipuè dominantur, de-
ponere cogerent, profectò longè salubrius Reipubli-
cæ consuleretur. Iam verò sicut arduis in rebus non
temerè constituendum est, nam præcipitis consilij
ferè affecla est pœnitentia: ita decretam promulga-
tamque rem in dubiũ renocare, & per nouas consulta-
tiones variare, multa secum incommoda afferre vi-
debāt:

Deus bone debant: ergò lege cautum erat, non plus quàm singu-
 vt nūc diui lis de rebus semel consulunt o. Et si re melius in-
 num et hu tellecta pro fori, temporis, & personarum, rerum-
 manū ius i que inopinatò accidentium ratione, sententiam
 teratur, re temperare, nonnunquā fortassis mutare pruden-
 figitur, cō tis est. Quòd frequenter arduas res in alium diem
 tēniturq; propter difficultatem reiecerint, cum hoc decreto ne

quis eas efferret antequàm conclusa & perfectæ es-
 sent, A. Gellius papyrij Prætextati exēplo declarat.

Li. 1. ca. 23. quòd multis seculis nemo ex patribus arcana consi-
 lia enunciārit; quòd maxima charitate patriæ te-

Li. 2. ca. 1. nerentur, probat Valerius. Curiam fecerunt si-
 bi, ait scriptura, & quotidie consulebant trecentos

Lib. 1. Ma- viginti, consilium agentes de multitudine, vt quæ
 chab. ca. 8. digna sunt, gerant: & committunt vni homini ma-

gistratum suum, per singulos annos dominari vni-
 uersæ terræ suæ, & omnes obediunt vni, & non est in-
 uidia neq; zelus inter eos. Nemo tamē portabat dia-

dema, nec purpurā, vt magnificaretur in ea. Grauis-
 simi authores sunt, qui nec ante ortū solis, nec post oc-

casum, factū S. C. probent: nihilq; Senatū decreuisse,
 nisi referentibus ijs quibus cogere Senatū licebat, qui

erant Dictator, Consules, Prætores, Tribuni plebis. Il-
 los verò qui referebant ad Senatū, primò diuinas res

proposuisse, tūc humanas et politicas. Si maior Senato-
 rū pars decreuisset, Tribuniq; plebis, qui sedebāt ad
 fores Senatus, approbasset, S. C. fuisse dictū, repositū-
 q; in arariū: sin Tribuni intercessissent, maior quæ
 quàm qui Senatū cōuocārat magistratus, aut si quid
 statutū esset die nefasto, vel loco nō sacro, vel non legi-

timo

timo senatorum numero, nō hoc S. C. appellatū, sed
 Senatus auctoritatem. Præterea sæpè rogatos,
 sententiamquæ arduis de rebus dicturos, iurare so-
 litos per Iouē, deosq; penates, se & ardere studio veri
 inueniendi, et ea sentire quæ dicerēt. Ad hæc, ad indi-
 cū Senatū non oēs semper vocatos fuisse, sed præcipu-
 os tantū fide & taciturnitate probatos, præsertim
 si quid secreti pertractandū esset, quod perfici antè,
 quàm renunciari, et in vulgus efferrī oporteret. Ad le-
 gitimum verò Senatum oportuisse omnes, nisi neces-
 sariò impedirentur, venire, quādo grauiores res tra-
 ctabantur. Quod etiā indicare videtur Cicero quin-
 ta Pbilippica: nisi venirem Calend. Septemb. fabros
 se missurum Antonius, & domum meam disturbatu-
 rum esse dixit: Magna credo res agebatur. Magi-
 stratus quoq; ad homines sapientissimos iustissimos-
 q; deferebant. Vt non temerè scripserit Lampridius,
 Alexandrum Seuerū suffragante vita, eruditione &
 moribus Imperatorē Ro. esse creatū. Varias quoq; ra-
 tiones excogitârunt, quibus viri boni in officio retine-
 rētur, ne à virtutib. denegarēt. Quisquis enim magi-
 stratu abibat, Cēsoribus rationem gesti magistrātus
 reddere cogeatur. Vnde Ci. li. 3. de leg. Apud Græcos
 νομοφύλακες creatur, qui nō solū literas, sed etiā fa-
 cta hominū obseruabāt, hæc detur cura Cēsorib. apud
 quos q. magistratu abierūt, edāt et exponāt, qd in ma-
 gistratu gesserint, deq; ijs Cēsores p̄iudicēt. Erant ve-
 rò νομοφύλακες Athenis 12, qui quos legibus pare-
 re videbāt, laudibus et honoribus prosequerētur, qui
 non parebant mulctarent. Erant quoq; 10. λογισαί
 qui

C. vt om-
nes iudices

qui iudicarent quid quisq; in magistratu gessisset. Huc pertinet Imperatoria constitutio, quæ in Iustiniæo codice recitatur, vt omnes magistratus post depositam administrationem per 50 dies ijs in locis quibus præfuerunt permaneant, fraudum suarum rationem reddituri. Qui se rectè gesserant, tam in Prouincijs quàm in vrbe honorabantur: contra qui deliquerant, tribus potissimùm quæstionibus obnoxij fiebant, peculatûs, maiestatis, & repetundarû. Peculatûs quidem, si prædam aut pecuniam publicam auertissent, quo etiam iudicio quæstores, legati, & scribæ eorum tenebantur: Maiestatis, si exercitum aut prouinciam hosti prodidissent, aut bellum sine S. C. intulissent: Repetundarum verò, si in socios auarè, superbè, libidinosè, crudeliter, aut iniuste gessissent. Hinc fiebat, vt pauciores in Republica iniuria, fraudes, oppressiones, & furta, sacrilegiaquæ cernerentur. Nunc verò, quia rationem gesta rei reddere, & accusatorem pati non coguntur magistratus, optimi ciues spoliati, lacerati, de suo iure deturbati accusare non audent, sed altum corde premunt dolorem, donec liberè sine forma detur accusandi locus. Ex quo fonte grauissimi olim motus extitisse, principumquæ cades, & nefaria contra Rempublicam coniurationes reperiuntur. Quod cum intelligeret Pius II. Pontifex Max. diploma adidit, quod aureum est appellatum, vt qui essent defuncti magistratu, rationem gesti magistratûs reposcerentur. Hanc legem Pius V. confirmauit, suoquæ vigori restituit, & omnes magistratus iudicium de repetun-

repetundis, vel omninò de omni administratione, subire voluit. Nec ad supremum magistratum facile admittebant, nisi per inferiores gradatim cū laude quadam conscendissent, vt ingenium & mores exploratè cognitos haberent: rectè enim vulgò dicitur: Magistratus virum ostendit. Id vera ex hac lege non obscurè colligitur: Sunt adiles curatores vr bis, annonæ, ludorumquē solennium, ollisquē ad honoris amplioris gradum primus ascensus esto. Præterea quia cum honoribus quoque mores ferè mutantur, iccirco ne consules pro legibus voluntate sua abuterentur, Tribunos ipsis opposuerunt, vt si modica & sapiens supremi iuris moderatio accederet, iustitia rectius conseruaretur. Sicut Theopompus apud Lacedæmonios regibus opposuit Ephoros. Vxoriquē suā molestè serenti, quod minorem liberis potestatem traditurus esset, quàm ipse à patre suo accepisset, respondit: se quidem ipsis longè firmiorem traditurum, quod immodica infirmæ quoque viderentur, modica autem semper firmiora, tutiorquē potentia esset, quæ viribus suis modum imponit. Igitur Theopompus legitimis regnum vinculis constringendo, quod longius à licentia retraxit, hoc ad beneuolentiam ciuium propius admouit, authore Valerio. Similem ferè prudentiam in florentissima Republica Veneta hætenus obseruari intelligo. Postremò, quemadmodum inepta consilia, incredibilemquē Atheniensium auaritiam, eam Rempubicam magna ex parte labefactârunt: ita Romani vt hanc etiam auaritiæ pestem

Cic. li. 3. de
legibus.
Vale. lib. 4.
cap. 1.

stē longè propulsarent, decreuerunt: Donūne capiunt, nēue danto, nēue petenda, nēue gerēda, nēue gesta potestate: salus populi suprema lex esto. Quamdū ergo his saluberrimis legibus Romani obtemperabant, vniuersi terrarum orbis domini atque Imperatores, vti à Romulo predictum erat, euaserunt. Nimirum vt optimis & prudentissimis viris magistratum deferrent: omnes conatus suos, omnem laborem, omniaquē studia sua ad Reipublicæ salutem conuerterent: seditiōibus, odio, atque inuidia abstinere: & diffidentiam, quam Atticæ eloquentiæ flos Demosthenes Atheniensibus commendare tam elaboratis orationibus non poterat, spontē amplecterentur. Contrā verò iuuenile & praeceptum consilium, latens odium, & proprium commodum, quod virtutes pepererant, grauitèr labefactarunt.

DE MEDICINA.

Quomodo Medicina primū reperta, & in urbem Romanam introducta fuerit, grauiissimumquē sepe odium, propter malorum hominum perfidiam, quod liberius ea & præter certam rationem abuterentur, incurrerit, actandem optimorum doctissimorumquē virorum patrocinio constiterit, eleganter ornatequē à Plinio Li. 29. c. 1. historię naturalis scriptore, memoria traditum reperitur: Djs, inquit, primū inuentores suos assigna-

assignauit, & cælo dicauit, nec non & hodie mul-
 tifariam medicina ab oraculis petitur. Auxit
 deinde famam etiam crimine, ictum fulmine æs-
 culapium fabulata, quoniam Dyndaridam reuo-
 casset ad vitam, nec tamen cessauit narrare alios
 reuixisse opera sua. Clara Troianis temporibus,
 à quibus fama certior vulnerum duntaxat
 remedijs, sequentia eius, mirum dictu, in nocte
 densissima latuere, vsque ad Peloponesiacum bel-
 lum: tunc enim eam reuocauit in lucem Hippo-
 crates, genitus in insula Coo in primis clara &
 valida, ac Aesculapio dicata. Is cum fuisset
 mos liberatos morbis scribere in templo eius Dei
 qui auxiliatus esset, ut postea similitudo profice-
 ret, exscripsisse ea traditur. Atque, ut Varro
 tradit, iam templo cremato instituisse medici-
 nam hanc quæ Clinice vocatur. Prodicus eius
 discipulus Iatrolepticen addidit. Horum placita
 Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, schola-
 que disfidere cœperunt, dum omnes famam no-
 uitate aliqua ancupabantur. Hinc illa circa æ-
 gros misera concertationes eorum, nullo idem
 censente, ne videatur assertio alterius, hinc il-
 la infœlicis monumenti inscriptio, turba se me-
 dicorum perisse. Mutatur ars quotidie, toties
 interpollis, & ingeniorum Gracie flatu impellimur:
 palamque est ut quisque inter istos loquendo pol-
 leat, imperatorem ilico vita nostræ necisque fie-
 ri. Quasi verò non millia gentium sine medicis
 degant

Primò qui
 dēgros in
 platea ex-
 posuisse di-
 cūtur, vtab
 alijs reme-
 dia disce-
 rent.

Quod Hip-
 poc. nō pri-
 mus inue-
 nerit medi-
 cinā, sed in
 artis ima-
 ginē cōge-
 rit, probat
 Rodolp. A-
 gricol. li. 2.
 inuētionis
 dialect. ca.

7.
 Quod vete-
 res Roma-
 ni in Febris
 dæ tēplo
 remedia
 descripse-
 rint, indi-
 cat Valer.
 li. 2. ca. 1.

degant, nec tamen sine medicina, sicut populus Romanus ultra sexcentimum annum, neque ipse in accipiendis artibus lentus, medicinae verò etiam audus, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis author est, primum è medicis venisse Romam Peloponnesensem Archagatum Lysaniae filium, L. Aemilio, M. Liuii cons. anno urbis D. XXXV. eiq³ ius Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptam, ob id publicè vulnerarium fuisse eum tradunt vocatum, mirè què gratum aduentum eius initio, mox à seuitia secandi vrendique transisse nomen in carnificem, & tadium artis, omnesq³ medicos. Quod clarissimè intelligi potest ex M. Catone: Dicam, inquit, de istis Graecis M. fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit eorum literas inspicere, non perdiscere, vincam nequissimum & indocile genus eorum. & hoc putovatem dixisse, quandocunque ista gens suas literas dabit, omnia corrumpet. tunc etiam magis si Medicos suos huc mittet, iurârunt enim inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides ijs sit & facillè disperdant. Nos quoque distitant barbaros, & spurcius nos quàm alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de Medicis. Atque hîc Cato D.C. V. anno urbis nostrae obiit, LXXXV. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vitæ spacia ad experiendum arbitretur. Quid ergò? damnatam ab eorem utilissimam credimus? minimè hercule, subi-

cit enim qua medicina vsus & se & coniugem vsque ad longam senectam perduxerit: ijs ipsis scilicet quæ nunc nos trademus. Profiteturquæ esse etiam commentarium sibi, quo medeatur filio, seruis, familiaribus, quæ nos per genera vsus sui differemus. Non rem antiqui damnabant sed artem. Maximè verò quæstum esse immani precio vitæ recusabant. Ideò templum Aesculapij, etiam cùm reciperetur is Deus, extra urbem fecisse, iterumq; in insula traduntur, & cùm Græcos Italiâ pellerent, diu etiam post Catonem excepisse medicos. Augebo providentiam illorum, solam hanc artium Græcarum, nondum exercet Romana gravitas, in tanto fructu paucissimi attingere Quiritium, & ipsi statim ad Græcos transfuga. Imò verò authoritas aliter quàm Græcè eam tractantibus etiam apud imperitos expertesq; lingua non est, ac minùs credunt quæ ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola euenit, vt cuicunque medicum se profitemti statim credatur, cùm sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur, adeò blanda est, spirandi pro se cuique dulcedo, nulla præterea lex quæ inscitiam puniat capitalem, nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & experimenta per mortes agunt, medicoquæ tantum hominem occidisse summa impunitas est: quinimò trās it in conuiuium, & intemperantia culpatur, vltroq; qui periēre arguuntur. Illa quæ timuit Cato atq; prouidit, innocentiora multò & parua opinatu, quæ procures artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa

K

prodidēre

prodidere imperij mores, illa quæ sani patimur, luetatus, & valetudinis causa instituta, balnea ardentibus quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut nemo non minùs validus exiret, obedientissimi verò efferrerentur. Ita est profectò, lues morum nec aliunde maior, quàm è medicina. Verum non sunt artis ista, sed hominum. Hæc natura placuerat esse remedia, parata vulgò, inuentu facilia ac sine impendio, ex quibus viuimus: postea fraudes hominum, & ingeniorum, capture officinas inuenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & mixtura inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, vlceriq; paruo medicina à rubro mari importatur, cum remedia vera quotidie pauperrimus quisq; cœ-

Dolet Plin.
falsos medicos im-
peditores im-
perare, qd
iã de pseu-
dotheologi-
is et gram-
matellis
diceret?

net. Ita profectò est, magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendo quæ victi sumus, paremus externis, & vna artium imperatoribus quoque imperat, &c. Hæc autem de medicis externis, & temerarijs quibusdam, nimis quæ avaris hominibus intelligi debere, & ipse Plinius passim, & Blondus libro nono Romæ triumphantis testatur. Quorum inscitia tanta erat, ut venenum sæpè pro remedio nimis credulis hominibus exhiberent: imposturis quæ suis atque eloquentia id efficiebant, ut cum maximè laderent, plus tamen veris medicis prodesse vulgò crederentur. Iam verò si hac arte medica aliqui abutantur, non iccirco fugienda ars est, ut pulchrè declarat Basilius Magnus, diffuse explicationum questionum vltima. Per quos autem ve-

ta medicina præsertim herbarum ad Romanos per- Plin. li. 25.
uenerit, indicare videtur idem Plinius : Minus hoc cap. 2.

quàm par erat nostri celebrauere, omnium vilita-
tum & virtutum rapacissimi: primusq³, & diu so-
lus, M. Cato, omnium bonarum artium magister;
paucis duntaxat attigit, boum etiam medicamen-
ta non omissa. Post eum vnus illustrium tentauit, C.
Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine
ad diuum Augustum, inchoata etiam præfatione re-
ligiosa, vt omnibus malis humanis illius potissimum
principis semper medicetur maiestas. Antè con-
diderat solus apud nos, quod equidem inueni, Pom-
peius Leneus magni Pompei libertus, quo primum
tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse ani-
maduerto. Nanque Mithridates maximus sua
etate Regum, quem debellauit Pompeius, om-
nium ante se genitorum diligentissimus vita fu-
isse, argumentis, præterquàm fama intelligitur:
vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere, præ-
sumptis remedijs, vt consuetudine ipsa innoxium
fieret. Is in reliqua ingenij magnitudine medici-
nae peculiariter curiosus, ab hominibus subie-
ctis, qui fuere pars magna terrarum, singula exqui-
rens, scrinium commentationũ harum, et exempla-
ria, effectusq³, in arcanis suis reliquit. Pompeius aut
omni regia prada potitus, transferre ea sermone no-
stro libertum suum Leneum, grammatica artis do-
ctissimum, iussit: vitæque ita profuit non minùs,
quàm Reipubl. illa victoria. Cùm ergò veterum scri-

Plin. li. 26
cap. 2.

Plin. li. 26.
cap. 3. et 4.

Vulgò vili
ora facilio
raq; verio
ra et opti-
ma iudicā
tur.

pterum labore & industria vtcunque constitisset, Herophilus quidam, hereses & sectas introduxit, eamq; ad verba & garrulitatem deriuauit, quæ ad hominum salutem à Deo hominibus monstrata erat: sedere namque in his scholis auditioni occupatum gratius erat, quàm ire per solitudines, et quarere herbas alias alijs diebus anni. Et Æsclepiades, tempore eiusdem Põpei Rhetorica magister, nec satis in ea arte qua stuosus, vt ad alia sagax ingenij, huc se repente conuertit: atque (vt necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset oculis vsuquæ percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens, omnia abdicauit, totamque medicinam ad casum reuocando coniecturam fecit: quinque res maximè communium auxiliorum professus, abstinentiam, fricationem corporis, ambulationem, gestationesq; & balnea. Fauentibus cunctis esse vera quæ facillima erant, vniuersum propè humanum genus circumegit in se, nō alio modo, quàm si cælo emissus aduenisset. Trahebat praterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo agris, dandoque tempestiuè tum frigidam aquam, excogitandoque multa dictu grata atque iucunda, magna auctoritate, nec minore fama. Adiuuabant eum multi cura nimis anxia, & rudi, præcipuè autem magica vanitates, in tantum euecta, vt abrogare herbis fidem cunctis possent. Mirum esset profectò hucusque prouectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initijs, si in vlla modum re humana ingenia nouissent: & nisi

nos hanc ipsam medicinam, ab Æsclepiade repertā,
 suo loco probaturi effemus, euectam vltra magos eti-
 am. Sed hac est omni in re animorum conditio, vt à
 necessarijs orsa primū, cuncta venerint ad nimiū. Plin. li. 29.
cap. 1.
 Iulius verò Cesar, auctore Tranquillo, omnes verā Zonor. lib.
2. annaliū.
 medicinam Romæ professos, ciuitate donauit: multi-
 quē celebres viri eam tunc asseruerunt exornârunt-
 q̃. Inter quos Antonius Musa quia Augustum Cesa-
 rem periculosè agrum restituerat, à Cesare, & ab
 amicis eius, & à S. P. Q. Romano varijs muneribus
 honoribusquē affectus est: & omnes medici immu-
 nitate donati fuerunt. Quò pertinet illa impera-
 toria constitutio: Cū te medicum legionis secunda
 adiutricis esse dicas, munera ciuilia, quamdiu Rei-
 publica causa abfueris, suscipere non cogeris: cū au-
 tem abesse desieris, post finitam eo iure vocationem, L. i. de pro
fessorib. et
medicis.
 si in eorum numero es qui ad beneficia medicis con-
 cessa pertinent, ea immunitate vteris. Addē L.
Nec intra.
 M. Cicero L. Medi-
 medicinam egregiam artem esse ait, etiamsi medici cos. c. cod.
Cic. i. de di
natio.
 aliquando fallantur. Medicoq̃ in sua arte creden-
 dum affirmat, & neminem melius acatiūsq̃ morbo Li. 2. de di
uinatione.
 rum causas atque naturam perspicere, quā medi-
 cos. Etsi miratur quòd cū homines constent ex a-
 nimo & corpore, corporis curandi tuendiquē causa Tertia Tus
culana.
 quaesita sit ars, deorum inuentioni consecrata: ani-
 mi verò medicina nec tantoperè desideretur, nec tã
 multis grata sit, pluribus etiam suspecta et inuisa.
 Priscos Romanos dum certam medicinam non habe-
 rent, bonæ valetudinis quasi matrem adhibuisse fru-
 galitatem scribit Valerius: vt & luxuriosis epulis, Li. 2. ca. 1.

Sucton. in
vita.

Vide Panor
mitanū in
c. ad aures
ext. de eta
te et quali
tate ordi
nandor.
§ 3. Institi.
ad L. Aqu
liam.

Plin. li. 7. c.
59.
Blöd. li. 9.

& nimio vino, & immoderata Venere abstine-
rent. Sic Vespasianus recta valetudine vsus fer-
tur, quod vnius diei inediam per singulos menses
interponeret. De officio etiam medicorum, pau-
latim apud Romanos sapientissimi viri præcepe-
runt. Nam Cicero Asclaponem medicum, ad S.
Sulpitium scribens, scientia, & fidelitate, beneuo-
lentiâque sibi ait abundè satisfecisse. Et Plinius
ingenium, eruditionem, atque experientiam, &
vsum, cum omnium rerum, tum præsertim medi-
cina magistratum, in medico requirit. In auda-
ciam quoque inscitiamque medicorum paulatim a-
nimaduersum est. Vnde illud Iustiniani impera-
toris: Si medicus qui seruum tuum secuit, dereli-
querit curationem eius, & ob id mortuus fuerit
seruus, culpa reus erit. Imperitia quoque culpa
annumeratur: veluti si medicus ideo seruum tu-
um occiderit, quia malè eum secuerit, aut perpe-
ram ei medicamenta dederit. Porrò tonsōres Ro-
mam ex Sicilia venerunt, anno 454. post urbem
conditam, adducente P. Ticinio Mena, teste
Varrone: primusque omnium radi quotidie instituit
Africanus. Augustus cultris utebatur. Primus Ro-
imperatorum Traianus barbam nutrire cœpit, vt
in vita eius narrat Dion.

DE MATHEMATICIS

artibus.

Quoniam veteres longius respicere, propter
vera historia penuriam nequibant: iccirco
mathematicarū artiū doctrinā, quæ Noacha
Iapeto-

Iapeto quē debetur, Romulo & Numa Pompilio attribuerunt. Romani, inquit Venerabilis Beda, au-
 thore Romulo X mensibus annum ordinatum age-
 bant, 304. diebus. Primum quidem mensem genitori
 Marti dicauit, secundum ab apertione frugum nomi-
 nauit Aprilem, tertium verò Maia matri Mercurij,
 quartum Iunoni sacrauit. Quintili et Sextili, qui
 nunc à natiuitate Iulij Caesaris, et Augusti triumpho
 nuncupantur, & ceteris, à numero nomen imposu-
 it. Horum initia Calendas appellauit, quia tunc
 calata, id est, vocata in Capitolium plebe, dicto quin-
 quies vel septies verbo, calo, id est voco, quot dies su-
 peressent ad Nonas pronunciabatur. Nonas autem,
 quòd nono ante Idus die confluerent in vrbem, scisci-
 citaturi quid esset in eo mēse faciendū. Porro Idus diē
 qui mediū diuidit mēse: iduare enim Hetrusca lin-
 gua diuidere est. His Numa duos menses adiiciēs, Ia-
 nuariū à Iano, Februariū à Februo Deo lustrationū
 nominādo, 354 diebus annū ad cursū lunæ disposuit.
 Quē Iulius Caesar XI diebus adiectis, sicut hodie serua-
 tur, instituit. Et alibi: Iulius Caesar, Aegyptios imita-
 tus, ad numerū solis, vt hodie seruatur, annū institu-
 it, decē dies obseruationi veteri adiiciēs, vt annū 365,
 quibus ipse Zodaicū lustrat, efficerēt. Statuit quoq;
 vt sacerdotes quarto anno vnum intercalarent die.
 Iulius ergo Caesar, post superatū Pompeū, ex Aegypto
 insignē mathematicum secum in Italiam importa-
 uit, & author fuit, vt mathematica disciplina re-
 suscitantur, & publicè in Italia traderentur. Cor-
 ruptos quoq; annales, authore Suet. correxit. Deinde

Li. de tēpo-
ribus ca. 6.

Li. de rati-
one cōpoti
to 1.

Augustus iterum Iulij anum deprauatum restituit. Sed paulatim homines improbi, suafore diabolo, optimis artibus abuti cœperūt: ideoq̃, vrbe Roma & Italia cedere iussu sunt, vt nō modo apud historicos apparet, sed in Iustinianeu quoque codicem est relatū: Mathematicos, nisi parati sint, codicibus erroris sub oculis episcoporum concrematis, catholica religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primū redituri, non solum vrbe Roma sed etiam omnibus ciuitatibus pelli decernimus. Quod si hoc non fecerint, & contra clementia nostra salubre constitutum in ciuitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui, & professionis insinuauerint, deportationis poenā accipiant. Item: Artē Geometriae discere, atque exercere publicè interest: ars autem Mathematica damnabilis est, & interdicta omninò.

L. Mathe
maticos, c.
de episco-
pali audi-
entia.

L. 2. C. de
maleficis &
mathema-
ticiis.

Domitianus imperator Metium Pomposianum, quod imperatoriam genesim vulgò habere ferebatur, & depictum orbem terra in membranas circumferret, interfecit. Iunium Rusticum interemit, quod Peti: Thrasea & Eluidij Prisci laudes edidisset, appellassetq̃, eos sanctissimos viros: eiusdemque criminis occasione philosophos omnes vrbe Italiaq̃, sum mouit, vt auctor est Suetonius. Ascleptarionem verò Mathematicum interrogauit, quem ipse finem esset habiturus, cumq̃, responderet: lacerabor breui à canibus, Imperator ilicò eum occidi, & honestè sepeliri iussit, vt mendacij argueret: sed confestim orta tempestas sepultum mox eruit, erutumq̃, canes lacerauerunt. quod in Domitiano refert Erphordius chrono-

Chronographus. Liberales verò mathematicæ artes magno apud Romanos in pretio erant: earundemq; professoribus Alexander Imperator Romæ salaria & honores proposuit. Et Tiberius mathematicos quidem eiecit, sed deprecantibus, artemq; se deserturos promittentibus veniam dedit.

Sueton. in

Rationem defectus solis & luna primus Romani generis in vulgus extulit, Sulpitius Gallus qui Consul cum M. Marcello fuit. Sicut apud Græcos primus omnium inuestigauit Thales Milesius. Ca. Manilius Antiochenus Astrologiam primus latinis versibus descripsit, & opus illud Augusto dedicauit. Horologia primus Romæ componi curauit Boetius.

in vita-

Plini. li. 2. ca. 2.

Volaterra. li. 16.

Saccus lib. 7 hist.

De Poësi.

CVM Romani intelligerent, poëtæ & quid vel-
lent, & de quibus vellent, nominatim apud
Græcos dicere, nec in homines solùm impro-
bos maxima verborum licentia incurrere, sed præ-
stantissimos etiam ciues frequenter versibus violare:
ipsi 12 tabularum legibus, cum paucas res capite
sanxissent, in his hanc quoque sancendam putaue-
rant, si carmen condidisset quis, quod infamiam fa-
ceret, iniuriamq; alteri. Ita iniurijs poëtarum subie-
ctam vitam, famamq; habere noluerunt. Et quan-
quàm antiquissimum è doctis erat genus Poëtarum
apud Græcos: tamen Romani seriùs poeticam acce-
perunt. Nam etsi in originibus, solutos esse in epulis
canere conuiuas de clarorum hominum virtutibus:
tamen honorem huic generi non fuisse, declarat o-
ratio Catonis, in qua obiectum, vt probrum, M. No-

B. Aug. li. 2. de ciuit. dei ca.

Ci. 1. Tusc. quæstio.

biliori, quòd is in Prouinciam poetas duxisset, dixerat autem Consul ille Ennium. Quo minus ergò honoris erat poetis, eo minora studia fuerunt.

Gell. li. 11.
cap. 2.
Rhodogi.
li. 7. ca. 1.

Nam si quis ante id tempus ea in re studeret, grassetor vocabatur. Postea tamen Romani poetas magno in precio habuerunt, ut Horat. indicare videtur.

Mutauit mentem populus leuis, & calet vno
Scribendi studio, pueri patresque seueri
Fronde comas vincti coenant, & carmina dictant.
Scribimus indocti doctique poemata passim.

Scipio enim Africanus Ennium sic dilexit, ut non solum comitem semper haberet: verum etiam statuat in suo sepulchro poni mandaret. clarumque illud nomen, imò verò spoliū ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo eum poeta titulo legi vellet. Iulius Caesar, & Octavianus Augustus gloriosum in primis arbitrati sunt, si in collegium poetarum reciperentur. Nec molestè tulit Caesar, quod in collegium ingredienti, non assurgeret Acilius, quem norat poetam esse multò praestantiorē. Nam Augustus quā poetarum studiosus fuerit, vel ex eo apparet, quod eorum omnium facile principis Vergilij Maronis carmina cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit: maiusque per hoc vati testimonium peperit, quā si ipse sua carmina probauisset. Sylla etiā malum poetam premio dignū iudicabat, si tamē nihil ampliū scriberet. Sicut Her. Barbarus scribit de Nicolao PP. V. Cui cū diceretur: esse bonos Romae poetas, negauit esse bonos: cur enim inquit, ad me non veniūt, qui etiā malos hono-

Plin. lib 7.
cap. 30.

ro? Vespasianus præstantes poetas vndique coemit, au-
thore Franquillo. Claudij imperio quomodo florue-
rit hac ars, Plinius epist. quadam ad Sociũ Senetionẽ Blöd. li. 4.
indicat: Magnum, inquit, prouentum poetarum hic Ro. triup.
annus attulit, toto mense Aprili nullus ferẽ dies fuit,
quo non recitaret aliquis, iuuat me quod vigent stu-
dia, proferunt se ingenia hominũ & ostentant. Clau-
dium Cæsarem ferunt cùm Palatio spaciaretur, au-
dissetq; clamorem, causam requisisse, cùmquẽ dictũ
esset, recitare Nouianum, subitum recitanti, inopina-
tumq; venisse. Certabantq; carminibus poeta in sa-
cris Iouis Capitolini, victoresq; corona siue laurea
donabãtur. Quod Traianus poetas nõ honorãrit tã-
tũ, sed promouerit etiã, alueritq; refert Iuuen. sat. 7:

Est spes & ratio studiorum in Cæsare tantum,
Solut enim tristes hac tẽpestate Camenas, Respexit,
Nemo tamen studijs indignum ferre laborem
Cogetur posthac, nectit quicunq; canoris
Eloquium vocale modis, laarumq; momordit.

Hoc agite o Iuuenes circumspicit, & stimulat vos,
Materiamq; sibi ducis indulgentia quarit.

Alexander, authore Lãpr. Virgiliũ poetarũ Platonẽ
vocabat, eiusdemq; imaginẽ cũ simulachro Cicero-
nis in secũdo larario habebat. Antonius Oppianũ poe-
tã tot aureis donauit, quot versus scriberet, et post
mortẽ statua honorauit, cũ hoc epitaphio: Oppianus
sum suauiloquus vates, quẽ crudelis atq; inhumani
inuidia fati ante diẽ eripuit, quod si longius in luce
moras dedisset, nullus mihi par in terris foret, vt ex
graco se trãstulisse ait Volater. Videbãt enĩ prudẽtiß.

Roma.

Romani, quòd poeta ipsorum res præclarè gestas cum decoro, in omne ævum duraturas conscribere possent: plurimumq; futuro oratori conducere lectio poetarum. Nam & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor ab ijs petitur, præcipuè quæ velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optimè talium rerum blanditia reparantur. Quapropter Cicero pro Archia Poeta: Sit meritò sanctum apud vos, inquit, humanissimos homines poeta nomen, quod nulla vnquam barbaria violavit. saxa & solitudines voce respondent, bestia sæpè immanes cantu flectuntur, & consistunt: nos instituti rebus optimis non moveamur? quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati esse videantur. Quare in qua vrbe imperatores propè armati poetarum nomen & musarum delubra coluerunt, in ea non debent rogati iudices à musarum honore & poetarum salute abhorreere: præsertim cum omne olim studiū atq; omne ingeniū contulerit Archias, ad populi Romani gloriam laudemque celebrandam. Nec enim quisquam tam auersus est à musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facile præconiū patiatur. &c. Poetarum enim industria & clarissimorum virorum res gestas celebrari, & populi Romani nomen illustrari multis ibi exemplis, atque argumentis Cicero comprobavit. Et in oratione pro Sestio, semper se poetarum ingenia dilexisse affirmat. Proptereaquæ in conuiujs ut suprà etiam dictum

Etum est, fortium virorum opera carmine ad tibia
cantabant, vt ad eorum imitationem iuuentutem
a lacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid
etiam vtilius certamine? quas Athenas, quam scho-
lam, quæ alienigena studia huic exercitio prætule-
rim? inquit Valerius: inde oriebantur Camilli, Sci-
piones, Fabricij, Marcelli, Fabij, ac, ne singula impe-
rij nostri lumina simul percurrendo sim longior, in-
de cæli clarissima pars diu fulserunt Cæsares. Et hinc
est quod pueri inter honesta & liberalia studia Tra-
gædias quoque & Comædias discere cogebantur. B. Aug. l. 2
de ciu. dei.
Claudio ergo Centone Appij Cæcili filio, & M. Sempro
nio Iuditano consulibus, post primum bellum Puni-
cum, annis ferè CCCCX. post urbem conditam, Ci. 1. Tusc.
Gell. li. 17.
anno ante natum Ennium, Liuius poeta Romæ fabu-
las primus docuit. Statimquæ plures in hoc studio e-
gregiè laborârunt, Ennius, Cæcilius, Terentius, Pacu-
uius, Nauius, Plautus, Lucilius, Virgilius, Ouidius,
Persius, Iuuenalis. quiquæ eorum ingenia, & suc-
cessionem his versibus comprehendit Horatius: Blöd. li. 4.
Ro. triup.

Li. 2. epi. 1.

Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare videtur
Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.
Nauius in manibus non est, & mentibus hæret
Penè recens, aded sanctum est vetus omne pœma.
Ambigitur quoties vter vtro sit prior, aufert
Pacuius docti famam senis, Accius alti.
Dicitur Afrani toga conuenisse Meandro.
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicarmi,
Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte.

Hoc

Hos edificat, & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens, habet hos numeratque poetas,
Ad nostrum tempus Liui scriptoris ab æuo.

Li. 1. c. 24. Neuius verò & Plautus quid in arte hac promo-
uenda fecerint, eorum epigrammata declarant, quæ
recitantur à Gellio.

Neuij epigramma:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent diuæ Camenæ Neuium poetam:
Itaque postquam est orchio traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ lingua latina loquier.

Plauti Epigramma:

Postquam est morte captus Plautus,
Comædia luget, scena est deserta,
Deindè risus, ludus, iocusque, & numeri:
Innumeri simul omnes collacrymarunt.

Lucretius verò Græcorum præcepta in latinum ser-
monem transtulisse sese affirmat:

Scripsit aut
libros sex
de rerum
natura.

Denique, natura hæc rerum, ratioque, reperta est
Nuper, & hæc primus cum primis ipse repertus
Nunc ego sum, in patrias qui possum vertere voces.
Nunc poetice artis apud Romanos professores, Græco-
rum præcipue Homeri, commentarios inuētuti ad discen-
dum proposuisse, indicare videtur Horatius Flaccus:

Li. 2. epi. 2.

Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratum Græcis quantum nocuisset Achilles.

Obscæni
poetæ eie-
cti, alij ve-
rò honora-
ti à Rom.

Et si Adrianus Imperator repudiato Homero, Anti-
machum poetam ignotum, in scholas introducere conaba-
tur, ut in vita eius scribit Dion. Porro ut lasciuos et
obscænos poetas, Romani sæpe damnaſſe, et vrbe ex-
pulſiſſe

pulisse leguntur: sic eruditos, et castos, et probos, magnis honoribus ornârunt, modo sapientes, modo diuinos eos appellantes, et morum magistros, atq; censores. Vnde illud Horatij ad Augustum Cæsarem:

Li 2. epi. 1.

Os tenerum pueri balbumq; poeta figurat,
Torquet ab obscœnis iam nunc sermonibus aurem,
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ

Vt verò Augustus Cæsar, & S. P. Q. R. huic vtilissimæ in Republica arti fauerent, ipsaq; iuentus eam discere curaret, a plurimis eius vtilitatibus, hortari videtur.

Rectè facta refert, orientia tempora notis
Instruit exemplis, in opem solatur & agrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret vnde preces, vatem ni Mûsa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit,
Cœlestes implorat aquas docta prece blandus,
Auertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem. & locupletem frugibus annum.
Carmine Dÿ superi placantur, carmine manes.

Quod enim poetæ optimas res mysterijs quibusdam vulgo incognitis explicuerint, & humanæ vitæ rationem velut fabulis expresserint, vel vnus Virgilij carmine demonstrari posset, nisi à doctissimis viris hic locus perpurgatus esset.

HISTORIA.

Pontifices maximi olĩ res oēs singulorũ annorũ mādabāt literis, et ānales maximi vocabātur.

Cicero

Cicero enim libro secundo de Oratore: Erat, inquit, historia nihil aliud quàm Annalium confectio, cuius rei memoriaq; retinenda causa, ab initio rerum Romanarum vsque ad P. Mutium Pontificem Maximum, res omnes singulorum annorum mandabat literis summus Pontifex, efferebatq; in album, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi, yq; etiam nunc annales maximi vocantur. Hanc consuetudinem scribendi multi secuti sunt, qui sine vllis ornamentis monumenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumq; rerum reliquerunt, qui tamen non exornatores rerum, sed narratores fuerunt. & dùm intelligiretur quid dicerent, vnā dicendi laudem putabant esse breuitatē. Rursus libro i. de legibus: Postulatur, inquit Atticus, à te iam diu, vel flagitatur potiùs historia, sic enim putant, te illam tractante effici posse, vt in hoc etiam genere Græcia nihil cedamus. Atque vt audias quid ego ipse sentiam, non solum mihi videris eorum studijs qui literis delectantur, sed etiam patriæ debere hoc munus, vt ea quæ salua per te est, per te eundem sit ornata. Abest enim historia literis nostris, vt et ipse intelligo, & ex te persapè audio. Potes autem tu profectò satisfacere in ea: quippè cùm sit opus, vt tibi quidem videri solet, vnum hoc oratorium maximum. Quamobrem aggredere quæsumus, & sume ad hanc rē tempus, quæ est à nostris hominibus aut ignorata, aut relicta. Nam post annales Pontificum maximorum, quibus nihil potest esse iucundius, si aut ad Fabiū, aut eū qui tibi semper in ore est Catonē,

nem, aut ad Pisonem, aut ad Fannium, aut ad Ven-
 nonium venias, quamquam ex his alius alioplus ha-
 bet virium, tamen quid tam exile quàm isti omnes?
 Fannij autem etate coniunctus Antipater paulò in-
 flauit vehementiùs, habuitq; vires agrestes ille qui-
 dem atque horridas, sine nitore ac palastra: sed ta-
 men admonere reliquos potuit, vt accuratiùs scribe-
 rent. Ecce autem successere huic bello Clodius,
 Asilo, nihil ad Caelium, sed potiùs ad antiquorù lan-
 guorem atque inscitiam. Nam quid Accium me-
 morem? cuius loquacitas habet aliquid argutiarù,
 nec id tamen ex arguta Græcorum copia, sed ex li-
 brariolis Latinis. Sisenna eius amicus omnes adhuc
 nostros scriptores (nisi qui fortè nondum adiderunt
 de quibus aestimare non possumus) facile superauit.
 is tamen in historia puerile quid consèctatur. Quare
 tuum est munus, hoc à te expectatur. Cicero au-
 tem et si eo tempore historiam scribere integrum sibi
 esse negauit, eo quòd preparato otio, & tempore, qui-
 bus ipse tunc carebat, ea res indigeret: tamen multi
 clarissimi viri sic elaborarunt, vt hoc etiam genere
 Romani non cederent Græcis. quoniam Thucididi
 Salustium opponere non vereor, inquit Fabius, nec
 indignetur Herodotus sibi æquari T. Liuium, cum
 in narrando mira iucunditatis, clarissimique can-
 doris, tum in concionibus supra quàm enarrari po-
 test eloquentem, ita dicuntur omnia tum rebus tū
 verbis accommodata. — Is enim Liuius hoc in gene-
 re tã admirabilis euasit, vt ad eum lacteo eloquentiæ
 fonte manantem, de vltimis Hispaniæ, Galliarumq;

Li. 10. inst
tus. ca. 1.

D. Hieron.
ad Paulin.

finibus, multi nobiles ventitarent: & quos ad cō-
templationem sui Roma nō traxerat, vnius hominis
fama perduceret. Pomponius etiam Atticus versi-
bus Romanam historiam, & fortium virorum res
gestas sic descripsisse legitur, vt singulorum facta,
magistratusque non ampliùs quaternis quinisque
versibus complecteretur: vt vix credibile videatur, tā
tas res, tam breuiter potuisse declarari. Arianus verò
historicus, qui Xenophon minor cognominabatur,

Tacitus enī Roma sub Adriano docuit, & honoribus cōsularibus
imperator ornatus est. Ad Cornelium Tacitum scribens Plinius:
cuius histo- Auguror, inquit, nec me fallit augurium, historias
riā quotā tuas immortales futuras, quo magis illis inseri cu-
nis decies pio. Rectè quidem dixit Ciceroliteras posteritatis
describi, et pio. causa esse repertas, quæ subsidio obliuioni esse possēt:
in biblio. omnesq; sapientissimorum hominum voces, & utilif-
rhecis om- sima, grauißimaq; veterum exempla in tenebris ia-
nib. reponi citura, nisi literarum & historia lumen accederet.
iussit, au- Propterea q; maiori in precio apud Romanos erant,
thore Vo- amplioribusque honoribus (qui artes alunt) afficie-
pisco. bantur annalium & historia, quàm comædiarum
atque tragædiarum scriptores, vt Blondus affirmat,
& ipse Iuuenalis poeta non diffitetur:

Blöd. li. 4.
Ro. triūp.

Vester porro labor fecundior historiarum
Scriptores, perit hic plus temporis, atq; olei plus.

Li. 5. ca. 18.

Porro historiā differre ab annalibus quidā, inquit
Gellius, eo putant, quòd cum vtrunq; sit rerū gestarū
enarratio, earum tamen propriè rerum sit historia,
quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narrat.
Eamque esse opinionem quorundam Verrius Flac-

cas in libro de significatu verborum quarto refert.

Ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem putari nōnibile esse rationis in ea opinioine, quod historia Gracè significet rerum cognitionem presentium.

Sed nos audire soliti sumus, annales omninò id esse, quod historiae sint: historias non omninò esse id quod annales: sicuti quod est homo, id necessariò animal esse: quod est animal, non id neceßè est hominem esse.

Differētia
Historiæ et
annalium

Ita historias quidam esse aiunt rerum gestarum vel expositionem, vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est: annales verò cū res gesta plurium annorum, obseruato cuiusque anni ordine deinceps componuntur. Cū verò non per annos, sed per dies singulos res gesta scribuntur, ea historia graco vōcabulo ἐφ'ημερίσθις dicitur, & Sempronius Asellio diarium interpretatur. Qui libro primo: Nobis ait non modò satis esse video, quod factum esset id pronunciare, sed etiam, quo consilio, quaq; ratione gesta essent demonstrare. Nam neque alacriores ad Rempublicam defendendam, neque segniores ad rem perperam faciundam annales libri, commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum quo initum consule, & quomodò confectum sit, & quis triumphus introierit, ex quē eo libro quæ in bello gesta sint iterare, id fabulas non predicare ait: interea quid Senatus decreuerit, aut quæ lex rogatione lata sit, neq; quibus consilijs ea gesta sint iterare, id fabulas pueris est enarrare, non historias scribere, &c.

Annalium

Annalium verò quanta apud Romanos authoritas fuerit, vel ex eo perspicitur, quod Labeo legum & mo

authoritas

Gell. li. 13. cap. 12. *rum populi Romani iurisq³ ciuilis peritissimus, D. Augusto iam principe & rempublicam obtinente, ratum tamen, pensumq^{ue} nihil habuisse refertur, nisi quod iustum sanctumq^{ue} esse, in Romanis antiquitatibus legisset. Quare eos tam frequenter usurpat Cicero Hi in varios libros, vt singula facilius inueniri possent, distributi fuisse videntur: nam & Ennius duodecimam annalem conscripsisse legitur, & Gellius historiam quandam refert, ex libro II. annalium maximorum. Qui etiam non solum res gestas Romanorum comprehendebant, verum etiam exterarum gentium, claros item viros, tam Græcos quàm Latinos, qui vel imperio vel ingenio floruerant: id enim non obscure ex Gellio colligitur. Cum ergo præter annales summorum, pontificum, aliorum quoque scriptorum historias haberent Romani, historiarum quoque professores instituerunt, vt iuuentutem multarum rerum exemplis imperio dignam redderent, & ad immortalis gloriæ (quam bonos viros semper comitari ex historia apparet) virtutumq^{ue} studia excitarent, metuq³ infamiæ & suppliciorum à vitijs deterrent. Nam de Claudij Imperatoris historiarum libris, quod in Athe-
nao Romano per singulos annos prælecti siue recitati fuerint, scriptum reperitur. Et Cornelij Taciti historia ne interiret, Tacitus imperator per singulos annos decies scribi, & in omnes bibliothecas reponi iussit, vt in vita eius scribit Vopiscus, quam doctissimi viri cum aliorum historicorum libris, diligenter accuratèq³ enarrabant.*

Trāquillus
Volaterra-
nus. & c.

Rhetorica

RHETORICA.

INter reliquas Græcorum doctrinas, præcipuè Rhetoricen, eleganter ornateq³ dicendi artem, mirificè semper Romani coluerunt. M. enim Cicero in Bruto suo testatur, in florentissima Athenarum vrbe natam & altam esse eloquentiam, quæ pòst omnes peragràrit insulas, atq³ in urbem Romam velut proprium domicilium immigràrit. ac multos quidem ab vrbe condita disertos semper viros extitisse demonstrat. L. enim Brutus ciuitatem perpetuo dominatu liberatam magistratus anuis legibus et iudijs deuinxit, M. Valerius, cùm plebs secessisset, sedauit discordias. A. Claudius ab inclinata ferè Pyrrhi pace reuocauit: quæ certè sine disertâ oratione persuaderi non potuissent. Quem tamen extet, inquit, memoriæq³ proditum sit, eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus fuit M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiæ author fuit Q. Ennius. Hunc ergò plurimi st utim imitabantur, ut iam eloquentes perfectiq³ue oratores & haberentur & essent. id enim indicat Cicero libro primo Tusculanarum quæstionum: Nos oratorem celeriter complexi sumus, nec eum priùs eruditum, aptum tamen ad dicendum, pòst autem eruditum. Et libro primo de oratore: Pòst auditis Oratoribus Græcis, cognitisq³ eorum literis, & adhibitis doctõribus, incredibili quodam nostri homines dicendi studio flagrauerunt: excitabat enim eos magnitudo, varietas, multitudoq³ in omni genere causarum. Cùm

L 3

itaq³

itaq³ eam ad permouendos hominum animos, & in quamcunque sententiam transformandos vtilissimam potentissimamque esse perspicerent, plurimi eam vel honoris & gloria, vel praesidij & quaestus causa diligentissime sectabantur: quippe qua egregie instructos ciues ex infima fortuna in ordinem senatorium & supremos in republica Romana honores conscendisse videbant. Filijs quoque suis hunc certissimum honoris aditum patefacturi, praeceptis & legibus comprehensam artem, doctissimos viros profiteri voluerunt. Antonius enim Gniphos in domo Caesaris eam tradidisse legitur, quem inter alios multos clarissimos viros, M. etiam Cicero audiuerit.

Gell. li. 13.
cap. 20.

De optimo illo T. Castritio, qui & hac arte, & le-
ctissimis moribus discipulos inbuebat, apud Aulum
Gellium videre est. Mitilencus ille Potamon sub Ti-
berio docuit. Eiusdem professor artis Romae fuit Ta-
cianus Hæresiarcha. Diuus quoque noster Augu-
stinus sex integros annos publice priuatimque docu-
it, vt Volaterranus scribit, & ipse libro quinto Con-
fessionum fatetur. Doctissimus ille Victorinus A-

Aug. li. 8.
cōfess. c. 2.

Hieron. &
Trithe.

Libro de
claris ora-
toribus.

fer, quod diu gloriosè docuerat, in foro Traiano
statuam accepit. Ipse autem Cicero scriptum re-
liquit, quod duorum clarissimorum oratorum in-
ter se contrarias orationes sic conuerterit, expresse-
ritque, virtutibus omnibus, id est, sententijs & figu-
ris, rerumque ordine, vt regula essent hominibus la-
tinis atticis, hoc est, optimè dicendi. Vespasianus
imperator primus Graecis Latinisque oratoribus an-
num centena constituit: ea auxit Antoninus Pius, qui

Demosth.
& Aeschin.
intelligit.

per

per omnes etiam prouincias rhetoribus honores & salaria constituit, authore Capitolino. Fabius verò primus publicam rhetoricæ scholam tenuit sub Domitiano, & è fisco salarium accepit, inquit Erphordius. Iam verò Romani pueros, quos Oratores fieri cupiebant, ad eum præceptorem ducebant, qui tum princeps in foro appareret, à cuius latere ne latum quidem vnguem, vt Cicero loquitur, discedere liceret: arte verò iam cognita primum peroratu- Cic. in L. 5. li. 10.

Quāquā aliquando vrbe per Senatusconsultū rhetores eiecti fuerunt. quod apud Gellium his verbis recitatur: C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala, consulibus. S. C. de philosophis & rhetoribus latinis factum est. M. Pomponius prætor Senatum consuluit, quòd verba facta sint de philosophis et rhetoribus: de ea re ita cēsuerūt, vt M. Pōponius animaduerteteret, curaretq; vti è republ. fideq; sua videretur, vti Romæ ne esset. Aliquot deinde annos post id S. C. Cn. Domit. Ænobarb. et L. Craß. cēsores, de coercēdis rhetoribus latinis ita edixerūt. Renūciatū est nobis, esse homines qui nouū genus disciplina instituerint, ad quos iuuetus in ludū cōueniat, eos sibi nomē imposuisse Latinos rhetores, ibiq; homines adoleſcētulos toto die desiderare. maiores nostri q̄ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellēt instituerūt, hac noua quæ præter cōsuetudinē moremq; maiorum fiunt, neque placēt, neq; recta videntur: quapropter & ijs qui eos ludos habēt, et qui eò venire cōsueuerunt, visū est faciundū, vt ostēderemus nostrā sententiā, nobis nō placere.

Rhetores
Roma pul
si.

Gell. li. 15.
cap. 11.

Huius verò rationem reddit ipse Crassus apud Ciceronem, libro tertio de oratore: Verborum, inquit, eligendorum collocandorumque facilis est ratio, verū est sylua magna, quam cum Græci iam non tenerent, ob eamque causam iuuentus nostra dediceret penè discendo, etiam Latini, si dijs placet, hoc biennio magistri dicendi extiterunt, quos ego censor edicto meo sustuleram, non quò. (vt nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolescentium nollem, sed contra ingenia obtundi nolui, corroborari impudentiā. Nam apud Græcos cuiusmodi esset, videbam tamen esse aliquam doctrinam, præter hanc exercitationē linguæ, & humanitatem dignam scientia: hos verò nouos magistros nihil intelligebam posse docere, nisi vt audirent: quod etiam cum bonis coniunctum per se ipsum est magnoperè fugiendum. Hoc cum vnum traderetur, & impudentiæ ludus esset, putavi esse censors, ne longius id serperet providere. Cornelius quoque Tacitus solam linguam discipulorum eos exercuisse scribit, bonarum artium, & virtutum studijs neglectis, ipsamque eloquentiam velut expulsam regno, quæ olim omnium artium domina erat, tunc sine virtute, sine honore quasi inanem verborū strepitum, & tanquam vnā è vilissimis artificijs tradidisse, vt obfutura reipublicæ sepiissimè, profutura verò nunquam videretur. Nam veram Rhetoricen exercere, nunquam Romæ prohibitum fuisse, ex Suetonio scribit Polidorus. Quæ nimirum cum bonis honestisq; studijs coniuncta, sic armarentur, vt non oppugnarent patriam, sed propugnarent.

Manuti-

Manutius tamen affirmat; nec ante secundum bellū Punicum. quando libera adhuc contiones, populiq; tanta potestas non erat, nec post dominationem Cæsaris, cum vniuersa potestas translata erat ad vnū, magnoperè Rhetoricè Romæ floruisse. Et Fabius Quintilianus eloquendi rationem nouissimè repper- tam, paucisq; tentatam, sese ingressum ait.

Proœ. lib.
12.

DE GRAMMATA- tica.

QVoniam nullo modo ferendi sunt, authore Fabio, qui grammaticam vt tenuem ac ieiunā cauillantur, quippè sine qua ad aliarum artium atque scientiarum solidam perfectamq; cognitionem perueniri non potest, omnis quæ labor, & omne studium nisi super ea construatur necessariò corruat: iccirco cum Romani aliarum omnium ferè artium studia sibi proposuissent, hanc, quæ reliquarū fundamentum & ianua est, negligere noluerunt.

Nam etsi apud priscos ea Romanos nullo in precio fuisse legitur: tamen cum Crates Attali regis legatus inter secundum & tertium bellum Punicum, per totum legationis tempus singulis diebus Romæ doceret, ipsis quoque Romanis author fuit, vt ad grammaticæ studium exardescerent, scholamq; instituerēt, vbi tam necessaria ad philosophiam via traderetur. Strabo enim & Volaterranus authores sunt, quòd Aristodemus cum Magni Pompei filios erudiret Romæ, grammaticæ etiam scholæ præfuerit, omnibusq; ea in re cumulatè satisfecerit, manè Rhetoricam,

meridiè Grammaticam professus. Cacilius verò Epirota, libertus Attici equitis Romani, primus Virgilium & poëtas novos interpretatus esse legitur: hinc enim est ille Domitij Marci versus:

Epirota tenellorum nutricula vatum.

Timagenes Alexandrinus sub Pompeio Romam à Gabinio captiuus ductus, & à Fausto Sylla filio emptus, Grammaticam professus est vsque ad Augustū, quia Cacilius propter nimiam in dicendo libertatē, & arrogantiam Grammatica schola exciderat. Domitius ille qui, quòd esset morosior ac intractabilior insanus cognominabatur, celebris Romæ Grammaticus fuit, eundemq; doctissimus ille Phaurinus consulere non erubuit. Scaurinum celeberrimum Grammaticum præceptorem Romæ habuit Alexander Seuerus, authore Lampridio. Appion sub Tiberio & Claudio Theoni in schola grammatica successit. quando & Palemon floruit, qui secum natas, secumquē interituras bonas literas affirmare, vt scribit Volaterranus, audebat.

Helius autem Melissus summi quidem loci Romæ inter sui temporis grammaticos extitit, sed maior erat in literis iactantia & σοφιστεία quàm opera, inquit Gellius. Frontonem verò Cornelium nunquam se audiuisse scribit, quin rediret longè & doctior & cultior. De duorum nobilium Romæ grammaticorum disputatione, vtrum vir egregi an potius vir egregie dicendū esset, apud eundē Gell. vi Li 6. ca. 6. dere est. Gellius enim & didicit Grammaticā Romæ, et et li. 2. c. 3. crebrò inter grammaticos versatus, eorum prælectiones

ones

ones contentionesque audiuit: viditque librum secundum Æneados miræ vetustatis, emptum in Sigillarijs aureis viginti, qui ipsius Virgilij fuisse credebatur. Valerius Probus priuatim grammaticam Volaterra, docuisse videtur, nec enim plures quam quatuor aut lib. 18. quinq; discipulos admisit, quibus pomeridianis horis prælegeret, reliquum tempus studio & meditationi, ut apparet, tribuens: nam & magnam syluam observationum antiquarum reliquit. Salustianum Gell. lib. 1. illud, satis eloquentiæ, sapientiæ parum, antequam ca. 15. vita decederet sic legit: Satis loquentiæ, sapientiæ parum, quod loquentia nouatori verborum Salustio egregiè congrueret, eloquentia cum sapientia minimè conueniret. Video etiam eius grammaticam, & de occulta literarum significatione librum citari, quæ mihi tamen adhuc videre non contigit. Philoxenus Alexandrinus scripsit Romæ de monosyllabis, de Græcismo, & generibus linguarum. Verum his de rebus qui plura scire desiderat, eum ad Suetonij librum de claris grammaticis, Fabium Quintilianum, ceterosque authores, qui ex professo hunc locum perpurgarunt, remitto. Doctissimus tamen ille Chrysoloras, cuius grammatica circumfertur, quiq; literas Græcas in Italiã reduxit, minimè grato lectori prætereundus est.

Volaterra.
lib. 18.

DE GYMNASIIS ROMANIS.

Postquàm igitur Romani & imperio, & sapientia, & opibus, earumq; rerum quæ vulgè putan-

putantur amplissima, gloria abundabant, varia ce-
lebrissima gymnasia erexerunt, ubi bona litera at-
que liberales artes, quae ad Rempublicam rectè gu-
bernandam in primis necessariae sunt, traderentur.
Celebris enim ea academia fuisse reperitur, 700 an-

Regula
monacho-
rū ca. 11.

nos ante Christi natiuitatem. Et D. Hieronymus
ante sua tempora Romae insignia gymnasia extitis-
se indicat. In Musæo siue Atheneo omnia doctrina-
rū studia florebant. Quo Alexander Seuerus impe-
rator audiendorum Graecorum & Latinorum Rhe-
torum & poetarum causa saepe processit, authore Lā-
pridio. Gordianus Caesar in Atheneo Romae magna
cum laude controuersias declamauit, teste Volater-
rano. Claudius imperator Græcas scripsit histo-
rias, inquit Suetonius, θύρρενικῶν XX, χερχη-
δονικῶν VIII : quarum causa veteri Alexandria

Lib. 23 an-
thropo.

Sueton. in
Claudio.

Musæo additum ex ipsius nomine, institutumq; vt
quotannis in altero θύρρενικῶν libri, in altero, χερ-
χηδονικῶν diebus statutis velut in auditorio
recitarentur toti à singulis per vices. Et Volaterra-

Li. 12. geo-
graphiæ.

nus: Erat item Romae Atheneum, ad Alexandrini
musæi emulationem à Claudii principe institutū,
ubi historia ab eo edita quotannis recitarentur:

Proœm.
Li. 3 in epi-
sto, ad Gal

quo & Adrianus ipse quandoq; conuenit, audiendo
rum poetarum & oratorum gratia. De eodem in-
telligitur hoc beati Hieronymi verbum ad Paulam
& Eustochium. Omisa apostolicorum simplicita-
te, & puritate verborum, quasi ad Atheneum & ad
auditoria conuenitur, vt plausus circumstantium
suscitentur. Hoc post, collegium Sapientiae fuit ap-
pellatū

appellatum. Aliaq³ multa ab imperatoribus, & à S. P. Q. Romano, quæ ad retinenda & promouenda literarum studia pertinebant, instituta fuerunt. Et quanquam aliquando Musæ perturbabantur, haud diu tamen post, adiutore Deo, & meliorum Principum fauore ac studio, resflorescebant.

Suetonius
in vita.

I. Caesar, liberalium artium professores vt maiori cum voluptate, diligentia, & fructu docerent, caterique studiosi adolescentes vt libenter urbem appetere, incoherentq³, ciuitate donabat. Augusti vero Caesaris imperio quiescentibus armis, & acquisita tandem pace, ingenia hominum atq³ liberales artes floruerunt. Qui etsi propter maximam annonæ caritatem omnes peregrinos atque exteros vrbe eiciebat: tamen bonarum artium professores & studiosos permanere voluit. Si quis filius-familiâs viaticum suum, aut studiorum neruum, inconsideratè alicui, quando Romæ studiorum causa degebat, mutuo dedisset, ei ex sententia Sceuolæ extraordinario iudicio subueniebatur. Ipsi quoque agere licebat absente patre. Præterea Romana academia professores, iure, à muneribus ciuilibus & tutela excusantur, ac si in patria sua docerent.

Iulius Solinus poly-
hist. cap. 2.

Vrspergē.
in chroni-
cis.

L. Cū fili-
usfamiliâs
ff. de rebus
creditis.

L. Silōgius
ff. de iudi-
cijs.

Quo pertinet hoc Vlpiani: Romæ philosophantem cum salario vel sine salario, remissionē habere promulgatū est à D D. Vero & Antonino, ita ac si in propria patria doceret. Quibus promulgationibus potest quis illam rationem adducere, quoniam in regia vrbe, quæ & habetur & est communis patria, decenter vtilem seipsum præbens, non minùs quàm

L. Sed et
reprobari
§ finali ff.
de excusa-
tuto.

in

in propria patria immunitate fruatur. Legum vero Doctores in aliquo praesidatu docentes, remissionem non habebunt: Romae autem & à tutela & à

Item maior 70. annis Institut. cod.

cura remittuntur. Quod his verbis in Institutionibus repetit Iustinianus: Romae Grammatici, Rhetores, Medici, & qui in patria has artes exercent, & intra numerum sunt: à tutela & cura habent vacationem. Porro saluberrima Theodosij constitutio, de alendis professoribus Rhetorica tribus, grammaticis decem, quinque dialecticis, duobus iuriscōsultis, & vno profundo philosopho, & de promouendis

C. de studiis vrbis Romae & Constantinop.

studijs literarum, de q̃ officio tam professorū quàm auditorum, ac de gymnasijs ipsis: in codice Iustiniani reperitur, & alibi à me est producta, omniumq̃ in manibus versatur. Extat quoq̃ praecleara Valen-

L. r. C. Theodos. de studijs.

tiniani, Valeris, & Gratiani sanctio, ad Olybrium P. V. in codice Theodosiano: Quicumque ad urbem discendi cupiditate veniunt, primitus ad magistrū census prouincialium iudicum, à quibus copia est dāda veniundi, eiusmodi literas proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expressa teneantur. Deinde vt in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studijs operam nauare proponant. Tertiò, vt hospitia eorum sollicitè censualem nōrit officium, quo ei rei impartiant curam, quā se asseruerint expetisse. Idem immineant censuales, vt singuli eorum tales se in conuentibus prabeāt, quales esse debent, qui tarpem inhonestamquē famam, & consociationes (quas proximas esse putamus criminibus) aestiment fugiendas: néue spectacu-

la frequentius adeant, aut appetant vulgò in-
 tempestiua conuiuia. Quinetiam tribuimus po-
 testatem, vt si quis de his non ita in vrbe se gesserit,
 quemadmodum liberalium rerum dignitas poscit,
 publicè verberibus adfectus, statimque nauigio su-
 perpositus, abijciatur vrbe, domumque redeat. *Ad Valer. lib.*
 hac, ex omnium gentium, quas bello superarant, flo- *2. cap. 1.*
 rentissimis academjs, artes, viros, libros, Romam
 transferebant, vt ea omnibus praeclaris & liberalibus *Adrianus*
 studijs ornatissima haberetur, atque adeò sola in vr- *studia sapi-*
 be floreret. Iccircò vniuerso ferè orbi suam religi- *entis Athe-*
 onem, & leges, atq; linguam obtrudebant: nec cui- *nis Romam*
 quã aliter quàm latine, & more patrio responde- *translulit*
 bant, nec aliter dicentes audiebant. *primusque* *authore Er-*
 Molo, Ciceronis praeceptor, in Senatu Graecè auditus *phordio.*
 fuit. Et Claudius imperator egregium quendam *Sueton. &*
 Graecae Prouincia principem, Latini sermonis igna- *Blöd. li. 4.*
 rum, albò iudicium erasisse, atque in peregrinatum rede- *Ro. triūph.*
 gisse legitur. Latini verò & Romani sermonis periti,
 atq; Romanis moribus pediti incredibiliter honorabā-
 tur. Vt ipsi quoq; Athenienses. Romam aliquot pueros do-
 ciles mitterent, qui eorū linguā & disciplinas per-
 ciperent, reliquisque in patria sua traderent. Qua-
 propter lingua Latina, & Romanorum religio, ar-
 tes, & doctrina, per vniuersum terrarum orbem di-
 spertita est. Peculiares etiam pro puellis scholae ha-
 bebantur. Nihilq; in ea vrbe literis & eruditione
 praestantius erat. Et si paulatim neglectae fuerunt: do-
 nec eorum Pontifices, Christi Iesu vicarij, eas summo
 studio, & indefesso labore resuscitarent. Nam

Urbanus

Naclerus
Platina.

Cap. 2. de
priuilegijs
in 6.

Clemētina
I de magi-
stris.

Platina.

Vrbanus P P. 4 doctissimum illum & ornatissimum virum Thomam Aquinatem euocauit, qui omnibus dignitatibus honoribusque contemptis, ad instaurandam ornandamque istam academiam se totum conuertit: & multa praeclara in diuinam & humanam philosophiam commentaria, hortatu pontificis Maximi, reliquit. Innocentius 4 rescripsit: Cum de diuersis mundi partibus multi confluant ad sedem apostolicam quasi matrem, nos ad communem tam ipsorum quam aliorum omnium commodum & profectum, paterna sollicitudine intendentes, vt sit ijs mora huiusmodi fructuosa, prouidimus, quod ibidem de cetero regatur & vigeat studium iuris diuini & humani, canonici videlicet & ciuilis. Vnde volumus & statuimus, vt studentes in scholis ipsis, penes sedem eandem talibus omnino priuilegijs, libertatibus, & immunitatibus gaudeant, quibus gaudent studentes in scholis vbi generale regitur studium, ac recipiant integre prouentus suos ecclesiasticos sicut illi. Clemens V. in concilio Viennensi decreuit, vt Romae, & vbicunque Romanam curiam residere contingeret, Hebraica, Arabica, Chaldaica linguae professores haberentur. Eugenius 4. doctorum hominum mirificus cultor, multas in Europa academias instaurauit, omniaque gymnasia literarum quam diligentissime fouit, maxime Romanum, ad quod omne genus literaturae adhibuit. Praclarum illud, & vero Christi vicario dignum opus, Nicolaus V. diligenter promouit, & per eius industriam Romana puritas, & bona literatura in lucem reducta

reducta sunt: Vnde Perottus: Quae causa est, quod
 in praesens ita vigeant literarum studia, & tot se
 ingenia proferant, atque ostendent? profecto quia
 te principem habent Nicolae V. Pontifex Maxime,
 qui vt es in omni doctrinarum genere excellens, ita
 doctos & studiosos omnes sustentas, suscipis, fo-
 ues, amplecteris. Quando enim memoria proditū
 est, in tanta veneratione literas, & literatos viros
 habitos fuisse, quanto hoc tempore habentur? quo
 vel primi abs te, vel soli honorantur. Quamobrem
 omnes iam spe praemij gloriaeque erecti, ad studia li-
 terarum incumbunt, & pro sua quisque facultate
 aut componunt aliquid nouum, aut Graecum trans-
 ferunt, multi etiam vetera, & iam absoleta, & ferè
 deperdita conquirunt. Quae fusiùs à Sabellico, in
 libro, qui Latinae linguae reparatio inscribitur, à Vo-
 laterrano libro 21 Anthropol. & à Syluio in Europa
 sua edisseruntur. Vbi & Syluius miratur, cur solū
 Blondum virum doctissimum neglexerit: putatque
 factum propterea, quod raro extollant Pontifices, qui
 decessoribus suis chari fuerint: amarat enim illum
 Eugenius III. Quocirca tali epitaphio illum Ponti-
 ficem honorarunt:

Hic sita sunt Quinti Nicolai pontificis ossa,

Aurea qui dederat secula Roma tibi.

Consilio illustris, virtute illustrior omni,

Excoluit doctos, doctior ipse, viros.

Attica Romanae complura volumina linguae

Prodidit, en tumulo fundite thura sacro.

Nam breui tempore per illum bona literae suo nitore

sic restituta fuerunt, vt Angelus Politianus, vir ap-
primè eruditus, meritò affirmaret: Quid mirum si
nos Latini olim Græcorum literis eruditi, nunc Græ-
ciam velut anum atque effætam vicissim suas doce-
amus literas? Leo X. bonarum literarum patro-
nus & fautor maximus, egregijs impendijs in urbē
accerfuit, qui linguas & politio rem literaturam, sa-
cramquē Theologiam interpretarentur: quarum pa-
trocinio orthodoxa religio, & vera sapientia contra
hereses, quæ tunc exoriebantur, à viris doctissimis
defenderetur. Vnam eius epistolam vnde hoc aperte
cognoscatur, ascribam.

LEO PP. X. MARCO MA-
furo Cretensi.

CVM magnoperè cupiam Græcorum sermo-
nem, & Græcas disciplinas, iam propè abo-
litas, atque deperditas restituere, & quantū
in me positum est, consulere bonis artibus, explora-
tumquē habeam & præstanti te doctrina, & iudi-
cio esse præditum singulari: mando tibi, vt suscipias
curam diligentem adducendi ad nos è Græcia de-
cem, vel duodecim, aut sanè quot voles ipse, libera-
lis ingenij indolisquē, pueros, vnde Latinis hominibus
linguæ eius verus germanusquē vsus, recta cognitio,
& tanquàm seminarium quoddam bonorum stu-
diorum commodè confici & comparari possit. Qua
de re Ioannes Lascarus, vir propter suas virtutes, &
multam in ijs literis doctrinam mihi valdè charus,
scribet ad te pluribus verbis. Te verò, pro tua veteri;

in me obseruantia, quæ opus esse ad eorum studiorū rationem, & hanc rem quam paro, cognoueris, sanè confido summa diligentia curaturum. Dat. oct. Id. Aug. M. D. XIII. annoprmo Roma. Iulius III. collegium Germanicum instituisse fertur, vbi Pontificis & Cardinalium munificentia Germani aliquot adolescentes gratis alerentur, qui pietate & bonis literis instructi, patriam & ciues suos ad ecclesiam catholicam reducerent. Quod collegium hodie floret, eiusq; cura & gubernatio dominis de societate Iesu est demandata. Sunt præterea duopraecipua Romæ gymnasia, quorum hoc Sapientiæ vocatur: ab Alexandro VI. sic instauratum & dotatum, vt honestè omnium artium professores alere posset. In quo omne disciplinarum genus, variaq; linguæ à viris sapientissimis publicè traduntur: ac tam in sacra Theologia, quàm vtroque iure, & medicina, atque humanioribus literis honores scholastici conferuntur. Ante & post prælectiones studiosi in porticu inuicem acutè disputant, sæpè etiam in ipsos professores, vt & in reliquis ferè Italiae academijs obseruatur. Id pius V, ad ecclesiæ catholicæ & bonarum literarum instauracionem natus, atq; à Domino deo singulariter electus, Pontifex Optimus & doctissimus, hætenùs augere & exornare laborat. Alterum gymnasium est Societatis Iesu, quod velut in duas scholas diuisum est, quarum altera est illorū qui 18 annū excefferunt, altera verò eius seminariū: altera Theologia & philosophia, rhetorica & humanitatis altera. Prior Parthenia dicitur: habetq;

pro insigni Theologiam in templo sedentem, cui genibus innixæ astant, Physica cum globo terræ, & Mathematica cum orbe cœlesti, hac interiecta sententia: Leges impone subactis. Eius Rector antequàm magistratum illum deponat (est autem is trimestris) propositas theses publicè defendere cogitur: & tunc præsidet Reuerendissimus D. Otto Truchses, Cardinalis Augustanus, &c.

PER QUAM HONESTVM semper fuit, Romæ vel docuisse, vel studuisse.

Sicut olim honestissimum erat Athenis operam literis dedisse, ita postquàm ex Ægypto et Græcia Musæ Romam immigrârunt, inter celebria, maximequæ honorata ponebatur, si quis Romæ bonas literas docuisset, percepissetquæ. Quare clarissimis tunc philosophis ex Ægypto, & Græcia, atque Tharso abundabat Roma, teste Strabone. Et Porphyrius apostata è Tyro Romam ad Plotinum insignem in ista academia professorem venisse legitur. Seuerumquæ imperatorem ex Africa Romam, bonorum studiorum gratia, venisse, scribit Spartianus. T. Liuius quàm multos ex remotissimis provincijs attraxerit, & quàm celebres in omni artium genere doctores ea semper habuerit, suprâ est de singulis declaratum. Nec frustrâ est, quòd vterque Herodis regis filius Romæ Græcis Latinisque literis fuit eruditus. Aurelius noster Augustinus professio-

Li. 14. geographiæ.

Volaterra. li. 18. ætrop.

Ægesipp. li. 1. ca. 38.

nis causa Romam venit, & Alipius vt ius ciuile ad-
 disceret. D. quoque Hieronymus Romæ docuit, et
 iussu Damasi Papæ psalterium correxit: Rusticiquæ
 matrem laudat, quod filium literas, & grauitatē
 Romanam discere coëgisset. S. Germanus Antisio-
 dorensis Episcopus, qui asinum & vitulum resus-
 citasse legitur, Romæ iurisprudentiæ operam dedit.
 Ac, vt paucis dicam, nobilissimi quique ex omnibus
 prouincijs, Romam pietatis & sapientiæ studio, pro-
 ficiscebantur. Quippe vbi Petri apostolorum prin-
 cipis cathedra, religionis catholicæ arx & domicili-
 um, Christi vicarius, & totius ecclesiæ Pontifex Ma-
 ximus, preciosissimæ S. S. reliquiæ, summum totius
 orbis tribunal, admiranda veterum imperatorū
 monumenta, pijsimi & sapientissimi viri, & deni-
 que, quid non? habebatur. Vt non immeritò Cæ-
 lius Rhodoginus Zachariam Rhodoginum fœlicem
 esse dicat, quod ipsi in suprema & omnium celeberrima
 academia Romana profiteri contigisset: atq;
 ex loco celerrimo authoritatem caperet. Ideoq;
 rex Catholicus Philippus II, cū anno superiori
 seuerissimo edicto prohiberet, ne quis ex prouin-
 cijs suis Belgicis ad alias academias atque scholas
 studiorum gratia, quàm imperio suo subiectas,
 proficisceretur, Romanam, communē omnium pa-
 triam, bonorumquæ studiorum matrem solummo-
 dō excepit.

Li. 5. cōfessionū. c. 8.
 & li. 6. c. 8.

Quia perspiciebant Romani, quòd absque libris bona litera conseruari, & ad posteros rectè transmitti non poterant: eorum quoq; curam susceperunt. Id quod vel ex Sibyllinis antiquissimis libris apparet, de quorum aduentu atque præstantia, custodiaq; diligenti, Aulus Gellius scribit:

Li 1. nocti. Attic c. 19. In antiquis annalibus memoria super Sibyllinis libris hac prodita est: Anus hospita atq; incognita ad Tarquinium Superbum Regem adiit, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula, eos velle dixit venundare. Tarquinius pretium percunctatus est: mulier nimium atque immensum poposcit. Rex, quasi anus ætate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, & tres libros ex nouem deurit: & ecquid reliquos sex eodem pretio emere vellet, regem interrogauit. Sed enim Tarquinius multò id risit magis, dixitq; anum iam proculdubio delirare. Mulier ibidem statim tres libros alios exussit, & idipsum placidè deuò rogauit, tres reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam confidentiamq; non insuper habendam intelligit, & tres reliquos libros mercatur nihilo minore precio, quàm quod erat peti- tum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, postea nusquam loci visam constitit. Libri tres in sacrarium conditi Sibyllini appellati

pellati. Ad eos quasi adoraculum 15 viri adeunt, cum Diſ immortales publice conſulendi ſunt.

Lactantius Firmianus decem Sibyllas, egregi- Li. 1. inſtit. ca. 6. & de ira dei c. 23
as vates, fuiſſe probat, earumq; ſeptimam Cu-

maam nouem iſtos libros Romam ad Tarquiniũ Priſcum, & non Superbum attuliſſe ait, & pro iſs trecen-
tos Philipeos poſtulaſſe: eoſdemq; libros ſacros occul-
tari ſolitos, nec ab vſlo, præter 15 viros, inſpectos, cum
reliquarum Sibyllarum carmina & haberentur vul-
gò, & ferrentur. Pulchra extat apud Vopiſcum Ful-
uij Sabini oratio: Referimus ad vos P. C. Põtiſicum

ſuggeſtionem, & Aureliani principis literas, qui- Vopiſ. in vi ta Adriani imperato- ris.
bus iubetur, vt inſpiciantur fatales libri, quibus ſpes

belli terminandi ſacrato Deorum imperio contine-
tur. Scitis enim iſſi, quotieſcunq; grauior ali-
quis extitit motus, eos ſemper inſpectos, neque priùs
mala publica eſſe finita, quàm ex iſs ſacrificiorum
proceſſit authoritas. Literæ verò Aureliani tales
erant: Miror vos P. C. tam diu de aperiendis Sibyl-
linis dubitaſſe libris, proinde quaſi in Chriſtianorũ
eccleſia, non in templo Deorum omnium tractare-
tis. Agite igitur & caſtimonia Pontificum, & care-
monijs ſolennibus iuuate principem publica neceſſi-
tate laborantem, inſpiciantur libri, quæ facienda
fuerint celebrentur. Eodẽ pertinet hoc Iulij
Capitolini in Galieno: Pax Deũm quaſita in-
ſpectis libris Sibyllinis, factumq; Ioui ſalutari, vt
præceptum fuerat, ſacrificium: nam peſtilentia tan-
ta extiterat Romæ, et in Achaicis vrbibus, vt vno
die quinque millia hominum pari morbo interirẽt.

Solinus po lyhist. c. 8. *Illos igitur libros, quando periculosa erant tempo-
ra, Romani Pontifices ad Cornelium vsque Syl-
lam consuluerunt: tunc autem cum Capitolio, igne
perierunt, teste Iulio Solino. Nam in templo Io-
uis Capitolini sub terra, in arca lapidea à custodi-
bus decem conseruabantur, vt refert Marlianus.*

Li. 2 Ro. an-
tiquitatum
ca. 10.

*Tandem restituto Capitolio, missi sunt legati Ery-
thras, qui conquisita Sibyllæ carmina, circa mille
Romam reportârunt, quæ crebrò citat Lactantius.*

Lactât. li. 1
ca. 6, et de
ira dei, ca.
22.

*Tandem Augustus cùm Pontificatum maximum
susceperat, quicquid fatidicorum librorum Græci
Latinique generis, nullis vel parùm idoneis autho-
ribus ferebatur, supra duo millia contractos vndiq;
cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos, hos quoque
delectu habito, condiditq; duobus forulis aureatis
sub Palatini Apollinis basi. Iulius Caesar Græcas*

Vtrūq; scri-
bit Sueton.
in Iulio.

*& Latinas bibliothecas extruendi curam M. Var-
roni dedit: Augustus autem Pompeio Marco. Ad
hac, Augustus in Palatio Latinam Græcamq; bib-
liothecam ex Apollinis Thuscانى coloſſi arenobi-*

Marlia. li.
3. cap. 6.
Plin. lib. 7.
cap. 30.
Marlia. lib.
6, cap. 2.

*lissimo instituit atq; exornauit. De Pauli Aemy-
lij, & Octauie Augusti sororis bibliothecis, Marlia-
nus & Volaterranus scripserunt. Primus autem
Pyſistratus tyrannus Athenis omnium disciplinarū
libros publicè legendos posuit: Romæ verò Asinius*

Alexā. lib.
2, ca. 3.
Blöd. li. 4.
Corne. Ta-
citus li. 15,
annalium.

*Pollio. Lucius Sylla egregiam illam Apeliconis
bibliothecam, quæ Aristotelis & Theophrasti li-
bros continebat, Romam transtulisse fertur, cùm
Athenarum vrbe potitus esset. Verùm Neronis
imperio tot victorijs quæſita opes, tot præstantissimi*

libri

libri, & celebrium ingeniorum monimenta, grauissimo & perniciosissimo incendio perierunt: vt nulla ratione sit admirandum, quòd veteri historia careamus. Nec enim vlla ferè optimarum rerum memoria superesset, nisi posteriores imperatores & magistratus tantis curis, sumptibusquè tantis, per viros doctos maximo studio & labore restituisent. Vespasianus enim Capitoli restitucionem aggressus, Sueton. in ruderibus purgandis primus manus admouit, & suo vita collo quædam extulit, arearumquè tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, vndique inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum ac vetustissimum confecit, quo continebantur penè ab exordio vrbs Senatusconsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac priuilegio cuiusq; concessis. Domitius quoq; bibliothecas incendio absumptas impensissimè reparauit, exemplaribus vndique petitis, missisquè Suetonius Alexandriam qui describerent, emendarentquè.

Vlpianus quoque Traianus nouas bibliothecas extruxit, vt auctor est Dion. Et Gellius in bibliotheca templi Traiani se literis operam dedisse ait. In bibliotheca Vlpia à Traiano, siue vt multis videtur, Adriano, instituta, libri lintei asservabantur. quod Flavius Vopiscus in Aureliano his verbis declarat: Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipse quotidiana sua scribi præceperat, pro tua sedulitate condiscas. Curabo autem, vt tibi ex Vlpia bibliotheca libri lintei proferantur. Et quibusdam interiectis: Inueni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epi

- pistolam diui Valeriani. Qui autem linteï libri fuerint, explicat Blondus: Plinius dicit palmarum folijs primò scriptitatum, inde quarundam arborũ libris, postea publica monimenta plumbeis monumẽtis, mox priuata linteis confici cœpta aut ceris. Chartasquẽ pargamum dedisse, & papyrum à ciuitate eius nominis circa Babylonem habitam. Librorum autem linteorũ, in quibus annalia essent notata, Liuius sæpẽ mentionem habet. Continebantur etiam in hac Vlpia bibliotheca libri Elephantini, de quibus Vopiscus in Tacito: Habet in bibliotheca Vlpia in armario sexto librum Elephantinum, in quo hoc Senatusconsultum perscriptum est, cui Tacitus ipse manu sua subscripsit. Nam diu S.C. quæ ad principes pertinebant in libris Elephantinis scribebantur. Et si Elephantinis libris XXXV. Po. Blød. li. 5. Romani tribus etiam continebantur, vt Marlianus & Blondus testantur. Vtrunque breuiter expressit Li 5.c. 20. Marlianus: In thermis Diocletianis Vlpia bibliotheca ab Adriano, vel vt alij volunt, à Traiano eò trās lata fuit, in qua libri linteï elephantiniquẽ, principum gesta, Senatusconsulta, authore Pollione conscripta erant. Porrò Tiberiana bibliotheca meminit Gellius, qui ea vsus fuit. Et Vopiscus in Probo: Vsus, inquit, sum præcipuẽ libris ex bibliotheca Vlpia, atate mea in thermis Diocletianis, item ex do Li. 13. c. 18. mo Tiberiana. Pacis etiam bibliotheca mentio fit apud Gellium. Erat quoque Tiburti in templo Her Li. 16. ca. 8. culis bibliotheca, Gelli tempore satis instructa. M. Li. 19. ca. 5. enim Fuluius Herculem musarum ducem in Græcia*

tia celebrari audiens, Herculi Musarum templum Marlia. li. 6. cap 4.
 posuit: et omnium Camenarum simulachra Romā Blöd. li. 4.
 transtulit, ac sub fortissimi numinis tutela conse-
 crauit, vt mutuis auxilijs iuuarentur, quies Musa-
 rum Herculis defensione, & virtus Herculis voce
 Musarum. Quapropter veteres Herculi & Mu-
 sis simul sacrificabant. Gordiani imperatoris hæc
 præcipua laus fuit, quod ad sexaginta duo millia li Platina in Fabiano. 1
 brorum in bibliotheca habuisse dicitur. Præclara
 est illa Valentiniani, valentis, & Gratiani consti-
 tutio ad Clearchum P. v. Antiquarios ad biblio-
 thecæ codices componendos, vel pro vetustate repa-
 randos, quatuor Græcos, & tres Latinos, scribendi L. 2C. Theodosiano de studijs liberalib.
 peritos legi iubemus, quibus de caducis popularibus,
 & ipsi enim videntur è populo, competentes impar-
 tiantur annonæ, ad eiusdem bibliothecæ custodiam
 conditionalibus, & requirendis, & protinùs ap-
 ponendis.

Iam verò egregiam illam Romanorum impera-
 torum erga bonas literas, & lectissimos libros cu-
 ram, Pontifices Maximi nequaquàm neglexerunt:
 sed partim nouas bibliothecas instituerunt, partim
 quoque veteres restituere, augere, atque exornare
 studuerunt. Nam Hilarius I. duas bibliothecas
 reliquisse legitur. Bibliothecam S. Petri restituit Za Platina.
 charias I. Nicolaus v. per vniuersam ferè Europā
 misit viros in omni artium genere præstantissimos, Platina & Volater.
 qui veterum scriptorum libros conquirerent, resti-
 tuerētque, & quinque ducatorum millia promisit,
 qui D. Matthæi apostoli Euangelium Hebraicum
 adferret

Onuphrius
in vita.

adferret. Sicut Leo X. Ioannem Lascarum in Turciam misit, qui excussis omnibus ibi bibliothecis, Romanam repleuit. Pius II. bonas artes, quæ in tantum splendorem ipsum euexerant, & doctissimas bibliothecas, vnde tantam eruditionem hauserat, neglexisse credendus est? minimè hercule: nam libros teste Platina, plus quàm saphiros & smaragdos curare solebat. Sixtus IIII bibliothecam Palatinam in Vaticano toto terrarum orbe celebrem, aduectis ex omni Europa libris, construxit, certos quæ prouentus vnde custodes & librarij Latini, Græci, Hebraici, menstrua salaria quibus ali posent, haberent, librisq; alij emerentur, assignauit. Quod ipsius epitaphium simulacro eius in Palatina bibliotheca ascriptum confirmat:

Templa, domum expositis, vicos, fora, mœnia, pōtes,
Virgineam Triuij quod repararis aquam,
Prisca licet nautis statuas dare commoda portus,
Et vaticanum cingere Sixtæ iugum:

Volaterra.
li. 2. Antropol.

Plus tamen vrbs debet, nam quæ squallore latebat
Cernitur in celebri bibliotheca loco.

Etsi volaterranus vaticanae bibliothecæ institutionem Nicolao V. tribuere videtur, qui & præter cætera veterum scriptorum monimenta eam conseruare ait, Iamblici libros de Pythagoreis cum Simplicij commentarijs: Aëtij quoque heretici libros de medicina: Agathia veterum poetarum epigrammata Græca: Iustiniani principis historiam, & Apollonij librum de comicis figuris. Procopij opus quod ἀνέξ-
δολα inscripsit, quo Iustinianus vnà cum vxore gra-
uiter

uiter perstringitur. Necnon Arriani historici, qui minor Xenophon cognominabatur, volumina duo, quorum prius Epicteti philosophi doctrinam, posterius historiam Alexandri Magni complectatur. Postremo Symonis Metaphrastæ commentarios de vita sanctorum, & opera D. Thomæ Aquinatis, è latino sermone transfusa in græcum per Demetrium Cydonium Theſsalonicensem. Quanquàm ergò Vaticana bibliotheca à multis Pontificibus aucta, ornataque, & infinitis lectissimis preciosissimisque libris referta erat: tamen quando Borbonius Caroli V Romanorum imperatoris tempore urbem diripiebat, plurimum & ipsa detrimenti accepit. Sed tantò diligentius à posterioribus Pontificibus, atq; Cardinalibus restituta, quantò diligentiorum bonarum literarum in Republica christiana curam gerere supremum magistratum oportere, propter incredibilem earum vtilitatem, intelligebant. Ac lōgo tempore in necessarios Reipublicæ vsus clarissimæ veterum scriptorum & doctissimorum hominum lucubrationes conquistæ, & incorruptè hætenus cōseruate, superioribus annis ad iuuandam ecclesiam Dei, multorumque studia promouendum in lucem prodierunt. Pius enim P. IIII officinam libris sanctorum patrum rectè imprimendis instituit, accito Paulo Manutio Aldi filio, viro tum in ea facultate, tum omnibus ferè bonis artibus claro, qui ei muneri typographico præesset. Nam quæ in supremam totius orbis bibliothecam fideliter reposita erant, omnium maximè incorrupta & pura esse semper credita fuerunt

Onuphri.

Nicene si
dei cōfessi
onē Romę
fuisse repo
sitā, scribit
Basil. epist.
82.

Bibliothe-
carū publi
ci custodes

Li. 2. ca. 9.

Demagist.
Ro. ca. 17.

fuerunt. quod vel Athanasij pijsimi & vndequaq;
doctissimi patris, caterorumque Episcoporum Aegy
pti epistola ad Marcum Pontificem declarat, qua ca
nones concilij Niceni corruptos perditosque ex Ro
mana potissimum bibliotheca repetere voluerunt.
Gregorius quoque re & nomine magnus, concilij E
phesini ab hæreticis deprauati, verum sese purumq;
descriptum, Anastasio Episcopo Antiocheno ex Ro
mana bibliotheca transmittere scribit. Ne dicam
quod plurimi recentiores, qui in repurgandis vete
rum scriptis nuper pulchrè laborauerunt, editionis
sue puram veritatem persuasuri, cū Vaticano vel
Romano exemplari sese contulisse affirmant. Quod
enim veteres Romani tabulis, quæ leges, historiam,
acta publica, fœdera, ritus sacros, & veterum legis
latorum decreta, continebant, publicos probatosq;
custodes ordinârint, ne quid fraudis in re tam ar
dua fieret, scribit Marlianus. Et quod ipsi scri
bæ, custodia, & cura tabularum, sub Censorum in
perio fuerint, author est Fenestella. M. etiam Ci
ro & veteres Romanos diligenter id curasse, & po
steriores cū negligerent, grauissima in totam Rē
publicam mala importâsse demonstrat, libro de le
gibus tertio: Legum, inquit, custodiam nullam habe
mus, itaque hæ leges sunt quas apparitores nostri vo
lunt, à librarijs petimus, publicis literis consignatā
memoriam publicam nullam habemus. Græci hoc
diligentiùs, apud quos νομοφύλακες creantur. Nec
hi solum literas, nam id quidem etiam apud maio
res nostros erat, sed etiam facta hominum obserua
bant,

bant, ad leges quæ reuocabant. Gregorius Magnus varias etiam suo tempore bibliothecas Romæ extitisse affirmat, epistola quadam ad Eulogium Alexandrinum: Præter illa, inquit, quæ in Eusebii Casariensis libris de gestis sanctorum martyrum continentur, nulla in archiuo huius ecclesiæ nostræ, vel in Romanæ vrbs bibliothecis, esse cognoui, nisi pauca quædam in vnius codicis volumine collecta. Beatus etiam Hieronymus epistola ad Fabiolam, Tertulliani librum de vestibus Aaron (quem ipse videre non contigerat) in bibliothecis Romanis, propter celebritatem vrbs, reperiri credit. Raphael Volaterranus libro sexto geographiæ, viginti quatuor Romæ bibliothecas extitisse refert, inter quas præcipuæ fuerint Palatina & Vlpia.

Li. 7. epist.
29.

BONONIENSIS ACADEMIA.

QUanquàm inter historiarum scriptores ferè conuenit, quòd Bononiensis academia & vetusta sit, & à Theodosio Romanorum imperatore fundata: tamè quo vel domini et saluatoris nostri Iesu Christi, vel imperij sui anno, eam instituerit, nò satis inter authores còuenit, sed variæ atq; discrepantes sententiæ reperiuntur. Cuius quidem diuersitatis causæ hinc originem traxisse videntur, quòd nò vnus Theodosius Romanum imperium gubernârit. Indè enim alij longè maiores perniciosioresquæ errores extiterunt: vel quia varias mutationes tam ipsa vrbs, quàm vniuersitas perpeffa est.

Certè

Auth. ha-
bi. C. ne fi-
lius pio pa-
tre.

Certè Baldus iurifconsulorum columen, mille an-
nos ante suam ætatem floruisse ait. Et Glossa in
verbo Bononia, Clementina 1. de magist. Hoc, in-
quit, cōstat, quod Bononiensis Academia habuit pri-
uilegia studij à Theodosio, de minore tamen intelli-
go, qui regnare cœpit, prout ex chronicis, quæ veri-
ora puto, percipio anno domini CCCCXXV, &
regnavit annis XXVI I, quo tamen anno hæc con-
cesserit non percipio, &c. Idquæ ex hoc publico re-
scripto colligitur: Ne omnes artes, cunctarumq; dis-
ciplinarum dogmata depereant, cum mores, sani-
tas, militia, ceteraque id genus, optimis doctrinis
gubernentur: nos Theodosius, Dei gratia Romano-
rum imperator Augustus, commoditate ac fertili-
tate loci capti, quinque ac viginti mensium pensa-
to consilio, in dignitatis nostræ folio sedentes, ge-
nerali Christianorum conuocato concilio, summo Pō-
tifice Cælestino, Cardinalibus XII. Archiepiscopis,
Episcopisq; innumeris, alijsquæ in varijs dignitati-
bus constitutis principibus, ac ducibus Christianis,
Balduino quoque Flandrensi, & Gualtero picta-
uensi comitibus legatis, quorum alter Ludouici Frā-
ciæ, alter Philippi Angliæ Regum, illis arduis nego-
rijs addictis vices gessere: sedente etiam centum Se-
natorum collegio: Bononiam omnium scientiarum
fontem, arcanorum nostrorum apiarium, perennē
studij sedem, fore hac inuiolabili indulgentia decer-
nimus. Volentes insuper, vt omnes sententia à iu-
dicibus, qui in alma hac ciuitate per quinquenniu
saltem non studuerint, lata, nullæ panitus existant.

Et si quis ad magistratûs promotus dignitatem, ab alioquàm ab Archidiacono Bononiensi librum magistralem suscepit, quanquàm id quarumlibet facultatum periti præstiterint, approbauerintq³, eum authoritate nostra omni dignitate priuamus. Si quis verò scholasticos ad studium hoc euntes, abeuntesquæ ausu temerario offenderit, capite puniatur. Hoc ni præses exequatur, eadem illum pœna affici iubemus. Huius autem sacre cōstitutionis exemplar, Bulla aurea maiestatis nostræ munitum, manûquæ Ciceronis curiæ nostræ Notarij scriptum, ad perpetuam rei memoriam, Petronio Episcopo Bononiensi, ex Caesarum Constantinopolitanorum sanguine orto, idem summis precibus efflagitanti, ac procuranti, gubernandum, custodiendum, omnibus viribus exequendum, tradimus ac concedimus. Roma in Capitolio. Anno dominicæ natiuitatis CCCC XXIII. die IX. Maij. Vnde institutio, & maiestas, atque reuerentiæ academia Bononiensis aperte colligitur. [Hinc AZO: Bononia, inquit, legalium C. de studiis. Petrus Andrijs. choranus veram studiorum matrem esse dicit. Glossa proœ. li. 6. sa verò L. final. C. de testa. legum nutrice appellat. Et glossa proœ. lib. decretalium, ea quæ istic præcipiuntur, Bononiensisquæ academiae alumnis inscribuntur, omnes alias vniuersitates obseruare debere cōfirmat. Quia, ait, studium quod est Bononia, cōmunius et generalius est, præcipue in vtroq³ iure, & ibi quasi de omnibus partibus mundi sunt studentes: ideo potius Bononiæ diriguntur, & ita omnes

N tenentur

tenentur hanc compilationem obseruare, quæ nec possent, nec debent singulorum auribus intimari.

Hinc Gregorius. P P IX. suos Decretalium epistolarum libros, Bonifacius VIII. librum sextum, & Ioannis XXIII. librū clementinarum academia Bononiensi inscripserunt. Clemens V. in concilio Viennensi decreuit, vt præter omnium liberalium artium

Clemēt. 1.
de magist.

studia, Hebraica, Arabica, & Chaldaea lingua publicè traderentur. Sed nonnihil vt apparet collapsam academiam Carolus Magnus sic instaurauit, vt quibusdā eruditis viris nō tā ornasse, & promouisse, quam instituisse credatur. Paulatimq; vt fit, summorum pontificū & imperatorū munificentia, ita excreuit, vt bonorum studiorum mater & parens appelletur: atque hoc ipsum nomen suum non iam amplius ab authore, vt Cato scribit, nec à bonitate & natura loci, sed ab optimarum artium studijs, retinere videatur. Nam glossa in clement. 1. de magistris: Dicitur, inquit, Bononia quasi super omnia bona, vel bonorum notitia nimis amabilis. Vt autem

Barthol
hec autem
tria ff.

§ Iurisprudencia Bononiæ publicè tradatur, ex Theodosij & Lotharij imperatorum priuilegio accepit. Et si Fredericus imperator, quod contra ipsum Romanæ & apostolicæ sedi adhererent, plurimum ipsi academia detrimenti attulisse legitur: & studiosi quando Martinus pontifex in Bononienses seuerius animaduertat, aliò atq; aliò dilapsi reperiuntur. Vnde Blondus: Matrem studiorum Bononiam tam paucis nunc ornari eleganter doctis, nullus mirabitur, qui meminerit (quod cum horrore dicimus)

civiles

ciuiles discordias plures ferro per atatem nostram Bononiæ abstulisse præstantes ciues, his quos nunc ipsa, & duæ similes in Italia habeant ciuitates. &c.

Eugenius tamen IV, Nicolaus V, & Leo XI egregiè eam restituerunt. Quod etsi multis argumentis confirmari posset: tamen solius Leonis epistolam breuiter ascribendam putauì.

LEO PP. X.

Magistratui Bononiæ, Polæ Episcopo.

DEderunt ad nos literas illi, qui isto in oppido publicè bonas literas profitentur, mores & consuetudines illo in ludo constitutas, magna ex parte remitti & negligi: sic vt neq; hora profitendi, neque conuentus differentium, neque magistrorum immunitas, atque comitia haberi solita, custodiantur. eam ego rem vt debui agrè molestèque tuli, qui ludum istum esse quàm ornatissimum cupio. Mando igitur tibi, vt omnibus professoribus imperes, vt leges atq; cōsuetudines vsquequaque tueantur: nihilq; prætermittant eorum, quæ tum fieri assolent, tum discipulorum vtilitatem, atque commoda continent: qui non fecerit, ei salarium auferri, & in ararium inferri iubeto. Datum VIII. Kal. Decemb. anno primo, Roma. Constantinopolit. Patriarcha Bessarion, vetutissimum Bononiense gymnasium negligentia & seditionibus ciuium pene intermissum & collapsum, non modo adificijs, verum etiam institutis & melioribus salarijs instaurauit Platina in ac restituit. Adolescentes ad studia literarum in-

Li. I. de glo
ria.

citabat, proposita præmij aique honoris spe, multos etiam ob inopiam à studijs defecturos, liberalitate & munificentia sua iuuat retinuitq̃. Hieronymus ergò Oforius ingenij excolendi gratia Bononiam potissimum se venisse scribit, quia ex multorum sermone didicerat, nullam Italia ciuitatem esse cū Bononia, literarum gloria, comparandam. Florent enim, inquit, ibi multi doctrinis Græcis & Latinis eruditi, multi in omni philosophia genere excellentes, multi præterea dicendi facultate præstantes, & in omni liberali doctrina summa cum laude versati. quid dicam de vtriusque iuris studio? cū illud constet Bononienses Iurisconsultos omnibus, qui se huic grauiſſimæ disciplinæ dediderunt, admirabile semper acuminis & prudentiæ lumen prætulisse. Nec mirum videri debet, si tanta loci celebritate cōmoti adolescentes, vndique Bononiam conueniant, ad animum clarissimis disciplinis excolendum: cū in ea constitutum esse videatur, egregium quoddam eruditionis & sapientiæ domicilium. Laonicus quoque Chalcocondilas: Bononia opibus & reliqua fœlicitate præcipuis Italia vrbibus non cedit, literarum verò studijs superat. Et Ventura cæcus: Bononia bonarum artium parens &ATRIX, quo non Italia modò gentes, sed etiam externa confluunt nationes, tanquàm ad scientiarum diuersorium, &c. Nam clarissimi hîc semper viri extiterunt, qui tam iurisprudentiam quàm reliquas liberales artes fideliter profiterentur, & doctissimis commentarijs illustrarent. Ioannes enim Andrea, qui fons cano-

num, & dubiorum interpretès à plerisque iurisconsult. vocatur, docuit, & peste mortuus est. Deinde Cynus Pistoriensis ipsius Ioannis Andrea familiaris. Azonis tē-
 Azō etiam vas & lucerna iuris, cūm gloriosè profi- pore decē
 teretur, Innocentium Pontificem Romanum audi- millia studi
 ditorem habuit, & celeberrimā illam summam iu- osorū Bo-
 ris conscripsit. Bartolus quoque, iurisconsultorū noniē fuisse
 decus, anno ætatis suæ XX. pro Licentiā gradu repe- refert Odo
 tijt, & anno XXI. doct̃or creatus est. vt ipse testatur frid.
 in L. quidam cūm filium π de verb. obligat. Atque
 in eandem L. repetit Iason. Idquē factum in Bald. in L.
 vigilia apostolorū Petri & Pauli anno salutis 1388. vnica C. Si
 Accursius celeberrimus ille Iurisc. quadragenarius quacunq;
 huic disciplinæ operam dare cœpit, & breui tem- præditus
 pore tantum profecit, vt omnes longè superaret. potest.
 cumquē duæ hætenus inter Iurisconsultos sectæ &
 hæreses essent, ipse omnes in vnā scholā reduceret.
 Marius quoque Socinus tanta cum gloria præfuit,
 vt iuris monarcha vulgò diceretur: & discipuli in
 eo naturam auaram fuisse affirmarent, quòd tam
 insigni ingenio, tam paruum, tam turpe corpusculū
 dedisset. Salicetus verò (reliquos enim enumera-
 re non est neceßè) vt nouos in Iustineaneum Codicē
 commentarios scriberet, tali visione diuinitus se im-
 pulsus narrat: Cū aliquando necessarijs studijs,
 alijsquē curis vacuus esset, in museo suo cœlestem
 quandam vocem audiuit: surge, surge, tandem eu-
 gila. cumquē respexisset, apparuit ei formosissima
 quædam Regina, quæ in manu dextera Iustineaneū
 codicem, sinistra verò sceptrum tenebat, veneran-

dusque veterum iurisperitorum cœtus sequebatur.
 Hi primò quidem reginam hanc, ipsam legem esse a-
 iebant, deinde sua scripta vnà cum legibus, recentio-
 rum imperitia & fraude corrumpi querebantur.
 Oportere ergò ipsum, qui id solus pro dignitate factu-
 rus crederetur, veterum commentaria restituere, et
 noua ex virginis huius mandato conscribere. Pro-
 mittebant etiam se eum adiutare, assidueque vnà
 scribere velle, quocircà animum ad scribendum ap-
 pulit. De aliarum doctrinarum professoribus, præ-
 stantissimis viris, de commoditate loci, beneuolenti-
 uum in studiosos animo, atque priuilegijs, honori-
 busue, nihil in præsens vacat dicere. Id saltem præ-
 tereundum non est, quòd S. P. Q. R. quadraginta
 propemodùm coronatorum millia singulis annis in
 suos professores exponere prædicatur.

Bibliotheca
 Bononi.

In Fratrum Prædicatorum collegio, instructissi-
 mam bibliothecam esse ferunt, qua inter cætera præ-
 ciosissima monumenta, biblia Esdra contineantur.
 Quancquàm igitur Bononiensis academia, bonorum
 studiorum vera mater, Pontificum Maximorum, im-
 peratorum, & principum munificentia ad summum
 splendorem excreuerat: tamen Carolus ille Quintus
 Ro. imperator, ad benè merendū de Republica Chri-
 stiana natus princeps, cū à Clemente Pontifice ibi
 coronaretur, optimis eam priuilegijs, ne quicquam
 eius gloriæ deesse videretur, ornauit. Et Pius PP. IIII.
 scholas, quibus Sapientia professores Bononia do-
 cent, magnificentissimè refecit. Pius etiam V.
 nihil prorsus quod ad eius splendorem pertineat, præ-
 termis-

termiffurus creditur : quippè cùm in hac acadē-
mia diu philosophicis & theologicis studijs operam
dederit.

FERRARIENSIS.

Lib. 21 an-
throp.

Raphael Volaterranus: Bartholomæus, inquit,
Salicetus anno MCCCXVI. ab Alberto Fer-
rariæ principe accersitus, uti nouam in ea ci-
uitate scholam auspicaretur. Quam à Bonifa-
cio VIII. confirmatam, illustrissimi Estenses prin-
cipes, pro egregia sua in bonas artes literatosque
viros voluntate, mirifice exornarunt. Vnde An-
gelus Aretinus celeberrimus iurisconsultus: Cùm
bonarum artium & præclararum disciplinarum
primum gymnasium in hanc tuam fœlicem, &
inclytam urbem reuocasses, non fama nostra, quæ
tenuis admodum & exigua est, sed tua potius
probitate, & erga studiosos homines singulari
beneuolentia motus, quod studio & diligentia
effeceris, ut huc conducerer, & ego aperte intelle-
xi, & tateri omnes facile perspicere potuerunt.

Proœ.
Institut. im-
perial.

Quare mecum hac ipse cogitans, quod à tanto
talique principe, in quo lumen omne probitatis
virtutisque relucet, ad legendi officium fuerim ac-
cersitus: ingratum esse videretur, si non aliquo
modo animus in te meus, hoc est, Angeli Areti-
ni fides in illustrissimam Estensem domum, at-
que incredibilis in te obseruantia & deuotio innotes-
ceret. Nam quemadmodum tu primus exitisti,
qui his temporibus in Ferraria florentissima

vrbe, primum literarum gymnasium iam pridem intermissum, rursus iustituiſti: sic nostrum opus prima legum cunabula explicans, tibi deuotum esse oportet, &c. Quocirca Leander Albertus sic paulatim academiam auctam ornatamque scribit, vt vel inter præcipuas Italiae meritò referri queat. Doctissimi enim semper Ferrariæ professores extitere. Angelus nimirum Aretinus, vt ex proœmio institutionũ, & § quos autem, de bonor. posses. et §. impossibilis, de hered. instituend. apparet. Felinus quoque Sandeus Iuris Canonici interpres, vt in cap. Rudolphus extat de rescript. fatetur. Andreas Alciatus, Guarinus Veronensis, Theodorus Gaza, Calius Calcagninus, cui Rhodoginus librum 24. lectionum antiquarum inscripsit. Baptista Guarinus, & Nicolaus Leonicensis doctissimi Petri Bembi præceptor, & propterea Leonis X. p̄t̄ificis Maximi amicus, quod ex hac epistola cognoscitur:

LEO PP. X.

Nicolao Leonicensi.

TE & amaui profectò omni tempore, multiplicemque & excellentem in optimarum artium studijs doctrinam tuam magni, vt debui, feci: & nunc etiam Petri Bembi scriba à latinis mei (qui te mirifice diligit, & Ferrariæ in prædomi natu patris sui admodum adolescens cum esset, de tuo pleno fonte hausisse se præcepta philosophiæ dictitat, riuulumque duxisse) apud me habito multa
cum

cum tua laude sermone facile adducor, vt ad priorē meam in te beneuolentiam magno addito cumulo vnice te complectar & prosequar, cupidusquē sim ornandi tui meritis, & præmijs, & laudibus. Id te scire volui, vt si quid esset in quotibi vsui & ornamento esse posset amor erga te meus, consideres te à me omnia quæ velles posse consequi. Datum IIII. Non. April. anno tertio Roma. Tantoquē maiori amore hanc academiam prosequi debemus: quando plures viros Germanos erudiuit, qui omne doctrinarum genus cum gloria in patriam charissimam referrent. Inter quos profectò minimè postremum locum obtinet Rodolphus Agricola, philosophus, rhetor, poëta, & theologus, celeberrimus. Ioannes etiam Cochleus sacre theologie doctor creatus est.

FLORENTINA.

SVnt eruditi quidam scriptores, qui Florentiam vnā ex 12. vetustissimis Ianigenarū colonijs, quæ primò bonas artes in Italiam introduxerunt, esse affirmant. Et Raphael Volaterranus: Li. 21. au-
thor. Ex illo, inquit, tempore, quo literæ tot barbarorum procellis ab Italia migrauerunt, nulla gens prior, quàm florentina, hunc Ausoniae honorem restituit, &c. Nam clarissimus ille Cosmus Medices ex media Græcia, alijsquē Prouincijs doctos viros magnis præmijs euocauit, qui studia literarum à superiorum temporum barbarie, quæ iam pridem omnes artes liberales inquinauerat, vindicarent. Hetruriæq; populi se ad politio-
rent,

rent, quæ quidem per multas iam ætates, ob perpetua bella, quibus Italia vexata erat, obsoleuerat: Vnde M. Ficinus ad Laurentium Medicem:

Magnus Cosmus Senatusc. pater patriæ, quo tempore concilium inter Græcos & Latinos sub Eugenio Florentiæ tractabatur, philosophum Græcum Gemistum Plethonem, quasi Platonem alterum, de Platoniciis mysterijs disputantem frequenter audiuit: è cuius ore feruenti sic animatus est, vt inde academiam quandam alta mente conciperet, oportuno primùm tempore pariturus.

Quanto studio Laurentius præclaram Cosmi aui sui, erga bonas artes voluntatem promouerit, ex hac epistola colligitur:

M. FICINVS LAURENTIO

Medici viro magnanimo S. D.

Diuites alij fermè omnes ministros alunt, tu sacerdotes Musarum nutris. Perge precor mi Laurenti, nam illi voluptatum serui euadēt, ut verò Musarum delitiæ, summus musarum sacerdos. Homerus in Italiam te duce venit, qui quæ hætenus circumuagus & mendicus fuit, tandem apud te dulce hospitium apertum reperit. Nutris domi Homericum illum adolescentem Angelum Politianum, qui Græcam Homeri personam latinis coloribus exprimat. Exprimit iam, atque, id quod mirum est in tam tenera ætate, ita exprimit, vt nisi quis Græcū fuisse Homerū nouerit, dubitaturus sit, vter naturalis, & vter pictus Homerus. Delectare ijs pictorib. Medices, vt cœpisti, nā ceteri pictores, parietes ad te

pus

pus ornant, hi verò in eū habitatores illustrāt. Vale.

Nam Ioannē Argypilū eloquētiæ et philosophiæ
 studijs clarū hominē, iā à Cosmo auo spe liberalioris
 stipendiij Byzantio euocatū, domi apud se habuit, à
 quo Peripateticorū præcepta hauriret. Marsiliū Fici-
 nū, veteris academiæ instauratorē, et philosophorū
 tunc principē, Demetriū Chalcondilā, vicū, &c. do- Volater. li.
 ctissimos viros, Florentiā cōduxit. Angelo Politiano s. geogra.
 sumptus, otii, & libros præbebat, vt ipse in miscella- scribit, Lau-
 neis fatetur. Vnde illud Barbati ad Leon. X. Pōt. Ma- rentiū Flo-
 ximū: Medicū familiæ debetur, quicquid Græcarū li- rētiæ Græ-
 terarum adhuc extat, quarum nullū vestigium re- cas literas
 liquū esset, nisi Laurentius pater tuus, vir nunq̃ satis restituisse.
 laudatus, nō priuati ciuis, sed sūmi, optimiq̃ impera-
 toris opus executus, eas ē Turcorū manibus vindicaf-
 set, grādi pposita pecunia, vt boni authores, qui impi-
 issimæ gētis armis oppressi, inter cadauera vrbiū iace-
 bāt, p̃dirent in lucē, & Florentiæ et per totā Italiā, et
 quā latē christianorū imperiū patet, semina omni-
 um liberalium ariū, omniumq̃ virtutū propagare
 tur, quando in Græcia, vbi diu floruerāt, tāto christi-
 ani nominis hostiū incendio deuastata, & ad sterilem
 quendā literarū squalorē deducta, ampliū germina-
 re nō possent. Ioannes quoq̃, Iucūdus Veronēsis p̃fati
 one in Iuliū Cæs. ad Iulianū Medicē: Laurētius pa-
 ter tuus enixē id egit, vt eius beneficentia ex fœda
 illa proximorum seculorū barbarie in eū, in quo nūc
 sunt gradum, tam Latine quā Græcæ literæ pro-
 uectæ esse videantur. Frater verò ita literatos omnes
 semper amplexus est, vt nō immeritō spes ea enata
 videatur

videatur, quæ nunc iam in omnium animis infedit, eo ad summum Pontificatus culmen euecto, nō Christianam modò Rempublicam fœlicem futuram, sed & bonas omnes literas, quæ iniquis his temporibus propè exaruerant, tam fœliciter prouecturum, vt omne præteritorum annorum incommodum sarcia-
tur. Vt meritò hac vrbs non solùm apud Italia prin-
cipes gentesquæ, verumetiam externos, ob ingenia
alumnorum summa, negociationem, & opes magna
semper existimatione fuerit, authore Leandro. Ea
enim, paucis quibusdam exceptis, Italia vrbs nobi-
lissima, florentissima, amœnissimaquæ habetur, teste
Chalcocondila: eiusdemquæ ciues ingenio & acu-
mine præcellunt. Vnde Io. Iouianus Pontanus: Flo-
rentinorum nomen per orbem terrarum latè clarū
est, non tam rebus gestis, quàm gentis ipsius solertia,
& vrbs magnificentia. Genus hominum acutum
& graue, bonarumquæ artium studiosum. Quorū
propria laus est, & peculiare meritum, quòd latinæ
literas, penè ab interitu vindicarint, dum & ipsi la-
tinis ac græcis literis dant operam, & illarum stu-
diosos ad se accersitos salarijs, præmijs, honoribus, p-
sequuntur. Vrbs ipsa paulatim à paruis obscurisq;
initijs creuit, quā quidem artium plurimarū, quas
ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfe-
cit, frequentia mirum in modum auxit, locupleta-
uitquæ. Et hinc est, quòd non modò Itali, verume-
tiam peregrini Florentiam studiorum causa longis
sæpè itineribus, veniunt. Paulus enim PP. III. vel

Li. 1. de Fer-
dinando I.
rege Neap.

Onuphrius ex Romana academia vbi clarissimum illum Pom-
ponium

ponium Latum audiuerat, Florentiam proficisci voluit, vt in celeberrima Laurentij Medicis schola, vbi tunc præstantissimi tam Græcarum quàm Latinarum literarum professores erant, omnibus ferè liberalibus disciplinis imbueretur. Quodd multi huc Germani venerint, ex hac Mars. Ficini epistola ad Ludouicū Nauclerum & Ioannem Phorcensem colligitur:

Scribitis ad nos, vestroque nomine Germania principes Florentiam adolescentes erudiendos tanquam ad academiam mittere: sed ea interim elegantia scribitis, vt non ad academiam filios, imò ex academia mittere videamini, atq; apud exterarum nationes perquirere vobis iam domesticam disciplinam. Quæ rerum vicissitudo est? quantumuis insolentes plerique more sophistarum, aliena temerè profitentur: tamē vos modestissimi viri vel propria more Socratico diffitemini, hoc præ cæteris admirandi quod quàm curiosè multi lapillos terræ visceribus recòditos perscrutantur, tam accuratè vos cœlestem sapientiæ splendorem vbique gentium persequamini. Quamobrem incredibili quodam amore erga vos affecti, adolescentium vestrorum curam pia mente suscepimus, & in primis insigni pietate hospiti cōmendauimus, dabiturque operam in dies, vt ager natura fertilis, frugem quandoque proferat fœlicissimam. Vos igitur bono animo estote, & principibus vestris nomine nostro respondete, magnanimum Laurentium Medicem, cui & ipsi clientes sumus, adolescentium prouidentiam libentissimè suscepisse. Valete.

Nec artibus tantummodò Florentiā florentissimā esse.

esse, verum etiam acutissimos ibi & humanissimos
ciues reperiri, omniumque Italiae urbium commodissi-
mè & incorruptissimè loqui, probat Ioannes Casa.

BIBLIOTHECA FLO- rentina.

Sicut clarissimus ille Laurentius Medices, Cos-
mi in ornanda vniuersitate Florentina studiū
diligenter imitatus est: sic in bibliotheca instru-
enda nihil prorsus de ea remisit. Nam vt Cosmus
postquam urbem suam optimis artibus impletam,
pulcherrimè exornasset, ad cœnobium D. Marci
pulcherrimam bibliothecam erexit: ita Ioannes Mi-
chael Brutus, in eo Laurentium auo suo Cosmo præ-
ferendum ait, quod ille aliorum causa, hîc sui etiam
optimarum artium studiosus, locupletissimam sibi
bibliothecam comparauit. Inter eos verò, quorum
opera ea instruenda utebatur, cum quidem vndique
magnis excitati præmijs quotidie veterum libri mul-
ti & reconditi ad eum exportarentur: Ioannem Las-
carem Bizantinum, hominem doctum & magnæ
nobilitatis, regijs muneribus donauit. Platonis quo-
que statuū erutam summo labore ex ruderibus, qua
fita olim academia erat, atque ad se è Græcia alla-
tam ab Hieronymio Pictorienfi magnè redemit.
In hac lectissimorum librorum copia magis gloriari
quàm diuitijs solebat: eamque amicis deliciarum lo-
co, quippè quæ veram magnificentiæ commendatio-
nem haberet, ostendere. Sicut & Cosmus Alphonso
regi

Li. 3 histo.
Florent.

Quod Lau-
rentius pa-
ter suus Io-
annē Lasca-
rum mirifi-
cè coluerit
scribit Leo
X ad Fran-
cis. Galo-
regem.
Ex hac Flo-
rēt. suorū
bibliothe-
caperijt oli-
Leo PP. X.
pādectasiu-
ris ciuilibus,

regi quàm maximè gratificaturus, Titi Liuij scripta
 preciosissimi muneris loco, misit, authore Panormi-
 tano. Nam & rex ijs suprà modū delectabatur: &
 tersior puriorq̃, Liuius haberi eo tēpore nusquam po-
 terat. Hanc etiam Laurentij bibliothecā in rebus du-
 bijs se consuluisse refert Angelus Politianus. Pluri-
 maquē hinc nuper in lucem prodierunt. Eusebij sci-
 licet Casariensis liber aduersus Hieroclem, & do-
 ctissimi clementis Alexandrini, stromatum & pæ-
 dagogi libri, adeò vtilis vt nemo videatur tam ar-
 tibus & disciplinis præditus, quin sit ex ijs maximā
 vtilitatem accepturus. Quanquàm ergò Medi-
 cea hæc bibliotheca preciosissimis in vtraque lite-
 ratura libris instructissima erat: tamen Clemens
 PP. VII. in basilica S. Laurentij egregiam quoque
 bibliothecam dedisse reperitur. Porro de Florenti-
 nis scribit Syluius, quòd suo quidem tempore Cancel-
 larios suos non ex iurisperitorum collegio, sed ex
 philosophiæ & eloquentiæ professorum gremio sum-
 pserint, quia benè dicendi scribendiquē artem non
 Bartholum aut Innocentium, sed Ciceronem & Fa-
 bium docere putarent.

MEDIOLANENSIS.

Commentator Bartholi Iurisconsulti: Medio-
 lanum, inquit, ex antiqua consuetudine
 studium vniuersale habet. Virgilius Maro bo-
 nis artibus hīc operā dedisse creditur. Aurelius etiā
 noster Augustinus eloquentiæ professor fuit, & Ali-
 pius eius comes, iurisprudentiæ, vt libro quinto &
 sexto confessionum fatetur. Quando & statas

§ Hęc aut
 tria præ.
 ff.

Volaterra.
 etiā refert
 li. 21. anth.

vindemi

Volaterra.
lib. 15.

vindemiales & æstiuales ferias, vt certus studiorum cursus seruaretur, habebant, teste Augustino libro nono confessionum. Qui & libro 8. confessionum quendam Verecundum familiarem suum Grammaticam docuisse Mediolani affirmat. Denetrius quoque Cydonius Theſſalonicensis è patria Mediolanum venit, Latine lingue & sacre Theologie operam daturus: vbi & D. Thoma Aquinatis libros, è latino in grecum transfudit sermonem: vt homines etiam Greci tam profunda sancti viri doctrina non amplius carerent, & ipse ingenium suum exerceret. Guasparinus quoque Bergomas à Philippo vicecomite, vt Volaterranus loquitur, accersitus, humanioris literaturæ ludum aperuit, & in restituendo Cicerone atque Fabi plurimum laborauit. Hermolaus Barbarus, Franciscus Philelphus, Georgius Merula, Cælius Rhodoginus, Hieronymus Cardanus Mathematicus & medicus, Iason iuriconsultus, omnes præstantissimi viri in hac acedemia floruerunt. Porro Alexander V. Pontifex longè doctissimus, Mediolanum totius orbis locum temperatissimum, æremque serenissimum esse affirmare solebat: primumque sacre Theologie professorem habuisse S. Barnabam apostolum, quam ibi B. Ambrosius, & S. Augustinus egregie promouissent. Et Pius IIII. Doctorum Mediolanensium collegio, è quorum corpore & ipse aliquando fuerat, rotæ auditorem, & consistorialem advocatum perpetuò conceſſit. Ad Prædicatores tam insignem bibliothecam extare scribit Leander, vt celeberrimis Italiae bibliothecis non cedat.

Blond. in
Lombard.

De Barnaba testatur
quoque Doctus
rotheus in
synopsi.

Neapolita-

NEAPOLITANA.

Ioannes Iouianus Pontanus scriptum reliquit, quòd antiquissima, & nobilissima, & pulcherrima hac vrbs tempore Pythagoræ (qui inter primos Græcorum philosophos numeratur) bonarum literarum studijs abundarit: proptereaquæ à Romanis semper honorata fuerit: & multi Græci atque Latini huc tanquàm ad optimarum artium matrē libenter secesserint. Strabo enim libro Geographiæ quinto, plurimi, inquit, è Roma Neapolim secessum facientes, victum Græcanico ritu perducunt, aut quietis, aut otij gratia: præsertim qui eruditioni dāt operam, aut remissioris vitæ desiderio, & quos senectus affligit, vel aduersa valetudo. plerique etiam Romani, eodem viuendi genere delectati, cum tantā mortalium multitudinem in simili degentem instituto ipsa in ciuitate versari contemplantur, studiosè ac libenter urbem incolunt, ibi ducentes ætatem.

Ritus quoque & educationis Græcorum extant hoc in loco plurima vestigia, gymnasia scilicet, pubèrum cœtus, & græca vocabula. Leander verò Albertus Neapolitanos, inquit, quoniam à Romanis amicissimè semper habitos cultosquæ, tam Consulum quàm Imperatorum temporibus (nimirum ob singularem erga se perpetuamquæ fidem) legimus: haud mirum videri debet, quòd à Strabone traditur, Romanos olim in hanc urbem aut studiorum, aut ætate confecta otij & quietis causa plerunque secedere solitos. quanquàm plurimi quoq; non tam recreationis ani-

morum quàm voluptatis ac deliciarum gratia propter summam regionis amœnitatem & aquarum passim hoc situ, maximequæ Baijs & Puteolis erumpentium, item ob cœli quoque salubritatem Neapolim peterent. Aërem vrbs permollem & placidissimum habet, agrum iucundissimum, quæ scilicet multis olim Romanis imperatoribus, virisquæ senatorijs, ac itè literarum studiosis huc animi quietisquæ causa secedendi occasio fuit. Vnde Silius Neapolim ita memorat:

Nūc molles vrbi ritus, atque hospita Musis

Otia, & exemptum curis grauioribus auum.

Itaque apud Neopolitanos vitam degisse reperimus P. Virgilium poetarum principem, T. Liuium Patavinum, Horatium, Claudianum, Franciscum Petrarcham vnice Roberto regi Neapolitano charum, & memoria patrum nostrorum Antonium Beccadellum Bononiensem cognomento Panormitanum, oratorem eximium. Item Laurentium Vallam, Latina lingua reparatorem, Porcellium Romanum elegantissimum poetam, Blondum Foroliuiensem totius antiquitatis studiosum indagatorem, Bartholomæum Facium Sulmonensem, Nicolaum Saguntinum, Ioannem Arisbam, omnes excellentissimos homines, plurimosquæ Theologos & Philosophos.

Quin etiam hac ætate principes, illustresquæ viri nō minori frequentia Neapolim cōcurrūt, quàm, quod Strabo scribit, olim solebant. Etenim vniuersi ferme regni, quod intra Adriaticum & Tyrrhenū mare ab amne Truento & fundis vsque ad fretum Mes-

sana

sana continetur, partem Samnitium, totam Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Campaniamque felicem complectens principes & reguli maiorem anni partem hac in vrbe exigunt, ad easque splendidas ferme omnes habent. Vnde principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Doctorum, Baronum ac nobilium hominum, & eiusdem conditionis mulierum plena confertaque Neapolis adeo est, ut paucissimas orbis terrae ciuitates huic exaequari incolarum no-
 bilitate posse sentiam. Nō modō I talie, sed to Gymnasium autem omni-
 um disciplinarum Neapolis habet, à Frederico secundo imperatore Augustum institutum fundatumque: tius orbis terrarū pul
 tum amplissimis prerogatiuis ornatum, ut collen- cherimā esse plagā Cāpaniæ
 tius auctor est. Ad quod studiosorum ex toto reg- scribit Eu-
 no maximus sit concursus, &c. In eandē ferē senten- trop.
 tiam Blondus: Foruit semper Neapolitana vrbs, Ro. Blōd. in Cā
 mana res sub consulibus pariter & sub principibus in- pania.
 tegra, adeo ut apud eam graues viri animorum à cu-
 ris laxamentum quærerent, & discoli lasciuia diuer-
 sorium. Hic Virgilium diu, Titum Liuium, & Hora-
 tium moratos aiunt. Virgiliumque Georgica scri-
 psisse, Parthenopemque appellasse asserit Seruius.
 Franciscus quoque Petrarcha praestanti vir ingenio,
 à Roberto rege rogatus, bis Neapolim se contulit, nul-
 la quidem maioris lucrispe suasus, quam ut optimo
 atque humanissimo regi, doctos viros vnicè aman-
 ti gratificaretur, &c. Idem. propemodum de Bes-
 sarione scribit Platina in Panegyrico. Aulus etiā Gell. Li. 9. Noct
 Cum Antonio, ait, Iuliano rhetore per feriarum tem- Attic. c. 15.
 pus aestiuarum, decedere ex vrbe aestu volentes, Nea-
 polim

polim concesseramus, atque ibi erat adolescens tunc
 quisspiā ex ditioribus, cum vtriusq; lingua magistris
 meditās et exercēs, ad causas Romæ orandas, eloquē
 tiæ latine facultatem. Atque is rogat Iulianū, uti se
 audiat declamantem, &c. Hic etiam Lucilius poe
 ta, & D. Thomas Aquinas floruisse leguntur. Ut fa
 stus ille & superbia, quæ Campania à veteribus
 scriptoribus, propter opulentiam & fœlicitatem tri
 buit, non incommodè ad eruditionem & literarū
 studia referri posse videatur. Cum Fredericus II. hanc
 academiā fundāssset, non solum decreuit, ne quis
 extra illud regnum studiorum causa proficisceretur:
 verum etiam ne in triuialibus regni scholis maiores
 disciplinæ traderentur, quoniam istam academiā
 florentissimam reddere cupiebat. Post centum ve
 rò annos, quā Fredericus II. imperator eam fun
 dārat, Robertus rex sapientissimus illam instaura
 uit, & post centum fere alios annos, Alphonsus Ara
 gonum rex, nonnihil collapsam restituit. Sed eo mor
 tuo, grauissima iterum bella hanc fœlicitatem in
 terturbāruunt. Hodie sub philippo II. Rege Catholi
 co supra modum floret.

PAPIENSIS.

Papiensis siue Ticinensis academia à Carolo
 Magno non diu post Parisiensem erecta esse cre
 ditur: is enim imperator ad conseruandam
 propagandamque veram doctrinam Christianæ re
 ligionis, alterum illorum monachorum, qui ex Bri
 tannia Venerabilis Bedæ presbyteri discipuli in Gal
 liam

liam venerant, sapientiam se venalem habere profitentes, Ticinum misit, vt illam ibi in animos hominum infunderet, primumque huius academiae, vt quibusdam videtur, rectorem dedit. De qua Iason Patricius Mediolanensis, & publicus multorum annorum professor: In vtraque Pontificia & Caesarea iusticiae disciplina, me diu versatum non inficior, praesertim in hac florentissima, felicissimaque ceterarum omnium Ticinensi academia, in qua ordinarie multos iam annos profiteor. Et Rochus de curte, iuris canonici professor, cuius erudita commentaria circumferuntur, epistola ad Ioannem Syluanum cancellarium Mediolanensem, Papiense gymnasium felix appellat. Curtius vero ad Iasfredum Praesidem Mediolanensem: Academia, inquit, Ticinensis in vtroque cornu laborantis, non modo conseruanda, sed etiam mirum in modum augenda curam suscepisti, adeo vt te auspice & duce, omnium quae sub caelo Christiano sunt florentissima hoc tempore, & dicatur & sit. Tu omnium scientiarum doctores regionum munere amplecteris, & stipendio numerofo dignos facis, tu munificentia tua & cura ex omnibus gymnasijs florida ingenia ad regiam academiam exornandam trahis. ita vt inuitati uncula premiorum tanquam ad suum mecenatem Musae omnes, doctrinae altioris concurrant. Hic Baldus iuriscōs. postremam suam doctrinam, quae & perfectior & gratior esse solet, effudit. mortuus enim hic, & in conuentu minorum sepultus est. Clarissimus etiam iurifconsultus Praepositus Mediolanensis, ius

Prefat. in v
fus Feudor.

Lib 7. hist.
Gallor.

Canonicum Ticini professus est. Verum quando Frā-
ciscus Gallorum rex, antequam à Carolo V. Roma.
imperatore caperetur, eam urbem obsidebat, non pa-
rum detrimenti hac vniuersitas accepisse videtur.
Arnoldus enim Ferronus scribit, quod Antonius Le-
ua Papiensium dux & propugnator à Casare consti-
tutus, vt militibus integra stipendia persolueret, eti-
am argentea sceptrā, quā instar fascium Vniuersi-
tatis Reſtori praeferiebantur, in suos vsus conuerterit.
Egregia etiam bibliotheca, quam in arce caſtri Ti-
cinenſis extitiſſe ſcribit Iaſon, tunc magna ex parte
interijt. Sed partim pontificum Romanorum, par-
tim aliorum principum munificentia & liberalita-
te iterum conſtitit. Pius enim PP. IV. pulcherri-
mum Papiæ collegium inſtituit. Bernardus Saccus
miram aëris puritatem eſſe ait Ticini, à qua exci-
tari etiam ad ſapientiam ingenia, & acumine quo-
dam vigere videantur. Sacram verò philoſophi-
am de vero Deo, primus Ticini profeſſus eſt Syrus A-
quilienſis, eo tempore, quo D. Petrus eam Romæ do-
cebat, quam hætenus fideliter retinuit. Propte-
reaquæ decretum eſſe ait, vt iam non à flumine am-
pliùs Ticinum, ſed Papiā vocaretur: quaſi piorū vi-
rorum patriam dicas, ſiue piam & verā religionis
patriam ſedem.

Sacc. li. 5.
et 6. et 7.
hiſtor.

PATAVINA.

ET ſi Patauium & virorum probitate, & arti-
um bonitate, vt Strabo author eſt, diu florue-
rat: amen academiā vt haberet, Caroli Mag-
ni

ni liberalitate circa annum Domini 791. factum esse creditur. Et si Leander Patauij omnium disciplinarum gymnasium esse scribit, à Frederico II. in Bononiensium contumeliam institutum. De qua academia Iason iurisperitus in hac verba loquitur: Si quem neque vrbs Patauina vetustas mouet, quam constat à Troiauo Antenore conditam esse, neque amplitudo siue triplicem murorum ambitū, interfluente Timauo, consideres, siue pratorium omnium quæ in orbe memorantur dignissimum, moueat saltem Patauina academia gloria: est enim totius Italia celeberrima, & veluti Atheniensis Ariopagus, quæ semper viros in omni ingenuarum artium genere claros & celebres fouit, auxit quæ. Ac nobilium auditorum frequentia semper abundauit, non modo illorum, qui Venetæ ditioni subsunt, sed etiam exterarum gentium, & remotissimarum nationum. Et Blondus in descriptione Marchiæ Iaruisinæ: Patauium vetustissimam clarissimamquæ Italia urbem, magis certum est Antenorem Troia profugum condidisse, quàm vt indigeat testimonijs: nullam enim ædificiorum pulchritudine, præsertim publicorum, in Italia sibi similem esse tenemus. Sunt tamē noua quæcunque in ea nunc extant, siue publica siue priuata. Nam sæpius & ab Attila Hunorum rege, & à Longobardis, sub Frederico Barborassa, euersa est. Henricus verò quartus imperator Germanicus Cathedralem Patauij ecclesiam, quæ extat, ædificauit, pratoriumquæ quo nullum in orbe pulchrius esse tenemus, cum esset casu crematū speciosius Ve-

neti construxerunt, ossaque T. Liuij conspicuo in
 eius fastigio collocarunt. In eius quoque gymna-
 sio omnium Italiae celeberrimo, adesunt am-
 plissima, studentium quibus opes sint tenuiores, au-
 xilio deputatae. Erasmus etiam locupletissimum at-
 que celeberrimum omnium disciplinarum empo-
 rium vocat. Hac autem academia tot egregijs
 muneribus atque priuilegijs ornata, tantumq; splen-
 dorem consecuta, tribus potissimum de causis vide-
 tur. Primum quidem propter singularem amœnita-
 tem oportunitatemque loci, & omnium rerum, quae
 studiosis necessariae sunt, vberissimum prouentum.
 Blondus enim ex Martiale & Catullo probat, Euga-
 neos colles iam olim Musarum sedem esse creditos.
 et Constantinus Paleologus, teste Rhodogino, dicere
 solebat, nisi sciret, à sanctissimis viris affirmari, in
 Oriente paradysum esse, arbitrari se non alibi eum
 reperiri, quàm in persuasi Patauina amœnitate. Pa-
 nem verò ager producit candidissimum Italiae, &
 vinum quod Plinius inter nobilia celebrat. Deindè
 quod Reipub. Romanae semper amicè adhaeserit Pata-
 uium, difficillimisquè temporibus pecunia & armis
 iuuerit: quare Romani pro sua gratitudine, & er-
 ga socios egregia fide, nihil pratermississe credendi
 sunt, quod ad Patauiorum vtilitatem gloriamque
 pertinere videretur. Postremò, quod Patauini pra-
 ceteris erga omnes humani extiterint, & vel cum
 seruis clementissimè indulgentissimèque, teste Ma-
 crobio sese habuerint: quod & verae eruditionis vir-
 tutumque studij argumentum est, & multorum
 etiam

etiam ad benefaciendum animos permouere solet. Tantæ etiam castitatis seueritatisquæ fuerunt, vt ea in prouerbum abierit, quo pertinet illud Martialis:

Tu quoque nequitias nostri lususq; libelli

Vda puella leges, sis Patauina licet.

Qua breuiter sic explicat Leander: Vrbs rebus ad vsum vitæ necessarijs affluens, cœloquæ saluberrimo, coloni ingenijs summis sunt, & ad literas omniaquæ virtutis studia promptis, item lautis politisq; moribus, habitu optimo corporis, & in omnibus actionibus ciuilitate præstantes. Iam verò sicut falsam Theologia Romanorum in paganismo Theologiam diligenter coluerunt, sic veram Christi doctrinam, cùm ea in Italia relucere cœperat, alacriter & religiosè amplexi sunt. Blondus enim & Iouis Optimi Max. sacrorû reliquias atque argumenta apparere, & quadraginta Parochiales ecclesias, præter religiosorum magnifica templa, vbi Christum colerent, extruxisse refert. Sacram ergo Theosophiam doctissimi viri, non in templis solum, verum etiam in scholis diligentissimè tradiderunt. Primò quidem Prosdocimus D. Petri discipulus, vt Beda & Vsuardus in martyrologio testantur. deinde S. Anthonius Paduanus, quem diuus Franciscus suum Episcopum appellabat: Caietanus Theologus philosophus, & medicus celeberrimus: Thomas Penkerh qui propter singularem eruditionem atque eloquentiam ex Oxoniensi Angliæ academia euocatus, multos annos scholasticam Theologiam professus est. Iurisprudentia vt hic doce-

Iurisprudentia.

atur, non tam ex priuilegio principis, quàm longa consuetudine Patauina vniuersitas habet, iisdemq; priuilegijs ornata, quibus Bononiensis, vt Bartholus § hac autem tria proœ. ff. Bald. anth. habita C. ne filius pro patre. Cardinalis Sarabellus clement. dum de sepult. Anchoranus cateriq; iuris canonici doctores in C. cùm de diuersis, de priuileg. in 6. testantur. Et vtrum ea priuilegia si Bononiens. academia adimantur, etiam huic adempta cense-

L. omnia
priuilegia
C. de epis-
copis et cle-
ricis.

ri debeant, pulchrè disputat Castrensis. Cuius ta-
men multi tam celebres professores extiterunt, vt
Patauium, iuris peritorum corona à quibusdam ap-
pelletur. Bartholomæus enim Salicetus quatuor
integros annos ius ciuile professus est. Paulus Castren-
sis commentaria, quæ prælectiones Patauina à iu-
risconsultis vocantur, in vniuersum ferè ius edidit
ad gloriam vniuersitatis Patauinae. Sicut Cardina-
lis Sarabellus commentaria in Clementinas. clarif-
simo etiam iuris vtriusque collegio Patauino obser-
uationes in Panormitanū et Alexandrum de Imola
dedicauit Antonius Franciscus. Lodouicus etiam Go-
mes Episcopus Sarnensis sacri palatij auditor, & pœ-
nitentiariæ apostolicæ regens, magnum se in bonis
literis Patauij progressum fecisse, & libros aliquot
ad paulum III. conscripsisse gloriatur. Author est
Sabellicus, quod cùm Ioannes Campegius patauū
venire diceretur, ob excellentē eruditionē, nominis-
quē celebritatem à magistratu vrbis (quod non nisi
principibus facere solebant) à gymnasiarchis, &
professoribus honorificè introductus sit. Vnde eo-

rum erga bonas literas & eruditos viros voluntas perspicitur, honos autem, vt prouerbio dicitur, alie artes. Marsilius quoque & Ioannes, & Galeatius, & Guilhelmus Sophilici, Ioannes Horologius, Antonius Cermifonus excellentes medici patriam ornârunt, inquit Blondus. Hieronymo Rubromedico patuino, Cœlius Rhodoginus librum octauum lectionum antiquarum inscripsit. Plurimos etiam in humaniori literatura præstantissimos viros produxit, & aluit, quos hic recensere non refert. Poetarû verò singularis iam inde ab initio procreatrix extitit. Stella nimirum & Flacci, quorum vtrumq; se dilexisset scribit Martialis:

Tanto stella meus tuo Catullo,

Quanto passere maior est columba. Et:

O mihi curarum precium non vile mearum,

Flacce Antenorei spes & alumne laris.

Volusij etiam, qui ad imitationem Ennij annales populi Romani carmine scripsit. etsi eum Catullus reprehendere & damnare videtur:

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam,

Et laxas scombris sæpè dabunt tunicas.

Et:

Annales Volusi cacata charta.

Clarissimus ille Calius Rhodoginus: Illi, inquit, nobilissima ciuitati quicquid in literaria quasi negotiatione post deum optimum maximum & parentum curam, acceptum ingenuè referimus: illic bonâ etatis partem educati imbutique tum græcè tum latine, mox verò & prouincialium stipendijs profitèdi munere

munere persuncti. Quin & has qualescunque lucubratiunculas nostras, ibidem in fortuna domo condere auspicati sumus, quas & diu iam absolutas materiam fecissemus publicam, ni bellorum intonante grauius fragrore, studiorum curam interpellatā vehementius retudisset, dimicatio de capite, ac librorū suppellectili, toties subeunda. Proinde vicem rependimus vt possimus, certè loci memoria dulcissima, astuationem mentis lenit sapissimè.

PERVSINA.

Perusia, inquit Blondus, vrbs vetustissima, capitum & ipsa olim Etruriæ primaria, & sola inter omnes Italiae vrbes fœlicitatem nacta penitus inauditam: quod eandem penè status & rerum conditionē, quæ ante conditam urbem Romā & postmodum Roma sub Regibus, Consulibus, Imperatoribus et tyrannis agente, habuit, nunc retinet, passa tamen varias, sed tolerandas agitationes fuit. Vniuersitas Perusina circa annum domini 1290. florere cepit, iisdem priuilegijs ornata, quæ in L. vnica C. de professoribus, qui in vrbe Constant. docent. meruer. comit. Constantinopolitanae Academiae tribuuntur, vt ad eam legem probat Bartholus. vbi & alia duo huius priuilegia recenset: prius quidē quod quatuor doctores præter præsentem studiosos examinare & promouere possint: posterius, quod vel solo Cancellario ea facultas tribuatur, si intelligat ordinarios professores aliquem ex odio & inuidia repudiare. Petrus Anchoranus inter Italiae vrbes iurispruden-

floruisse scribit Perusium: viris quæ & pacis & belli artibus, authore Blondo, sed in primis iurisprudentia, præstantissimis, ea vniuersitas semper abundauit. Et Leander Albertus: iuri ait diuino humanoque lumen attulere plurimi ex hac vrbe, quæ vniuersale gymnasium habet, orti: populus enim natura, animis, ingenijs quæ summis, nec minus ad literas, quam arma promptus est. Hic enim floruisse legitur Paulus ille, qui de dijs Græcorum & Latinorum scripsit vnde Bocatium genealogiam suam Deorum desumpsisse aiunt. Petrus de Assisio, Benedictus Capra, cuius in decretales commentarij, & responsa iuris extant. Philippus Francus, Cynus Pistoriensis. Quo præceptore vsus Bartolus iurisprudentiæ fundamenta iecit, vt ipse refert in L. quidam cum filium ff. de verb. obligat, & tandem Bononia promotus, cum Pisis aliquandiu docuisset, Perusium reuocatus, non minori cum gloria quam fructu, ius ciuile professus est, vt summus iuris commentator & terrestre quoddam numen vocaretur. Ac vt eam vniuersitatem non docendo tantum, sed etiam scribendo quam celeritatem redderet, eiusdemque nomen ad exterarum quoque nationes transmitteret, librum de represalijs conscripsit. Postremò legatione pro ea functus ad Carolum imperatorem, optima priuilegia impetrauit, vt fatetur in constitutione ad Reprimendum. Clemens PP. VI. cum Petrum Belfortem, postea Gregorium XI. vix 17. annorum adolescentem Cardinalem creasset, vt tanto muneri idoneus fieret, Perusium misit ad Baldum iurisconsultum, & præstantissimos aliarum

Iason d. L.
quidā cū fi
liū ff. de ver
bo obligat.

Platina in
Georgio II

aliarum artium professores. Eius collegij quod Sapientia vocatur, meminit Platina in vita Gregorij PP. IX.

PISANA.

Pisani, authore Leandro, gymnasium habent omnium disciplinarum, anno 1339. institutum, quod viros multos in lucem edidit, qui patriam splendore illustrarunt suo, nominatim Eugenium III pontificem Roma. virum sapientem & bonum, Rainerum & Bartolomeum doctos homines predicatorij ordinis, quorum prior eximium illud pantheologiae opus, alter summam casuum, ut vocant, conscientiae quae Pisana dicitur, reliquit, alij praeterea multi maximae virtutis & ingenij ex hac vrbe orti sunt, qui non ipsi solum, sed vniuersa Italia decori ac ornamento fuerunt, &c. Certè clarissimi viri in hac academia professi sunt. Felinus Sandeus, Franciscus Aretinus, qui sua etate iurisperitorum princeps habebatur. Philippus Decius praestantissimum opus in regulas iuris Valentiae inceptum Pisis absoluit. Bartholus quoque statim ut Bononiae promotus erat, Pisis publice profiteri coepit, & commentarium in L. Is qui pro emptore ff. de vsucap. lucubrationum suarum primitias adidit, & quemadmodum primo editus erat, etsi eruditiori iam non per omnia placebat, reliquit, ut ex ijs appareret, quantum studio & labore post promotionem in ciuili disciplina profecisset, ut ipse Bartolus in illis commentarijs, et

Iason

Iason in L. quidam cūm filium ff. de verb. obligat. scriptum reliquerunt. Andreas quoque Alciatus à Cosmo medico ad professionem iuris se euocatum scribit. Cosmus enim Medices Dux nostra atate Florentinus (inquit Ioannes Caius) anno dominicæ incarnationis 1543, me vidente atque sentiente scholas Pisanas, iam ante multos annos desertas, restituit, & per Matthæum Curtium excellentis doctrina virum, aliosque doctos magna pecunia conductos, omnium scientiarum professione claram celebremque fecit. Condita verò Pisana academia fuit anno domini 1339. deserta iacuit ante postremam istam renouationem 150. annos. Laurentius deinde Medices egregie eam promouit, & claros sapientiæ studijs homines amplius præmijs excitauit, qui in academia Pisana iuris ciuilibus prudentiam, & philosophiam, ac ceteras liberales artes profiterentur, quos quidem & ipse, cūm à Republica otium esset, adhibebat, quando grauioribus de rebus, præsertim de ijs quæ ad religionem vitæque institutionem pertinerent, differebat.

Li. 1. de antiquitate
Cātabrigi-
ensis acad.

Ioēs Micha-
el Brut. li.
8. hist. adeo
ut Volater.
eum Pisis
scholas li-
beraliū ar-
tium insti-
tuisse dicat
lib. 5. geo-
graphiæ.

SALERMI-

tana.

HÆC olim medicina studijs florentissi-
ma fuit, ab Anglorum Rege consulta, pul-
chrum de conseruanda valetudine librum
conscripsit:

Anglorum Regi scribit schola tota Salerni:

Si vis

*Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graues, irasce crede profanum
Parce mero, cœnatoparum, non sit tibi vanum,
Surgere post epulas, somnum fuge meridianum.
Nec mictum retine, nec comprime sortiter anũ,
Hac benè si serues, tu longo tempore viues.*

*Paulatim verò ceteræ etiam artes hic traditæ fuerunt. Nam Robertus Maranta, speculi aurei, siue luminis aduocatorum author, iurisprudentiam docuit. Etsi, nunc temporis iniuria & aliarum academi-
miarum vicinarum splendore propemodum obscu-
rata est.*

SENESENSIS.

Clemētina
Dudū de se
sepulc.

Eodē loco.

Lib. 21. an-
throp.

Io. Micha-
el Brutushi
stor. Florē
tin. li. 1.

Cardinalis Sarabellus Iurisconsf. varias hanc
vniuersitatem principio vexationes pertulif-
se scribit, vt orta rursus interiret, tamen ali-
quando tandem constitisse. Petrus Anchoranus
testatur, quod ipse anno domini, 1387. à Senatu Se-
nensi euocatus, per triennium ibi Decretales docue-
rit. Et Volaterranus refert, quod Vinus sub Ioan-
ne PP. II. cū Bononiæ inuidia laboraret, Senas pro-
fectus sit, vbi tunc studia florere cœperant. Abbas
Panormitanus iuris canonici facile princeps, Pau-
lus Cástrensis, Bartholomæus Socinus, Philippus Deci-
us, Hugo Senensis, Augustinus Dathus, &c. florue-
runt. Franciscus quoque Philelpbus, qui a parum cū
Cosmo Medice conuenire poterat, Florentia, vbi elo-
quentia fuerat professor, Senas docendi causa migra-
uit. Pius II. pontifex Maximus, admirabiliter
eam exornauit. Iulius III. Marcellus II. in celeberrima

rima

rima Senarum Academia, iurisprudentia & bonarum artium studijs operam dederunt. Quas Ni-

colaus PP. V. ibi cum omnium admiratione ita olim docuerat, authore Bartholomæo Facio. Scribit Caciolupus, quod Senis in domo Sapientie studiosi, ob disputationes, & priuata exercitia, multum proficiant. Summam hic loci elegantiam esse, atq; alē dis studijs commodissimam naturam, ac ciues suauissimis moribus, maximaque humanitate predictos, intelligo. Precipue tamen ibi iurisprudentia & medicina coluntur. Petrus Anchoranus narrat, sese à maioribus suis didicisse, quod Bononien- sis academia Senas aliquando fuerit translata. Quodq; eadem fere priuilegia habeat, quæ Bononiensis, testatur Panormitanus.

Li 9. de ge-
stis Alphon-
si 1.
In 8 docu-
mēto studi-
osorum.
Munsterius
li 2. cosmo-
graph.
Proc. l. 6.
Cap. Fina.
ext. ne cle-
rici vel mo-

VENETA.

Iason iuriscons. Venetorum urbem illustrem, & paradisum deliciarum appellat. Quare homines excellentissimis ingenijs, eloquentia & philo-
sophia studijs clarissimi in eorum academia floru-
ere. Ioannes Rauennas, quem Volaterranus pri-
mum extitisse ait qui eo tempore quo literæ reui-
xerunt, ludum in Italia aperiret, Venetijs docuit,
vnde tanquam ex equo Troiano plurimi doctissimi
viri prodierunt, qui scholis & literis omnia reple-
rent. Cumque latina lingua constitisset, Ema-
nuel Chrysoloras græcas literas intraduxit. Her-
molaus præterea Barbarus, Guarinus Veronensis,
Anthonius Mancinellus, Ioannes Baptista Egnati-

L. Si insulā
ff. de verb.
oblig.

Lib. 21 an-
thropol.

us, Celiſius ſecundus Cunio, Petrus Bembus, Aldus Manutius, eiſquē filius Paulus, &c. Anthonius quoque Sabellicus in Ronoaltino gymnaſio, ſub Anthonio Cornelio gymnafiarcho ſe profeſſum fatetur.

sacram Theologiam, & reliquas liberales artes quas ex vrbe Roma alijsquē Italiae vrbibus maiores huc ſecum intulerant, haſtenūſ fideliter & ſplendide proſitentur: non tam iuxta ciuiles leges, ſed potius iuxta ſuam naturalem iuſtitiam viuentes. 2.

Iaſon in L.
Creditor ff
ſi certū pe
tatur.

Li. de ge
ſtis Veneto
rū et li. 1.
hiſt. decad.

ſcribit à Carolo Magno, conſentiente Pontifice Romano, indultum eſſe Venetijs, vti proprijs legibus vterentur: vtrique tamen Graecorum & Romano-

2.
Barth. in L.
Quidā cū fi
liū ff de ver
bo oblig.

rum imperatori obtemperarent, neutri adhaererēt. Petrus de Aſſiſio Bartholi iuriſconſulti praeceptor, egregiam domum illam Pietatis fundauit, qua expoſiti tñ pueri educarentur.

BIBLIOTHECA VENETORUM.

Platina in
Panegyri.

CLariſſimus ille Beſſarion Romana Eccleſiae Cardinalis, patriarcha conſtantinopolitanus, bibliothecam Graecam triginta millibus nummū aureorum emptam, Venetijs extruxit. Quā illi proculdubio inſtructiſſimam paulatim reddiderunt. Ioannes enim Baptiſta Egnatius ſcribit, quod is Romano filio librū reliquerit, in quo ſumma totius imperij, ſociorū omnium ſœdera, hoſtium vires, rationes, et conſilia cōtinerentur: hunc, inquit, nos in bibliotheca noſtra tanquam theſaurum ſeruamus: quippe in quo multa de Venetijs etiā noſtris imperator ipſe differat. Leo PP. X. ex bibliotheca Venetorum

In Cōſtanti-
no Leonis.

*rum certos libros Græcorū depromi mandauit, vt ex epistola quadam ad Leonardum Lauredanum Vene-
tiarum principem apparet.*

BERGOMENSIS.

Bergomi, inquit Leander, disciplinis aded ex-
cellunt, vt planè nec iurisperitis, nec medicis,
nec grammaticis externis opus habeant, cùm ipsi
apud se peritissimis cunctarum artium hominibus
abundent. In cœnobio prædicatorum bibliotheca
etiam splendida est, cum præcipuis Europæ me-
ritò numeranda.

MVTINENSIS.

Azo iuriscons. ad L. vnicā c. de studijs liberali-
bus vrb. Ro. & Constantinop. author est, quod
olim illis tantū in vrbibus regijs iurisprudē-
tia floruerit, paulatim tamen cateris etiā ciuitati-
bus à Pontificibus atque imperatoribus Ro. eam tra-
ctare permissum sit. Præcipuè quidem Bononiæ, de-
indè etiā Mutinæ, in qua, inquit, nos iuris arcana re-
seramus. Quomodo autem Mutinam peruenerit, his
verbis explicat C. de municipijs & originarijs, libro
decimo: Cùm essem Bononiæ, ibiquè iuris præ-
cepta compluribus auditoribus traderem, cursumq;
mei magisterij ferè in triennium traherem, quod a
die occurrit mihi Mutina, quæ iuris alumnos semper
diligere consuevit, benignissimoquè vultu talibus
me allocuta est: Quid hîc facis iuuenis? cur tantis et

tā importabilibus iniurijs agitaris? non conuenit adolescentia tua tam graues tamque assiduas molestias sustinere, accede igitur ad me, quæ tui similes consueui dulciter affectuosèque amplecti, & te ac socios tuos ab his omnibus liberabo. Statimq; mihi propè centum marcas obtulit argenti pro munere. Cuius petitioni vix post multas contentiones tamen annui, & me ad ipsam iturum promisi, &c. Bononienses verò cum hoc intelligerent, velut aliud agentes, decreuisse ait, ne quis suorum professorum proximo biennio extra Bononiam iurisprudentiam doceret. Ipse tamen Mutinam profectus, non solum viua voce plurimos erudiuit, verumetiam in tres posterioribus libris Codicis commentaria conscripsit.

TAVRINENSIS.

Celebris quoque ista omnium liberalium artium academia fuit, typographiamque omnium ferè olim Italiae vrbiū celeberrimam habuit. Vbi Erasmus Roterodamus in sacra Theologia promotus & professus esse legitur.

Mantua etiam inter reliquos præstantissimos viros Marium Philelphum, Francisci filium, & Victorinum publicè docuisse, Blondus & Volaterranus testantur. Parmensis, Placentina, Anconitana, Maceratensis, &c. magna ex parte interierunt, futurum tamen spero, vt à bonis & opulentis viris, ad inuandam ecclesiam Dei, aliquando restituantur.

Sicilia

SICILIA.

Quoniam Sicilia Italia olim pars extitisse fertur, & iisdem ferè authoribus, eodemque tempore, quo Italia bonas literas & morum præcepta accepisse videtur: iccirco celebriora eius gymnasia hîc subiicienda putavi. M. Cato cellam penariam Reipublicæ Romanæ, nutricemque plebis, antiquissimam, propinquam, fidelem, fructuosamque prouinciam Siciliam appellabat. Strabo cum egregia quadam de Sicilia differuisset: quid, inquit, vulgatam ab omnibus locorum virtutē prædicem, quam nulla ex parte Italia inferiorem demonstrant, superiorem verò diceres frumento, melle, croco, alijsque permultis. Adde locorum propinquitatem: Insula enim veluti quadam Italia pars est, & Romæ singula tanquam ex ipsis Italia prædijs facile nulloque cum labore suppeditat. Itaque Roma horreum Siciliam dicere, huc enim omnia ibidem nata comportantur, paucis exceptis quæ incola absument. Vlpianus etiam iurisconsultus Siciliam magis inter continentes accipiendam ait, quia modico freto ab Italia diuidatur. Veram autem religionem & bonas literas à Ianigenis receperunt: certissima enim argumenta, & vetustissimis literis inscripti lapides reperiuntur, vnde apertè colligatur, tempore Noachi quadam Sicilia loca exculta fuisse. Chamus à Noacho Italia pulsus in Siciliā descendisse scribitur, utrū verò Noachus eum inde etiam eiecerit, an ibi residere permiserit, certis &

Cic. 4 Ver-
rina.Li. 6. geo-
graphiæ.L. notionē
de verborū
et rerū sig-
nificat.

probatīs authoribus & vera ratione affirmare non possum. Paulatim Græcorum fabulæ & artes in Siciliam quoque permanârunt. Theocles enim Atheniensis, vento in Siciliam fortè delatus, ubi fertilissimam, amœnissimamquæ eam esse, & à paucis admodum habitari intelligeret, in Græciam reuersus maximam Græcorum multitudinem secum introduxit, qui artes, viuendi regnandiquæ præcepta, & religionem, teste Mario vnâ importârunt. Præterea Cicero refert, doctrinis Græcorum, & philosophia Pythagoræ, plenam Siciliam fuisse: ductasquæ ex Græcia in Siciliam colonias affirmat. Siculorum quoque principes & tyranni Græcorum philosophos frequenter euocare solebant, vt de Dionysio author est Iulius Solinus, quod nimirum is Platoni in Siciliâ, vti rogatus erat, venienti, vittatam nauim obuiam miserit, ipse verò albis quadrigis in littore eum exceperit. Quantoperè enim Dionysius Platonem honorârunt, amaueritquæ, ex epistola Archyta perspicitur, quæ apud Laërtium libro tertio de placitis philosophorum his verbis recitatur:

ARCHYTAS DIONYSIO S.

Misimus omnes Platonis necessarij Lamiscum & Photidam, virum illum abs te recepturi iure antiquæ nostræ amicitia. Rectè igitur feceris, si memineras quanto à nobis studio efflagitaris Platonis ad te aduentum, vt nos illum venire hortaremur, facturum respondens

dens omnia, illumquē liberē accedere & abire permissurum. Memor esto igitur quanti illius aduentum feceris, quodquē eo tempore plus ceteris amaris. Quod si qua orta simultas est, humanius te agere conuenit, illumquē nobis restituere illisum: hac enim si facis, iustitiam coles, ac nobis gratificaberis.

Solebat & alios in omni artium genere praestantissimos viros alere, vt si non doctior & melior, saltem admirabilior suis ciuibus fieret. Hiero etiam Rex cum ager esset, philosophiam desiderare coepit, & vbi per valetudinem licebat, prater alios eruditissimos viros, Pindarum quoque & Simonidem accersiu. Dionem omnibus doctrinis expoliuit Plato, authore Cic. lib. 3. de Orat. Huc pertinet vetus illud Atheniensiu responsu: Aut mortuus est, aut profecto in Sicilia docet literas. Cum enim aliquando infeliciter contra Siculos pugnassent, qui fuga elapsi erant Athenis interrogati, quid hic aut ille ageret in sicilia, responderunt: ἢ τελευτήσας ἢ διδάσκει γράμματα. Plurimi quoque ex Sicilia in Gracia proficiscebantur, vt ex loco authoritate caperet, et Gracoru doctrinis eruditi, ex earu traditione maiore in patria questu faceret, sicut de Hermodoro Plat. discipulo scriptu reperitur. Vt non miru sit, quod tam variae olim haereses, tot ridicula & repugnantes superstitiones in sicilia extitisse legantur. Cicero enim actio. 6. in Verrem: Domus, inquit, erat ante istu Praetore nulla paulo locupletior, qua in domo hac non esset, etiamsi nihil esset prater ea, argenti patella grandis cum sigillis

& simulachris deorum, patera qua ad res diuinas v-
 terentur mulieres, thuribulum: hac autem omnia
 antiquo opere & summo artificio facta, vt hoc lice-
 ret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos per aqua
 proportionem cetera. Et quibusdam interiectis cōstan-
 ter affirmat, plures in Sicilia Deos Verris aduentu
 esse desideratos, quàm Marcelli homines. Nam
 & Camesis superstitiones retinebant, & omnium
 ferè Deorum cultores erant, quos Græci atq; Latini
 venerabantur. Præcipuè autem Cererem & Libe-
 ram colebant, id quod Cicero eodem loco his verbis
 confirmat: Vetus est hac opinio iudices, quæ constat
 ex antiquissimis Græcorum literis atque monimen-
 tis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Libera cō-
 secratam. hoc cū cetera gentes sic arbitrantur,
 tum ipsis Siculis tam persuasum est, vt animis eorū
 insitum atque innatum esse videatur. Nam et na-
 tas esse has in his locis Deas, & fruges in ea terra pri-
 mū repertas arbitrantur, & raptam Liberam,
 quam eandem Proserpinā vocant, ex Ennenensium
 nemore: miraq; tota Sicilia priuatim & publicè
 religio est Cereris Ennensis. Etenim multa sæpè
 prodigia vim eius numenq; declarant, multis sæpè
 difficillimis in rebus præsens auxilium eius oblatū
 est, vt hac insula non solum ab ea diligì, sed etiam
 incolis custodiriq; videatur. Haud minori religio-
 ne Cereris comitem sociumq; Bacchum, veneraban-
 tur. cuius sacra vbi solus Cyanippus frequentare
 recusaret, tanta ebrietate ab irato & contempto deo
 percussus traditur, vt propriam filiam Cyanem con-
 stupra-

Bacchus.

stupraret, atque eo ipso aliorum deorum iram in se
 prouocaret; qui grauissima pestilentia totam urbem
 castigauerunt. quam non ante sedatam iri à Pythio
 responsum est, quam impietatis author dñs immor-
 talibus immolaretur. Vtinam verus Dominus
 & deus noster, suorum sacrorum, & orthodoxa reli-
 gionis, contemptores violatoresque non quidem sta-
 tim subuertere, sed pro suo etiam erga sacrilegos, si
 resipiscere velint, amore conuertere dignaretur: &
 supremo magistratui (qui præcipuam catholica &
 vera religionis, atque diuini cultus curam gerere de-
 bet) oculos aperire, vt cognoscerent quam grauitur
 propter vnius sæpe hominis scelera vniuersa Respub-
 lica puniatur. id enim & huius Cyanippi, & Achæ
 exemplum declarat. Quod si considerarent, pro-
 fecto tam crudelia facinora in urbibus suis perpetra-
 ri, & tam impios sacrilegos secum tanto periculo vi-
 uere non paterentur. Colebant enim Venerem
 tantis ceremoniis, vt huius gratia priores duos de-
 os introduxisse viderentur: sine Cerere enim et Bac-
 cho, inquit Comicus, friget Venus. Eius verò tem-
 plum etsi amplissimum ornatissimumque erat, ta-
 men vetustate collapsum, vt ex Aerario populi Ro-
 mani reficeretur, author fuit Claudius imperator,
 authore Tranquillo. Et Aeneas Troianus simula-
 chrum quoddam Veneris matris ex Sicilia in Itali-
 am intulisse legitur. Diana quoque ipsis sacra erat,
 & qua ante aduentum istius fuerat ornatissima,
 Minerua. In cuius aede tabulae quaedam asserua-
 bantur, in quibus erant imagines Sicilia Regum

Iosue ca. 7.

Venus.

Diana.

Minerua.

Iupiter.

ac tyrannorum. Quas quòd Verres sustulerat, atque ornamenta Mineruæ virginis in meretrici- am domum turpiter asportârat, & grauitè Cicero & copiosè reprehendit. Iouis autem Optimi Ma- ximi templum, & sacra, omnium maxima habe- bantur, eiusq; Pontifex & sacerdos supremum, au- thore Cicerone, magistratum gerebat. Hanc er- gò theologiam & religionem, nisi superstitionem appellare malis, vsque ad Ciceronis ætatem pertina- citer retinebant: Is enim in Verrinis suis scriptum re- liquit, quòd Verres, vbi hos deos siculorum spoliare, è suis templis atque sedibus disturbare, ornamenta et sacra auferre conatus erat, mirus in omnium ciuiû animis dolor apparuerit. Sic enim, inquit, religi- one mouebantur, vt deos patrios, quos à maiori- bus acceperant, colendos sibi diligenter, & retinen- dos esse arbitrarentur. Tandem diuus Petrus princeps apostolorum Iesu Christi, veram philosa- phiam siculis restituit. Pancratius verò ipsius di- scipulus, & Bartholomæus apostolus diligenter pro- mouerunt.

Niceph. li. 2. hist. c. 35.
Vincēt ius
lib. 10.

SICVLINATV- ra ingeniosi, multarumque rerum inuectores.

Quod Siculi acuta, perspicaci, & contro- uersa natura sint, ingenio atque indu- stria præcellentes, Cicero, Fabius, & Vo- laterranus probant, & Iulius solinus his verbis confir-

confirmat: Quicquid sicilia gignit, siue soli siue hominis ingenio, proximum est ijs quæ optima iudicantur: hîc primum inuenta est Comœdia, hîc et cauillatio mimica in scena stetit, hîc domus Archimedis, qui iuxta siderum disciplinam machinarius commentor fuit, hîc Laïs illa quæ eligere patriam maluit, quàm fateri, gentem Cycloperum vasti testantur specus, Ceres inde magistra sationis frumentariæ, hîc ibidem campus Aetnensis in floribus semper & omni vernus die. Eius quoq; sibyllæ, cuius libros propter diuinam sapientiam tantoperè venerabantur Romani pontifices, & arduis in rebus semper consulebant, sepulchrum in sicilia permanere affirmat, vt omnino verisimile sit, quòd hac sapientia totam siciliam repleuerit viuæ, quæ sic Romanis profuit mortua. Artium scriptores, inquit Fabius, antiquissimi Corax & Tysias, siculii fuerunt, quos insecutus est vir eiusdem insulæ Gorgias Leontinus, Empedoclis, vt traditur, discipulus, qui Empedocles primus post eos quos poëta tradiderunt, mouisse aliqua circa Rhetoricen dicitur. sublati enim in sicilia tyrannis, res priuata longo interuallo iudicijs repetebantur, & tunc Corax & Tysias artem atq; præcepta, vt certa id ratione fieret, præscripsere. Nā antea neminem solitum via & arte, sed accuratè tamē, et plerog; de scripto dicere, scriptasq; tātū à Protagora fuisse rerum illustriū disputationes, quæ cōmunes loci postea appellabātur, traditū est. Deinde ea medicina pars quæ empirice vocatur cœpit in sicilia à Creôte Agrigē

Solin. ca. 8.

Li. 3. institut. oratoriarū. ca. 1.
Cic. li. 1. de Oratore.

Agrigentino, Empedoclis Physici autoritate commendato, vt scribit Plinius. Et chyrurgiam Romani à Siculis acceperunt, authore Blöd. Archimedes insignis ille mathematicus tormenta bellica inuenisse, Zenagoras sextum remorum ordinem, tres literas α & ϵ & ψ Epicharmus Mario Aretio creduntur. In falsorum & ridiculorum differendi genere Siculos excelluisse probat Cicero libro secundo de Oratore. Quod portentorum interpretes habuerint, qui Galleotæ dicebantur, idem Cicero testatur libro primo de diuinatione. Porro etsi veterum Siculorum luxuria, & corrupti mores à scriptoribus grauiter reprehenduntur, tamen bonis artibus, & quæ animorum medicina est, philosophia, vt apparet, imbuti, ea iam ipsorum patientia, inquit Cicero, virtus, frugalitasq; est, vt proximè ad nostram disciplinam, illà veterem, non hanc quæ nunc increbuit, videantur accedere. Nihil simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contrà summus labor in publicis priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. Romani enim Sicilia potiti plurima correxerunt, vt indicat Strabo. & supra modum eam honorârunt, sicut ex Verrinis M. Tullij apparet.

SYRACVSANA ACADEMIA.

Syracusanam urbem & maximam olim existisse, & pulcherrimam, florentissimamq; veteres scriptores probant: quippè vbi varia opulen-

opulentissima, religiosissimaque deorum immortalium templa, forum maximum, ornatissimum prytaneum, amplissima curia, & frequentissimum gymnasium, auctore Cicerone, reperiuntur. Vbi & Caius Caesar Græcæ Latineque linguæ gymnasium, certamen, & exercitia instituisse legitur. præcipue verò Mathematicarum artium studia floruerunt. Nam sicut Ægyptij & Babylonij propter loci commoditatem, patentesque campos corporum celestium naturam egregie perspexisse creduntur: sic Syracusis vix ullus dies tam magna turbulentaque tempestate est, inquit Marius Areteus, quo non aliquo saltem tempore sol hominibus videatur. Et Iulius Solinus: Dadalus ait Fabre artis magister principem urbium Syracusas habet, in qua etiam cum hyberno conduntur serena, nullo non die solet. Archimedes summo ingenio vir & disciplina, eas artes adiligenter promouit, ut inter balneandum oleo mathematicas figuras in corpore suo describeret, & contemplatione earum rerum, cum Syracusa caperetur non perciperet. ut merito Marcellus grauiter admodum ferret, quod tantus philosophus interfectus esset. Scopias quoque Syracusanus Mathematicus, multas res organicas & gnomicas numero, & naturalibus rationibus inuentas atque explicatas posteris reliquit. Nicetas etiam Syracusanus fuit, cuius autoritate nititur Cicero in academicis questionibus.

Cic. 6. Ver
rina.Mathema-
tica.In chrono-
graphia Si-
ciliæ.Iulius Soli.
c. 11. polihi-Cic. 6. Ver
rina.Marius ex
Vitruuio;

Theologia

hic

Theologi, & deorum immortalium ministri, sacerdotumque custodes plurimi Syracusis erant, quos

Cic. 6. Ver *hic enumerare quid attinet? quanta eorum authoritas fuerit vel ex eo perspicitur, quod Iouis sacerdotium honos erat amplissimus, & nobilissimi clarissimiq³ ciues id desiderabant.*

Iurisprudentia. *Iurisconsulti quoque praestantissimi, sapientissimique Senatores habebantur. Si qua verò de re ad senatum referebatur, dicebat sententiam qui vellet, nominatim nemo rogabatur, & tamen ut honore quisque & etate antecederet, ita sponte sua solebat dicere, idque à ceteris ei concedebatur. si quando tacerent omnes (quod ijs in rebus fieri solet, quae odio & invidia laborant) tunc sortitò dicere cogebantur, ut Cicero sexta Verrina; Alexander sardus libro primo de moribus gentium, Marius Aretius, ceterique authores, testantur. Rhetoricen primus instituit Corax syracusis mercede profiteri, & Tisiam discipulum habuit, qui hac lege cum eo pactus est, ut tunc demum mercedem persolueret, ubi iam artem perdidicisset. sed cum arte iam cognita ne tum quidem praemium redderet, Corax in ius discipulum vocat: iuuenis dilemmate contra uti coepit. Percunctanti quis esset eius artis finis, ubi corax respondisset, persuadere dicendo: age inquit, si persuafero iudicibus me nihil tibi deberi, non reddam, quia vici causam: sin minus persuafero, ne tum quidem reddam, quia non perdidici artem. At Corax Tisia dilemma tanquam vitiosum & ἀνίστητον in discipulum retorsit, ad hunc ferè modum: imò si persuaferis reddes, quia tenes artem, debesque ex pacto mercedem: sin minus, da-*

Rhetorica.

bis,

bis, quia sententijs iudicum damnatus es. Iudices
 ergò siue, vt quibusdam placet, auditores, commen-
 tum tam vaftrum, tamq³ callidum admirati, succla-
 mabant: καὶ ὁ ῥόρακος κακὸν ὦν. Simile est huic
 quod refert Aulus Gell. de Protagora sophista, & E-
 ualtheo discipulo: Eualtheus adolescens diues, eloquen-
 tia discenda, causarumq³ orandi cupidus fuit, is in di-
 sciplinam Protagora sese dedit, daturumq³ promisit
 mercedem grandem pecuniam quantā Protagoras
 petierat, dimidiumque eius dedit iam tunc statim,
 priusquam disceret, pepegitq³ vt reliquum dimidiū
 daret, quo primodie causam apud indices orasset, &
 vicisset. Postea cum diuile auditor affectatorq³ Pro-
 tagora fuisset, et in studio quidem facundia abunde
 promouisset, tempusq³ in longum transcurreret, &
 facere id videretur ne reliquam mercedem daret: ca-
 pit consilium Protagoras, vt tum existimabat, astu-
 tum, petere institit ex pacto mercedem, litem cum
 Eualtheo contestatur. Cumq³ ad iudices venisset, sic
 exorsus est: Disce stultissime adolescens, utroq³ id mo-
 da fore vt reddas quod peto, siue contra te pronūciatū
 erit, siue pro te. Nam si contra te lis data erit, merces
 mihi ex sententia debetur, quia ego vicero: sin verò se-
 cundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto de-
 bebitur, quia tu viceris. Ad ea respondit Eualthus:
 Potui huic tua tam ancipiti captioni isse obuiam, si
 verba non ipse facerem, sed alio patrono vterer: sed
 magis mihi in ista victoria proludium est, cum te
 non in causa tantū, sed in argumento quoq³ isto vin-
 co. Disce igitur tu quoq³ magister sapiētissime, utroq³
 modo

Li. 5. c. 10.

modo fieri uti non reddam quod petis, siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vicero. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileque esse quod utrimque dicebatur rati, ne sententia sua, utramcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet rem iniudicatam reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt. Quod similiter annotauit Apuleus in libris Floridorum, & Aristophanes in fucis.

Volaterranus lib. 18. Plato etiam, Philosophorum deus, cum in Sicilia esset, Syracusis docuit, & philistum historicum, quem Fabius in historia scribenda Thucidide non nihil inferiorem quidem, sed aliquanto iucundiores putat, acerrimum aduersarium habuit.

Poësis.

Insignes tandem Syracusis poetae extiterunt, Philemon ille, qui multarum fabularum author, nimio risuperijt. Et Sophron qui viriles femineosque mimos conscripsit, in quos cum Plato incideret, obdormire solitus dicitur, quosque moriens sub capite habuisse fertur. Deinde Epicharmus, quem Plautus imitabatur, iuxta vulgatum illud Horatii:

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi.
& quem Virgilius imitabatur in Bucolico carmine, Theocritus. Eiusdemque promotor & Aristarchi familiaris, Moschus.

Medicina.

Aesculapium deum venerabantur, & plurimos expertissimos medicos habebant. Menecrates enim

eius

eius artis Iupiter credebatur, nullamquē ab agrotis mercedem reposcebat aliam, quā recuperata valetudine, se ipsius seruos effectos esse faterentur. Quāto perē igitur Syracusani ab artium studio sibi placuerint, indicat Panormitanus libro primo de gestis Alphonfi regis. Is enim cū equitem quendam Syracusanum fortē barbarum appellāset, hoc nomen se vehemēter indignum esse querebatur, quōd Syracusanus esset.

MESSANA ACADEMIA.

Messana nobilis vrbs, florentissima academia multō celebrior. Eam enim Raphael Volaterranus, eruditus & varius scriptor, scholam Sicilia magnam vocat: qua praestantissimis iam inde ab initio viris abundauit. Dicaearchus hinc fuit philosophus, & orator, & mathematicus, & legislator, cuius eruditissimos libros quotannis praelegere in loco publico cautum est, iuuenesquē omnes auditum conuenire. Aristocles de morali naturaliquē philosophia scripsit libros decem, elegantemquē disputationem reliquit, vt er esset studio & doctrina prior, Homerus an Plato. Ibycus etiam Poeta Lyricus, Ebyci carminis author, Messaneus fuisse legitur: qui à latronibus comprehensus, cū occideretur, grues fortē superuolantes, vt mortem suam vlciscerentur obtestatus est: aliquanto post tempore cū iſdem latrones in foro assiderent, rursumquē grues superuolarent, per iocum inuicem

susurrabant in aurem, Adsunt Ibyci ultores. Hunc sermonem quidam astantes ciues in suspicionem rapiabant, desiderato iam pridem Ibyco, rogantes, quid nam ista sibi oratio vellet: ipsi verò hasitantes & varie, vt sit, respondentes, tormentisquæ subiecti facinus confessi sunt, ac gruum inditio, Ibyco pœnas dederunt. Vndè colligitur, haud temerè vulgò dicer: Indignam bonorum fortunam, si non homines, saltem bruta vindicare: & quamobrem veteres ope atque auxilio destituti, cœlum, terram, & elementa obsecrare consueuerint. Aues cœli, inquit, Ecclesiastes, portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annuntiabunt sententiam. Et Iob: Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra cōsurget aduersus eum.

Iob 20.

Ioannes Gatius Cephaleditanus, teste Mario, tantus Theologus euasit, vt profiteri auderet, quod si libri sacri iterum perirent, sese per Dei gratiam restitutum. Et Franciscus Maurolycus, cuius Cosmographia circumfertur, nuper mathematicarum artium professor fuit, & tres eruditos dialogos, de forma, situ, & numero tam cœlorum, quàm elementorum, corporumq; cœlestium motu & natura conscripsit. Bembus iunior cū Messana studiorum gratia ageret, Gracarum literarum professore Constantino quodam sic vsus est, vt ne vnum quidem diem quatuordecim integris mensibus intermitteret. Nec per diem solummodò & plurimæ & doctissima prælectiones publicè fiebant: sed etiam post cœnam repetitiones lectionum auditarum, disputationes, & literaria certamina olim instituebantur. Ad qua

nobi-

nobilissimi quique & clarissimi viri, audiendi ornatique causa, veniebant, quorum illi aliquid muneris crebro, & priuilegij studiosa iuuentuti afferebant: hi ad excitanda & promouenda studia ipsdem sapere de rebus in illo auditorio differebant. Artis tamen Poeticae, quae honestam quandam voluptatem in animis auditorum generat, istique tempore egregie conuenit, praecipua ratio habebatur. Quae quidem exercitatio alius ea quae per integrum diem audierant, animis studiosorum inprimebat, & in honesto officio, ne turpibus rebus occuparentur, retinebat.

PANORMITANA.

PAnormum quoque inde ab initio bonis literis, & saluberrimis legibus floruisse videtur, quas ubi Verres, ut liberiùs tyrannidem suam exerceret, sustulisset, L. Metellus praetor restituit. Tandem peculiare quasi gymnasium accepit, quo expositi, pauperes orphanique erudirentur, teste Mario. serenissimorumque Sicilia Regum, qui hic olim sepeliebantur, & Reuerendissimorum archiepiscoporum liberalitate atque priuilegijs ornata academia est. Et si Franciscus ab Alexandro de Hieronymo regio Patricio, Panormitano loquens, nouum ait & admirandum videri, quod ea in ciuitate tam à rectis studijs aliena, adolescens nobilis neglectis inanum rerum curis, honestis studijs bonarum artium incumberet.

CATINENSIS.

Marcellus praetor Ro. post captas Syracusas pulcherrimum gymnasium extruxit, quod et si, pro temporis, rerum edacis, iniuria, collapsum erat: tamen

in prasens, vt scribit Marius, sic restitutum est, vt in omni artium liberalium genere frequentissimum sit. Vnde praestantissimos viros produisse ait: Charondam nimirum legislatorem celeberrimum, quem gladio, quod contra propriam legem, ne quis armatus in concionem veniret fecisse videretur, incubuisse ferunt: Clarissimumque iuris canonici interpretem, Abbatem Panormitanum Archiepiscopum.

BIBLIOTHECA.

E*Gregiam quoque Siculi bibliothecam iam olim habuerunt, cui tempore Roberti regis praefuisse Paulum Perusium doctissimum philosophum & iuriconsultum, scribit Volaterranus. Nunc & haec ipsa instructissima est, et alia proculdubio multae accesserunt.*

C*Um ergo huius insulae homines natura ingeni-osi sint, & ad multas optimas res inueniendum, perdiscendumque appositi, certe rem literariam miris modis promouere potuerunt, vt non huc introducta Musa, sed hic nata, et potissimum habitare videntur. Nam praeter caeli temperiem, omniumque rerum, quibus studiosi indigent, abundantiam, quadam in Sicilia loca esse scribit Bembus, quae non Socratem modo, aut Platonem, scholasque omnes mitiores suis umbris inuitare possint ad philosophandum: sed etiam gymnosophistas, durissimos illos quidem homines, sed sole admodum delectatos. Nihilque eo biennio, quo in Sicilia studiorum causa abfuerat, quicquam in vita iucundius sibi extitisse refert Bembus iunior. Porro et si cum aliorum regum, tum vel in primis Caroli V.*

Ro. imperatoris, & Optimi Potētissimiq; Philippī II.
Regis Catholici, aliorumq; principum & rerum-
publicarum liberalitate & industria ad summum
splendorem in Sicilia musæ excreuerant: tamen su-
perioribus annis propter crebras bellorum clades, &
incurSIONES Turcicas nonnihil conturbata dilapsaq;
fuerunt. Eo enim periculosisimo tempore factum
est, vt non studiosos tantum, sed etiam ipsos pro-
fessores pro calamo & libris, arma capere oporteret.
Quod Franciscus Maurolicus mathematicus Messa-
neus, ob Archimedis (quem propter intempestiuum
belli tempore studium miserè perÿsse suprâ dictū est)
indignum casum, diligenter sese fecisse refert. Mini-
mè tamen dubium est, quin iterum compositis re-
bus, cesserint arma musis: vereq; Catholici re-
gis pietate & munificentia, diligentius
bona litera à viris doctissimis
tractentur.

ACADEMI-
ARVM ORBIS CHRI-
STIANI LIBER SECVNDVS,
QVO GERMANIAE, GALLIAE, HIS-
PANIAE, ANGLIAE, POLONIAE, SCO-
tiae, academiae sic describuntur, vt
apertè declaret, quando veram
religionem, & bonarum ar-
tium studia, singulae
Prouinciae acce-
perint.

ECCLESIASTICI X.

Regnum à gente in gentem transfertur,
propter iniusticias, & iniurias, et con-
tumelias, ac diuersos dolo s.

REVE.

REVERENDIS-
SIMO PATRI, ET IL-
LUSTRISSIMO PRINCIPI,
AC D.D. OTTONI TRUCHSES, S. RO.
*Ecclesie Cardinali, Episcopo Augustano & Al-
banensi, Germanique protectori, &c. Me-
cenati & Principi suo clementissimo.*
Jacobus Middendorpius

S. P. D.

Mplissime Cardinalis,
Princeps illustrissime.
Quod si benignissimus il-
le Deus ardentissimis bo-
norum hominum preci-
bus exorari posset, vt

quemadmodum superiori tempore impu-
dentissimos hæreticos, acerrimosque et
religionis Catholicæ, & Sapientiæ, bo-
narumque literarum & artium hostes,
propter peccata hominum, exoriri &
inualescere, ad perniciem Reipublicæ
Christianæ, permisit: sic aliquando tan-
dem omnes Principes & magistratus v-
no studio, & egregia voluntate, religio-
nis Catholicæ, veræque sapientiæ patro-
cinium susciperent: & vetus illud aureū

Q 4 seculū

seculum breuèrediturum, & longè quidem nos maioribus nostris foeliciores euasuros considerem. Duo quidem ista, Religio inquam & Sapientia, ad salutem Reipublicæ Christianæ in primis necessaria sunt, & inseparabili nexu inuicem cohærent: sed Religio, per Dei præpotentis gratiam, in sacro concilio Tridentino asserta perpurgataque est: Sapientia verò hæctenus magnâ inuidia laborat, bonæ literæ multis in locis contemnuntur, literatiq; viri exiguo in honore sunt, doctissimorum hominum preciosissimi libri exuruntur, qui magnis sudoribus conscripti, omnibus hominum ordinibus vsui atque auxilio esse potuissent, scholasticaque disciplina miserrimè deprauata est. Vt omninò necessarium sit, primo tempore, illius curam instaurationeq; Christianos principes suscipere.

Clarissimus philosophus, & maximus orator, latinæque eloquentiæ parens, M. T. Cicero, philosophiam, bonarum artium matrem, à se olim contra suos aduersarios grauissima oratiõe defensam profitetur. Si is nunc reuiuisceret, & in hoc perturbatissimum atque infoelix seculum tantis-

tantisper redire liceret: omnibus præstantissimi ingenij sui, & propè incredibilis facundiæ viribus tales eum voces æditurum credo, quæ multa etiam pòst secula exaudirentur. Taliterque orbis terrarum lumen philosophiam tueretur atque defenderet, vt in omni hominum memoria, nemo tam impium, tam crudele, tam nefarium facinus animo concipere auderet, vt contra ipsam religionis Catholicæ cõseruatricem, omniumque virtutum, magistram sapientiam, & humanitatis studia, & vetustissimas vtilissimasque academias, atque florentissimas bibliothecas, bellum resuscitaret.

Verum quia id nec per ipsum Ciceronem fieri potest, nec alius, simili eruditione & eloquentia instructus, adhuc apparuit, qui ex professo tam necessarium locum perpurgare conaretur: ego tandem varijs optimorum hominum precibus, & publico dolore impulsus, in hoc præstantissimo argumento, haud parum studij atque laboris consumpsi. Et superioribus annis bonarum artium originem, antiquitatē, & incredibiles fructus, atque orbis infidelis celebriores acade-

Q 5 mias,

mias edisserui : Duos quoque officiorum scholasticorum libros, clarissimorum hominum epistolis admonitus, adieci. Iam verò Imperatricis Germaniæ nostræ academias descripturus, nolui cōmittere, quin meum, pietatis & obseruantiæ plenissimum, erga R.I.Q.C.T. animū breuiter declararē. Nā tāta quidem, tamq; præclara, clarissimę Truchseffeorū familiæ in ecclesiā dei, et verā Catholicā religionem, in Rempub. Christianam, in sacrum Romanum imperium, studiaq; literarum, beneficia extant, vt ea hīc verbis explicare non possim. Quantum Guilhelmus Truchses Cæsareæ maiestatis in Ducatu VVirtébergensi supremus magistratus, et Rector præstantissimus, Tubingensi academix profuerit, in ista academia recitabo. Vnde de alijs facile cōiectari potest. Illis verò omnibus, tu amplissime Cardinalis, tanta laudis magnitudine antecellis, vt egregijs reliquorum virtutibus, atque beneficijs, obscuritatem attulisse videaris. Tu enim florenttissimam illam Dillinganam academiam, maximis sumptibus, ingentiq; studio, & labore primus erexisti.

Tua-

Tuaque liberalitate & industria factum est, ut oppressa ferè istis in locis religio Catholica reuiuisceret, & bonæ literæ, quarum propemodum erat intermortua laus, reflorescerent. Ac ad inflaurandam Ecclesiam Dei, & prouehenda liberalia studia, omnes vires studiumque conuertis. Quod etsi omnem laudis excellentiam superat, plus tamen exemplum, quod alij principes, tuique posterij imitentur, quàm factum prodest. Quot doctissimorum hominum præstantissimos libros in lucem protulisti? Quot insignium viro-
rum scripta ex omnibus Germaniæ locis tibi potissimùm dedicata fuerunt? Quot eruditos viros, qui Ecclesiæ v-
tiles futuri apparebant, ad ingentem fortunæ splendorem euexisti? Quàm generoso, quàm forti animo publi-
ca sacri imperij grauissima negotia, maximamque Religionis & Sapien-
tiæ causam tractauisti? Ut meritò propterea Pontificibus Maximis, glo-
riosissimis Imperatoribus, & Regibus, Principibusque charissimus habereris.

Et

Et non modò veri Catholici summo amore & beneuolentia prosequantur, verumetiam, acerrimi Ecclesiæ Romanæ, cuius amplissimus Cardinalis es, hostes, te admirentur & prædicent. Et, vt breuiter dicam, id iam dudû apud viros Germanos promeruisti, vt academix Dillinganæ Romulus, religionis & sapientiæ Camillus, & sapientia, virtute, gloria, clarissimus Princeps, habearis & sis: gratissimorumque Ottonum Cæsarum memoria ipsis per illustrissimum Ottonem Cardinalem refricetur. Cui iccirco immortale nomen in terris, & summam foelicitatem in cœlis precantur.

Porrò, Reuerendus & Illustris D. Gebhardus Truchses, Coloniae Agrippinæ, & Augustæ Vindelicorum Canonicus, R. I. Q. C. T. ex clarissimo illo & de Romano imperio egregiè merito, Guilhelmo Truchsess fratre, charissimus nepos (cui ego priores de academijs libros inscripsi) maximam de se spè præbet, quòd pro suo admirabili ingenio, eruditione, prudentia, magno sit Reipublicæ Christianæ vsui atq; ornamento futurus: effecturusque, vt Truchsessorum nomen longè

longè adhuc illustrius ad posteros transmittat. Quoniam ergo I. C. T. singularis semper veræ Catholicæ religionis, & bonarum literarum, literatorumque & publicæ salutis studiosorum hominû cultor atque patronus fuit: iccirco illi præsentem meum laborem, studiaq; mea, & Maternum Cholinum typographum Catholicû, amplissimæq; Reipubl. Colonienſis Senatorem, eiusdemq; filiû Magistrum Bernardum Cholinum, magnæ spei adolescentem, familiarem suum, quàm diligentissimè commendando: Colonia Agrippinæ,
 Calendis Martij,
 Anno 1572.

GERMA-

GERMANIA

Quoniam Germania sacrum Romanum Imperium aliquando gubernatura, & Christianam religionem, civilitatemque inter homines, ac tranquillitatem publicam conseruatura erat: singularem quoque eius Dominus deus rationem semper habuisse credendus est. Cumque Noachus post diluvium colonias in Europam reduxisset, Germania per Tuisconem & religionem, & bonis artibus, moribusque exulta fuit. Cornelius enim Tacitus, de moribus Germanorum scribens, author est, quod antiquissimis carminibus (quae annales eorum erant) Tuisconem Deum, authorem, conditoremque suum celebrarint. Id quod innumeri authores probant. Verum quis hic Tuiscon extiterit, diuersae inter illos sententiae reperiuntur: dum alij ipsius Noachi ex Araxa siue Areza vxore filium fuisse aiunt, alij Iapeti filium Gomerum, alij Gomeri filium Ascanem, à primogenitura Tuisconem appellatum affirmant. Eundemque è regione Colonia Agrippina, vbi haec tenus Teutz est, habitasse volunt: à quo et omnes Germani adhuc

Teuto.

Teutones, & Teuschen appellantur. Cur Cimbrorum, Alemannorum, Germanorumq; nomen acceperint, omnium ferè historicorum scripta redundant, ut ea hîc repetere non sit necessarium.

DE THEOLOGIA VETERUM Germanorum in Paganismo.

ET si à Ianigenis veram religionem, & syncerum vnius Dei cultum, atque bonas literas viri Germani acceperāt, paulatim tamen, suafore diabolo, in idololatriam prolapsi sunt. Iul. enim Li. 6. Com-
mentar. Caesar, cùm varia de Gallorum Theologia differuisset: Germani, inquit, ab hac consuetudine multum differunt: nam neque Druidas habent, qui rebus diuinis præsint, neque sacrificijs student, deorum numero eos tantum ducunt, quos cernunt, & quorum operibus aperte iuuantur, solem, Vulcanum, & Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt. Cornelius verò Tacitus: Deorum, ait, maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostijs litare fas habent: Herculem & Martem concessis animalibus placant, pars Sueuorum & Isidi sacrificant, lucos & nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reuerentia vident. Caterum & Vlysssem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in Germaniam quoque venisse, Asciburgiumque, in ripa Rheni constituisse, & ἀσπιβουργιον appellasse: ideoque

ideoque varia eius rei monimenta, & tumulos quorundam Græcis literis inscriptos, & aram ipsi, adiecto Laërta patris nomine, consecratam, ibi olim repperant narrant. Quanquam ista non ab ipso Vlyssæ mihi posita videntur, sed in honorem Vlyssæ relicta ab illis Græcis, qui peregrinas terras explorabant.

Sacerdotes deorum ministri summa apud priscos Germanos authoritatis erant: quod crederent eos diuina voluntatis maxime conscios, & dijs charissimos existere. Illi sacris ignominiosos arcebant, in publicis concilijs præcipui moderatores silentium imperabant, illi denique in ignauos malosque animaduertere, eos vincire, & verberare, velut dijs imperantibus, solebant. Deorum voluntatem de rebus futuris exquisituri, virgam frugiferæ arboris deciduam, in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuito sparsos, sacerdos, quando publicè cōsulebantur dij, precatus deos, cælum suspiciens, ter singulos tollebat, & sublatos secundum impressam ante notam interpretabatur. Sin priuatim consulerentur dij, patrifamiliâs id facere licebat. Vnde perspicitur quantum prisci in paganismo Germani sacerdotio tribuerint: quodque veterum Romanorum more duplicia sacra habuerint, publica nimirum & priuata, siue domestica. Quæ omnia pluribus verbis apud Cæsarem, Tacitum, Strabonem, cætero sæ scriptores referuntur.

Franciscus Irenicus libro secundo exegetico Germaniam scribit: Teutonem colebant, humano sanguine

ne victimas offerebant, vt Lactantius institutionum diuinarum lib. 1. cap. 21. ait, & Lucanus in illo carmine notauit:

Et quibus immitis placatur sanguine diro,
Teutanes.

Mercurium quoque Germanos coluisse, Methodius, Paulus Diaconus, Corn. Tacitus, & alij scripserunt. Vnde in primo Parthenices Odilia ita loquitur Mercurius:

Tremuit quod irrigat Ister,
Quod Sueuus Rhetusq̄ue tenet, Germania nobis
Subiuga, Pannonia nobis cecidēre caterua.

Apud Cornelium Tacitum Hermōduri sacrificabant Marti, Catti verò Mercurio, qui oracula apud Nouetenses fudit, & totius Alsatiæ incola huc aduolauerunt. D. deinde Iulius, quassata Gallia, Mercurio aram erexit, quam sanctus Maternus penitus extirpauit, vt Nouietensium annales dicunt.

Nostro quoque tempore Mercurius in Elegio prædio Alsatiæ videtur. Etlingenses olim Neptunum colebant, qui nostro tempore adhuc antiquitatis gratia videbatur, sed precibus Imperatoris ablati est. Quod hæc idolaprisci Germani coluerint, varia Coloniae et alij celebribus in locis extant indicia. Alemannum quoque venerabantur, cuius simulachrum ad nostra secula in Augia delituit, iuxta Constantiam, vbi & non longè à suo nomine villa Alma vocatur. Herculem quoque, & Martem concessus animalibus placuerunt. Sueui olim Isidem coluerunt, Rudigni, Amones, Angli, Varini, Eudoses, Nerthuini, Terrā matrem venerabantur. Nacharuali Castorem & Pollucem. Sacerdotes tamen

R

maximè

maximè coluerunt Germani: illis enim solùm licitum fuit vincere, vel verberare aliquem, vt ait Tacitus. Deos quoque ad bellum secum sumpserunt, & lucos nemoraquē, deorum nominibus diffinierunt.

Caterum tota Saxonia Idolis fuit refertissima, quorum vestigium adhuc in nominibus Saxonia ciuitatum reseruatur. hæc Irenicus. Teutani verò siue Tuisconi patri atque authori suo propter tanta beneficia, quia aliam gratiam referre non poterant, diuinos honores impendere voluerunt, sicut Armenos & Italos Noacho & Vesta fecisse acceperant. In tantamquē, fraude diaboli, insaniam venerunt, vt ablata ex oculis veritate, neque religio veri Dei, quam à maioribus acceperant, neque humanitatis ratio teneretur: viris Germanis summum bonum non in cœlo quærentibus, sed in terra. Relicto enim vero Deo, quem Noachi posteritas in Italiam Germaniamquē post diluuium reduxerat, insensibilia digitorum suorum figmenta venerari, varijsquē religionibus studere, cœperunt: quocircà auersi à summo bono, eidemquē congruentibus virtutibus, ad falsorum deorum cultum prolapsi, mortem sibi perpetuam cum ipsis dijs quæsierunt, vt in Romanorum academia fusiùs est demonstratum. Notandum verò, quodd et si Cæsar suo tempore nullos in Germania Druidas extitisse probat: tamen Irenicus refert, quodd ex Gallijs pulsi, in Germaniam cum suis superstitionibus descenderint: quodq; humani sanguinis sacrificia in taurorum immolationes à Gothis conuersa sint. Et Fun-

Irenic. lib.
2. exegeſi.
Germanic.

Etius in Chronicis author est, quod tam Germanorū quàm Gallorū sacerdotes Dryudæ appellati fuerint. Lib. 3. de Alexander sardus scriptum reliquit, quod Germani moribus per Druidas iurârint, vt Romani per Iouem, & Vēgentiū ca. stales per deam suam Vēstā. Adlit pratereā, pris^{14. & 16.} cos Germanos, antequām certa dī eorum templa haberent, lucus & nemora consecrâsse, vbi sacros equos alerent, ex quorum hinnitu res futuras cōiectârint, quod dī per eos respondere crederentur. Pietatem Cēsar li. 6. veterum Germanorum erga peregrinos, atq; hospita cōmētari. litatem, grauitatemq; morum, pradicat Cēsar.

DE VERA CHRISTIANA religione.

Quia Dominum deum magnam Imperatricis Germania rationem habuisse apparet, ideo, cū venisset plenitudo temporis, eā ab his erroribus reuocare, & vera Christiana philosophia erudire voluit. Accepit, authore Irenico, patria nostra christianas leges satis serò, etsi maturè verbi diuini sacramenta illis exponebantur. Irenic. lib. 2. exegeſi. Germani. cap. 12.

Aiunt enim quidā, decimo à dominica passionis anno B. Maternū, S. S. Eucharīo & Valerio comitib. sacras literas Argētinēſibus, Treuerēſibus, Tūgrēſibus, ac Coloniēſibus interpretatū fuisse: ac mortuos quosdā in pago Illesatba ad vitā reduxisse, eoq; miraculo Alsatos tūc quidē cōuertisse, sed Imperatorū pſidia ad priſtinū fuisse errorē relapsos. D. Hieronym. Dorothea Hieron. in us, Oecomenius, cateriq; scriptores, apostolū Thomā catalogo.

Doroth. in Germanis Euangelium Christi prædicasse scribunt,
 Synopsi. nisi tamen hoc, de Carmanis Indiæ populis accipien-
 Oecum. dum est. D. Clemens Petri apostoli sectator & di-
 in acta apo scipulus, atque in pontificatu Romano successor, scri-
 ftolor. bit ad Iacobum fratrem domini, quod ipse ex man-
 Lindanus dato S. Petri missurus esset Episcopos in Germaniã,
 in Apolog. tantò quidem doctiores prudentioresq̃, quantò ea
 Epistola 1 gens ferotior atque crudelior existere diceretur.
 Li. 2 histo. Tempore Constantini Magni, ad barbaros etiam,
 ecclesiast. inquit Sozomenus, religio christiana peruenit, iam
 cap 6. enim & quæ ad Rhenum habitant gentes christia-
 nismum receperunt, Celtiq̃, & Galatæ, qui extre-
 mi ad Oceanum commorantur, & Gothi, & quot-
 quot illis vicini sunt. Magna quidem hominum
 multitudo ex Thracia in Asiam progressa, plurimos
 secum inde sacerdotes abduxit, qui solo Christi inuo-
 cato nomine, agros curabant, & piè sanctè quæ inter
 barbaros vitam traducentes, faciliè eos, ut in melio-
 rem potentiorèq̃ Deum crederent, atque baptiza-
 rentur permouerunt, quia non minùs vita & mo-
 ribus quàm doctrina illis cumulatè satisfaciebant.
 Treuerenses, qui præ cæteris tunc florebant, cùm à
 catholica religione, quam ab Eucharis, Valerio, &
 Materno, à D. Petro apostolo datis professoribus,
 hauserant, tempore Diocletiani, Maximiani, & ali-
 orum tyrannorum defecissent: Syluester Pontifex
 Maximus à Constantino Magno, & Helena ma-
 tre rogatus, Agritium patriarcham Anthiochenum,
 insignem virum, euocauit, cuius labore et industria
 Treuerenses cum vicinis populis veram christianam
 philoso-

philosophiam receperunt. D. Hieronymus ad Suriam & Fretelam scribit: Verè in vobis completus est Apostolicus & propheticus sermo: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eorum. Quis crederet vt barbara Getarum lingua Hebraicam quæreretur veritatem, & dormitantibus, imò contendentibus Græcis, ipsa Germania spiritus sancti eloquia scrutaretur? Dudum callosa tenendo capulum manus, & digiti tractant dis sagittis aptiores, ad stilum calamumque mollescunt, & bellicosa pectora reuertuntur, ad mansuetudinem christianam. Similiter Epiphanius contra Valentinus & Gnosticos scribens. Neq; in Germanijs, ait, fundata ecclesiæ aliter credunt. Platina in Gregorio II: Huius, inquit, peculiaris laus est, quod eius opera Germani ad fidem nostram conuersi sunt, misso eò Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret, proposita veritatis luce. Ipsorumq; Germanorum magnam partem Romam venientem, suis manibus vir sanctus baptizauit. Quod ex ipsius Bonifacii epistola ad Zachariam Papam colligitur: Antecessor prædecessoris vestri, venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinauit, & ad prædicandū verbū Dei Germanicis gentibus misit: sacramento me astrinxit, vt canonicis & iustis Episcopis & Presbyteris in verbo & facto, & in consensu astipulator & adiutor fierem. Mortuo Gregorio II. successor ipsius Gregorius III. eundem illum Bonifacium, in suscepto isto opere vti perseueraret, per peculiare litteras hortabatur, & ad alios aliosque Germaniæ

Hæresi 31.

Eadē ferè
habet Irenæ

us li 1 ca. 3.

Tertull. cō

tra Iudeos,

ait Christū

in Germa-

nia doceri.

Gratian. II

q. 3 c. Ante

cessor.

Gratian. c.
Quod præ-
decesso. 11.
q. 3.

populos emittebat, vt ex ipsius epistolis perspicitur, & præsentēs Zacharia Papæ ad Bonifatium literæ declarant: Quod prædecessor beatæ memoriæ Gregorius, huius sedis apostolicæ præsul, dùm ad prædicandum verbum euangelij tuam misisset fraternitatem in Germania partibus, & gentibus illis paganis, & verbo pollicitationis illā voluit antè esse munitam: ita vt orthodoxos Episcopos, Presbyteros, vel quoscunque reperire potuisses, in verbo exhortationis perfectos, ampliùs confirmares, & ijs communicares, quod & factum est. Bonifatius iste sub tribus illis Pontificibus, Gregorio II. Gregorio III. & Zacharia in Germania docuit, & tandem in Frisia martyrij palmam accepit. Qualiter verò SS. VVilibordus, Suibertus, Bonifatius, Ludgerus, Lebuinus, Plechelmus, Marcellinus, Frisijs, Traiectensibus, Transisulanis meis, Monasteriensibus, Brunswicensibus, Saxonibus, & omnibus serè inferioris Germaniæ populis, ante Caroli Magni Imperium, Christianam religionem annunciauerint, in vita S. Suiberti videre est. Sed quia Germania amplissima est, & varios populos continet, non vno tempore ad Christum conuersa fuit. Carolus certè magnus plurimùm in re tam præclara vtiliter laborauit, summaq; prudentia, ac varijs pijsimorum & doctissimorum hominum consilio excogitatis rationibus, externis etiam signis quibusdam, vt semper pietas ob oculos agrestibus & barbaris hominibus versaretur, tandem, per Dei præpotentis gratiã, ita cõfirmavit, vt nullo vnquàm tempore detrimētũ aliquod acceptura

ceptura videretur. Paulatimq³ Germania omnium Prouinciarum gloria obscurauit. At cū vera, Catholica, & Apostolica religio, diu egregiè per vniuersam Germaniam constitisset, vt & recta fides, & optimi mores, atque prisca integritas in Germania cerneretur: tandem acerrimus veritatis, & veræ religionis hostis diabolus eam fœlicitatem ipsi summoperè inuidere cœpit, & (permittente domino Deo propter grauissima peccata) homines quidam exorti sunt, qui non solum contra legitimum magistratum rebellare, & tam altam pacem, tranquillitatemq³ publicā perturbare auderent: verumetiam tanto omnium consensu firmatam religionē, propter abusus quosdam, improborum hominum nequitia fortè introductos, pestilentissimis hæresibus peruertere, omnesq^{ue} leges & decreta maiorum cōuellere, ac grauissimis de causis receptas ceremonias, & ritus externos abrogare, ipsamq³ pietatem, & veram religionem ex oculis & animis hominum eradicare studerēt: neq³ hætenus à tam nefario instituto quiescūt, anteq³ prisca barbaries, et vetus turpitudine, atq³ paganismus in Germania restituitur. Ea enim in re tantū elaborârunt, vt si Carolus Magnus, & primi veræ religionis in Germania, veræq³ sapientia, & academiæ fundatores reuincerent, ac præsentem Reipublicæ formam viderent, hac propemodum oratione ad sacri Imperij ordines vsuros credo. Hoccinè Romanum illud Imperium est, quod tot laboribus, vigilijs, sumptibusq^{ue} partum, nos vera religione, et sincero Dei cultu, sapientia;

maximarum artium studijs, ac præstantissimis legi-
 bus suffultum, ad Germanos transmisimus? Vbi
 prisca Germanorum virtus, vbi antiqua pietas, vbi
 inuictum robur & fortitudo, vbi vetus religio, & fi-
 des mansit? nusquam certè illa nunc apparent. Sed
 scelera, hæreses, & scismata, nefaria contra legiti-
 mos magistratus coniurationes, tumultus, & inte-
 stina bella, quæ alias potentissimas olim monarchias
 euerterunt, hîc iam regnare videntur, vt ira præpo-
 tentis Dei, & publica omnium optimarum rerum
 grauissima perturbatio, atque interitus vehementer
 sit pertimescendus: nisi vera catholica religio, & sa-
 pientia, publica tranquillitas, illaq; virtutes, pro-
 pter quas maiores vestri à Deo præ cæteris omnibus
 gentibus Imperium acceperunt, mirificè quæ hæte-
 nus floruerunt, primo tempore restituantur. Quia
 enim tam ipsum Imperium, quàm recta eius guber-
 natio, atque salus, à solo Deo proficiscitur: quomodo
 ipse hoc Imperium tuebitur, vbi liberrimum ex alijs
 prouincijs, sceleratis hominibus perfugium relinqui-
 tur? vbi tot contra ipsum impietates, & blasphem-
 iæ, tot abominandæ hæreses, tot sacrilegia, tot rapi-
 næ, tam atroces optimorum catholicorum hominũ
 iniuriæ, audacissimi denique charissimæ sponse sue
 ecclesiæ catholicæ, & sacramentorũ hostes, impunè
 grassantur? Sed vndè nã tanta in Imperio vestro mu-
 tatio extiterit, scire ex vobis desideramus. Parùm-
 ne Imperium curatis? sed hoc cum aliæ gentes Ger-
 manis eripere studerent, maxima & diuturna bella
 maiores vestri pro eo, tanquàm omnium preciosissi-
 ma

ma re gesserunt. Ad ecclesiæ opes auaros oculos. sua-
 fore diabolo, adiecistis? at quid de Balthasaro & Danic. ca.
 Antiocho potentissimis Regibus, Hierosolymitani tē- 5.
 pli & sacrorum vasorum spoliatoribus. scriptura sa- 2. Machab.
 cra commemoret, quàm grauitè etiam idolorum ca. 9.
 sacrilegi à diuino numine puniti fuerint, expendere
 oportuit, vt quorum miserabiles interitus perhorres-
 citis, eorum facta ne imitarentini. Maiores vestri,
 ecclesias, & monasteria, et sacra plurima fundârūt,
 in ecclesiasticos homines liberales extiterunt, lon-
 gè tamen quàm vos estis, ditiores fuere. Quò plu-
 res aliqui ecclesias compilârunt, eò miserabiliores ap-
 parent. Vitiorumne & abusuum, qui in ecclesiasti-
 asticum ordinem irrepserunt, odio permoti, hoc con-
 siliū cœpistis? Sed illa quidem & nos, vnà cum
 omnibus bonis vehementer improbamus, magistra-
 tûsq; negligentiam abominamur, quod ad anti-
 quam puritatem reuocare differt: nec tamen ipsa
 catholica veritas propter abusus & vitia, sed hac po-
 tiùs ob veritatem, maiorum vestrorum exemplo,
 tollenda fuissent. Nec propterea tumultuari, &
 longè grauiora mala, quibus illa tamen non corri-
 gerentur, excitare debuistis, nec propter hominum
 vitia ab ecclesia matre, columna & firmamento ve-
 ritatis discedere, ac pias res, ipsumq; ordinem contē-
 nere oportuit. Præsertim cū vos filijs atque pro-
 pinquis vestris Episcopatus & maiores ecclesiasti-
 cos magistratus, per vim, aut fauores comparetis:
 qui tales se gerunt, vt plùs exemplo quàm peccato
 noceant, nec in aliorum vitia, quibus ipsi grauissimè

laborant, animaduvertere possint. Verendum quodque est, si propter vitia aliqua perfringendi sacri canones sunt, & non præstanda obedientia: nemo vobis obtemperare velit. Honorem vnius Dei vni, sacri euangelij puritatem, veterem sapientiam, atque virtutes, reuocare per hanc viam studuistis? Præclarum hercule vestrum hoc studium existeret, nisi longè aliter euenire vniuersus christianus orbis publicis querelis testatum reliquisset. Huius enim recentis doctrinæ authores, cum totus orbis altissima pace conquiesceret, bonarumq; artium studia, & orthodoxa religio mirificè flourerent, cœlitus quidem se missos profitebantur, velut Censores & Aristarchos, qui omnia repurgarent, Euangelicam libertatem, & verbum Dei restituerent, homines superstitionibus, somnijsq; diris exoluerent. Sed non constituendi Ecclesiam Dei gratia missos, at euertendi potius studio, & gloriæ, diuitiarum, libidinis, atq; vltionis appetitu, plerosque in hanc arenam descendisse, res ipsa declarauit. Nam si fidem suam liberare voluissent, operam dare oportuit, vt antiquam christianorum modestiam, humilitatem, pietatem, obedientiam, castigationem corporis, charitatis ardorem, cōtinuum erga libidinem, omniaq; flagitia certamen, assiduum pro omnium salute dies noctesq; precandi studium, ceterasq; virtutes in orbem reducerent. Utq; ipsi omnes cupiditates prius euellerent, & nihil præter christi gloriam, & Ecclesiæ Christianæ salutem, pacem & tranquillitatem publicam, se querere, palam re ipsa demonstrarent.

Iam verò in reliquorum ordinum vitia, Principum mores, Ecclesiæ catholicæ sacramenta, & caeremonias, atque pietatem maiorum, liberrimè incurrendo, nihil curâsse, multa corrupisse, quæquæ à viris prudentibus rectè sanari potuissent, præscidisse reperiuntur. Quot sacrilegia, quot rapinæ, quot incestus, quot contra legitimum magistratum coniurationes, proximis quinquaginta annis apparuerunt? Et si ergò seriùs quàm vniuersæ Reipublicæ salus postulabat, tamen aliquando tandem, considerate viri principes, quòd Moribus antiquis res stet Germana, virisque. Maiores vestri cùm veram religionem, atque virtutes, & sapientiam præ ceteris omnibus rebûs sectarentur, & pietatem cùm eruditione coniungerent: non modò tantum Imperium rectè gubernare potuerunt, verum etiam propagare, & longè florentius, robustiusquæ ad posteros suos transmittere. Vos autem quid florentissimo quondam Imperio Græcorum, quid Vngariæ, quid Liuoniæ, Prussiæquæ acciderit, attendite: quæ ob scismata & hæreses, namquæ de religione discordiam, & corruptissimos mores, aut in Turcorum potestatem serua, aut in magni Moscorum principis iura venerunt.

Quam præpotentis Imperij vestri Aquila, proximis quinquaginta annis fuerit oppressa, & quantoperè reliquũ Imperium vestrum bellis ciuilibus, rapinis, & sacrilegijs labefactatũ existat, aduertite. Quod si retinere volueritis, ad Imperiorum atque Regnorum authorem Deum, ad maiorum
veram

veram religionem, & concordiam redire, & omnium malorum procreatrices hareses extirpare oportebit. Cuius quidem rei in Comitiorum vestrorum decretis, & saluberrimis Concilij Tridentini preceptis, via est apertè demonstrata. Quid enim ab recentis & noue istius doctrinae professoribus haereticus sit expectandum, nemo vestrum iam, ut opinamur, ignorat, et superiorum annorum res gesta vniuerso orbi declarauerunt. Vehementer quidem nos vestri puderet, si eam doctrinam retinere velletis, quae tam incòstans & varia, et popularis, & virtutū atq; pietatis expultrix est, & perniciosissima libertatis magistra: quaeque in tot diuersas & repugnantes hareses distracta, ut non ciuitas contra ciuitatem, sed maritus contra uxorem, & liberi contra parentes pro sua quisque haeresi digladiantur. Eoq; res tandem, nisi resipiscatis, breui ventura apparet, ut ipsa religio multis in locis funditus intereat, & à nobis tanto labore profligatus ex Germania Paganismus, resuscitetur. Iam verò excutiantur annales, perquirantur historiae, & doctissimorum hominum scripta: reperietis, quòd catholica veraque religionis mutationem, publica calamitas, Regnorum interitus, crudelissima bella, & omnium optimarum rerum perturbatio fuerit consecuta: quodque rebellionis & haesum auctores, atque patroni, miserrimè semper, iusto dei iudicio perierint.

LIBER SECVNDVS 269
DE IVRISPRVDENTIA
Germanorum.

Diuinas humanasque leges primus omnium Germanis tulit Tuiscon, vt supra recitati aucthores probant. Marsus Rex principum cœtus, & communium conciliorum rationem introduxisse fertur. Quod bellorum tempore certos magistratus elegerint, qui bello præessent, quiq; vita & necis potestatem haberent, cum in pace nullus communis magistratus esset, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicerent, controuersiasq; finirent, author est Casar, Cornelius Tacitus: Coë-
Iulius Cæs.
li. 6. com-
mentario.
unt, inquit, nisi quod fortuitum & subitum incid-
rit, certis diebus, cum aut inchoatur luna, aut imple-
tur, nam agendis rebus hoc auspiciatissimum initiū credunt. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi ius est, imperatur. Mox Rex vel Princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bello-
rum, prout facundia est, audiuntur, authoritate ma-
gis suadendi, quàm iubendi potestate. Distinctio pœ-
naram ex delicto. Plus quidem apud eos valuisse dicit bonos mores, quàm alibi bonæ leges valere. sed hoc in ijs vitium notat, quod non simul, nec iussi statim, conuenirent, sed aliquot sæpè dies coëuntiū cunctatione absumerentur. Sicut ab alijs scripto-
ribus taxantur, quod grauissimis quandoq; de rebus inter pocula, consilia ceperint, &, quod Atheniensibus quoque obiicit Demosthenes, post factum con-
sultarint. Vtinam ea vitia hæc tènus in Germania nusquam apparerent.

Hoc

Hoc tempore, Canonico & ciuili Romanorū iure, legibusq; Imperialibus Germani vtuntur: & summū diuini atq; Ecclesiastici iuris tribunal Romæ, ciuilibus verò & Imperialis Spira constitutum habent.

De plebiscitis, & varijs, pro locorū & personarū diuersitate, introductis cōsuetudinibus (quæ etiā iuri cōmuni frequēter repugnāt) atq; secreto illo VVestphalorū (quod Carolus M. ad retinendū eos in officio et vera religione introduxisse fertur) nūc tamen ferè abrogato iure, nimis longum esset referre. Lupoldus scriptum reliquit, quod Carolus Magnus tā bonarum artium, quàm iuris disciplinam in Germania egregiè restituerit.

DE MATHEMATICIS

artibus.

QUeni admodum alibi cū de Lacedæmoniorum academia ageretur, probatum est, quod illi in publicis priuatisq; rebus planetarum, & in primis Lunæ, cursum superstitiosè obseruârint: sic Iulius Cæsar ex Germanorū captiuis se quæsiuisse ait, quam obrem eorum dux Ariouistus præliō decertaret, responsum verò ab ijs, quod apud Germanos ea consuetudo esset, vt matres familiās sortibus & vaticinationibus declararent, vtrū præliū cōmitti ex vsu esset, necnè, easq; ita dicere non esse fas Germanos superare, si ante nouam lunam contēdissent. quæ etiam Nauclero probantur. Irenicus verò veterem illam Ianigenarum ex Hezruria disciplinam, quæ in augurijs & monstris interpretandis, extisq; inspiciendis posita erat, in Germania

Li. 1. de bello Gallico.

niam quoque peruenisse scribit. Iam verò, quòd Cimbrorum mulieres diuinarum rerum perita, in bellum assumebantur, quæ de euentu prædicerent, copiosè & eleganter memoria prodidit Strabo, geographiæ libro septimo. Vnde illud Poeta:

Captiuo & iugulo fundebat carmina vates
Cimbrica, quæ aripedū fremitus seruabat equorū,
Bell'ax Rhiphao Germania proxima cœlo.

Et Plutarchus author est, Germanos faciliùs superatos à Casare, quòd mulieres eorum nollent viros in bellum procedere ante nouilunium.

Quamuis ergò Caesar veterum Germanorum omnem vitam in venationibus & studijs rei militaris positam fuisse, eosquæ labore ac duritia corporibus exercendis operam dedisse scribit, & alij quidā barbaros & aggreſtes, bonarumq; artium imperitos olim fuisse vociferantur: tamen posterioribus temporibus sic exculta fuit Germania, vt virtute, & philosophiæ studijs, ingeniorūq; præstantia, alijs prouincijs parum cederet: rei verò militaris peritia, & externa Rempubl. gubernandi ratione, Imperijq; gloria omnes longè superaret. Nā publicæ pacis, et iuris, pudoris atq; honestatis inter homines conseruanda causa, Dominus deus monarchias & supremum Imperium introduxisse videtur: ad cuius Imperij, & supremæ potestatis honorem atque fastigium, his postremis temporibus, Germanos, propter ipsorum virtutes, præ reliquis nationibus euexit. Quaprofectò maiestate & gloria, nulla in terris maior, atque præstantior, vel optari ab ipsis,
vel

Li. 6. commentario.
de bello
Gallico,

vel dari à Deopotuisset. Vtinam cum optimo glorio
 siſſimoq³ Imperatore Maximiliano reliqui omnes ſep
 temuiſſi, præcipuaq³ membra dent operam, vt pro tã
 to priuilegio dignas domino Deo gratias agant: de
 inde hanc ſublimitatē ſibi ppter ea diuinitus cōceſſã
 arbitrentur, ad orthodoxam religionem, & ſyncerũ
 dei cultum, ius, pacemq^{ue} publicam retinendam: po
 ſtremo maiorum ſuorum exemplo curent, ne, quod
 virtutes & concordia, erga Deum legitimosq^{ue} ma
 giſtratus fides & obedientia pepererunt, id vitia, &
 diſcordiæ, hæreſes, & rebellio (vt in alijs monarchijs
 factum reperitur) iuſto Dei iudicio perdant. Lactã
 tius enim Firmianus: ablata inquit, ex oculis homi
 num veritate, mutata vera religione, ſtatim profe
 ctò ſeculorum veterum mutata fœlicitas eſt. Porro
 Ingeuon Germanorum Rex, vt ferociorem populum
 ad humanitatem reuocaret, publica bonarum arti
 um gymnaſia inſtituiſſe fertur, quibus non mōdo ve
 tus religio, ſed humaniores etiam literæ publicè tra
 derentur. Quod ipſius præclarum opus, poſteriores
 eorum Reges atque principes diligenter promoue
 runt. Videbant enim maiores noſtri, ſapientiam
 cum religione inſeparabili nexu coherere, quodq^{ue}
 in colendo ſapere oporteret, hoc eſt, authore Lactan
 tio, ſcire quid, & quomodo colendum eſſet, verusq^{ue}
 cultus contra veritatis hoſtes propugnandus: & rur
 ſus in ſapiendo colere, id eſt, re & actu quod ſciretur
 implere. Ionas ergò Aurelianenſis, vtrunque hoc,
 veram dico chriſtianam religionem, & ſapientiæ
 ſtudia, ſuo tempore (hoc eſt Carolo Caluo regnante)

Lactāt. lib.
 4. inſtitut.
 cap. 3.

in Germania egregiè floruisse testatur. Id quod nō solum Marsilij Ficini, & Hermolai Barbari, aliorumque doctissimorum hominum epistolæ & scripta confirmant, qui omni ornamentorum genere, optimisque studijs abundare fatentur, & Tyberim in Rhenum influxisse aiunt: verum etiam tam multa, tam diuites, & tam florentes academia, tot præstantissima in omni literarum genere virorum Germanorum scripta, inuenta quæ, apertè declarant.

Ficini epistola recitata est in academia Florentina, pagina 202.

COLONIENSIS ACADEMIA.

QUOD Marcus Tullius Cicero, libro primo officiorum, scriptum reliquit: oportere filium suum audientem Cratippum, idque Athenis, abundare præceptis institutisque philosophia, propter summam & doctoris auctoritatem, & urbis: quod alter eum scientia augere posset, altera exemplis: id certè de his ad olescentibus, qui Colonia Agrippina Urbium, atque adeo totius Germania inferioris metropoli, bonis literis operam dant, affirmari potest. Ipsa enim urbs amplissima, pulcherrima, potentissimaque, & quàm optimè morata est, quæ ceteras Germania ciuitates nobilitatè, sapientia, opibus, magnitudine, & (quæ clarissima matri ipsius Roma imperium totius orbis pepererunt) virtutibus & concordia, veraque religione superat. Ut meritis de ea omnium consensu vulgò dicatur:

Gaude scilicet Agrippina, sancta quæ, Colonia,
Sanctitatis tuæ bina gerens testimonia.

Postquam fidem suscepisti ciuitas pranobilis,
 Recidiua non fuisti, sed in fide stabilis.

Multò adhuc felicior laudatiorque futura, si quorum reliquias & corpora possidet, eximiaque religionis & pietatis pignora gremio suo complectitur, eorum virtutes imitari pergat. Nimirum, ut SS trium Regum pietatem, sinceritate religionis: vndecim millium virginum martyrio dignam puritatem, vita sobrietate amuletur. Si fortissimos Machabæos & inuicti pectoris viraginem, animi infracti constantia in vera catholica religione referat. Sicut hætenus vtramque diuinam & humanam philosophiam iam inde ab initio constanter retinuit, & periculosis temporibus fortiter propugnauit. Ut rectè quis hanc urbem, alteram Germaniam Romam, pietatis & sapientiæ arcem, totiusque Romani Imperij decus atque ornamentum appellaret. Academia verò præsentì tempore & vetus, & præstantissima, atque in omni artium & linguarum genere florentissima est. Grauißimi enim authores sunt, qui Tuisconem primum Germanorum parentem ab altera Rheni, altissimi, latissimi, rapidissimi que fluminis parte, habitasse scribunt, vbi hætenus magna olim vrbs vel arcis plurima signa reperiuntur, & vetus primi authoris nomen Teutz, in hodiernum vsque diem retinuit. Quapropter dubium non est, quin statim post diluuium vera religio, & liberales artes in hac loca, quorum Dominus Deus singularem semper rationem habuisse videtur, fuerint

riat restituta. Cumq̃ue orbis terrarum domini Ro-
mani, grauissimis de causis, huc potissimum co-
lonos suos mittere decreuissent, veterum quoque
Romanorum Theologiam, artesq̃ue liberales illi
secum ex Italia introduxerunt, vt nihil quod ad
fulciendam Rempubicam, ornandamq̃ue istam
coloniam pertineret, desideraretur. Sed tam sapi-
entia & literis, quàm armis instructi, vtroque
pacis & bellorum tempore contra fortissimos Ger-
manos, & fortes ibi & sapientes ciues haberent.
Ideoque tam præstans bonarum literarum Colonia
Agrippinae gymnasium euasit, vt nullum in Germa-
nia, quæ tunc adhuc incultior ferociorq̃ue erat, flo-
rentius haberetur. Quare non sine grauissimis
causis factum esse, Chronica Coloniensia testan-
tur, quod Deus eam urbem tunc primùm extrui vo-
luerit, quando omnis sapientiæ authoris Iesu Chri-
sti mater Maria nascebatur. Nā sicut illa post Chri-
sti mortē Apostolorū atq; Euangelistarū magistra e-
rat: ita reliquis urbibus, et vicinioribus prouincijs,
Colonia sapientiæ atq; doctrinarū studia cōmunicārit.
Et ab eo tēpore quo S. Maternus, D. Petri apostoli disci-
pulus, verā eos christianā religionē docuit, sacra theo-
logiæ studia minimè ibi neglecta fuerūt, et si nō tā in-
schola, quàm in cœnobijs ea tradebātur, vt Ruperti
Tuitiēsis, Alberti Magni, D. Thomæ Aquinatis, Ioan-
nis Scoti, & S. VVolphelini (quē S. Anno Archiepisco-
pus Abbatem Bruuilērensem fecit) historia declarat.
Cūq; in africa de vera religiōe inter catholicos et Do-
natistas cōtrouersia existeret, Cōstātin. Imper. doctis-
simos

Li. I. sub si
nem. *simos viros & grauiſſimos Theologos miſſurus, qui cauſã cognocerẽt, Maternũ quendã ex Agrippina, teſte Optato Mileuitano, euocauit. Tandem S. P.*

Q. Colonienſis Vrbanum VI. Pontificem Maximũ anno domini 1388. rogãrunt, vt publicam omnium doctrinarum academiam, qualis Luteciã Pariſiorum extabat, habere, honorumq; ſcholaſticorum gradus conferre liceret. Quod pontifex pro ſuo erga tam veterem florentemq; Rempublicam, & adeo præclaram populi Romani Coloniam amore, non ſolũ libenter permiſit, ſed eadem quoq; priuilegia, quæ mater ipſius Lutetia Pariſiorum habebat, indulſit, vt ex ipſius reſcripto apertẽ colligitur. Quo diſertis verbis ſignificat, cupere ſe illam urbem, quæ multis præclariffimis ornamentis reſerta erat, ſapientia etiam cæteris urbibus prælucere, & longẽ quàm hæcenus celebriorem ſtudijs liberalibus fieri. Decernit etiam, vt & vetera illa ſtudia amplificentur, & publica poſthac omnium diſciplinarum academia cenſeatur.

Quocircã anno domini 1389. in profeſto Epiphania, in domo capitulari Eccleſiæ Metropolitana, præſente Clero & Senatu, Gerhardus Calcarienſis primò omnium prælegit caput ſexageſimum Eſaiæ Prophetæ: Surge illuminare Hieruſalem. In chronicis Colonienſibus perſcriptum reperitur, quod S. P. Q. Colonienſis anno 1388. pro impetranda academia ad Vrbanum P. P. VI. miſerit monachos quatuor ordinum mendicantium. Quodq; prima lectio fuerit habita in ſacra Theologia, per Theologũ

Pra-

Pragensem, in domo capitulari Ecclesiæ Maioris: quod etiam Cancellarius vniuersitatis fuerit designatus Præpositus Coloniensis: primum verò academia Rectorem creârint Hertlinum de Marca. Additur præterea, quod cùm hæctenus Iudæi celebrem Colonia Synagogam habuissent, anno domini 1423. perpetuo decreto fuerint eiecti, & Synagoga ad honorem Mariæ virginis anno 1426. consecrata. Quod sacellum hodie Hierosolyma vocatur, apud vicum Iudæorum. Vniuersitas verò hæc quatuor membris & partibus, siue facultatibus constat: Theologica nimirum, vtriusq; Iuris, Medicinæ, & Philosophorum, quæ etiam Mathematicos, Poëtæ, & Linguarum professores complectitur. Harum vnaquæq; clarissimis semper viris abundauit, & viciniore provincias optimis Prælati atque Pastoribus, præstantissimis magistratibus, vtilissimisque & prudentissimis ciuibus repleuit. Qui non modo pacem & tranquillitatem conseruarent, sed veram quoque & catholicam religionem contra pertinacissimos hæreticos fortiter proqugnarent, id quod superiorum annorum res gestæ declarauerunt. Decanorum autem magistratus iam ferè annuus est.

DE RECTORE.

V*niuersitatis Rector ex singulis facultatibus per ordinem, quater in anno, eligitur: in profesto Annunciationis Mariæ ad Carmelitas, in profesto Apostolorum Petri & Pauli ad Prædicatores, in vigilia S. Dionysij ad Minores, in vigilia D. Thomæ apostoli ad Augustinianos. Verùm sicut is*

qui ambiuisse illum magistratum deprehenditur, aut conspiratione, & malis artibus quorundam affecutus, eo ipso indignus redditur: sic legitime electus, nisi rationabiles causas adferre poterit, duarum marcarum argenti puri multa suscipere ex statuto cogitur. Ita tamen, ne quis propter hanc multam ex odio & inuidia eligatur, nec se pius, contra suam voluntatem, quam semel.

Huius pedelli argenteos fasces ad publicos actus ituro praferunt, eumque singulis diebus ex perpetuo decreto obseruare ac visitare, si quid curatum velit, oportet. Eius officium est, vniuersitatem cogere, deliberanda proponere, omniumque sententia atque consilijs decreta, perficere & exequi, ius ex aquo & bono dicere, priuilegia tueri, studiosos recipere, & publicis studiorum suorum testimonijs iuuare: quae memoratu digna erunt, ac vtilem doctrinam habere videntur, in publicos annales referre, & postquam eo magistratu abierit, quatuor Decanis, velut Censoribus, rationem reddere quae gesserit, quaeque acciderint.

Quoniam eos tanquam Tribunos addere supremae authoritati Maiores nostri voluerunt, de quorum consilio omnia peragerentur: sine his vniuersitas per iuramentum praestitum cogi non posset, nisi tanta esset causa magnitudo, quae nullam moram pateretur. Vbi vniuersitas conuenerit, Rector rem proponit, quatuor Decani sese euocant seorsim, & singulorum sententiam requirunt, ordinem dicendi dat senium promotionis. Rector suae
faculta-

facultatis consilio interest. Re confecta, Rector ad suum locum regreditur, auditurus Decanorum sententiam. Inter quos primo loco dicit Decanus Artium, secundo Medicinæ, tertio Iuris, quarto Theologia. Rector concludit, & mandat fieri. In omnibus quoque causis, criminalibus & ciuilibus, iurisdictionem exercet. Quare grauißima sapè inter Coloniensem Archiepiscopum, Sacri Romani Imperij Septemuirum, & Rectorem, controuersia fuit exorta. Solius hæresis cognitionem non vsurpat. Et quanquàm pro electione Rectoris quatuor istis anni temporibus Vniuersitas cogitur, ferè tamen nunc integrum annum retinetur. Et de iure resposurus Rector Theologus, Medicus, et Philosophus, perpetuò iurisconsultum assessorem & consiliarum habet. Est enim huius academiciæ Rector, præter aliarum quorundam morem, priuilegiarum quoque conseruator & iudex. Vtrunque nunc diligentissimè præstat, D. Conradus Ort ab Hagen iuris vtriusque scientia clarissimus doctor: apud S. Georgium Decanus, almaquæ Coloniensis academia iterum iterumquæ Rector, &c. dominus & amicus meus.

DE GYMNASIIIS

Colon.

PRæter Theologorum, Iurisperitorum, & Medicorum egregias scholas, tria hîc publica gymnasia habentur, quibus humaniorem literaturam, liberales artes, & philosophiam, cum bonis moribus doctissimi viri perpetuò tradunt.

Quartum
gymnasiũ
Cornelia-
num, ante
multos an-
nos inter-
cidit.

Quorū florentissimū est Montanum nostrū, à primo
 gymnasiarcho D. Gerardo de monte denominatum.
 Cui hoc tempore præest D. Gerardus Matthysius, di-
 uinarum & humanarum literarum celeberrimus
 professor atque interpres, vir nō de hoc tantū gym-
 nasio, sed tota academia, vniuersaq̃ue re literaria
 praeclarè meritis. Alterum gymnasium à Lauren-
 tio Groningense, primo etiam Regente, Laurentia-
 num vocatur. Hoc superiori anno Cleri, & Sena-
 tus, multorumq̃ue bonorum hominum liberalitate
 instauratum est, & retento veteri nomine, seruatis-
 q̃ue priuilegijs, in alium locum, ad Minorum siue
 Franciscanorum cœnobium, translatum fuit. Eius
 alumni doctrinam Alberti Magni sequuntur, sicut
 Montani S. Thomæ Aquinatis: vnde vulgò hos qui-
 dem Thomistas, illos Albertistas appellant. Primus
 isto in loco Regens iam est Paulus Cuichouius Rure-
 mondensis, sacrae Theologiæ Licentiatus. Tertium
 olim Cucanum dicebatur, hodie Nouum coronarū
 gymnasium vocatur, ad differentiam veteris Coro-
 narum collegij iurisconsultorum. Id cū anno do-
 mini 1556. propter Velsij cuiusdam Hagani, & a-
 liorum quorundam hæreticorum perfidiam, mini-
 mēque in catholica Republica ferendam doctrinā,
 Vniuersitas claudi iussisset, dominis de Societate Ie-
 su fuit attributum. Primusq̃ue eius Rector con-
 stitutus, Ioannes Rethius, patritius Coloniensis, pi-
 etate, & maximarum artium doctrina eximius.
 Habet quoque artium facultas egregiam domum
 in platea diui Gereonis, pro infirmis studiosis, atque
 magi-

magistris, quæ Rubra porta dicitur. Præterea splendidissima Colonia publica schola trilinguis est, quæ vulgò Artium appellatur. Vbi tres linguæ sacra, Hebræa, Græca, & Latina, ingenue artes, & eloquentia, mathematicæquæ disciplinæ, à doctissimis hominibus traduntur. Insignis illic bibliotheca asseruatur. Ad hæc, reperiuntur Colonia priuata scholæ plures quàm centum, vbi pueri Græcæ, Latine, Germanicæ, & Gallicæ linguæ rudimenta, literarumquæ characteres docentur. Habenturq; non pauca, nec contemnenda scholæ propuellis. Quibus omnibus per eruditos quosdam viros, certus tradendi modus, & communis instituendi ratio præscripta est, publicæque decretum, ne quis contrà facere, & angulares hæreticasquæ scholas erigere, priuata auctoritate auderet. Quod si S. P. Q. Coloniensis obseruauerit, dubium non est, quin ea Respublica in perpetuum sit optimè habitura, præsertim, si ad alias hæreticas academias atque scholas ciuibus suis abire prohibeat: vt nec domi nec foris corrumpantur. Plurimis egregijs priuilegijs hæc Vniuersitas per Pontifices maximos, atque Imperatores ornata est, eorumquæ certi propugnatores dati sunt, Abbas S. Martini Coloniae, & S. Pauli Leodiensis, sanctiq; Saluatoris Traiecti Decani. Grauißimis tamen de causis decretum extat, ne quis ijs frucretur, qui ad matriculam non est à Rectore ascriptus, aut verè literis operam non dat. Præterea sex Coloniensis Reipublicæ Consules habentur, quorum bini, per vices, integro anno magistratum gerunt: quatuor

autem seniores, academia prouifores appellantur, qui nihil, quod ad splendorem eius pertineat, de sua diligentia pratermittunt. Sunt verò illi hoc tempore, Constantinus Liskirchius, Godefridus Hittorpius, Philippus Geilius, & Melchior Mulhemius.

Habet quæ ea vrbs tria pariter excellentissima ornamenta, quorum vnumquodlibet vix in vlla alia Germania ciuitate reperias: Clerum, Academiam, & Senatum. Clerus certè ornatissimus & florentissimus est, siue generis splendorem, siue eruditionem & prudentiam, siue diuitias & templorum amplitudinem multitudinemquæ, siue pietatem & mores consideres. Æde metropolitana nullum in tota Germania collegium nobilius atque illustrius cernitur: vbi omnes Canonici Reguli esse coguntur, præter octo canonicos Presbyteros, qui sacræ Theologie, aut Iurisprudentiæ Doctores vel Licentiati sunt, vt non modò Ecclesiam suam rectè gubernare possint, verumetiam Archiepiscopo in conseruanda catholica religione, & administranda Republica vsui & auxilio esse queant. Sunt & alia septem celeberrima canonicorum collegia: D. Gereonis, Seuerini, Cuniberti, Andrea, S. S. Apostolorum, Mariæ ad gradus, & Georgij: nam S. Vrsula, & Mariæ in capitolio, atq; Cecilia collegium, illustres & nobiles virgines cum aliquot canonicis possident.

Ad hæc, 19. insignes parochiæ sunt, infinitaq; virorū, & sacrarū virginū cœnobîa, & plurimæ domus pro viduis & pijs mulieribus consecratæ. De preciosissimis s. s. martyrum reliquijs, amplissimisq; sacris, atque

atq; templis, nihil in præsens volo dicere, cùm ea res peculiare opus requirat.

Archiepiscopus coloniësis S. Ro. Imperij septēuir est, ac per Italiā Cācellarius, VVestphalia Angariaq; dux. Qui cùm ob Prouinciæ amplitudinē omnibus rebus quæ ad religionē, et diuinū cultū, politiamq; spectat, per sese vacare nō possit, in Pōtificalibus Vicariū siue suffraganeū accepit, Episcopū Cyrenensem. Qui luri dicundo Colonia Archiepiscopi nomine p̄est, Officialis dicitur à quo ad solū Ro. Pontificē, supremū-que christiani orbis tribunal, prouocatio fit. In cuius consistorio propter causarum multitudinē varij iuris & iustitiæ ministri habentur, quorum alij ius dicunt, alij causis patrocinantur, nonnulli tabelliones & scribe sunt, quidā etiā nuntij & p̄motores. Qui vt odiū atq; inuidiā ante iudiciū deponerēt, veraq; iustitiā, et extremi iudiciū, ac propriæ salutis, admonerētur: in metropolitana ecclesia, ad altare S. Nicolai, certa quadā sacra fūdata fuerūt, q̄ Officialis iudex, ceteriq; assessores et ministri, anteq̄ ad aulā progredirētur, audirēt. Hūc magistratū (qui post suffraganeatū sūmus est) iā annos duodeuiginti gerit, R. et clarissimus D. Ioēs Kempis, metropolitana ecclesia canonicus presby. &c. Cuius virtutes tātae sunt, vt optimus vir, & incorruptissimus iudex ab omnib. habeatur, et sit. Quare sex Illustrissimis principibus, p̄quā gratus, et reliquis ordinib. quod eorū grauissimas causas integerrimē dexterrimeque semp tractārit, meritō charissimus fuit. Ego verò tātū sēper illū amicū atq; patronū habui, vt parentis erga me animū induisse videretur.

In spiritualibus Vicarius nunc est, Reuerendus et ornatissimus D. Ioannes Suolgen, metropolitanae ecclesiae canonicus Presbyter, & apud S. Andream Decanus, &c. vir ob acerrimum ingenium, & eloquentiam, atque in rebus agendis dexteritatem, praestantissimus: patronus quoque meus, & amicus singularis.

Academia etiam celeberrima est, & in omni doctrinarum genere viris excellentissimis abundat.

Senatus tanta grauitate, & amplitudine, opulentiaque excellit, vt veterem illum Senatuum Romanum referre videatur, & omnes aliarum Germaniae urbium Senatores facile superet. Olim apud priscos Romanos ad aram eius Dei, in cuius templo Senatus habebatur, singuli prius, pro bono consilio, felicique euentu, patres supplicabant. Colonia ante Curiam (quae in medio urbis sita mirifice hoc anno exornatur) sacellum est, B. Mariae in Hierusalem, vbi aliquando Iudaorum synagoga fuit, in qua Senatores ex decreto maiorum ante consilium orant, & sacrum audiunt, vt Dominus deus hoc periculosissimum tempore salutaria ipsis consilia aspires. Quibus ergo alij ab amoenitate loci, ab humanitate ciuium, urbis frequentia, & moribus, commoditateque victus, ac bonarum literarum gloria, & diuino cultu, atque caeremonijs sacris, academias suas praedicant, ijs omnibus haec Vniuersitas redundat. Cuius viros illustres si recensere vellem, metuo ne charta & tempus deficerent. Maxima enim illorum copia est, semperque Colonia fuit, qui domi & foris, in sa-

eris

cris concilijs, in Comitjs Imperialibus egregiam operam Reipublica christiana nauarent. Vnde summi Pontifices, maximi Imperatores & Principes eam admirabiliter, præ cæteris Germania academijs, honorârunt: & Leo PP. X. tam hanc Coloniensem, quàm ipsius filiam Louaniensem academiam agri dominici pijsimam religiosissimamq; cultricem appellabat. Ingolstadienses nuper publico scripto Coloniæ studiorum parentem dixerunt. Et Reuerendissimus D. Cardinalis Hosius apertè fatetur, Coloniæ Agrippina potissimum deberi, quòd reliqua Germania ad Rhenum pars à vera catholica religione non defecerit: quòdquæ in illam, velut in Cynosuram, omnes intueantur. Curandum ergo ipsis est, vt tam puram religionem, florentemq; academiam, & Rempublicam, posteris suis relinquunt, quàm ipsi à maioribus acceperunt. Hæ tres eximia corona, quæ sine grauissimo reliquarum periculo separari non possunt, vniuersæ terrarum orbi Coloniæ celeberrimam reddiderunt. Vetus prouerbium est: Funiculus triplex difficulter rumpitur. Hoc ad tres Coloniæ Agrippina coronas, Religionem, Sapientiam, & Magistratum, egregiè refertur. Porro, si quis hanc academiam à Parisiensi matre, à Louaniensi, cæterisq; quàm plurimis clarissimis academijs filijs, commendare voluerit, infinitam ille quidem est laudis materiam habiturus.

BASILEENSIS.

Quemadmodum scriptores de aliarum quarundam academiarum, sic de huius etiam erectione variè loquuntur omnem tamen illam controuersiam Pij P. II. fundatoris epistola mihi dirimere videtur: Dudum cum nos minor status haberet per multorum annorum curricula, quibus grato incolatu in inclyta ciuitate Basileensi potiti fuimus, per euidentiam cognouimus, quod ciuitas ipsa vberissima, ac in partibus illis salubritate aëris, & quibuslibet vtilitatibus præelecta, necnon ad multiplicanda doctrinæ semina, germinaque salutaria producenda apta & accommodata existeret. Propterea nos, postquam ad summi apostolatus apicem prouecti sumus, desiderantes ciuitatem prædictam, ac illi adiacentem patriam diuini muneris largitate concessa inextinguibili sapientia lumine illustrari, easque sanis peritorum consilijs & maturitate fulciri: generale studium in eadem ciuitate statuimus & ordinauimus inchoandum, & tam in sacra pagina, & utroque iure, quam alia quauis licita facultate perpetuis temporibus vigere. Datum Mantuæ anno dominicæ incarnationis 1459. pridie Kalendarum Ianuarij: Pontificatus nostri anno secundo. Nec instituit solum hanc academiam, & confirmauit Pius Pontifex Maximus, sed iisdem quoque

Lib. 3. Cos. priuilegijs, auctore Munstero, honorauit, quibus
mograph. Bononiensis, Coloniensis, Viennensis, ceteraque, in Ger-

mania vniuersitates exornata erant. Quid vero aliqui in annum domini 1490, & alij in annum 1489 eius principium reijciunt, id non tam de institutione, quàm de instauratione & augmento accipiendum est. Primus autem huius Academiae Rector fuisse legitur, Georgius de Andelau Prapositus Basileensis. Sicut Ioannes de lapide eorum parisiensium qui reales vocantur, doctrinam, primus in eam vniuersitatem introduxit. Sub Maximiliano primo Romano Imperatore, & Alexandro VI. Pontifice Maximo, anno domini 1494. Trithemi-
us.

D I L L I N -

gana.

HANC Academiam Reuerendissimus ille & Illustrissimus Princeps, Otto Truchses, Cardinalis Augustanus, Germaniæque protector, pro suo singulari erga religionem catholicam & bonas artes amore, maximis sumptibus erexit: vt in ea humaniores literæ & sacra Theologia à viris doctissimis traderetur. Nihilque hætenus optimus Princeps prætermittit, quod ad rei literariæ instaurationem, & ipsius academiciæ splendorem, bonorumque studiorum, quæ tanto-
perè necessaria animaduertit, promotionem pertinere videatur.

DVacensis in Belgio, superioribus annis à Philippo II. Rege catholico grauissimis de causis instituta. Cùm enim per Germaniam & Galliam perniciosissimas hareses increbrescere videret: iccirco ne iuuentus eò amplius proficisceretur, haresesq; imbiberet, nouam Duaci academiam erexit, vbi omne artium atque linguarum genus doctissimi viri docerent. Gallicæ quoque linguae studiosi non minorem discendæ, quàm in ipsa Gallia, occasionem haberent. Eam verò etsi Rex satis liberaliter dotârat, optimorum tamen hominum foundationes plurimæ accesserunt. Vt nihil quod ad florentissimi gymnasij gloriam pertinet, in eo nunc desideretur. Duo quidam optimi Abbates, duo celeberrima collegia exedificârunt, quorum alterum Marchense, alterũ Aquacinctense vocatur, quod dominis de societate iesu attributum est, vt pietatem in eo & bonas literas profiteantur.

ERphordiensis in Thuringia, à Dagoberto Francorum Rege circa annum domini 1391. fundata, & à Bonifacio IX. & Pio II. varijs priuilegijs honorata. Nicolaus autem de Bibera, Henricus de Erphordia, Conradus de monte puellarum, in omnium genere clarissimi viri, plurimum huic academix splendoris & gloriæ pepererunt. Godschalcus etiam de Meschede, & Ioannes de Mylbach sacrarum literarum eximij professores, partim viua voce, partim eruditissimis scriptis illustrârunt, autore Thrithemio. Quando Germani professo-

professores ex Pragensi academia Lipsensem erigebant, magnus studiosorum numerus ad hanc Erphordiensem academiam migrare maluit.

Cochleus
li. 2. histor.
Hussitarū,

FRancfordiensis in Marchia Brandeburgensi, ab illustrissimo principe electore Ioachimo ex Lipsensi anno domini 1506. erecta: ab Alexandro PP. VI. & Iulio II. & Maximiliano I. Imperatore, varijs priuilegijs ornata. In qua iam inde ab initio, in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere praestantissimi doctores fuerunt, qui passim apud historicos nostros numerantur. Primus Cancellarius fuisse putatur, Theodorus de Bulau Lebusensis Episcopus. Rector verò primus fuit Conradus VVinpina professione Theologus, philosophici ordinis, primus artium Decanus creatus est Ioannes Lindholtz.

FRiburgensis Brisgoia ab Alberto Austriaco circa annum domini 1460, vel vt quibusdam videtur, anno 1450, fundata. Quae anno 1467. non solum leges & statuta, verumetiam Theologiae & iuris canonici atque ingeniarum artium professores, Viennâ euocauit, sicut in Viennensis academiae annalibus perscriptum reperitur. Tandem verò sub Frederico Imperatore Romanorum, anno 1472. non parum instaurata & aucta est. Vdalricus Zasius iurisconsultus quorundam Friburgensium statutorum se authorem esse praedicat: nam multos annos magna laude Friburgi docuit, & varia in ius ciuile com-

T

mentaria

mentaria reliquit, vt ipsius epitaphium declarat:

Hinc suotantum neque vate quondam

Pindaro Theba, neque iōv Homero

Fulsit, hoc quantum duce nunc Friburgnm,

Nobile claret.

Ille Germanis, Italis, Britannis

Notus, & cunctis celebratus oris,

Zasius nostri decus & perenne

Ille Friburgi.

Insignis illa domus Sapientiae, quae doctissimorum hominum procreatrix est, an collegium appellari debeat, ab ipso Zasio disputatum reperitur, in cōmentarijs ff, quod cuiusque Vniuersitatis.

GRipsuualdensis in Pomerania ab Vratislao IX. Pomeraniae duce anno 1456. inchoata. Etsi Munsterus eius institutionem non tam ipsius principis, quàm doctoris cuiusdam & consulis liberalitati ascribere videtur, libro enim cosinographia tertio: Gripsuualdi, inquit, circa annum Christi 1456. floruit vir quidam integer, literis instructus, eius oppidi Proconsul, veteri familia ortus, legum doctor, qui cū multa ei oppido commoda comparasset, priuilegia tum ibi publicumq; gymnasium institui procurauit. Hanc anno domini 1547. Philippus Pomeranorum dux nonnihil instaurauit.

Hafniensis, siue Coppenhagensis in Dania: Primò equidem per Fredericum III. Danorum Regem, circa annum domini 1539. erecta:

erecta: deinde à Christiano electo rege instaurata.
De qua fortè loquitur Iouius, quando Cobenā om-
nium disciplinarum gymnasio insignem esse ait.

H Eidelbergensis in comitatu Palatino Rheni,
à Ruperto II anno domini 1346. instituta.

De qua Munsterus libro tertio: Anno Chri-

sti 1346. Rupertus senior princeps Palatinus fun-
dauit gymnasium Hiidelbergense, vbi temporum
successu in omni scientiarum genere multi docti flo-

ruerunt viri. Ego quoque anno 1524. vsque ad
annum 1529. primus Hebraismi professor, publi-

cè ibi sacram linguam docui, &c. Et Abbas Span-

hemensis de scriporibus Ecclesiasticis: Marsilius,

inquit, de Ingen vir in diuinis scripturis exercita-

tissimus, & in seculari philosophia nobilissimè do-

ctus, primus Heildelbergensis gymnasij plantator,

quod Rupertus dux Bauariae & comes Palatinus

Rheni instituens, magnificè dotauit, & Urbanus

VI. instar Parisiorum confirmauit. Præterea,

Marsilium istum apud diuum Andream Colonia

canonicum & thesaurarium fuisse probat. Vt me-

ritò posteriores quidam comites palatini istud colle-

gium honorârint. Inter præcipuos verò professo-

res meritò doctissimus ille & de bonis literis egre-

giè meritis Rodolphus Agricola recensetur, id quod

ipsius epithaphium ab Hermolao Barbaro, vt credi-

tur, conscriptum, demonstrat:

Hunc Mar
siliū Angli
suū fuisse
prædicāt.

Iuuida clauferunt hoc marmore fata Rudolphum
 Agricolam, Frisij spemquē decusq³ soli.
 Scilicet hoc vno meruit Germania quicquid
 Laudis habet Latium, Græcia quicquid habet.

Idē refert
 Mosellan.
 de triū lin-
 guarum co-
 gnitione
 parāda.

INgolstadiensis in Baioaria. Hanc anno domini
 1410 ex Viennensi academia ortam, Annales
 viennenses testantur. Ludouicus Dux anno 1459.
 egregia ei à Pio II. priuilegia impetrauit, & maxi-
 mis honoribus atque premijs viros doctissimos huc
 ex celeberrimis gymnasijs euocauit. ceteriq³ Baioa-
 ria Reguli mirificè eā semper coluerunt. De Ernesto
 scribit Urb. Regius ad Fabrum: Credo equidem te
 non latere, quanto amore & benignitate plusquā
 paterna dux Ernestus Bauarorum Princeps illustri-
 simus, gymnasium nostrum Angepolitanum foueat,
 excolat, ditet, vt cum summis academijs contendere
 possit. Est enim hīc gratissima loci amœnitas, aēr³q³
 quantam non facile alibi reperias, mira quadam
 salubritas, vt meritò studiosorū sedes appellari que-
 at. Optimus verò & catholicus ille Princeps Al-
 bertus, pro singulari suo erga verā catholicam religi-
 onem atque sapientiam studio, sic eam promouit, vt
 hoc tēpore inter celeberrimas academias catholicas
 Germaniæ numeretur. Qui non modò peculiare col-
 legium Theologicum magnis sumptibus erexit, ve-
 rumetiam insigne pedagogium fundauit, in quo do-
 mini de Societate Iesu eloquentiam et philosophiam,
 artesquē liberales, & linguarum præcepta trade-
 rent. Quam singularum artium professores, The-
 ologi

Theologi, Iurifconfulti, Medici, Mathematici, Philo-
fophi, Poetae, & Oratores, Linguarumq³ magiftri, in
tradendo rationem atque ordinem obferuare vellēt,
hoc anno, 1571, publico fcripto adiderunt. Multi
nunc hic clariffimi viri funt, femperq³ fuerunt. Inter
quos meritò numerātur, Ioannes Eccius, & Frederi-
cus Staphilus, in omni literarum genere præftantiffi-
mi viri, & Catholicae religionis fortiffimi propugna-
tores: qui huius academiae Rectores & Procancellarij
olim fuerunt.

L Ipsenfis in Mifnia, quæ initiū fumpfit ex Pra-
genfi anno dōmini 1408. propter fectam Huf-
fitarum in Bohemia, anno fequenti confir-
ta. De qua Aeneas Syluius: Rexerant ſcholarum Pra-
genſem uſque in ea tempora Theutones, id moleſtiſ-
ſimam Bohemis fuit, hominibus naturâ ferocibus et Historie Bohem. ca. 35.
indomitis. Ex quibus vir quidam genere nobilis, ex
domo quam Putridi piſcis vocant, apud Oxonium
Angliae ciuitatem literis ſtudens, cū Ioannis Vi-
cleui libros offendiffet, quibus de realibus vniuerſa-
libus titulus inſcribitur, magnoperè illis oblectatus
exemplaria ſecum attulit, imbutusq^{ue} Vicleuitarū
veneno, & ad nocendum paratus, tum, quod erat fa-
miliae ſuae cognomen, putridum piſcem, id eſt, fœtidū
virus in ciues ſuos euomuit. Commodauit autem
ſcripta, quæ attulerat, his potiſſimū, qui Theuto-
nicorum odio tenebantur, inter quos Ioannes emicu-
it obſcuro loco natus, & ex villa Hus cognomen mu-
tuatus. Hic cū eſſet ingenio peracri & lingua di-

serta, multumque dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, auidè admodum Vicleuitarum doctrinam arripuit, eaque Teutonicos vexare magistros cœpit, sperans eo modo confusos Theutones scholas relicturos. Quod cum succederet, à Venceslao Rege impetratum, vt Pragensè gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur, ea res magistratum scholæ Theutonibus abstulit. Quam ob causam commoti magistri ac discipuli Theutonici generis, iureiurando adacti, vno die supra duo millia secuti, apud Lipsiam, Misnia ciuitatem, trium dierum itinere à Praga distantem, vniuersale studium erexere. Bohemis ergò scholæ suæ gubernatio libere patuit, quorum princeps Ioannes Hus, vbi satis si dei comparatum sibi existimauit, venenum, quod iam pridem occultè conceperat, palam euomuit, quando Germani professores secesserant, ne nobilis Germania iuuentus prauis erroribus seduceretur. Patriamque suam illustrare malebant, quam apud hæreticos oleum, vt prouerbio dicitur, & operam perdere, & ne Bohemis, quorum vniuersitas ad conseruandam veram religionem instituta erat, ad seminandas hæreses auxilio fuisse viderentur. Ioannes Cochleus libro primo historiae Hussitarum, paulò apertius hæc perscripsit. quod nimirum Bohemi à Rege obtinuerint eam academiam sic gubernari, vt ipsius mater Parisiensis gubernabatur, id est, cum hætenus quatuor in ea academia nationes Bohemica, Polonica, Saxonica, Baioarica, eandem per omnia authoritatem habuerant, nunc vna

Bohemica tantum authoritatis haberet, & ex promotionibus in omnibus quatuor facultatibus tantū emolumentum perciperet, tantumque in electionibus ad officia, præbendas, & dignitates sola valeret, quantum reliquæ nationes tres simul. Quod cum contra vetera priuilegia, æquitatem, & iuramentū suū esse cognoscerent, & ad raucedinem vociferarentur, nec tamen impedire possent, Lipsiam vniuersitatem transtulerint, in quatuor nationes eam diuidentes, Misniam, Saxoniam, Bauaricam, & Polonicā.

Confirmata verò hæc academia reperitur à Pio P. P. II. & Alexandro V. Eamque nonnihil collapsam Georgius dux Saxonie restituit. Erasmus enim epistola quadam ad ipsum Georgium: tuis, inquit, auspicijs, tuaque munificentia Lipsensis academia iam olim celebris, ac solennibus illis studijs florens, nunc politioris literaturæ ac linguarum accessione per te sic est ornata, vt vix vlli ceterarum cedat, &c. Petrus quoque Mosellanus Græcarum literarum in hac academia professor, ad eundem principem sic loquitur: Quantum per grauissimas curas, quibus amplissima ditionis tuæ hominibus prospicis, datur, huc intendis, huc prospicis, vt Lipsia tua, non tam ciuium opibus quam bonarum artium studijs indies maius ac maius sumat incrementū. Quid ego nunc cōmemorem splendidissima adificia in vsum tū discentiū tum docentiū, partim à te, partim etiā maioribus tuis hinc magnificentijs à primis fundamentis ad summum vsque fastigium extructa? quid annuos redditus, quibus

omnis generis scientiarum professores liberalissimè dotaſti? Cumquē ex Clementina ſanctione didiciſſes, in publicis ſcholis trium linguarum doctores ſouendos, ne hīc quicquā tuæ academiæ deeſſet, iam in tertium annum vtriusq₃ linguæ professores & ſumptu tuo ſoues, & auctoritate tueris: nec dubitamus, quin breui, vbi per aliquam occaſionem licuerit, & ſanctæ, hoc eſt, Hebraicæ linguæ maſtrum tua Celſitudo nobis ſit procuratura, vt poſt hæc nemo quicquam, quod ad inſtructiſſimum gymnaſiū pertinet, ſit hīc deſideraturus.

Poſtremò huius academiæ alumniſ diligenter notandum eſt, quod ſcribit Aeneas Syluius in libro primo Panormitani de geſtis Alphonſi regis: Cū Leonardus quidam eques & nobilis, cognatum ſuum, qui Lipſiæ bonis literis operā dabat, ſalutaturus adueniſſet, quaſiſſetquē vti valeret, & quem in bonis literis progreſſum feciſſet, vnus è commilitonibus reſpondit: Optimè quidem ſe amicus tuus gerit, quia inter mille & quingentos hic vnus bibendi palmam
 Vide li. 2. obtinet. Nam quomodo ebrietatem & ingluuiem officiorū ſtudioſos fugere oporteat, omnia doctorum ſcripta ſcholæſticæ, teſtantur, & alibi à me eſt declaratum.

Louaniensis in Brabantia. In chronicis Coloniensibus refertur, quòd Ioannes Dux Brabantus, à Martino P. P. V. impetrarit academiam Louaniensem, vt ibi omne artium & disciplinarum genus doceretur: quodq₃ anno 1426. cœperint profiteri: ac quanquàm Martinus noluerit permittere,

vt sacra Theologia traderetur, id tamen Eugenius IV. permiserit. Quæ ex Coloniensi deriuata & procreata, tandem à maximis Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus, Reuerendissimisquæ Cardinalibus, & Episcopis, ac alijs clarissimis viris, partim amplissimis priuilegijs, partim etiam extructis splendidissimis collegijs, egregijs foundationibus, & legata in vsus literarios maxima pecunia, in eum splendorem perducta est, vt celeberrimum in Germania omnium literarum emporium, florentissimaquæ academia merito appelletur. Nec enim bonarum artium gloria omnes alias tantum hoc tempore superat, verum etiam sic firmata, sic dotata, sic ornata est, vt vix vnquam interire posse videatur.

Est praterea cælum Louanij, quod vel Italico quamuis adamoto præferas, non amœnum modò, verum etiam salubre, & studijs aptissimum. Vnde Erasmus epistola quadã ad Ioan. Lodouicum Viuem: Nulla, inquit, me resinuitauit, vt Louanium commigrarem, nisi cælum salubrius, & locus amœnior. Ioannes Goropius Beccanus nullam vel in Italia, vel Germania, vel Gallia, Hispaniaquæ academiam reperiri affirmat, quæ sit cum Louaniensi sitûs elegantia, iucunditatequæ comparanda: & quòd, etsi Salamãca in Hispanijs scholarum magnificentia omnibus Europa gymnasijs præstet, tamen situ & locorum facie à Louanio superetur: nec vsquam alius locus reperiatur, cui melius Musarum domicilij nomen cõueniat. Quare præstantissimis in omni disciplinarum genere Doctõribus, ingenuisquæ adolescenti-

bus quàm plurimis, iam inde ab initio semper abundauit, nostro tamen seculo etsi satis celebris & florens erat, multis, iisque præstantissimis & pulcherrimis ornamentis, supra omnes alias excreuit. Nam præter alias innumeras commoditates, Adrianus VI Pontifex Maximus, quia hæreses in Germania exoriri videbat, & homines quosdam in eam curam incumbere, ut bonas literas vnà cum ipsis academicis euerterent, egregium Louanij, ubi ipse tum Rector & Cancellarius erat, collegium, sub Adriani nomine, extruxit, ubi tenuioris fortunæ iuuenes cum doctoribus sustentarentur, qui cum alias omnes artes, tum verò in primis sacram Theologiam tam opportuno tempore docerent. Huius optimi Pontificis, gloriosissimi quæ patris sui, Caroli V. Imperatoris Romanorum, præceptoris exemplo, ut videtur permotus, potentissimus & verè Catholicus Hispaniarum Rex, Belgij quæ princeps Philippus II. non tantum hanc amplissimam academiam mirifice semper honorauit, verumetiam superioribus annis, cum hæreses etiam in Gallijs (quo multi ex suis ditionibus proficiscebantur) inualescere videret: iccirco ut innocuæ iuuentuti in alia loca, quæ erroribus abundarent, proficiscendi occasionem præcinderet, & nouam Duacensem academiam, ut supra dictum est, erexit, & Louanij aliarum artium atque linguarum studijs auctis, linguæ Gallicæ publicos professores instituit.

Prefatio in
Tuonis de-
cretum.

Ioannes enim Molinaus decretorum professor ad
regis illius pœnitentiarium perscripsit: Quantam
curam

curam instaurandis hac in acedemia literarum studijs adhibuerit, omnia fora, omnia theatra, omnes porticus, omnes denique grammatices, iuris, medicinæ, Theologiæ quæ scholæ loquuntur: quippè quarum professoribus vel minerual primus constituerit, vel adeò adauxerit, vt non iniuria author conditorque omnium praelectionum, vel vt veriùs dicam, omnium disciplinarum parens appellari possit. Ac ne dicam vel in re medica vnam, vel in iurisprudentia binas ab ipsis fundamentis erectas praelectiones, vetustioribus quæ professoribus locupletata mirificè honoraria: ecquis non perspexit singulare Regis nostri erga religiouem studium, vel ex eo, quòd antiquæ Decretorum ac ordinaria professione, aliam nouam, eamquæ quotidianam addiderit?

De reliquis gymnasijs collegijs quæ nihil in praesens attinet dicere, cum omnia hîc splendidissima sint. Clarissimi autem viri, & amici mei, Viglij Zuichemi, in signe beneficium obiter præterire nec debeo nec possum. Is enim præstantissimis ad ius ciuile commentarijs, saluberrimis consilijs, maximâq; apud Carolum V. Romanorum Imperatorem, & Philippum II. Regem catholicum, cæterosq; principes, et magistratus, autoritate, nō huic tantū Louaniensî academiae, sed vniuersæ etiâ rei literariæ, atq; Christianæ Reipub. magno vsui & auxilio fuit. Extructoq; Louanij egregio collegio, singularem erga bonas literas & religionē catholicā voluntatē, vniuersoorbi declarauit: quæ viuus et mortuus conseruare studuerit.

Marpur-

Marpurgensis in Hassia. anno quidem, ut chronica Germaniæ testantur, 1526. erecta, sed anno 1535. à Philippo principe instaurata.

Moguntinam Dietherus Isenburgus Archiepiscopus circa annum domini 1482. instituit. Nunc philosophia, & linguarum cognitio, ac sacra Theologia per D.D. de Societate Iesu illic traditur, reliquæ disciplina parùm florent.

Primò quidem ad omne literarum genus hac Vniuersitas erecta est: tamen eius disciplina, quæ de Deo, rebusquæ diuinis et ad summum bonum pertinentibus tractat, sacraquæ Theologia dicitur, singularem semper rationem habuerunt. Quod enim anno domini 1501. decretum est, ne quis ad scholasticos honores admitteretur, qui de conceptione B. Mariæ virginis iuxta concilij Basileensis sanctionem non sentiret, id superioribus annis ad oēs huius perturbati temporis hæreses, omniaquæ sacrorum conciliorum decreta extenderunt. Ut profectò de ipsius academia laudibus, & natura non minùs verè quàm copiosè dicere possem, nisi hoc ad eius gloriam apud omnes totius orbis academias, & doctos gratosquæ homines abundè sufficeret, quòd Typographicam artem, non vtilem solum, sed vehementer quoque necessariam inuenisse credatur. Cuius beneficio clarissimi scriptores ex bonarum literarum naufragio superstites, in mille trāsfunderentur exemplaria, & in multorum manus, ad incōparabile totius Reipublicæ Christi

Conceptio
B. Mariæ
virginis ex
tra peccatū

Typogra-
phia.

stiana

*stiana praesidiū, salubriter peruenirent. Vndè illud:
Imprimit ille die, quantum vix scribitur anno.*

Et:

*O Germania muneris repertrix,
Quonihil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quæ doces premendo.*

*Vt vehementer dolendum sit, quòd hoc tempore
quidam omnium rerum optimarum euerfores, eius
artis beneficio quæ ad bonarum literarum, & veræ
religionis atque virtutum, propagationem ab inge-
niosis viris tanta cum gratia reperta est, ipsi
ad disseminandos perniciosissimos errores, & ad de-
promendos scurriles famosi quæ libellos, atque tam
in ipsum creatorem suum Deum blasphemias, quàm
turpissimas in viuos & mortuos homines calumni-
as, abuti permittantur. Nec sine grauissimis cau-
sis clarissimi viri dubitare videntur, satiusne fuerit,
eam sic, uti nunc est, habere, an propter grauissimos
abusus nunquàm repertam fuisse. Prudenter quoq;
Polydorus: Ea ars ut ab initio non minori quæstu,
quàm admiratione hominum vulgari cœpit, sic pau-
latim, velut auguror, futura est vilior. Summo-
perè necessarium esset, aliquando tandem huic malo
per superiorem magistratum medelam adhiberi.
Profectò, apud veteres nihil vel legere, vel profiteri,
vel describere licebat, nisi id per certos quosdam, eos-
quæ sapientissimos & prudentissimos viros appro-
batum esset, ut alibi à me est apertè declaratū. De
imperitis, de sordidis, de negligētibus, atq; perfidis ty-
pographis, extat Erasmi querela in adagio: Festina
lentè.*

Inuēta fuit
hec ars, vel
saltē perpo-
lita, à Ioan-
ne Guden-
burch, ciue
Mogūtino
Moguntia
venit Colo-
niā, inde p-
manauit in
alias natio-
nes, ut chro-
nica Colo-
niensia re-
ferunt.

Vide lib. 1.
officiorum
scholastico
rum ca. 13.

pragen.

PRagensis in Bohemia. Hanc Carolus IIII. Romanorum Imperator Bohemiorum Rex, instituit, anno domini, vt chronica Colonien-

Cromerus hist. brieg Pol. li. 12. ni 1361. Cracouiensem academiam fundaret, Pra-
Sylvius in ca 15. li. 4. erectam fuisse. Aeneas Sylvius scriptum reliquit,
Panormita quod inscholam hanc suam aliquando ingressus Im-
ni de gestis perator, quatuor integras horas magistrorum dispu-
Alphonfi tationes auscultarit, cumque id purpurati molestè
RepetitCo ferrent, & tempus cœnæ adesse inclamarent, respõ-
chleus li. 1 derit: Mibi tempus est, vobis minimè, nã cœna mea
hist. Hussi. hœc est. Egregium praterea hic Carolus Impera-
tarum. tor collegium extruxit, atque insignem bibliothecã,

Sylui. hist. quam Hussita per summam impietatem dirupue-
Bohemicae runt. Similiter Hedwigis Polonorum Regina circa
cap. 44. annum domini 1400. collegium addidit Lituanor-

Cromerus rum, quod Regina collegium vocabatur, egregieque
lib. 16. possessionibus multis dotauit, vt in eo Litواني sui eru-
direntur, sed iam intercidit. Propter Hussitarum he-
refes, & crudelissima bella, ferè hac vniuersitas op-
pressa fuit: sed Ferdinandus I. & Maximilianus
II. Romanorum Imperatores diligentissimè eam
restituerunt.

ROstochiensis in ducatu Megapolitano. de qua Munsterus libro tertio: Anno, inquit, Christi 415. principes Magnopolenses, & ciues Rostochenses, missa legatione in vrbe, impetrarunt priuilegiũ studij generalis in ciuitate Rostochensi.

ſ. loco ad eam rem non incongruo, quòd àeris ſalubritas, & victualium omnis generis, leui precio, ibi magna eſt copia. introducebàtur aut magiſtri et doctores præcipuè ex Erphordia. Cæpit verò florere anno 1419.

TReuerenſis. hac antiquiſſima quidam omnium academiarum Germania eſſe creditur, ſed propter varias eius mutationes, temporis-que iniuriam ſerè collapſam, nuper prudentiſſimi Archiepſulis Ioannis voluntate & munificentia, Domini de Societate Ieſu inſtaurârunt. Nec dubium eſt, quin Reuerendiſſimus & Illuſtriſſimus Princeps Iacobus pro ſua maxima in bonas literas & verã religionem voluntate, deceſſoris ſui, tam præclarũ ſtudium, & vero Archiepiſcopo dignũ opus, diligenter ſit promoturus. Magnus quidẽ ille Agricius à Sylueſtro Pontifice, & Constantino Imperatore, eiſdem-que matre Helena Treuirim miſſus, cùm nihil prætermitteret, quod ad inſtaurandam eam Eccleſiã pertinere videretur: dubium non eſt, quin vel in primis ſcholã reſtituerit, qua iuuentus religionẽ Chriſtianã et pios mores addiſceret. A quo primo Archiepiſcopo ſuo Treuerẽſes et religionẽ verã receperũt, et varijs preſioſiſſimis reliquijs, quæ magno ipsis ſẽper uſui fuẽre, ornati ſunt. Quibus cùm reliqui per ordinem Archiepiſcopi magna ſemper beneficia addidiſſe reperiãtur, immortales proſectò ijs gratias agere, et honeſtis in rebus meritò gratificari deberent.

TVbingenſis. in ducatu VVirttembergẽſi, anno 1477. incepta, doctiſſimos in omnibus diſciplinis profeſſores habuit, Ioannẽ de

Hic D. Hieronymũ fu-
iſſe cõmo-
ratũ ex epi-
ſtola ad Flo-
rentiũ col-
ligitur.

Tempore
Gratiani
Imp. hieſtu-
dia floru-
ſe, ipſius re-
ſcriptum
ſignificat,
quod in
Gallia reci-
bitur.

Alij legũt
1472.

Lapide, Gabrielem Biel, Ioannem Naclerum, praepositum & Cancellarium Tubingensem, &c. Qualiter verò anno domini 1522. eam constituerint, praesens descriptum ostendit:

Vniuersitas Tubingensis omnibus
& singulis bonarum literarum ama-
matoribus salutem.

CRedibile & à vero minimè dissentaneum
esse debet, maiores nostros ingenita homini
deprehendisse virtutum seminaria, ipsam se
prodente natura, quibus si cultus accederet curaqué
diligentior, magni quippiam effici posse haud est im-
merito existimatum. Itaque bonis ingenijs velut
egregijs plantis certa sunt loca destinata, in quibus
semotis impedimentis praesignia sapientiae culmina
inolescere possent. In hanc rem Alexandriam Aegy-
ptus, Tharsum Sicilia, matrem artium Athenas tan-
quàm Augustum philosophiae sacrarium selegit Gra-
ecia. Sed & cultores, hoc est, studiorum praecepto-
res adhibiti, qui nuper sata rigarent colerentq; plan-
taria. Congratulaturq; ita M. Tullius, Ciceroni fi-
lio, Athenas ad Cratippum discendi gratia nullo,
quòd eum exemplis vrbs, doctrinâ praeceptor augere
posset. Gratiam dijs habuit Philippus terra Ma-
cedoniae regnator, quòd Alexandrum filium Aristo-
telis temporibus nasci contigisset. Sic Neroni Sene-
cam, Traiano Plutarchum, Carolo illi Magno suum
cessisse Alcuinum reperimus. Temporis deindè pro-
gressu cum rebus gerendis eruditos deesse non posse
censeret

cenferent principes, honore ac dignitatum prerogatiua, literarum commendauerunt gymnasia, Pontifices immunitatem addidère. Igitur Eberhardus probus VVitenbergensium dux primus, vir ad pacem natus, videns suam Rempublicam hominum egere doctorum opera, quos incredibili profecutus est beneuolentia, studiorum vniuersitatem auctoritate apostolica & imperiali, in oppido Tubingensi prudentissima fundauit ordinatione. quæ cauetur, vt

In sacra Theologia ordinarij doctores quatuor,

In iure Pontificio & Imperiali sex,

In Medicina, Theorica, Practicaque duo,

In morali philosophia collegiati duo,

In poetica Oratoriaque duo,

In philosophia naturali ac rationali duobus in contubernijs magistri decem, per singulos dies statis horis suas profiteantur lectiones, perpetuisque foueantur stipendijs. Gymnasiarchi insuper dicti studij perpendentes, quam magni sint artium effectus, ne quid liberalibus abesset literis, & quò mathematicis alumni liberiùs vacarent disciplinis, quibus Græcis nil fuit illustrius, magistrum Ioannem Stoffler, astronomum doctissimum, vel Archimedi Syracusio non concedentem machinarum peritia, publico conciliârunt honorario. Denique ex orbe illo disciplinarum cyclopedia, ne quicquam desiderari posset linguis ediscendis, insignem eruditione cognitissima virum Ioannem Reuchlin Phorcensem præfecerunt, qui Hebræas, Sanctasq³ ac Græcas literas ex authoribus interim præstantissimis, quorum iusta Tuingæ est

copia, qua præditus est humanitate doceat fideliter. Vniuersos itaque studiorum amatores, vbiuis gentium agant, quos hætenus grauis forsā vel prope tendis vel percipiendis insignibus expensarum deterruit iactura, vberimos discendi fontes adire volentes huc confluant hortamur. senectutis viatica, aduersis rebus solatia, fortunatis ornamenta, gratis, liberè, ac sine vlla mercede in hunc diem erogari solita Calendis Maijs anni præsentis XXII. percepturi. Magistris enim ac doctoribus, reliquisque omnium scibilibus professoribus, ærarij tribuni è gazophylatio satisfacient, & pro cuiusque munere dignam singulis stipem ac pramia dependēt. vt neque propter audiendos cuiuscunque facultatis libros quicquam, nec pro percipiendis insignibus insolitum hætenus percipi non consuetum sit erogandum. Idque ex Imperiali munificentia, hortatu suassuq; Guilhelmi Truchses Casarea maiestatis in ducatu VVitenbergensium Vicarij, Baronis nobilissimi, atque aliorum regentium, quorum auspicio ductuque studiosus quilibet in perpetuum deinceps (diuina modo faueat clementia) facile consequi poterit obuium atque oblatum, quod olim longa dissiciliq; peregrinatione, & multiplici impendio vix atque agrè, vel malignis vel preciosis est affectus magistris.

VIENNENSIS.

F*REDERICUS II. Romanorum Imperator optimis artibus confirmatum atque fulcitum Imperium*

perium Conrado filio relicturus, anno domini
 1237. Viennensem academiam ex Romana &
 Parisiorum vniuersitate instituit. Quam deinde
 Rudolphus IIII. Albertus III. & Leopoldus II. fra-
 tres in commodiorem locum, ad supremam dico
 vrbis curiam, transtulerunt, optimisque priuile-
 gijs honorârunt. Sed cùm & ibi propter Aulico-
 rum insolentiam atque strepitus parùm rectè collo-
 cata videretur, idem ille Albertus locum studijs li-
 beralibus aptiorem, apud monasterium Prædica-
 torum elegit, & splendidam amplissimamq; in vsus
 scholasticos domum emit, quam olim Templarij
 inhabitasse feruntur, & hoc tempore collegium
 Archiducale vocatur. Eam ille domum duodecim
 artium & Philosophia professoribus habitandam
 tribuit. Imitatus fortè Imperatores Græcorum,
 qui Constantinopoli duodecimuirorum collegium
 habebant, de quorum consilio grauissima Imperij
 negotia sæliciter pertractarent, quique iuuentu-
 tem & meliorem & doctiorem redderent. Im-
 petrauit etiam ab Urbano Papa VI. vt sacram
 Theologiam hîc publicè profiteri, & eius doctri-
 nae studiosis adolescentibus honorum insignia, &
 promotiones conferre liceret: & vt priuilegia,
 atque statuta, & leges, academia huius appro-
 baret. Præterea Iurisconsultorum schola ex illi-
 us munificentia & liberalitate habetur. Perpetuo
 etiam edicto, decreuit, vt SENATVS P' O-
 PVLVSQVE VIENNENSIS per
 singulos annos, quando nouum CONSVLEM
 V 2 eligeret,

eligerent, admoneretur, ne per ipsos quicquid designaretur, veletiam alios facere permitterent, quo academia caperet detrimentum, sed tuerentur potius atque defenderet studiosorum priuilegia. Quod hactenus intelligo obseruari. Bursa Agni erecta est anno domini 1408. liberalitate Christoferi Otresdoffij ciuis Viennensis. Bursa Silesitarum emptae est anno 1420. ex fundatione Nicolai Clebitij canonici Vratislauensis. Anno domini 1432. Bursam Rosa addiderunt, Vdelricus Gruenualderus, & Nicolaus quidam consul Viennensis. Liliorum gymnasium fundatur, à Burchardo Krebs, Canonico Patauensi, anno 1457. Bursam Pruchiam instituit Osualdus VVichersdorpius anno domini 1491. Florentissima facultas artium anno domini 1421. duo egregia collegia extruxit, quorum alterum Aula vniuersitatis, alterum Noua structura vocatur. In illa verò domo quæ Hospitale dicitur, instructissimam bibliothecam collegit. Circa annum domini 1497. iurisprudentiae studiū ferè interciderat: iccirco Maximilianus I. tres clarissimos iurisperitos ex Italia euocauit, Ioannem Syluium, Aurelium Siculum, & Hieronymum Balbum, qui ciuilem disciplinam resuscitaret. Idemque Imperator huic academiae indulgit potestatem creandi poetas. Gymnasium illud quod olim Pauli dicebatur, atque à Paulo VVannio fundatum erat, in aliam vicinam domum transfertur anno domini 1517, & mutato nomine iam Bursa Heidenheim vocatur. Egregia domus, in suburbio circa annum domini 1512. instituta fuit, pro infirmis

atque

atque peregrinis studiosis adolescentibus, sed hac anno domini 1529. in obsidione Turcica, non sine maximo omnium hominum dolore, iterum eversa est.

Quo tempore vniuersa academia plurimum detrimenti cepit, sed Ferdinandus I. eiusdemq; filius Maximilianus II. magnis sumptibus instaurarunt.

Vndè illud:

Tempore quæ fuerat collapsa academia longo,

Nunc in te rursus clara Vienna viget.

Hactenus innumeros semper quoque fouit alumnos,

Quorum nos etiam pars quotacumq; sumus.

Iam consurgit honos, decus, & sua gloria doctis,

Maiestas & ijs quæ fuit ante redit.

Iam quoque florescit, dum biblia sacra docentur,

vera Dei pietas, gloria vera Dei.

Linguarum studia, & diuina mathemata, iustum

In precium, & florem, nunc rediêre suum.

Necnon & duplicis spatiosa volumina iaris,

vel quæ cum reliquis Iustinianus habet.

Nec minùs Hippocratis Coi, studiumq; Galeni,

Quod docuit medicos author Apollo viros.

Porro cum quatuor in hac vniuersitate membra, siue quatuor diuersæ facultates habeantur, singularem doctrinarum professores, peculiarem sibi apud Dominum deum patronum elegerunt, cuius intercessionem maiorem in literis progressionem facerent, Theologi Ioannem Euangelistam, Iurisconsulti, S. Iuonem, Medici S. S. Cosmam & Damianum, Philosophi, oratores et poëta S. Catharinam. Id quod

ab anno domini 1427. hætenus obseruatur.

Vniuersitatis Rector in actibus publicis alterum à Principe, veleius Vicario locum obtinet, atque omnibus academiae membris ex æquo & bono ius dicit, non modò in ciuilibus, sed in criminalibus etiam con-
trouersijs. Ac primò quidem annuus iste supremus magistratus erat, postea factus est semestris. Cum-
quæ hætenus nemo Rector fuisset electus qui vxorem haberet, sub Ferdinando I. Romanorum Impe-
ratore hoc mutari cœpit, vt nunc etiam mariti isto magistratu fungantur, sed per alium clericum ca-
libem in ecclesiasticas personas iurisdictionem
exerceant. Hoc anno 1571. Maximilianus II.
Imperator ad instauranda studia Theologica ani-
mum adiecit, & ego vti Coloniâ eò profisciscerer, in-
uitatus fui.

VVITTENBERGENSIS in Saxonia.
Hanc Fredericus I. Saxoniæ dux anno do-
mini 1502. ex Lipsensi & Tubingensi ere-
xit, & alter Fredericus ita exornauit, vt ex frigi-
da, teste Erasmo, celebris euaderet. Petrus Mosel-
lanus: Fredericus, inquit, VVittenbergam suam om-
nigenarum artium, maximè trium linguarû, pro-
fessoribus sic instituit, sic adornauit, vt optimè con-
stituti gymnasij exemplar hinc petere possis, &c.
Hemungus, Schurffius, Clingius. Oldendolpius, iu-
risconsulti scriptis apud Germanos celebres, hîc flo-
ruerunt.

Martinus

Martinus Lutherus, quem illi alterum Heliã, Germaniãque prophetam, appellare non verentur, hic primò sacram Theologiam peruertere cœpit. Philippus quoque Melanthon, qui alter Hippias, et omnium quos sol viderit sapientissimus, prophetaque sui Lutheri dexter oculus, ab ijs vocatur, hic professus est. Ac si superiorum temporum historia, & doctissimorum hominum scripta in memoriam reuocentur, apparebit, quòd primò eruditissimi viri in ista academia omne artium genus diligentissimè tradiderint: quod etiam hinc tandem viri quidam prodierint, qui ex Anglia in Bohemiam importatam, & ab aliquot Oecumenicis concilijs damnatam doctrinam, in Germania resuscitarent. Cumque apud rerum nouarum studiosos, & qui pessimis hominibus fortè in Ecclesiam Dei introduetos abusus dissimulare ac ferre non poterant, aliquam sibi auctoritatem peperissent: contra omnium aliarum totius ferè orbis Christiani academiarum clarissimos professores (quibus tamen & eruditione, & pietate, & sapientia, longè inferiores erant) velut cœlitus missi Censores atq; Aristarchi quidam, cristas suas erigere audebant. Longiusq; progressi, non modò verã, et tantopũssimorũ atq; sapientissimorũ hominum cõsensu receptam doctrinã publicè oppugnabant: vcrumetiam bonas artes, & virtutum procreatricem philosophiam calumniabantur, & omnes scholas atq; academias prorsus euertere studebant, lupanaria

sathanae, Sodomae, atque Gomorras, aut si quid praeterea occurrebat spurcius, appellantes. verum sicut hac absque summo dolore, propter ea quae consecuta fuerunt, à pijs, & Germania nostra, publicaeq; salutis amantibus viris referri non possunt: sic citra huius academiae, & omnium doctorum hominum iniuriam hac à me breuiter recensentur, quae ab alijs ex professo copiosè edisserata sunt.

VIRTZBURGENSIS siue Herbipolensis, in Franconia Orientali, anno 1403 à Ioanne Episcopo fundata, sed propter grauissimas controuersias quae inter Clerum & ciues, mortuo illo episcopo, exorta fuerunt, cum septem annos florisset, interiit. Quia enim Musis inter arma & ciuiles controuersias versari non sat tutum videbatur, praecipui Doctores Erphordia migrare maluerunt.

VISONTINA, in Burgundia. Hanc Reuerendissimus D. D. Antonius Peronottus, S. R. E. Cardinalis, Mechliniensis archiepiscopus, instituit, & haecenus eam augere atque exornare non desinit, ut eruditi illic viri producantur, qui miserimè perturbatam Rempublicam Christianam constituere, & catholicam religionem propugnare possint.

VARIAE praeterea scholae triuiales per Germaniam diuersis temporibus institutae reperiuntur, ubi prima artium atque linguarum rudimenta

dimenta iuuentus cum pietate & bonis moribus ad-
disceret, & maiorum disciplinarum, quæ in acade-
mijs traduntur, idonei auditores prepararentur.

Nimirum Groningæ, Traiecti, Gandavi, Namurci,
Cameraci, Atrebatî, Embricæ, Dusseldorpij, Mona-
sterij, Tremonia, Argentorati, quæ iam ab aliquibus
inter academias numeratur.

Suollanam scholam obiter præterire non possum
Sne debeo: quippè ubi me olim humaniter tra-
ctatum, ac sub Ioanne Telgio & Ioanne Lin-
gio, pijs illis quidem & eruditis viris, optimisq; Re-
ctoribus, liberaliter institutum libenter profiteor.
Præclarum ibi fratrum de communi vita, siue bonæ
voluntatis, cœnobium habetur, quo & sacra concio-
nis & conscientia expurganda, pietatis quæ gratia,
crebrò iuuentus ventitat. Egregium illi collegium
pro studiosis adolescentibus erexerunt, unde doctissi-
mi viri, & optimi magistratus, in Christianam Rē-
publicam prodierunt, qui non modò Suollonæ vrbi,
sed vniuerso Belgio, totique ecclesiæ Dei, vsui atque
ornamento existerent. Vt meritò omnes boni, ac pa-
triæ, publicæque salutis amantes viri, hoc istorum fra-
trum cœnobium, cum illa collegio, atque schola hono-
rare, tueri & defendere debeant. Ego quidem illi
prima qualiscunque eruditionis meæ rudimenta li-
benter accepta refero.

DAVENTRIENSEM scholam egregiè in-
staurat Reuerendissimus pater, AEgidius de
Monte, primus eorum episcopus, pietate &
V 5 eruditi-

eraditione clarissimus. Quem sicut mihi amicū & patronū gaudeo, ita clarissima patria mea patrem gratulor.

Quemadmodum Ruremundensem scholam in Geldria, minimè negligit, Reuerendissimus dominus VVilhelmus Lindanus, primus quoque illorū Pontifex, Dominus atq; amicus meus singularis.

POLONIA.

QVoniam Martini Cromeri de origine, de veteri in paganismo, & Christiana religione, de philosophia, & legibus, moribusq; Polonorum historia, omnium in manibus versatur: nihil prætereà de his dicendum putauī, quàm quòd Polonia olim bonas literas parū coluerit, nunc verò & literis ipsis, & literatissimis hominibus abundet. Stanislaus Orechouius Roxolanus ad amplissimū, doctissimūq; S. R. E. Cardinalem, & sacri Oecumenici cōcilij Tridētini præsidē, Stanilaum Hosium scribit: Tu nos scriptis tuis elegantissimis ad omne pietatis munus informas, consequerisq; ut Poloni ἀμύστο quōdam, & ἀνομοι: reliquos inter mortales habiti, nunc, te authore atque duce præstantissimo, ab omnibus & πῦ existimentur, & docti. Ita, te magistro atq; principe nostræ ciuitatis amplissimo, humanitate compensata est vetus illa gentis nostræ barbaria, qua inter reliquas Christianas gentes fuimus olim infames: quam scripta tua inueteratam ex nostris moribus disciplinaq; funditus deleuerunt.

Tu enim extitisti in gentem nostram primus, qui directum nobis iter ad ingenuas artes, & ad humanitatem dispositum demonstrares. Quibus rebus, te monitore atque pramonstratore, homines nostri capiti incensiq³, incredibili optimarum artium studio flagrare cœperunt. Vnde profectò optimus & doctissimus Cardinalis sempiternam gloriam apud Polonos suos, & immortale decus in vniuerso Christiano orbe est iamdudum consecutus: quod & eruditione & eloquentia præstantissimus, religionem catholicam, ecclesiamquæ Dei, & sapientiæ studia subleuare atque fulcire potuerit.

CRACOVIENSIS academia primò quidē à Cazimiro Rege, anno domini 1361. inchoata fuit, sed anno 1400. vocatis ex Pragensi academia clarissimis professoribus, cū hactenùs obscura fuisset, instaurabatur. Heduigis enim Regina moriens ingentem pecuniam reliquit, qua Cracouiensis academia, à Cazimiro cœpta, perficeretur. Duo igitur celeberrima collegia extruxerūt, in quorum altero Theologi & philosophi, in altero Iuriscōsulti & Medici profiterentur. Quanquā medicī, philosophiæ & bonarum artium professoribus sese coniungere maluerunt. Ad omnium disciplinarum professionem, hæc academia erecta fuit, sed sacra theologia, artes mathematicæ, & humanior literatura in primis ibi floruit.

VRATISLAVIENSIS anno domini 1505. Vdislai Vngariæ Bohemiæquæ Regis, et
Bpisco-

Episcopi Vratislaviensis opera atque auxilio, academiam erigere conabantur: sed Cracouiensis vniuersitas, vt maiestatem & gloriam suam tueretur, omnes eorum rationes sic refutauit, vt Iulius Pontifex Maximus eam tunc erigi non permetteret.

POSNENSIS aliquando nonnihil emerfit, nunc iterum collapsa est: nec tamen scio an vnquam fuerit confirmata.

REGIOMONTANA in Prussia. Hanc Albertus Marchio Brandenburgensis, magnus Crucigerorum militum magister, anno domini 1544. instituit, sed de approbatione illius nihil certi haecenus cognoscere licuit.

Porrò quod in arce Vilnensi Poloniae Reges preciosissimam bibliothecam extruxerint, author est Cromerus.

GALLIA.

GALLIA.

Nachi nostri ex Iapeto filio nepotes, bonas literas cum vera religione primi post diluuium in Galliam quoque importarunt. Publica autem gymnasia & scholas tandem Sarron introduxisse putatur, ut eam gentem humaniorem & mitiorem redderet: unde & diuinarum & humanarum literarum professores Samothei & Sarronidae olim fuerunt vocati. Quod his verbis Diodori confirmat Diodorus lib. 6.
 Annii: Sunt apud Celtas Theologi ac Philosophi, quos vocant sarronidas, qui precipue ab ijs coluntur: nam moris est apud eos, nullum absque philosopho sacrificium facere: existimant enim per diuinam naturam conscios sacra fieri oportere, tamquam dijs propinquiore. Horum intercessione bona à dijs censent petenda, quorum consilio & bello & pace fruuntur. Druidas à Dite vel Drujo descendisse grauissimi authores probant: quos Diodorus ipsorum diuinatores extitisse dixerit. Laërtius promiscue usurpat: Philosophiam, inquit, à barbaris initia sumpsisse plerique autumant, nam Persis Alij tamen à quercu Dryudas vocatos putant.
 magos, Babylonij & Assyrij, Chaldaeos, Indis gymnosophistas, Celtis seu Gallis Druidas, qui & Seumothei appellabantur, eius rei fuisse authores ait Aristoteles in Magico, & Sotion in 23. successionis libro. Strabo autem libro geographiae quarto: Apud omnes

nes ait, tres passim nationes eximio in honore sunt, Bardi, Vates, & Druidæ. Bardi laudationibus rebusque poeticis student. vates sacrificiorum naturaliumque causarum cura sunt dediti. Druidæ præter causarum naturalium studia, moralem disciplinam exercent, iustissimi omnium opinione, ideo & priuata & publica iudicia eorum fidei mandantur: adeo ut rem etiam bellicam antea iudicarent, & Martem collaturi illis iubentibus desisterent, capitis quoque iudicia horum sententiæ permittebantur. Immortales animas, & mundum & hi & alij asserunt, ignem & aquam aliquando superaturos. De horum autem secta, & moribus, Cæsar libro sexto commentariorum sic loquitur: Druidæ rebus diuinis intersunt, sacrificia publica & priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplina causa concurrit, magnoque hi sunt apud eos honore: nam ferè de omnibus controuersijs publicis priuatisque constituunt, & si quod est admissum facinus, si cedes facta, si de hereditate, de finibus controuersia est, ijdem decernunt præmia, pœnasque constituunt. Si quis aut priuatus aut publicus eorum decreto non steterit, sacrificijs interdicunt: hæc pœna apud eos est grauissima, quibus enim ita est interdictum, ij numero impiorum ac sceleratorum habentur, ij omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque ijs petentibus ius redditur, neque honos ullus communicatur. His autem omnibus Druidibus

Excomuni-
catio Diui-
darum.

dibus præst vnus qui summam habet inter eos au- Rector co-
thoritatem, hoc mortuo, si quis in reliquis excellit rum.

dignitate, succedit, aut si sunt plures pares, suffragio
allegitur, nonnunquã etiã armis de principatu cõten-
dunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum,
quæ regio totius Gallia media habetur, confidunt
in loco consecrato, huc omnes vndique qui contro-
uersias habent conueniunt, eorumquẽ decretis iudi-
cijsq; parent. Disciplina in Britannia reperta, at-
que inde in Galliam translata esse existimatur, &
nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt,
plerunque illo discendi causa proficiscuntur. 'Dru-
idæ à bello abesse consueuerunt, neque tributa cum
reliquis pendunt, militia vacationem omniumquẽ
rerum habent immunitatem. Tantis excitati præ-
mijs & sua sponte multi in disciplinam conueniunt,
& à parentibus propinquisquẽ mittuntur. Mag-
num ibi numerum versuum ediscere dicuntur, itaq;
annos nonnulli vicanos in disciplina permanent. Ne-
que fas esse existimant ea literis mādare, cū in re-
liquis ferè rebus publicis priuatisq; rationib. græcis li-
teris vtatur. Id mihi duabus de causis instituisse vidẽ
tur, q; neq; in vulgũ disciplinam efferri velint, neque
eos qui discunt literis confisos minùs memoriæ stude-
re, quod ferè plerisq; accidit, vt p̃sidiol literarũ dilige-
tiã in perdiscendo, ac memoriã remittant. In primis
hoc volunt persuadere, nō interire animas, sed ab a-
lijs post mortem transire ad alios, atque hoc maxi-
mè post mortem excitari putant metu mortis negle-
cto. Multi præterà de syderibus atq; eorum motu, de
mūdi ac terrarum magnitudine, de rerum natura.

Druidarũ
priuilegia.

Quare do-
ctrinã suã,
literis non
cōprehen-
derint.

Plin. cap.
fin.

de deorum immortalium vi ac potestate disputant,
& iuuentuti tradunt, &c. Strabo bella etiam in-
dicasse scribit, sicut apud Romanos Feciales: quia
& doctissimi & iustissimi habebantur. Qui verò
plura de his scire cupit, eum ad Plinij librum 16. hi-
storiae naturalis, Luciani Herculem Gallicum,
Sabellicum Nauclerum, & innumeros authores bre-
uitatis gratia remitto. Eius praterè artis, si tamè
ars appellanda est, quæ in augurijs extisque inspi-
ciendis, & diuinando consistebat, periti esse credebā-
tur. Vnde Cicero libro primo de diuinatione: Di-
uinationum, inquit, ratio ne in barbaris quidem ge-
nibus neglecta est: siquidè et in Gallia Dryudes sunt,
è quibus ipse Diuitiarum Heduum hospitem tuum
laudatoremquæ cognoui, qui & naturæ rationem,
quam Physiologiam Græci appellant, notam esse sibi
profitebatur, & partim augurijs, partim coniectu-
ra quæ essent futura dicebat, &c. Nam Diocleti-
ano Imperatori prædixisse huius professionis mulie-
rem quandam, quòd ipse aliquando Imperator fu-
turus esset, scribit Flavius Vopiscus. Lampridius
verò author est, quòd talis quædam mulier Alexan-
dro Seuero mortem prædixerit: Mulier, inquit Dru-
ias eunti exclamauit gallico sermone: Vadas,
nec victoriam speres, nec militi tuo credas, profe-
ctusquæ ad bellum occisus est. Mirificè enim nimis-
quæ superstitiosè corpora cælestia obseruabant, ita
vt maiorum disciplinam planè corrumperent. Vn-
dè illud Lucani poeta:

Et vos

Et vos barbaricos ritus moremq; sinistrum
Sacrorum Druidæ sacris repetistis ab armis.

Nam hominem à tergo ense feriebant, ex cuius lapsu & gestibus, & sanguine diuinarent, vt post Strabonem scribit Ioannes Boëmus. Quare Augustus Cæsar ciuibus ea doctrina interdixit. Claudius Imperator omnino sustulit. quod Tranquillus his verbis probat: Druidarum religionem, apud Gallos diuina immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam, penitus aboleuit. Et Strabo: Ab his obscuritatibus, fœdisque sacrificiorum & diuinationum ritibus, Romani prorsus eos auerterunt. Strabo lib. 4. geogra. Musicam & Poesin Bardus primus in Galliam intulisse creditur. Vnde Diodorus: Sunt, inquit, apud Celas melodiarum poëtae, quos appellant Bardos, hi organis veluti lyra cantant, hos laudantes, alios vituperantes, qui tanti apud eos sunt, vt cum extracta acie exercitus eductis ensibus, coniectisq; iaculis propinquant, non solum amici, sed hostes quoq; eorum interuentu à pugna conquiescant. Ita apud agrestiores barbaros ira cedit sapientiæ, & Mars reueretur Musas, &c. Sed paulatim lanigenarum Italarum, Græcorumque disciplinæ in Galliam venerunt, quas ipsi pro sua industria mirifice elaborârunt. Scribit enim libro septimo Commentariorum Cæsar, quòd Gallorum gens summa solertiæ sit, atque ad omnia imitanda & efficienda, quæ à quoquam traduntur, aptissima: & lege quadam cautum fuisse refert Irenicus, vt quidam ex Gallis in Græciam, philosophiæ, & bonarum artium gratia, profiscerentur. Tem-

Musica &
Poësis Cal-
lorum.

pore enim *Cæsaris earum adhuc vulgò imperitiores fuisse videntur, præsertim Neruij: is enim lib. quinto belli Gallici scriptum reliquit, quòd ad Ciceronem Neruios oppugnantem literas Gracas dederit, ne hostes, si epistola interciperetur, consilia Cæsaris cognoscerent.*

THEOLOGIA VETÈ- rum Gallorum.

Iulius Cæsar, qui Gallie antiquam religionem, doctrinam, & mores, accuratissimè omnium exploratissimequè cognorat, libro sexto *Commentariorum: Natio, inquit, omnium Gallorum admodum dedita religionibus, atque ob eam causam qui sunt affecti grauioribus morbis, quique in prælijs periculisq; versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolaturos vouent: administris què ad ea Druidibus vtuntur: quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publica què habent eiusdem generis sacrificia. Alij immani magnitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra viuus hominibus complent, quibus succensis circumuenti flamma exanimantur homines. Supplicia eorum qui in furto aut latrocinio, aut in aliqua noxa sint comprehensi, gratiora dijs immortalibus esse arbitrantur, sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt. Deum maximè Mercurium colunt, huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inuentorem artium ferunt,*
hunc

hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecunia, mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem & Martem, & Iouem, & Mineruam, de quibus eandem ferè quam reliquæ gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorum initia tradere, Iouem imperium cœlestium tenere, Martem bella gerere, cui & cum prælio dimicare constituerunt, ea quæ bello cœperunt plerunque deuouent, quæ superauerunt animalia capta immolant, reliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus extructos harum rerum cumulos locis cōsecratis conspiciari licet: namque sæpè accidit, vt neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet, grauißimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Valerius etiam Maximus: Vetus, ait, Gallorum mos occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur dare, quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. Dicerem stultos nisi idem Brachatis sensissent, quod Palliatus Pythagoras credidit. Simile ex India & Iapania, nouiter repertis insulis, scribitur: illos populos Bonzis sacerdotibus suis credidisse, decuplum se in altero mundo recepturos à dijs, pro eo quod viui eorum ministris dedissent: ideoque mortuos Bonzorum chyrographum secum in sepulchris accepisse, vt eo viso, di decuplum eiusdem moneta restituerent, quo in altera vita ingruentibus necessitatibus succurrerent.

Lib. 2. ca. 1.

Qualiter rustici simulacra deorum velamine tecta per agros circumtulerint, & arbores quasdam in sacris habuerint, in vita S. Martini Turonensis, narrat S. Sulpitius.

Veram Christianam religionem ipsi apostoli in-

Hereli 51. tulerunt, praesertim Paulus & Philippus. Lucā quo-

Epistola 1. phanius. D. etiam Clemens Episcopus se in Galli-

Libro con fratrem domini. Hanc apostolorum discipuli, Cres-

traludēos. cens, Martialis, Dionysius Areopagita, praterēa Eleu-

Primò igitur fidem christianā gârunt. Ut Tertullianus profiteatur, quòd suo tē-

à Burgūdi orū regina Ipsum verò Regnum ad fidem Christi conuersum

acceperūt: est, anno domini 499. Clodoueus enim Rex, quia

et regis ca eo pralio quod contra Germanos gerebat, summo in

tholici Bur periculo constitutus, Christum, quem Clotildis vxor

gundi auxi Burgundiorum Regina, semper predicauerat, im-

lio et potē plorare cœpit: cuius auxilio cū hostem ad Tolbia-

hēreticos cum Vbiorum non procul à Colonia Agrippina faci-

superiorib. le superāssset, in eum libenter credidit, & in Galli-

annis reti- am reuersus à S. Remigio Remensi Episcopo, cum

nuerunt. suis baptizatus est. Quod prater innumeros scri-

Sed quo ptiores ipsius Clodouei Regis Epitaphium, à S. Remi-

modo Bur gio, vt creditur, conscriptum declarat:

gūdioēs fu Diues opum, virtute potens, clarusq; triumpho,

erūt primò Condidit hanc sedem Rex Clodoneus, & idem

çōuersi, vi- Patritius magno sublimis fulsit honore.

de Socratē

li. 7. ca. 30.

Plenus

Plenus amore Dei contempsit credere nullo,
 Lumina qui varijs horrent portenta figuris:
 Mox purgatus aquis, & Christi fonte renatus,
 Fragrantem gessit infuso crismate crinem.
 Exemplumq; dedit sequitur quod plurima turba
 Gentilis populi, spretoq; errore suorum,
 Doctorem cultura deum, verumq; parentem
 His fœlix meritis superauit gesta priorum.

IVRISPRVDENTIA.

CAESAR libro sexto de bello Gallico: Quæ ciuita-
 tes commodius suam Rempubicam admini-
 strare existimantur, habent legibus sancitū,
 si quis quid de Republica à finibus rumore aut fama
 acceperit, vti ad magistratum deferat, nèue cū quo
 alio communicet: quod sæpè homines temerarios at-
 que imperitos falsis rumoribus terreri, & ad facinus
 impelli, & de summis rebus consilium capere cogni-
 tum est. Magistratus quæ visa sunt occultant,
 quæq; esse ex vsu iudicauerint multitudini produnt.
 De Republica nisi per concilium loqui non concedi-
 tur. Libro tertio consilia Gallorum subita & repen-
 tina esse affirmat: eosdemq; in consilijs capiendis pa-
 rum consideratos olim fuisse, libro quarto his ver-
 bis demonstrat: Caesar infirmitatem Gallorum ve-
 ritus, quod sunt in consilijs capiendis mobiles, & no-
 uis plerunque rebus student, nihil his committendum
 existimauit. Est autem hoc Gallicæ consuetudinis,
 vt & viatores etiam inuitos consistere cogant, &

Vtinā istā
leuitatem
omnino ex
uissent.

quod quisque eorum de quaq³ re audierit aut cognouerit, quarant: & mercatores in oppidis vulgus circumfistat, quibusq^{ue} ex regionibus veniant, quasq^{ue} ibi res cognouerint pronunciare cogant. Et his rumoribus atque auditionibus permoti, de summis sapē rebus consilia ineunt, quorum eos è vestigio pœnitere necesse est: cū incertis rumoribus seruiant, & plerique eorum ad voluntatem fictis respondeant. Ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus: mollis verò ac minimè resistens ad calamitates perferendas mens eorum est: temeritas maximè illi hominum generi innata. Cumq^{ue} in Prouinciam Gallia redacta esset, omnia statim iura & leges commutatas fuisse testatur. Et Strabo libro geographiæ quarto: Illud in Gallorum consilijs, inquit, peculiare obuenit, si quis alio concionante vel tumultuetur vel obstrepat, minister stricto occurrit ense, & minitabundus silentium imperat, qui si non deserit, secundo ac tertio idem facit, denique tantum abscindit è sagulo, ut quod residuum est, reddatur inutile: nunc verò ut plurimum Romanorum edictis parent, à quibus in potestatem redacti sunt. Porro Cornelius Tacitus scriptum reliquit, veteres Gallos augustoduni, quæ nobilissima vrbs Hedunorum erat, studijs liberalibus operam dedisse. Sed hanc Batavica cuiusdam rebellionis latrocinio (ut Eumenius loquitur) euersam, Constantius Imperator, Constantini Magni pater, instaurauit, tantamq^{ue}

quæ scholam , quæ non modo auditoriorum ruina , sed & morte Rectoris atque magistrorum conciderat , attollere laborauit , vt hoc ipsius ad Eumenium Rhetorem rescriptum declarat:

Mirentur & Galli nostri , vt eorum liberis , quorum vita in Augusto oppido ingenuis artibus eruditur , & ipsi adolescentes , qui hilari consensu meum suscipere comitatum , vt eorum indoli consulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium his quàm illud conferre debemus , quod nec dare potest , nec eripere fortuna ? Vnde auditorio huic , quod videtur interitu præceptoris orbatum , te vel potissimum præficere debuimus , cuius eloquentiam , & grauitatem morum ex actis nostris habemus & administratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ , hortamur , vt professionem oratoriam receptes , atque in supradicta ciuitate , quam non ignoras , nos ad pristinam gloriam reformare , ad vitæ melioris studium adolescentium excolas mentes. Nec putes hoc munere antè partis aliquot tuis honoribus derogari , cùm honesta professio ornet potius omnem , quàm destruat dignitatem. Denique etiam salarium te in sexcentis millibus nummum ex Reipublica viribus consequi volumus , vt intelligas meritis tuis etiam precium constituere nostram clementiam. Vale Eumeni charissime nobis.

Eumenius vero intellecta Caesaris voluntate, peculiarem orationem habuit de scholis instaurandis; ad V. P. Praesidem Galliarum, ubi inter cetera sic loquitur: Quanquam in hac oratione vir perfectissime loci tantummodo insolentia, non dicendi nouitate perturbor. Siquidem id postulo, quod non modo contradicendo nemo audeat impedire, sed omnes potius, quibus diuina principum liberalitas, quibus vrbis istius restitutio, quibus optimarum artium celebratio grata atque iucunda est, summo gaudio & fauore suscipiant: ut Meniana illa schola quondam pulcherrimo opere, & studiorum frequentia celebres & illustres iuxta cetera quae instaurantur opera ac templa reparentur. Cui vnquam veterum principum tanta fuit cura, ut doctrinae atque eloquentiae studia florerent, quanta his optimis & indulgentissimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemque pertinet, liberorum nostrorum parentes appellare non dubito, qui nobilissimam istam indolem Galliarum suarum interitu summi doctoris orbatam respicere dignati, suo potissimum iudicio praeceptorem ei moderatoremque tribuerunt, & inter Imperatorias dispositiones summis Reipublicae gubernandae prouisionibus occupatas, literarum quoque habuerunt delectum. In quo ego V. P. nihil laudi meae tribuo, sed domini nostri Constantij principis incredibilem erga iuuentutem Galliarum suarum sollicitudinem atque indulgentiam satis mirari nequeo. Salarium me liberalissimi principes ex huius Reipublicae iuribus in sexcen-

sexcentis millibus nummum accipere iusserunt. Hoc ego salarium quantum ad honorem pertinet ad aratum accipio, & in accepti ratione perscribo: sed expensum referre patriæ cupio, & ad restitutionem huius operis, quoad usus poposcerit, destinare. Præsertim cum mihi ultra communem cum reliquis studiorum religionem etiam proprius quidam sit erga Meniana illa, ex Maiorum meorum recordatione dilectus. Quamuis enim ante ingressum pueritiæ meæ prætermissa fuerit eorum exercendi studij frequentatio: tamen illic auum quondam meum docuisse audio, hominem Athenis ortum, Romæ diu celebrem, innox in ista vrbe perspectum, probato hominum amore, doctrinæ atque huius ipsius operis veneratione detentum. Hæc ergo tunc schola fuit restituta. Vnde Constantinus à Donatistis in Africa rogatus, ut ipsis iudices daret ex Gallia, qui suam & catholicorum causam cognoscerent, Maternum ex Agrippina, & Rhericium ab Augustoduno euocauit. Paulatim tamen rursus intercidit. Etsi varias, easque celebres in Gallia scholas extitisse, Ausonij liber de professoribus Burdegalsibus, Tholosanis, Narbonensibus, &c. testatur. Vbi & de Tiberij Victoris Mineruij cathedra Burdegalsensi legitur:

Mille forodedit iuvenes, bis mille senatus

Adiecit numero, purpureisq; Togis,

Me quoque.

Gratianus quoque Imperator, qui Ausonij discipulus fuisse perhibetur, ad Antonium præfectum prætorio Galliarum rescripsit, ut in singulis Galliæ metropoli-

L. Per om
nē C. The
odof. de
profess. &
medicis.

bus excitarentur, alerenturque studia literarum egregiūque earum professores præsicerentur, quibus annona liberaliter præberentur. Quod ipsius rescriptum in Theodosiano Codice his verbis recitatur: Per omnem diœcesim commissam magnificentia tua frequentissimis in ciuitatibus, quæ pollent & eminent claritudine præceptorum, optimi quique erudienda præsideant iuuentuti. Rhetores loquimur, & Grammaticos Attica Romanaque doctrina: quorum oratoribus viginti quatuor annonarum Fisco emolumenta donentur, Grammaticis Latino vel Græco duodecim annonarum deductior paulò numerus ex more præstetur, ut singulis vrbius, quæ metropoles nuncupantur, nobiliū professorum electio celebretur. Nec verò iudicemus liberum ut sit cuique ciuitati suos doctores & magistros placito sibi iuuare compendio. Treuerorum vel clarissima ciuitati vberius aliquid putauimus deferendū, rhetori ut triginta, item viginti grammatico latino, græco etiā, si qui dignus reperiri potuerit, duodecim prabeantur annona.

Tandem Carolus ille Magnus Gallorum ius in ordinem redigi, & legum libros conscribi iussit: nam vetus illud ius Romanorum iam diu antea per Longobardos & Francos oblitteratum erat. deinde ad aliarum quoque artium studia permouenda accessit, earumque professores egregiè coluit, ac magnis muneribus affecit, præcipuè sacrarum literarum doctores. In primis verò Beati Augustini libris qui de Ciuitate Dei inscribuntur delecta-

tus, non in scholis tantum, sed etiam ad mensam suam eos legi curauit. vt Eginhardus, Lupoldus, Vrſpergenſis, Nauclerus, Vincentius, caterique authores probant: et ex hac eius epiſtola aperte colligitur.

Hos libros in Gallicū sermonem trāslatos, se legiſſe apud Aeneā Syluium affirmat Alphōſus rex in c. 6. li. 1. Panormita ni de geſtis Alphonſi.

CAROLVS DEI FR-
tus auxilio, Rex Francorum, &
Longobardorum, ac r atricius Ro-
manorum, religioſis lectoribus
noſtræ ditioni ſubiectis:

CVM nos diuina ſemper domi forisq; clemen-
tia, ſiue in bellorum euentibus, ſiue pacis tran-
quillitate cuſtodiat, et ſi rependere quicquam
eius beneficijs humana tenuitas non poteſt, quia eſt
inaſtimabilis miſericordia deus noſter, deuotas ſue
ſeruituti benignè approbat voluntates. Igitur quia
curæ vobis eſt, vt noſtrarum eccleſiarum ad melio-
ra ſemper proficiat ſtatus, obliteratedam penè maio-
rum noſtrorum deſidia, reparare vigilantī ſtudio
literarum ſatagimus officinam, & ad pernoſcen-
da liberalium artium ſtudia noſtro etiam inuita-
mus exemplo.

Vnde & egregia eius erga bonas literas volun-
tas perſpicitur: & quā pulchrè intellexerit Ec-
cleſiæ Chriſtianiæ inſtaurationem, propagatio-
nemq; religionis catholicae, à bonis artibus mag-
na ex parte dependere. Vt mirum videri nō debeat,
quòd propter hāc pietatē, eruditionē, magnāq; earū
artium

artium & philosophiæ præsidia, ferocissimas gentes domare, tantumquæ sibi imperium breui tempore cõ parare, ac tranquillũ reddere potuerit. Vtinam omnes alijs Principes, qui imperandi dominandiq; volũtatem induerunt, has etiam optimi & longè potentissimi Imperatoris Caroli, virtutes imitarentur. Earũ enim præsidio multi post ipsum ex paruo quandoque Regno amplissimum, florentissimum, ac firmissimum reddiderunt: contrà his destituti, cùm æquum & bonum, atque iusticiæ præcepta, nec ipsi satis callerent, nec in subditos vt imprimerentur curauissent, sic per stulta consilia labefactârunt, vt si regno, quod plerisq; accidit, non exciderent, multò tamen minus, multoquæ infirmius ad filios suos trãsmitterent.

PARISIENSIS ACADEMIA.

HANC Carolus ille Magnus circa annum domini 791. ex Alcuini præceptoris sui, Venerabilisq; Bedæ discipuli consilio, erexisse creditur. Quod etsi varijs clarissimorum scriptorum testimonijs confirmari posset: tamen duorum solùm poëtarum versus ascribam. quorum prior Architremius de vrbe simul ac academia, & commoditatibus sic loquitur:

Exoritur tandem locus altera regia phœbi,
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis,
Attica Philosophis, mundi rosa, balsamus orbis.
Sydonis ornatu, sua mensis & sua potu

*Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis,
 Messe ferax, inoperta rubis, nemorosa racemis,
 Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
 Dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne venustũ
 Omne bonum, si bona solis fortuna faueret.*

Eustachius verò Cnobeldorpius
 Prutenus, Academiæ institutionẽ
 & gloriam sic describit.

ECce senex quidam varijs agitatus ab austris,
 Attulit optatos in loca Gallia pedes.

Nomen adhuc meminit quamuis cariosa vetustas,
 Alcuius meritum posteritatis habet.

Quas posuere scholas, superare palatia regum
 Structuris, spacio, sumptibus, arte, putes.

Centum migdonio collegia stantia saxo,

Magnificas cingunt conspicienda domos.

Singula mille strepunt post tintinabula linguis,

Inceptum vario murmure feruet opus.

Quod verò eã Carolus Imperat. ex Romana acade-

mia desumpserit, præter alios multos, eosquẽ mag-

nos & nobiles scriptores, Cardinalis Sabarellus, et Pe-

trus Anchoranus insignes iuriscõsulti, Clem. i. de ma-

gist. & Vincentius histor. lib. 24. speculi testantur.

Quanquã igitur ante Carolũ artes Parisijs, et si corrup-

tæ floruisse videntur: is tamen veram academiæ for-

mam introduxit, ac primus author fuit, vt pura phi-

losophia ad propagandam religionem christianam

traderetur, sicut ex epistola ipsius, quam supra re-

citauit,

citavi, apparet. Huius verò tam præclari operis author atque promotor fuisse legitur Alcuinus ipsius Imperatoris præceptor. Cum enim propter crebras bellorum clades artium studia in Gallijs iam oppressa diu iacuissent, tempore Caroli Magni, à quo pax Galliae orbique terrarum restituta est, resuscitata fuerunt. Nam duo quidam monachi Venerabilis illius Bedæ discipuli, ex Anglia in Galliam profecti fuerunt: cumque alij mercatores suas merces predicarent, ipsi sapientiam discere amanti- bus non precio, sed gratis tradituros profitebantur, quod ubi ad Imperatoris, qui eam iam diu deside- rat, aures peruenisset, honorifice vocatos, pro sua dignitate excepit: eorumque alterum Lutetiae Pari- siorum nobilium puerorum scholæ præfecisse tradi- tur, alterum verò Papiam misisse. Cumque id Imperato- ris erga bonas artes studiū in Anglia renunciaretur, ipse Alcuinus vir in omni literarū genere præstātissi- mus, ad Imperatorē pfectus est, authorque fuit, ut pu- blicū bonarū artium gymnasiū erigeret. Magnus ergò hic studiosorū cōcursus erat, & ex omni loco tanquā ad mercaturā bonarū artium huc proficiscebatur: ut veterū Atheniensium atque Romanorū gloriam etiā su- peratura videretur. Tēpore verò Ludouici Regis san- cti, quod studiosi à ciuibus iniuriam sibi fieri, vetera priuilegia, et antiquas cōsuetudines, cōtra diuinū & humanum ius, auferri querebantur, oēs ferè dilapsi sunt: & Anglorū rex, proposita ingentiū præmiorū, honorū, vacationū, et emolumentorū spe, aliquot eo- rū millia Oxoniū eliciebat. Ac solitudo bonis literis

Lute-

Sabarellus
clemē. i. de
magistris
Vincētius
Sabellicus,
&c.

Hinc est,
quod An-
gli hāc suā
coloniam ex-
istere glo-
riantur.

P. Aemili
l. 7. hist. Frā
corū, cete-
riq; histo-
rici.

Lutetia eo tempore, exiliumq₃ indictū videbatur, ni
 si Ludouicus rex earū patrociniū suscepisset. Is enim
 non minū decoris liberales artes & humaniora stu
 dia Francis, quā arma afferre prädicās, egregiā-
 q₃ Rempubl. fore, si bellicarum rerū gloria, cum hu-
 manarum diuinarumq₃ rerum cognitione & doctri-

Annales
 Frācie hoc
 circa annū
 1232. factū
 referunt.

na coniungeretur: regia vrbis ciues ad officium, &
 colendos doctores, ac discipulos reuocauit, & suus vt
 ingenuis artibus honos haberetur, pro sua singulari
 pietate effecit. Robertus verò Ludouici regis frater,
 anno domini 1253. amplissimum illud collegiū Sor
 bonicū instituit. Vnde tot præstantes Theologi, et or
 bis clarissima lumina prodierunt. Ioanna Regina cir
 ca annum 1286. collegium Nauarra erexit. Sed
 cū Caroli VI. regis magistratus vniuersitatis Re-
 ctorem, eò quod Vrbanus Papa literas publicè in scho-
 la recitasset, comprehendi iuberet, ipse quidē Rector
 fuga sibi consuluit. Studiosi verò alij aliò dilapsi sunt:
 ipsaq₃ academia plurimum detrementi accepit: quæ
 ab alijs Regibus tantis priuilegijs ornata reperitur.

Rex enim
 Clementē
 Antipapā
 tueri stude
 bat.

Ludouicus enim IX. Iulij Cesaris factum imita-
 tus, vt quā plurimi in hac academia libenter
 studerent, huiusmodi gratiam concessit:

Priuilegia
 Academiæ
 Parisiens.

Concedimus & volumus, quòd omnes & sin-
 guli de quacunque natione vel regione oriundi,
 de corpore vniuersitatis Parisiensis existentes, &
 esse volentes, ad eam accedere, morari, re-
 dire, & se nuntios suos, resq_{ue} suas vbilibet trans-
 ferre pacificè & liberè absque illa inquietatione
 possint, sicut melius ipsis videbitur expedire.

Simile

Simile refert Rebuffus de Philippo VI : Concedimus de gratia speciali & certa scientia, & de nostra plenitudine potestatis, ne quisquam laicus cuiuscunque conditionis vel eminentia existat, siue priuata persona, magistros & scholares aut ad ipsum studium Parisiense accedentes, aut redeūtes, de quorum scholaritate per proprium constabit iuramentum, in persona, familia, & rebus, occasione quorūcunque personalium onerum inquietent aut molestant, &c. Imò per ipsum Carolum VI. egregia quædam priuilegia accepit, inter quæ nō postremum hoc est: Statuimus quòd Parisijs studentes, immunes sint ab omnibus impositionibus & subsidijs, tam super vino habito ex hereditatibus aut beneficijs, siue illud vendant minutatim, siue aliàs, siue ex frumento, & alijs quibuscunque bonis sic prouenientibus. Item in omnibus bonis emptis ad suum vsum, dummodò id Rector fuerit attestatus, qui super hoc primitus ab ipsis receperit iuramentum, &c. Quæ quidem regū Christianissimorū priuilegia, Pōtiffes Romani pro suo in eam academiam amore, maioribus etiam additis, libenter approbauerunt, quod etsi nimis longum esset recensere: tamen vnā Innocentijs ad vniuersitatem Parisiensem epistolam ascribo: Gratiam vobis facere volentes specialem, statuimus, quòd nullus in vniuersitatem vestram magistrorū & scholarium, aut rectorem vel procuratores vestros cuiuscunque aut quarumcunque facultatum, seu quenquam alium pro facto vel occasione ipsius vniuersitatis, excommunicationis, suspensionis, vel interdicti

terdicti audeat sententiam promulgare, absque sedis apostolicæ licentia speciali, & si fuerit promulgata, ipso iure sit irrita & inanis. Franciscus autem Valesius Rex ad constituendam Rempublicam conuersus, doctissimos Hebraicarum & Græcarum literarum mathematicarumque artium professores honestis stipendijs instituit, Guilhelmi Budæi & Ioannis Bellai clarissimorum hominum consilio: quod ubi regni ordinibus probari & rectè succedere vidit, prioribus alios in literis Latinis, Medicina, & Philosophia adiunxit: priorumque numerum adauxit, ac Parisiensem academiam velut opulentissimū literarum emporium breui florentissimam reddidit, longèq; adhuc celebriorem factururus, nisi & bellis ferè continuis impeditus, & morte præuentus fuisset. Designarat enim locum amplam trans Sequanam, ubi gymnasium omnium opinione maius extrueret, in quo gymnasiarchæ, professores, & probi adulescentes supra sexcentos in literis educarentur: idque Francicorum centum millibus annuo censu dotare statuerat. Parum enim esse putabat, iustis regnum suum præsidijs munisse, nisi idem literis quoq; ornaret, ac sapientissimis viris confirmaret, quos veterum laudatissimorum Regum exemplo vndique magnis præmijs euocabat, authore Erasmo, qui se etiam sæpius ab eo vocatum scribit, vt de trilinguis collegij institutione consilium caperet. Nec minori cura in eo elaborasse ait Perionius, vt ex Iudæa et Græcia ingens Hebraicorum & Græcorum librorum multitudo comportaretur, quibus eam quam

instruxerat bibliothecam ornaret. Quare de-
mortuum Regem vulgò patrem literarum appellâ-
runt. Nam etsi hæc omnia, vti præalto animo con-
ceperat perficere non potuit: tamen & plurimum
ipse præstitit, & multorum principum studia exem-
plo suo excitauit. Henricus enim eius filius biblio-
thecam patris optimis scriptoribus refertam, summo
labore atque industria ornandam amplificandamq;
suscepit. Futurumquæ spero, vt Carolus IX. quem-
admodum virtutes, philosophiam, & religionem ma-
iorum suorum fortiter conseruat: sic & bonarum li-
terarum, eiusquæ gymnasij extruendi curam oportu-
tuno tempore suscipiat. Nam bonis artibus & ve-
ra religione præstantium virorum fide, ac industria,
regnum suum hætenus retinet, & hæresibus bellis-
quæ ciuilibus grauiter labefactatum, eorum tantum
præsidio confirmaturus, & pristino splendori, vt
maiores sui potentissimiquæ reges semper fecerunt,
restituturus videtur. Porro quia plurimum in-
terest, vt commodis locis studiosi habitare possint:
idcirco Parisijs duos vniuersitas magistros eligit,
qui præter eam curam, precium quoque constitu-
ant. Et ne inter ipsos studiosos aliqua controuersia
oriretur, Innocentius PP. decreuit, ne quisquam sub
excommunicationis pœna, alterius hospitium frau-
dulenter conduceret, quamdiu prior absque mani-
festa malitia retinere vellet: neue, quod turpissimū
esset, aliquem sua priori possessione spoliare, ac defrau-
dare in animū induceret suum, vt scribit Rebuffus,
qui hunc etiam morem obseruari ait, vt rector cum
procura

procuratoribus ter in hebdomada, nimirum die Luna, Mercurij, et Veneris, hora secunda pomeridiana cum alijs ad academia salutem pertinentibus de rebus, tum domorum locatione & conductione, studiorumq; moribus inquirat. Miratur tamē Anchoranus, quod Innocentius Papa mandet, Roma ius etiam ciuile publicè doceri: Parisijs verò alibi veter.

Cap. Cùm
de diuersis
de priuile-
gijs in 6.

Ad tantam ergò gloriam hac vniuersitas excreuit, vt Ioannes Bohemus libro tertio de ritibus gentium, omnium quæ nunc in terris sunt celeberrimam hæc esse affirmet: quippè vbi præstantissimi semper in omni artium genere professores extiterunt, qui partim prælectionibus, partim eruditissimis scriptis totum mundum illustrarent. Alcuinus nimirum Venerabilis Bedæ discipulus, & Caroli Magni præceptor, Rabanus, Petrus Lombardus sententiarum magister, Albertus Magnus, S. Thomas Aquinas, Ioannes Gualensis, qui ab eruditione & facundia arbor vitæ dicebatur, Ioannes Gerson, Budæus, &c.

Alexander quoque P. V. huic academia præfuisse fertur. Franciscus Balduinus Iurisconsultus celeberrimus, iudicio amplissimi Senatûs huc superioribus annis vocatus fuit, vt in ea academia iurisprudentiæ scholam excitaret. Ipse quæ Balduinus vltimâ ibi suam prælectionem fuisse ait, de Catoniana iurisprudentia. Hinc ergò, velut ex vberissimo quodam sapientiæ fonte, plurimæ tam in Germania quàm Gallia, academia deriuatæ fuerunt, quas ego breuiter recenseto.

AdL. Si pa-
cto. C. de
pacto.

ACADEM. ORBIS CHRIST.
ANDEGAVENSIS.

HANC Ludouicus II. Andegauenſium Dux inſtituit, eodem ſerè tempore quo Rupertus Palatinus Heidelbergenſem academiam in Germania fundabat. Henricus Valeſius Andegauenſium dux, Caroli I X. Gallorum Regis frater, eã ſuperiori anno inſtaurauit. Ad quod diuinum opus præter reliquos maximarum artium doctrina inſignes viros, Franciſcum quoque Balduinum magnis præmijs euocauit, vt iuris ſtudium attolleret.

Qui Balduinus vtrunque hoc in commentarijs ad L. Si pacto, C. de pactis, his verbis complectitur:

Cùm videam clariſſimos viros, quos alioqui nõ expectabam, huc conueniſſe, vt aliud fortasſe quippiã audirent, quàm quod ſcholaſtica de iure diſputatio tradere poteſt: hinc diſcedere (et ſi hora iubeat) non poſſum, quin ijs teſtibus tanquàm ſuperſtitibus profitear, me huic academiæ gratulari, quæ tandẽ nacta ſit, & videat, Principem Henricum ſuum, qualem iam pridem oportebat, futurum in ea vindicem iuriſprudentiæ, vt regni huius, Galliaquẽ vindex iam ſuit. Scit ille auum ſuum Regem Franciſ-

Feliciter enim cõtra Hugenoſ, Geuſicoſq; regni hoſtes pro patria pugnat.

cum Magnum, honoris cauſa, dictum eſſe patrem artium atque literarum. Sed factum eſt, neſcio quofato, vt cùm Rex ille artes omnes excoli iuberet, iuriſprudentia, cuius in primis ratio habenda erat, præterita ſit. Sit ergo huius vindicanda cura & authoritas nepoti relicta, qui hac ratione maior aucturus ſit. Eſt illa quidem certè digna Principe quo-

que

que adolescente, & rerum fortiter gestarum gloria iam cumulado: digna Andium Duce magno, & Gallia Prorege maximo. Non discedam longius. Videmus in hac vrbe sepulchrum Ludouici II. Ducis Regij, qui hanc academiam ante annos centum & septuaginta fundasse & instituisse dicitur. An non ille suum excitaret nunc heredem, cui cernenda huius quoque gloriae tanquam hereditatis, dico amplificandae dignitatis literarum, & excitandorum in hac schola optimorum studiorum exemplum reliquit? Nondum plena pubertatis erat Ludouicus ille, cum hac illi cogitatio diuina in mentem venit. Vocabatur in Hispaniam ducenda vxoris, & in Italiam regni sui recuperandi causa: sed vt patriae relinqueret quod debebat, & suae virtutis specimen daret, quod & Hispania & Italia admiraretur, in primis lumen literarum hic accendere voluit. Fortasse etiam sapientissimus adolescens prospiciebat, quae se absente, Galliae perturbatio & vastitas, quae tenebrae paulo post consecuturae essent, ex funestissimo dissidio suorum cognatorum, familiae dico Aurelianensis atque Burgundicae. Tanto ergo magis operam tempestiuè dedit, vt aliquod semen doctrinae iuris hic conseruaretur, aduersus impendentem barbariem. Ipse quae paulo post expertus est, quam opus haberet etiam in priuata sua causa, sed tamen magna, iurisconsultis, cum ius suum ad Regnum Aragonicum ex successione vxori delatum explicare deberet. Sed altius assurgebat cum iurisprudentiae sedem hic collocabat. Valeant inepti quidam, qui Roma. leges

T 3 nihil

nihil ad Francos pertinere hodiè clamitant. Rex ipse Philippus Pulcher, cùm Aureliam scholam institueret, professus est, earum se legum, quibus alioquì non teneretur, æquitatè admirari & amplecti, vt Romani earum tabulas à Gracis vltro repetitas acceperunt, &c. Se verò ait ad hanc academiam instaurandam accitum, atque inter libellorum magistros in pretorio Ducis Henrici relatum. Pluribusquè verbis præclarum istud principis adolescentis institutum promouere conatur. Philippum etiam Huraldum eius Cancellarium, vt pro maxima sua authoritate idem faciat, hortatur. Eodem verò anno hanc academiam institutam fuisse affirmat, in Relatione ad eundem Principem, quo Cracouiensis in Polonia, auspicijs mulieris Andegauensis, Ludouici filie, erigebatur.

AVINIONENSIS, quæ olim quando Romani Pontifices ibi residebant, florentissima fuit, optimisque priuilegijs ornata. Huic Paulus Castrensis iuriconsultus multum splendoris attulit, vt eius commentaria in ius ciuile, quæ prælectiones Auinionica vocantur, declarant. Andreas quoque Alciatus, cùm propter bella in Galliam venisset, sexcentorum aureorum stipendio conductus, docuit, vt in oratione ad Ticinensis academiae alumnos profitetur.

AVRELIANENSIS. Hæc à Philippo Pulchro Rege Gallorum, anno domini 1312. erecta est. Iurisprudentiæ studio olim celeberrima,

vima, superioribus annis propter bella ciuilia ferè oppressa est. Quam tantis priuilegijs confirmatam Christianissimi Gallorum Reges, quàm diu in vera religione catholica, & in fide erga suum Regem perdurabat, diligentissimè conseruârunt. Quoniã verò ex omnibus ferè nationibus huc studiosi confluere solebant, maximamquæ & legibus meritò coërcendâ petulantiam quosdam, etiam sub lectionibus, exercere queritur Rebuffus : ergò D. Adolphus Echoltz collegio Germanorum, siue nationi Alemaniae, certas viuendi leges, & statuta, de aliorum omnium voluntate & consensu, præscripsit. vt & annales eius collegij, & hæc epistola testatur:

Aquilifera Alemaniae natio gymnasij Aurelianensis, Adolpho Eicholtz, huius inclytæ academiei Licentiato egregio, ecclesiaeq; B. Mariae ad gradus Colonienfis canonico dignissimo. S. P. D.

I*oannes Vlattenus Iuliacensis, statim cùm iam in frequentissimo omnium nostrum confessu iuramento præstito consortiũ nostrũ adauxisset, litteras tuas exhibuit, eas lectitauimus quàm incũdissimè: sunt nãq; præter fertile elegantiarũ campũ, et suauissimam ipsarum concinnitatem calamo tuo quasi è beato quodam eloquentiae fonte manantem, & locupletissima testes beneuolentissimi animi tui erga nos, & omni posteritati iuge sunt futura stimulum vestigia tua insectandj.*

Qui non modo præsens nullis parcens sudoribus enixissime pro commodo & honore nostro operam indefessam impenderis: sed etiam absens pro ipsdem vigilantissime excubans, non cessas promouere, ut cultus quoque diuinus hinc à biennio (& hoc potissimum instigatu etiam tuo) fundatus, reddatur concinnior. Quare cum nullum reperiamus, cuius non gloriam tu antecesseris, nedum æquaueris: omnes certe tibi perpetuis obsequijs addicti sumus. Vale diu & faelix, nosque amore, quo solitus es, amplectere. Ex academia Aurelianensi 17. Kalend. Iun. anno M. D. XX.

Fuit autem huc Dominus Adolphus Eicholtz (nā per occasionem, quia dominus & amicus meus singularis olim fuit, tanti viri memoriam renouare oportet) liberalium artium, legum, canonumque doctor, insignis collegiata Ecclesiæ Beatæ Mariæ virginis ad gradus, Colonia Agrippinæ canonicus senior, & alma Coloniensis vniuersitatis iterum iterumque Rector, iurisque Canonici ordinarius professor, vir & probus & doctus: qui totam ferè Germaniam, Galliam, & Italiam, bonarum, & illo tempore renascentium, literarum gratia, adolescens peragrat. Cumque doctorum hominum mirificus cultor esset: præstantissimis in vtraque literatura viris, Erasmo & Budeotam familiariter usus est, ut vterque plures ad ipsum epistolas daret, quibus alter ab animi corporisque viribus Roborium, alter δρὸν ζυλον vocabat. Mortuus tandem est Colonia anno domini 1563. cum hoc omnium consensu epithaphio:

Vixit

Vixit, dùm vixit, bene. Habet verò Aurelianensis academia eadem ferè priuilegia quæ Tolosana, vt indicat Baldus in L. omnia priuilegia, C. de Episcopis & Clericis.

BITVRIGENSIS, de qua Sebastianus Munsterus libro Cosmographiæ secundo: *Habes ibi academiam in omni disciplinarum genere ornatissimam, ante multos annos à duce quodam, qui Biturigibus imperabat, erectā: hætenus à clarissimis viris tam sedulo excultam, vt iam literarum decus, & doctissimorum virorum emporium meritò dici possit. Siquidem illic Theologorum schola non mediocris est, in qua sacrarum literarum professores habes, qui suis lectionibus, disputationibus, crebrisq; concionibus, de religione Christiana, & pietate benè merentur, illic philosophiæ studium, illic medicina suos habet peritissimos professores, illic inter reliquas disciplinas iurisprudentia maxime floret. Idquæ tum professorum, quos excellentes hætenus habuit; opera, tum auditorum qui vndeque illuc confluunt, frequentia, &c. Hic Alciatus & Rebuffus iurisconsulti professi sunt, Duræ etiam, qui & Reges, Reginaeque Franciæ, eam instaurasse & ornasse affirmat. Si quæ inter studiosos & ciues de locatione domorum, de precio, & commodis habitationibus, controuersiæ oriantur, cõseruatorem Regum, præsentibus aliquot doctoribus, definire scribit Rebuffus.*

Alciatus
gloriat
in orati
ad Ticin
ses, quod
hic 1200.
coronatos
in singulos
annos acce
perit.

BVRDEGALENSIS. Hæc gymnasium Aquitanicum per excellentiam vocatur, quod in nulla alia Aquitaniæ academia, omne ar-
tium genus publicè tradatur.

CADOMENSIS in Normandia. Quam Henricus V. Angliæ Rex anno domini 1418. extruxit.

DOLANA in Burgundia, quæ vetus quidem est, sed circa annum domini 1484. florere cœpit. Superioribus annis cum Musæ ex alijs Gallia academjs propter furorẽ Hugonotarũ à Marte pellerentur, Dolam frequentes migrauerunt: multique doctores & discipuli huc studiorum gratiã profecti sunt. Sed postquàm Condeanorum vires à Carolo IX. Gallorum Rege fractæ, externa Germanorũ auxilia euocabant, hinc iterum ab hæreticorũ tyrannide perturbatæ Musæ fuerunt.

LVGDVNENSIS. Hanc etiam circa annũ domini 830. præcipuè floruisse reperio, doctissimisquæ professoribus exornata est, Nicolao illo Leonicenophilosophia & vtraque literatura clarissimo, Ioanne Gersone, Iodoco Badio, Petro Toletio, & Bartholomæo Argenterio medicis, &c. Doctissimos quoque & optimos Episcopos habuit, qui eam egregiè promouerent. Et si nunc ferè intercidit.

MONTISPESSVLANA, quæ à quibusdam anno 1196. exorta scribitur. Olim iurisprudentiæ, nunc medicinæ studijs frequentissima. Hic Urbanus Papa V. collegium instituisse prædicatur,

dicatur, quod Papa dicitur. Henricus verò Gallorū Rex vniuersam academiam egregiè promouit, et collegium Regium erexit. Rectoris tanta auctoritas est, vt studiosi quacunque etiam de causa egredientem comitari honoris gratia cogantur, quod se non sine maximo studiorum suorum, multarumquē horarum iactura, nimis frequenter fecisse queritur Rebuffus. Ac quorundam rectorum inhumanitatem reprehendit, qui de studijs parū solliciti, ambulando per plateas, eundo ad nuptias, sæpè etiam ad amacas, mortuorumquē sepulturas, prælectiones inturbant. Verū cū anno domini 1352. magnus studiosorum concursus fieret, quibus ciues nimis carè domos elocabant, à Carolo rege decretum est, vt parui sigilli iudex de precio aquo cognosceret. Pūlchrum est illud Caroli VIII. rescriptum.

Carolus Francorum Rex ad perpetuam rei memoriam. In solio regiae maiestatis supremi regis clementiā constituti, ad illorum qui literarum studiis iugiter insudant, in quibus præciosa reperitur assidue quarentibus sapientiæ margarita, statum prosperum, et quietū regia sollicitudine vigilantes, eorum profectibus libenter intendimus: & quæ ad dicti studij augmentum tranquillitatemquē fore conspiciamus oportuna, fauorabili concedimus liberalitate. Hinc est quod nos dilectorum nostrorum Rectoris & Magistrorum, Doctorum, Licentiatorum, Bacculaureorum, & scholarium vniuersitatis villæ nostræ Montispeffulani
in

in hac parte supplicationibus inclinati: attendentes
in super quòd ab ipso famoso studio tanta exactis tem-
poribus manauerint salutifera fluente doctrina, vt
quàm plurima eiusdem membra insignia apostoli-
ca dignitatis gloria donati decoratique extiterunt,
à quorum paterna prouidentia, & à clara recorda-
tionis prædecessorum nostrorum Franciæ Regū am-
pla munificentia supplicantes prædicti plurimis sunt
priuilegijs, prærogatiuis, libertatibusque præmuni-
ti. Considerantes etiam quòd thesaurus scientiæ
preciosissimus, per quem rationalis creatura à terre-
norum desideriorum illecebris abducitur, iustitia co-
litur, & Ecclesia militans fructiferis stipitibus spiri-
tualiter & temporaliter illustratur, non nisi animi
tranquilla quietudine, contemplationisque dulcedi-
ne liberè adipiscitur. Memoratorumq; antecesso-
rum, qui Regni huius florentissima studia suis tempo-
ribus amplissimis prosequuti sunt fauoribus, vestigia
imitari volentes. Habita etiam cum nonnullis ma-
gistratibus, & alijs de magno consilio nostro viris pe-
ritissimis deliberatione matura, prælibatis supplicã-
tibus libertates, prærogatiuas, immunitates, exem-
ptiones, priuilegia infra scripta dedimus & concessi-
mus, ijsdemque in posterum vti & gaudere regia vo-
lumus liberalitate. Primò, quòd Rector, Doctores,
Magistri, Licentiati, Bacculaurei, ordinariè & con-
tinuè legentes, alijq; veri studentes cursus & actus
scholasticos pro adeptione scientiæ & graduum exer-
centes, ab omnibus impositionibus, gabellis, quarta
aut octaua parte vini, & aliorum fructuum excre-
torum

torum tam in suis prædijs patrimonialibus, quàm alijs ratione beneficiorum ecclesiasticorum sibi competentibus, similiter etiam ab alijs personalibus vectigalibus, pedagys, angarijs, & perangarijs sint in perpetuum immunes & exempti. Item quòd dicti supplicantes possint & valeant debitores, iniuriatores, inquietatores, & molestatores suos in patria Occitana commorantes, necnò in diœcesibus Rhutenensi & Vabreneasi degentes à loco prædicto Montispestulani per quinque dietas vulgares distantes, facere conueniri coram conseruatoribus dicti studij, in & super iustitia & iure responsuros. Item quòd officarij & curiales præfate villæ nostræ Montispestulani minimè possint supplicantium domos aut habitationes intrare quouis colore, nisi eo modo quo priscis temporibus vsi sunt, iuxta tenorem transactionis olim erectæ. Item, quòd præfati supplicantes non possint extrahi & citari per quoscunque iudices ordinarios, cõmissarios, vel extraordinarios pro quibuscunque causis ciuilibus & criminalibus extra villam prædictam. Datum mense Maio, anno domini. 1437. regni nostri 15.

Cùm ergò tantis Pontificum, Regum, & Principum priuilegijs ornata esset, vehementer dolendum scribit Rebuffus, quòd magistratus vrbs, hanc tantam felicitatem suam agnoscere semper non potuerit. Nam quia in Reipublicæ negotijs, & mandandis magistratibus maiorem mercatorum & ditiorũ laicorum, quàm doctorem hominum rationem habuerant, sic aliquando Rempublicam gubernasse

ait, vt tam ipsam urbem, quàm academiam temerarijs suis consilijs ferè euerterent. Egregium hîc collegium esse DVVERGIER, quo probi aliquot adolefcentes ad decē annos, si rectè officiū faciunt, in studijs liberaliter alantur, et si cum eo reliquis collegijs parū ferè conueniat, scriptum reliquit idem Rebuffus.

NANTES, in ducatu Britonum.

NIMECENSIS, in Gallia Narbonensi siue Delphinatu, erecta nostra tempestate.

PICTAVIENSIS. Hanc Munsterus meritò alterum post Parisiensem locum obtinere affirmat: quippè in qua omnium artium studia frequentissimis auditorijs, à sapientissimis viris accuratissimè tradantur, præsertim verò Iurisprudentia. Rebuffus tamen in commentarijs ad Autenticam, Habita. C. ne filius pro patre. vehemèter improbat, quòd studiosis vilissimi turpissimiq; homines graues sæpè iniurias inferre permittantur, contra saluberrimā hanc pijsimi Imperatoris constitutionem.

RHEMENSIS in Campania, vulgò Cham paigne, nostro seculo à Reuerendissimo illustrissimoque principe Carolo Guisio, Cardinale Lotharingo, Archiepiscopo & duce Rhemensis, &c. instituta: qui nihil hactenus studiij & laboris prætermittit, vt maius quotidie incrementum capiat, quò facilius à viris doctis, veræ religioni consulatur,

TOLO-

T OLOSANA. Vetus & celebris academia,
quæ vt non ita diu post Parisiensem orta est:
sic iisdem ferè priuilegijs, quæ Parisiensi col-
lata fuerunt, ornata. Idem Baldus ad L. omnia
priuilegia C. de Episcopis & Clericis. Iason ad L. 1. de
legatis 1. Abbas in C. fin. extra. Ne clerici vel mo-
nachi, egregij iurisperiti, grauissimique autho-
res non obscure indicant. Hic iurisperiti tam
diligenter suas prælectiones continuant, vt festis
quoque diebus, præter dominicos, & qui B. Mariæ
virginis sanctisque apostolis dicati sunt, hunc prosi-
tendi morem, authore Rebuffo, obseruent. A festo
Catharinæ vsque ad quadragesimam autenticarum,
Feudorum, & tres posteriores Codicis Iustinianei
libros interpretantur: deinceps, verò vsque ad fe-
stum S. Ioannis Institutiones imperiales. Quas &
studiosos ita frequentare oportet, vt qui studiorum
suorum testimonia requirunt, non annorum tan-
tùm (vt nunc quibusdam fit in locis) sed singulorũ
etiam mensiũ, atq; adeò dierum rationẽ reddere co-
gantur. Et sit tanta quorundã petulantia est, vt pro-
fessores præ strepitu eorum sæpè difficulter docere
possint: multoque satius esset, ipsos emanere, quàm
tot egregios adolescentes propter paucorum inso-
lentiã saluberrimis præceptis defraudari. Nam
siebat olim crebrò, vt si duo vel tres plosione pedum,
aut alia ratione strepitum excitare vellent, pro-
fessor abire cogeretur. Quod certè tantò indigni-
us ferendum erat, quanto ingenui adolescentes ibi
diligentiùs literarum studijs semper incubuisse
leguntur.

leguntur. Vt aliquando summo mane in scholā ventitarent, & nobiles quidam ministros suos mitterēt, optima maximè quē oportuna loca occupaturi. Verum cū illi sæpè per alios expellerentur, grauissimæ quē hinc controuersia existerent, decretum est, quem quisque locum primus vacuum occupāssēt, eū uti retineret. quemadmodum & contentiones de loco in processionibus publicis, quæ in corporis Christi reuerentiam, & sancti Sebastiani honorem instituntur, inter nationes exortæ, magistratus armis sæpè compressæ leguntur. In promotionibus autem cōferendis hunc peculiarem morem suo tempore obseruatum fuisse scribit Rebuffus, ut si quis in ordinarij professoris locum assumeretur, & loco alterius publicè doceret, is amplius non examinaretur: qui verò præter hos, examen subire vellent, ordinarios suspectos facile repudiare possent, nulla tamen suspicionis causâ expressa, sed edito iureiurando quod haberent eos suspectos, quod non videretur discipulus sine causa præceptorem suum recusaturus.

CATVRCENSIS, egregiè floruit, optimisq; priuilegijs ornata fuit, quando Rebuffus ibi profitebatur, & regebat: certos quē magistratus eligebat, qui ea mordicè conseruaret, & certum profitendi feriandique tempus atque ordinem retinerent.

MASSILIENSIS. Cornelius Tacitus in vita C. Iulij Agricolæ: Arcebat, inquit, eum

ab illecebris peccantium, præter ipsius bonam integramque naturam, quod statim paruulus sedem, ac magistram studiorum Massiliam habuerit, locum Græca comitate, & prouincialium parsimonia mixtum, beneque compositum, &c. Nam hæc vrbs olim Græcis Latinisque literis sic abundabat, vt non Gallitantum eam admirarentur, atque ad eius instituta & mores suam vitam libenter componerent: verum etiam Itali, teste Rhodogino, huc potius quam in ipsam Græciam proficiscerentur. quod Strabo et Alexander olim sapientissimos quoque Romanos fecisse affirmât. Quare Iulius Cæsar Massilienses viros doctos appellat. et diuus Hieronymus in epistolâ diui Pauli ad Galatas, trilingues vocat, quod Græcæ, Latinæ, & Gallicæ literaturæ peritissimi essent. M. autem Cicero in oratione pro Flacco: Neque verò te Massilia, inquit, prætereo, quæ L. Flaccum militem questoremque cognôsti. Cuius ego ciuitatis disciplinam atque grauitatem non solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque diuisa, cum in vltimis terris cincta Gallorum gentibus, barbarie fluctibus alluatur, sic optimatum studio gubernatur, vt omnes instituta eius laudare facilius possint, quam æmulari, &c. Quare Romani eam semper mirifice honorauerunt. Iustinus enim historicus: Massiliensibus, inquit, immunitas decreta est, locus spectaculorum in Senatu datus, & fœdus æquo iure percussum, propter summam fidem in Romanos. Quod Cicero etiã

octaua Philippica in M. Antonium his verbis perscribit: Egote cùm in Massilienses tam sis acerbus, Fusi, non animo a quo audio, quousque enim Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem sublata est vrbs ea, sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumphârunt, quo quidem tempore populus Romanus ingemuit. Quanquàm enim proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissima miseria nemo erat ciuis, quì à se alienas arbitraretur. Caesar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem & fidem, quotidie aliquid iracundiae remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas faciare tam fidelis potest? Rursus me iam irasci fortasse dices, ego autem sine iracundia dico, vt omnia, non tamen sine dolore, neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. Et Philippica decima tertia: Illud aduertite P.C. quàm sit huic Reipublicae natus hostis Antonius, qui tantoperè eam ciuitatem oderit, quam scit huic Reipubl. semper fuisse amicissimam. Porro quàm sapienter suam Rempublicam gubernârint, in consilijsquæ capiendis prudentissimi extiterint, vel vnicum illud ad Iulium Caesarem responsum declarat. Cùm enim tempore belli ciuili vterque, Caesar et Pompeius, pro se contra alterum armare eos varijs argumentis conaretur, illi prudentissimè respondebant: intelligere se diuisum esse populum Romanum in partes duas, neque sui iudicij, neque suarum virium esse discernere, vtra

pars

pars iustiore habet causam. cumq³ principes earum partium esse viderent, Cn. Pompeium & Casarem patronos ciuitatis, quorum vterque de se optimè meritus esset, iccirco paribus eorum beneficijs, parem se quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum contra alterum iuuare, aut vrbe ac portibus recipere. Prioribus ergò annis cum ceteris in rebus, tum verò populi Romani amicitia, eximia felicitate florebat: sed victo Pompeio, cui magis fauisse quàm Casari videbantur, magnam suæ fœlicitatis iacturam fecere, vt scribit Strabo libro quarto, vbi de eorum theologia, legibus, & professione, & studijs sic loquitur: Phocensium ædificium est Massilia vrbs pulcherrimis circumcincta mœnibus, magnitudine eximia, in cuius arce Ephesium & Apollinis Delphici templum conditum est. quod quidem nomini Ionico omni commune est. Ephesium verò Ephesia Diana ædes sacra. Nam cum Phocenses à natali solo discederent, sermo incidisse traditur nauigationis principi & duci, vt ab Ephesia Diana nauigationis initium auspicaretur. Porro Aristarchæ matronæ admodum honoratæ deam astitisse in somnis imperantem, vt accepto quodam à sacris simulachro, vnâ cum Phocensibus nauigationem Aristarcha subiret. Eo autem confecto vt primum colonia cursum expleuit, & fanum ædificatum esse, & Aristarcham eximia veneratione habitam, templiq³ sacerdotem designatam, omnibusq³ ciuitatibus per colonias deductis & conditis, Diana Ephesia sacra tradita, vt more patrio, ac græcanicis ritibus, sicut in ipsa metropoli fie-

*Colonijs
sua sacra et
ritus tradi
derunt Mas
silienses.*

bat, immolarent. Rē̄m vrbānam Māssilienses per Aristocratiam & optimates regentes, omnes alios legum aequitate superant. Concilium D C. ex viris instituentes, qui quoad vita supersit, id honoris genus habent, quosquē Timitos, siue honorificos appellant. XV. verò Senatus sunt principes, & ex his III. sunt praesides, quibus plurimum potestatis tribuitur. Sed Timitorum nemo creatur, qui liberos non habet, neue de ciuium sanguine tertiam per generationem ortus sit. Eorum autem leges Ionico de more sunt publicè propositæ. Hoc tempore primores vrbis ad eloquentiæ & philosophiæ artes vertuntur, adeò vt cūm ciuitas ipsa paulò antè barbaris discendi refugio remitteretur, & Gallos Græcis familiares comparasset doctrina ingens Massilia, vt etiam contractus Græca oratione scriberentur. Hac sanè tempestate nobilissimos Romanos pro Attica peregrinatione eò ad capefcendas disciplinas aduentare suāssit, qui bonarum artium cupiditate capiātur. Hos igitur Galli videntes, ad tales viuendi ritus eorum otia prouis disposuerunt animis, idquē non modò per viros singulos, sed etiam per communia commoda: nam & publicè & priuatim sapientes suscipiunt praeceptores, mercede collata, vt de medicis mos est, &c. Valerius etiam Maximus: Massilienses, inquit, ad hoc tempus vsurpant disciplinæ grauitatem, prisci moris obseruantia charitate populi Romani præcipuè conspicui. Ea ciuitas seueritatis acerrima custos, nullum aditum in scenam mimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum cō-

tinēt

Idem repe-
tit Alexād.
Sardus li. 1
de morib.
gentiū ca.
13.

Li. 2. ca. 1.

tinēt actus, ne talis spectandi consuetudo etiam imi-
 tandi licentiam sumat. Omnibus qui per aliquam
 religionis simulationem alimenta inertia querunt,
 clausas portas habēt, et mendacē & fucosam super-
 stitionem submouendā esse existimant. Mortuos ve-
 rò, ait, sepeliri sine lamentatione, sine planctu, sine
 luctu, sed domestico sacrificio, & necessariorum con-
 uiuiο. Cicutā quoq; temperatū venenum publicē cu-
 stodiri, quod daretur ei qui docuisset sibi expedire, vt
 ex hac vita discederet. Dicit quoq; à condita vrbe ibi
 gladiū esse quo noxij iugulentur, rubigine quidē exe-
 sum, & vix sufficientem ministerio, sed iudicis tamē
 loco retineri, quod & antiqua cōsuetudinis monimē-
 ta retinenda sint, & vetus atque salutaris mos sit no-
 xios puniendi, ne quis vt recentem & à presenti ma-
 gistratu repertum cauillaretur. Intrare oppidum nul-
 li cum telo licebat, sed praeσto erat qui id custodię gra-
 tia acceptum exituro redderet. Haud ergo temerē B.
 Hieronymus epistola quadam ad Rusticum, Galliā
 studijs florentissimā appellat: & aduersus vigilantium
 viris fortissimis & eloquentissimis semper abūdasse
 scribit. Claudius Ezpenceus tria Francorum lilia, re-
 ligionis, sapientię, & armorum studiū designare af-
 firmat. Vt vehementer dolendum sit, quod florentis-
 sima olim Gallia superioribus annis, tam miserē
 fuerit perturbata, vt & vera religio, & sapien-
 tia studia, & publica honestas fere
 intercideret.

In præfati
 oneli. 2. in
 epistolā ad
 Galatas.

HISPANIA.

Solinus po
lyhist. c. 26

VLIVS ille Solinus, variæ historia
clarissimus scriptor: Hispania, in-
quit, terrarum plaga comparanda
optimis, nulli posthabenda frugum
copia, siue soli vbertatem, siue vine-

arum prouentus respicere, siue arboreos velis. Omni
materia affluit. quacunque aut precio ambitiosa est,
aut vsu necessaria, argentum vel aurum, si requiras,
habet, ferrarijs nunquam deficit, nec cedit vitibus,
vincit olea. Diuidua est prouincijs tribus. Secundo
punico bello nostra facta. Nihil in ea otiosum, nihil
sterile. Quicquid cuiusque modi negat messem, viget
pabulis, etiam quæ arida sunt & sterilia, rudentem
materiam nauticis subministrant. Non coquunt ibi
sales, sed effodiunt. &c. In commentarijs Iulij Cæsa-
ris docetur, quod Hispania sit saluberrima regio, &

Strabo lib.
3. geogra-
phiæ.

tantæ fertilitatis vt difficilem habeat oppugnatio-
nem. Strabo etiam eruditus & celebris author, etsi
eam Hispania partem quæ ad Aquilonem vergit, dif-
ficulter quibusdam in locis, suo quidem tempore, ha-

Lib. 1. Ma-
chabæorū
c. 8.

bitari scribit, tamen reliquam Hispaniam, præser-
tim Australem, eximie felicem esse asseuerat. Imo à

Ioseph. lib.
2. de bello
Iudaico.

metallis, argento, & auro in sacris literis Hispania
prædicatur. Ipseq; Rex Agrippa in historia sacra Io-
sephi, potentissimam ditissimamq; Prouinciā esse

In Panegy-
rico ad
Theodo-
sium Imp.

Hispaniam ait. cuius in agro aurum nascatur. La-
tinus. Pacatus Drepanius, Gallus: Iam profecto con-
stabit, eum Principem declaratum, qui & ab omni-

bis le-

bus legi debuerit, & ex omnibus. Nam primùm tibi mater Hispania est, terris omnibus terra felicior. Cui excolenda atque adeo ditanda impensius quàm ceteris gentibus supremus ille rerum fabricator indulgit, quæ nec austrinis obnoxia æstibus, nec arctois subiecta frigoribus, media fouetur axis vtriusq; temperie, quæ hinc Pyreneis montibus, illinc Oceani æstibus, inde Thyrræni maris littoribus coronata, natura solertis ingenio velut alter orbis includitur. Adde tot egregias ciuitates, adde culta incultaq; omnia, vel fructibus plena, vel gregibus, adde auriferorum opes fluminum, adde radiantium metalla gemmarum. Scio fabulas poëtarum, auribus mulciendis repperas, aliqua nonnullis gentibus attribuisse miracula, quæ dum sint vera, sint singula, nec iam excutio veritatem. Sint (vt scribitur) Gargara prouentus læta tritici, Menauia memoretur armento, Campania censeatur monte Gaurano, Lydia prædicetur amne Pactolo: dum Hispania vni quicquid laudatur assurgat. Hæc durissimos milites, hæc expertissimos Duces, hæc facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit. Hæc Iudicum mater, hæc Principum est: hæc Traianum illum, hæc deinceps Adrianum misit Imperio, huic te debet Imperiũ. Cedat his terris terra Cretensis, parui Iouis gloriata cunabulis, & geminis Delos reptata numinibus, & alumino Hercule nobiles Thebæ: Fidem constare nescimus auditis, Deum dedit Hispania quem vidimus. Quod certè præclarum de Hispania viri Galli testimonium est. Similiter scriptores Germani de ea loquuntur &

sentiunt. Naclerus enim celebris historicus: Hispaniarum, inquit, regnum, Isidoro teste, à Iubal ortum habuit: is namque ex Armenia egressus primus Hispaniarum regnum obtinuit, vbi & sedem constituit. Hæc primò à Iubal, Iaphet filio, Iberia nomen accepit, regio Europæ, à Pyreneis montibus, & per columnas Herculis circumiens, vsque ad Borealem Oceanum protenditur. Terra ferax frumenti, vini, olei, auri, gemmarum, atque metallorum omnium, & homines gignit bellicosissimos. Plura hîc adferre testimonia, & in re tam perspicua multis exemplis vti, non esset necesse, nisi scirem aliquos nuper de hac prouincia nimis abiectè fuisse locutos, vt eam sterilem, incultam, pauperemque existere petulantissimis verbis emouerent, Regisque omnium hoc tempore potentissimi vires extenuarent. Sed quanquàm eius virtus & potentia vniuerso Christiano orbi abundè satis perspecta est: pauca tamen adhuc ex historicorum scriptis de Hispania placuit ascribere. Sebastianus ergò Munsterus: Suppeditat, inquit, Hispania in multis locis abundè ea, quibus homo opus habet, vt sunt frumentum, vinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum, metalla, mel, cera, &c. Non conquunt sal, sed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia, nec inficitur àer pestiferis paludibus, & nebulis. Aurum, argentum, & ferrum bonum & probatum, nullibi in tanta copia vt in Hispania est inuentum, non enim effoditur solum aurum, sed & flumina, præsertim Tagus, cùm intumescunt ex pluuiis, producunt auream arenam. Vnde anti-

Munsterus
lib. 2. Cos-
mograph

qui scriptores testatum reliquerunt, eam auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, omniumque metallorum fodinis abundare, nec non argenti viui, & salis vberimam esse. Inuenta sunt olim in Hispania fragmenta auri depurati magnitudine dimidia libræ, unde quidam dixerunt, infernum non esse sub terra illa, sed Plutonem. Pecorum quoque magna copia, nedum domesticorum, verumetiam syluestrium, præsertim autem semper cõmendata equorum pernicitate, quos à vento conceptos putabant. Sunt quoque diuersis in locis calidi & frigidi fontes, ad diuersos morbos curandos efficaciam mirabilem habentes. Nocentibusque animalibus non abundat, præterquam cuniculis, qui terram perfodiunt, & terra nascentium radices ledunt, &c. Quòd verò quadam in Hispanijs loca inculta sint, duplici ferè de causa fieri ex Damiano probat. Primò quidem propter fertilitatem ac omnium rerum abundantiam, ut plebei homines ferè ex fructibus syluestribus, melle, & herbis lautè viuere possint, & ad agriculturam nõ magis cogantur: deindè verò, quòd armorum magis vsu, & rebus bellicis afficiantur, quam aratro, et studio excolendæ terræ. Tam enim semper bellorum amantes fuisse Hispani leguntur, ut bellum quam otium mallent externusque hostis cum deesset, inter se decertarent, scæminis rei familiaris & agrorum cura relictæ. Quare & nostra ætate sub gloriosissimo Carolo V. Romanorum Imperatore Augusto, eiusque potentissimo filio Philippo rege Catholico, magnam à bellica fortitudine gloriam adepti, præ-

ter alias prouincias, nouum occiduum orbem imperio suo adiecerunt. Laborum, famis, & sitis tolerantissimi, in stratagematibus cauti, corpore veloci, ut hostem facile & sequantur & fugiant. ac propter frugalitatem ad res dextrè peragendas, literarumque studia aptissimi, Herculem cum Musis veterum Romanorum exemplo egregiè coniungentes. Cum ergo & ditissima, & potentissima, & fertilissima Hispania sit, amœnissimo saluberrimoque cœlo prædita: eius quoque philosophi acerrimo ac perspicaci ingenio propter naturam, & egregia sapientia, propter studium atque industriam præstare creduntur. maximisque Hispaniam ingenijs semper abundasse historici produnt. Quam enim Seneca, Fabius Quintilianus, Iustinus historicus, Paulus Orosius, Pomponius Mela, Auerrois, Auicenna, Columella, Higinius, Sedulius, Raimundus Lullus, Rasis, Fulgentius, Sanctus Laurentius, Vincentius, Dominicus, Isidorus, Viues, &c. rem literariam & religionem promouerint, nemo est qui ignoret. Antonius ergo Panormitanus libro quarto de gestis Alphonfi regis: aliud, inquit, aliæ Prouinciæ, Romæ Italiæque, suppeditant: sola Hispania Imperatores & Reges dare solita est, Traianum, Adrianum, Theodosium, Archadium, Honorium, Theodosiumque alterum, postremo Alphosum virtutum omnium viuam imaginem, qui cum superioribus his nullo laudationis genere inferior extet, tum maximè religione, id est, vera illa sapientia, qua potissimum à brutis distinguimur, longè superior & celebrior est. Si panormitano hæc secula

videre

videre licuisset, profectò his maximis Imperatoribus Carolum illum V. tantoque patre dignum filiũ Philippum regem Catholicum, & vnicum ferè reipubl. Christiana propugnatorem addidisset. Aeneas quoque Syluius: Hispania, inquit, terra optimis comparanda, non imperatores tantum, atque reges Romæ Italiaque dare solita est: sed Cardinales etiam, ac Pontifices maximos, quorum vita emendatissima, & doctrina admirabilis fuit. Blondus etiã plurimos ex Hispanijs prodijisse affirmat Põtificates, Imperatores, Reges, & Cardinales & Principes, qui nõ bonas literas tantum & veram religionẽ conseruarent ac propugnarent: sed ipsum quoque Romanum Imperium pristino splendori & gloria restituerent. Ionas Aurelianus Episcopus, qui tempore Caroli Calui Gallorũ regis floruit, affirmat, inuictos & disertissimos apostolica & catholica fidei defensores produxisse: et si multos quoque hereticos dedisse dolet. Praterea Erasmus Hispaniam vocat fatalem fidei nostra murrum, & Christiana religionis vnicum propugnaculum: opibusque, amœnitate, & viris, vix vlli terrarum cedere, nec vllum hoc tempore regnum solem aspicere vellatius patens, vel florentius.

Li. 1. de cultu imaginum.

In Panigyrico ad Philippum. 1.

Literas verò & religionem, primus post diluuium in hanc prouinciam intulisse creditur, Iubalus, Noachi ex Iapeto filio nepos. Huc pertinet quod Strabo scriptum reliquit, eos Hispania populos, qui Beticam siue Turdetaniam incolunt, reliquos sapientia excellere, memorandaque vetustatis volumina habere,

Straboli. 4
geograph.

habere, poëmata quoq; & leges versibus conscriptas, à sex annorum millibus: id quæ ipsos ex suis annalibus referre. Vnde Annius affirmat, philosophiam, & literas in Hispania fuisse, septingētos ferè annos, antequàm in Græciam peruenirent: & Saguntum antiquissimam Hispaniæ urbem à Sagis, siue Iani-genis authoribus, denominatam scribit, plurima quæ in Hispanijs vetustissima monumenta reperiri, vnde id aperte colligatur. Diuus quoque Hieronymus partim in Genesin, partim in Ezechielem prophetam, à Tubal, filio Iapeti, Iberos siue Hispanos ortos refert. Porro Iubelda tertius Hispanorum rex, Iberi filius, hæc omnia quæ Tubal introduxerat, egregiè promouit, vt velex ipso nomine colligit Annius: Iubelda, inquit, conuertitur in Latinum, magus deifica voluptatis, id est, Theologus, Philosophus quæ: quia pri-mus Theologiam & sacra auxit, & in delicijs posuit apud Hispanos, tenuitq; montem circa Beticam, &c. Veteres ergò Hispani, in tranquillo otio vt plurimum philosophabantur, & sub præstantissimo eruditione ac probitate magistratu, de natura deorum, ratione naturæ, & virtutibus eruditi homines statis diebus publicè differebant, & scæminæ etiam et mulieres interessent. Verum postquàm Phœnices, caterique Asia & Græciæ populi optimorum metallorum gratia, frequentes in Hispaniam nauigabant, ideoq; Asiatica & Græcanica scelera irruebant: propter metalli admirationem & curam, liberales artes vt colidesita, ita ferè extinctæ sunt, quia literis per paucis continebantur, sed auditione magna ex parte tradebantur.

Idē repetit
Nauclerus.

Lodou. vi-
ues ad ca.
9 li. 8. Au-
gustini de
ciuita. dei.

Saguntū
Græci cōdi-
derunt, &
Carteia Io-
nes loca-
runt.

Hieron.
præ fat. li. 2
in epistolā
ad Galat.

bantur. Hoc etiam iudicare videtur Gellius, quando Li 19. no-
 Græcos Antonium Iulianum rhetorem insectatos es- ctiū Attic.
 se ait, tanquàm barbarum & agrestem, quòd ex Hi ca. 9.
 spania ortus esset. Sed quanquàm pace à Roma-
 nis parta, reuiuiscere bonæ artes cœperant: tamen
 Gothorum & Agarenorum, Saracenorumquē tyrannide
 funditus iterum perierunt, vt tenuis admodum Li 1. de ge-
 prisorum temporum notitia Græcis Latinisue lite- stis Alphōsi
 ris consignata superesset. Antonius enim Panormi regis ca. 5.
 tanus author est, quòd Alphonsus rex Hispanos sum-
 mo labore ad studia literarum reuocârît, à quibus
 quingentos iam ferè annos sic abhorruerant, vt qui
 literis operam darent, propemodum ignominia no-
 tarentur. Pulcherrimas quidem scholas extruxit,
 & omnium literarum atq; artium doctissimos pro-
 fessores ex vniuerso Christiano orbe magnis stipen-
 dijs euocauit: pauperioremquē iuuentutē liberaliter
 institui curauit, & plurimos Romam atque Luteti-
 am, vt absoluti philosophi & perfecti oratores euade-
 rent, mittebat. Postremò vt ipsum quoque vulgus
 erudiretur, Seneca & aliorum philosophorū libros,
 in Hispanicum sermonem transfundi curauit. Sin-
 gularis verò eorum patronus, qui sacra Theologia o-
 peram darent, quorum & praelectionibus ipse crebro
 intererat. Leges autem à maioribus suis in Hispa-
 nijs latas, cum variæ admodum & confusæ essent, in
 certum ordinem redegit, atque septem integris libris
 quàm commodissimè digessit, vt scribit Volaterra-
 nus. Veram Christianam philosophiam, ab ipsis a-
 postolis didicerunt. Quod enim diuus Iacobus eam
 in

Cum audi-
 ret quēdā
 Hispaniæ
 regē dixis-
 se, nō dece-
 re Principē
 scire lite-
 ras, respon-
 dit: eam, bo-
 nis, non ho-
 minis vocē
 fuisse. li. 1.
 cap. 6.

Leges Hi-
 span resti-
 tute
 Christiana
 religio in
 Hispan. tra-
 dita ab ip-
 sis aposto-
 lis.

in Hispania tradiderit, notius est quàm probare oporteat. De beato Paulo Epiphanius heresi 27, Dorotheus in Synopsi, Symeon Metaphrastes, D. Hieronymus in caput 3. epistolæ ad Ephesios testantur: & ipse Paulus capite 15. epistolæ ad Romanos, in Hispaniâ se profectorum affirmat. Quòd apostoli Româ in Hispaniam miserint Torquatum, Isefontem, Cecilium, Eufrasium, &c. Beda & Vsuardus in martyrologio probant. Quòd sanctus Petrus apostolus Episcopos in Hispanias mittere præceperit, qui eos Christianam religionem docerent, scribit Clemens epistola 1. ad Iacobum fratrem domini. Quare diuus Hieronymus, partim ad Lucinum Beticum, partim quoq; ad Theodoram de Lucinij Epithaphio, Hispanicarum ecclesiarum honorificam mentionem facit. Sicut earundem auctoritate nititur Epiphanius contra Gnosticos. Tertullianus contra Iudaos scribens, in omnibus Hispaniarum terminis, suo tempore, ait Christum fuisse annunciatum. Quæ religio ubi egregiè constitisset, Gothi Arriana eam heresi misere corruerunt. deinde Agareni & Saraceni labefacta tam prorsus oppressissent, nisi Carolus Magnus, et optimi potentissimiq; Hispanorum reges, eius patrocinium defensionemq; suscepissent: qui expulsis inde tam hereticis quàm paganis, multisq; Iudaorum millibus, per Dei gratiam sic eam restituerunt, ut nunc regum omnium maximus, & Caroli illius V. de vniuersa Repub. Christiana optimè meriti, Romanorum Imperatoris filius Philippus, merito REX CATHOLICVS, ET ECCLESIAE CHRISTIANÆ

STIANÆ, VERAEQVE PHILOSOPHIAE DEFENSOR appelletur, Quia non solum eā, vti à maioribus suis accepit, tuetur: verumetiam cōtrapertinaces aduersarios maximo labore & industria fortiter conseruat, & in vniuersam fere Africā Mauritaniāq; & nouum occiduum mundum introducit.

Academiarum verò Hispania etsi accuratā perfectamq; descriptionem habere non potui, quod et tenuis priscorum temporum notitia supersit, vt Nauclerus etiam & Viues conqueruntur, & recentiorū scripta pauca ad nos perueniant: tamen & ditissimas eas hoc tempore & florentissimas esse, doctissimorum in omni artium genere hominum libri, qui superioribus annis prodierunt, aperte demonstrant. Sunt autem praecipuae & celebriores hae.

Cæsaraugustana in regno Arrogoniae.

Conimbricensis in Lusitania, nostra aetate à Ioanne II. rege Portugalliae extructa. De qua Iacobus Payua Andradius ad Sebastianum regem sic loquitur: Conimbricensis & loci natura amoenissima, & omni literarum genere clarissima academia est, in qua ipse ab ineunte aetate literarum studijs incubui.

COMPLVTENSIS in regno Castella, à Francisco Ximene Archiepiscopo Toletano extructa, anno domini 1517. quae non aliunde celebritatem nominis, authore Erasmo. auspicata est, quam à complectendo linguas & bonas artes.

artes. Qui & epistola ad Franciscum Vergaram Græcarum literarum ibi professorem: Gratulor, inquit, Compluto, quòd duorum præfulum Francisci & Alphonsi sælicibus auspicijs sic efflorescit omni genere studiorum, vt iure optimo πανπλστον appetetur.

COMPOSTELLANA in regno Gallicia, licet obscura.

EBVRENSIS in Lusitania. Nuper quoque ab Henrico Cardinale Lusitania, eiusdemque ciuitatis præfule constructa. De qua idem Iacobus Payua: Quod si academiæ, inquit, gloria magis literarum & virtutum splendore, quam antiquitate constat, hæc certè paulò antè constituta, cum antiquissimis & toto orbe celeberrimis iure certare poterit: satis enim illa præ se fert specimen integritatis, prudentiæ, pietatis, fidei, & religionis, quibus mirum in modum excellit Henricus princeps clarissimus, qui illam egregiè fundatam, mirificè auctam, omnibus necessarijs rebus munitam, nobis & posteritati exadificauit.

GANDIANA in regno Valentino. quam nuper illustrissimus Gandia dux erexit, vt ibi præcipue domini de Societate Iesu (ad quã seipsum quoque contulisse fertur) philosopharètur: & in iuuetute quidem omnibus liberalibus disciplinis instituentia operam darent, sacras autem literas summa cū diligentia traderent.

GRANA.

GRANATENSIS . in regno Granatae siue
Batico.

HISPALENSIS vetus vniuersitas, quæ do-
ctissimos & præstantissimos viros produxit.
Syluester enim PP. II. hic eruditus est, vt
Naclerus, Volaterranus, & Platina testantur. Au-
tenna etiam medicus & philosophus, & Leander, qui
sua eruditione & industria Hermigildum & Ri-
chardum Gothorum reges, ab Arriana hæresi ad
religionem catholicam reduxit. doctissimus quoque
Isidorus Hispalensis, &c. hic floruerunt.

ILERIDENSIS in regno Arragoniæ, celebris
illa quidam & vetustissima, quæ Horatius Flac-
cus intelligere creditur hoc versu:

Aut fugies Vticam, aut vnctus mitteris Ilerdam.
Hic Calixtus PP. III. vtriusque iuris doctor creatus
est, & publicè iurisprudentiam docuit, teste Platina.
Et S. Vincentius sacre theologiæ magisteriũ recepit.

Ilerdā quo-
q; appellat
Iulius Cæs.
li. I. de bel-
lo ciuili.

MAIORICANA, siue Lulliana, eò quòd ibi
Lulli doctrina peculiariter tradatur, in vrbe
metropoli insulae siue regni Maiorici.

ONNEDENSIS, siue, vt alij vocant, On-
natensis in Cantabria, quæ erexit Abulensis
Episcopus, nō ante multos annos.

OSCAN A in regnō Arragoniæ mira vetusta
tis: hanc enim, referente Plutarcho, Sertori-
us ante Christi aduentum excitauit, vt Arra-
goniæ iuuentutem bonis literis ibi excoleret.

OSSVNENSIS in regno Granatensi, erecta nostra ætate à comite de Vrenna.

SALMANTICENSIS in regno Castella. De Scuius institutione et si parū certi scriptū existere affirmat Cardinalis Sabarellus, Clemētina prima de magistris: alij tamen anno domini 1404. erectam asserunt. quam celeberrimam & florentissimam esse, varijsquē Pontificum & regum optimū priuilegijs ornatam reperio. Nam & inter precipuas vniuersi terrarum orbis academias numeratur, quibus ex conciliū Viennensis, & Clementis Papæ V. decreto, non artes solū, verum etiam Hebraica, Chaldaica, & Arabica lingua doceri mandatur. Et Ioannes Goropius scholarum magnificentia longè omnibus in Europa Gymnasijs eam præstare affirmat. Quare Adrianus VI. nobiles quosdam Hispanos adolescentes, quā optimos, quā ornatissimos, quā doctissimos redditurus, ad Salmanticensem academiā studiorum gratia mittebat: ibi enim omne artium genus, pontificium, casareumquē ius, à præstantissimis viris docebatur. Vndè & Ignatius Loyola primus societatis Iesu fundator, literarū fūdamenta hīc potissimū iecisse reperitur. Vt verò huius academiae alūni diligenter suum officium facere, bonisq; literis gnauius incumbere cogerentur, anno domini 1492. statutum est, uti nemo eius, amplissimis alioqui, priuilegijs gaudere posset, qui non vnū saltem studiorum cursum duas minimum quotidie prælectiones audiendo, absoluisset, & tunc matriculæ vniuersitatis ascriptus, re magis quā nomine studeret.

Clemēt. 1.
de magist.

studeret. Circa annum verò 1479. Petrus quidam Oxoniensis, haretica quædam dogmata (sacra enim hic Theologogia professor erat) introducere conabatur, sed in concilio complutensi conuictus, ea publicè reuocauit.

SEGVENSANA siue cignensana, in regno Castella.

TOLETANA in regno Toletano. Quam florentem & egregiam academiam existere, vbi et ipse promotus esset, retulit nobis olim colonia Andreas Lacunas, Leonis X. Pontificis Maximi medicus. Hic etiam Sanctus Alphonsus, qui à gloriosissima virgine Maria peculiarem vestem, qua in sacrificijs vteretur, accepisse legitur, quòd ipsius perpetuam virginitatem egregiè contra Heluidianos defendisset, bonas artes, & sacram theologiã didicit.

VALENTINA, quæ anno domini 1470. mirificè floruit, clarissimosq; in omni artium genere professores habuit. Hic sanctus Dominicus ordinis Prædicatorum, vnde pÿssimi & doctissimi viri prodierunt, author, bonis artibus & sacra theologia operam dedit, authore Volaterrano. S. quoque Vincentius Valentia, quæ philosophiæ & sacra theologia studijs clarissima vrbs erat, sacras literas publicè docuit. Multa quidem præterea in Hispanijs academiae esse feruntur, vt Ossenensis, Siguntinensis, Pincianensis, Valisolitana, Vescana, &c. et multa procul dubio à rege tam pio & catholico, alijsq; viris optimis instaurantur, aut instituuntur nouæ.

quarum naturam spero viros doctos huic nostro catalogo verè addituros. Cordubæ olim Mauri egregiam scholam, cum instructa bibliotheca habuerūt, vbi Arabica litera tradebantur.

ANGLIA.

Vod Noachi posteritas post diluuium, longè ante conditam Troiam, in hanc nobilissimam insulam, vnà cum syncera religione, bonas literas importârît, iam minimè necessarium esse arbitror plu-

ribus verbis repetere. Nam quæ de Gallorum philo-
phis, atq; vetustissimis poëtis edifferta sunt, ea simili-
ter ad Angliam referuntur. Præsertim cùm Iulius Ca-
sar in commentarios suos retulerit: Druidarum do-
ctrinam ex Britannia in Galliam fuisse translata.

Quanquàm post bellum Troianum fortè aliqui etiã
huc Græcorum philosophi paulatim venerunt. Cùm-

quæ Iulius Caesar anno ab vrbe condita 593. antè in-
carnationẽ domini nostri Iesu Christi anno 60. Britã-
niam Romano Imperio subiecit: dubiũ non est, quin
vetus Romanorũ Theologia, prisca leges, antiqui ri-
tus, & caremonia simul fuerint introducta. Maxi-
mè cùm Claudius Imperator anno ab vrbe condita

797, quando rebellare videbatur, iterum eam im-
perata facere coëgerit.

I. Cæsar li.
6. cõmen-
tariorum.

Beda lib. 1.
ca. 2. histo.
Anglorum
Lilius in
chronicis.

Beda lib. 1.
ca. 3.

Sed

Sed quando vetus illa Ianigenarum doctrina à su-
 perstitionibus, & idololatria per Iesum Christum
 repurgata est, ab ipsius apostolis hic quoque restituta
 ebat. Nicep. li. 2 Simon Zelotes, ait Nicephorus Calixtus, hist. eccles.
 Aegyptum, Cyrenen, & Africam, deinde Maurita- cap. 40.
 niam, & Lybiam omnem, euangelium deprecans
 percurrit, eandemque doctrinam etiam ad occiden-
 talem Oceànum, insulasque Britannicas perfert.
 Anglicarum rerum scriptores memoria prodiderunt,
 quod Philippus apostolus duodecim discipulos in Bri-
 tanniam, Euangelij docendi gratia, anno domini
 63. miserit, quorum praefectus fuerit Ioseph ab Aro-
 mathia nobilis ille decurio, qui Christum à Pilato cru-
 cifixum, Hierosolymis sepeliuit. Anno autem ab
 incarnatione domini 156. Marcus Antonius Verus Beda li. 1.
 14. ab Augusto, inquit, Venerabilis Beda, regnum histo. An-
 cum Aurelio Commodò fratre suscepit. glor. ca 4. Quorum
 temporibus cum Eleutherius vir sanctus pontificatui
 Romanae ecclesiae praeset, misit ad eum Lucius Bri- Tunc An-
 tannorum Rex epistolam, obsecrans ut per eius man- glos cōuer-
 datum christianus efficeretur. Et mox effectum pie fos fuisse,
 postulationis consecutus est: susceptamque fidem Bri- indicat Ter
 tanni usque in tempora Diocletiani principis inui- tull. lib. cō
 olatam integramque, queta pace, seruabant. Quod tra Iudæos.
 isto tempore Eleutherius Pontifex Maximus, clarissi- et Origen.
 mos viros Lucio transmisit, qui Regem ipsum, &
 primarios in ista insula viros baptizarent, plurimos
 Episcopos crearent, antiquissimis Angliae annalibus
 consignatum reperitur. Diocletiani autem Impe-
 perio grauißima christianorum persecutio instituta

est, plurimique in Britannia trucidati fuerunt, ac Christiana fides magna ex parte oppressa est: donec Gregorius, re & nomine magnus, eam resuscitaret, ut Beda, Paulus Diaconus, Ado, Vrspergensis, Platina, Nauclerus, Volaterranus, &c. fidelissimi historici, literis prodiderunt: & ex hac ipsius Gregorij epistola colligitur.

Gregorius Theoderico & Theodeberto Regibus Francorum salutem.

Grego. lib.
5. epist. 58.

Postquam Deus omnipotens Regnum vestrum fidei rectitudine decorauit, & integritate christiana religionis inter gentes alias fecit esse conspicuum, magnam de vobis materiam presumendi concepimus, quod subiectos vestros ad eam conuertere fidem per omnia cupiatis, in qua eorum nempe reges estis & domini. Atque ideo peruenit ad nos, Anglorum gentem ad fidem Christianam deo miserante desideranter velle conuertere, sed sacerdotes vestros è vicino negligere, & desideria eorum, cessare sua adhortatione succendere: ob hoc igitur Augustinum presentium portitorem, cuius zelus & studium bene nobis est cognitum, cum alijs seruis dei prauimus illuc dirigendum. Quibus etiam iniunximus, quod aliquos secum è vicino debeant presbyteros ducere, cum quibus possint eorum mentes agnoscere, & voluntatem admonitione sua, quantum Deus donauerit, adiuuare. In qua re ut efficaces valeant atque idonei

nei apparere, excellentiam vestram, paterna salutantes charitate quaesumus, ut hi quos direximus, fauoris vestri inuenire gratiam mereantur: & quia animarum causa est, vestra eos potestas tueatur & adiuuet, ut Deus omnipotens, qui vos in causa sua, deuota mente & toto studio solatiari cognoscit, causas vestras sua protectione disponat, & post terrenam potestatem ad caelestia vos regna perducatur.

Eiusdem plane argumenti est epistola ad Brunichildim reginam: ut nimirum pro sua pietate Augustinum cum socijs in Angliam perducere curet, & tam piam causam omnibus modis promoueat. Libri verò noni epistola 52. praecipit Episcopis Galliae, ut monachos ad ipsum Augustinum in Angliam proficiscentes, humaniter & benigne tractent, viam ipsis aperiant, & piam eorum voluntatem cum fauore prosequantur. Epistola 55. & 56. ad Clotharium regem, Brunicheldimque Reginam vehementer commendat, quod tam liberales huius rei promotores sese praestiterint. Libri autem 7. epistola 112. Syagrio Episcopo Augustudano pallium se donare scribit, quod egregie Augustinum adiuuisset, sicut lib. 9. epistola 58. ipsum Augustinum hortatur, ne propter magnitudinem miraculorum, & perfectum ministerij sui sese extollat: Necesse quidem, inquit est, ut de eodem dono caelesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas: gaudeas videlicet, quia Anglorum anima per exteriora miracula, quae omnipotens Deus per te operatur,

ad interiorē gratiam pertrahuntur: pertimescas
verò, ne inter signa infirmus animus in sui præsump-
tione se eleuet, & vnde foras in honore attollitur,
inde per inanem gloriam intus cadat. Rursus epi-
stola 59. & 60. Aldibertum Anglorum regem, & Al-
dibergam Reginam hortatur, vt exemplo Constan-
tini Magni in omnes subditos veram religionem in-
fundi curent, nec signis cœlestibus, pestilentijs, ter-
ramotibus, si quæ fortè apparerent, moueantur. Ita

Platina in

Grego. 1.

futurum dicit, vt per Dei gratiam diu rectè impe-
rent. Hinc factum est, authore Platina, vt fidei no-
stra dogma Angli tum primùm integrè reciperent.

Li de tem

porum ra-

tione c. 13.

Ad mathematicas verò disciplinas quod attinet: An-
tiqui, ait Beda, Anglorum populi iuxta cursum luna
suos menses computauerunt. Vnde & à Luna, He-
braeorum & Græcorum more, nomen accipiunt.

Siquidem apud eos luna, mona, mensis monath ap-
pellatur. Incipiebant verò annum ab octauo calend.
Ianuar. die, vbi nunc natalem domini celebramus, et
ipsam noctem nobis sacrosanctam gentili vocabulo,
moedrenech, hoc est, matrum noctem vocabant, ob
causam, vt suspicamur, caremoniarum, quas in ea
peruigiles agebant. Annum totum in duo tempo-
ra, hyemis & æstatis, dispartiebant. Februarius illis
solmonath dicebatur, quasi placentarum mensis,
quas in eo dijs suis offerebant. Martius Rebdmo-
nat vocabatur, à Dea eorum Rheda, cui tunc sacri-
ficabant. Aprilis eo stirmonath, qui nunc pascha-
lis mensis interpretatur, quondam, à Dea, Eostre vo-
cabatur, à cuius nomine paschale tempus hactenus
appella-

appellatur. Maius Trimilchi dicebatur, quòd tribus vicibus per diem pecora mulgerentur, tanta erat olim vbertas Britanniae. Iunius Lida dicebatur, blā dus, siue nauigabilis. Iulius quoque Lida. Augustus Vveidmonath mensis Zizaniorum. September Hā legmonat mensis sacrorum. October VVinterfyl-lith quasi hyeme plenum. Nouember blōthma-nath mensis immolationum, quòd tunc pecora im-molanda dīs suis vouerent. December, vt Ianua-rius, Guili dicebatur. Gratias tibi bone Iesu, qui nos ab his vanis auertens, tibi sacrificia laudis offerre donasti.

ACADEMIAE AN- glorum.

Georgius Coriatus poeta Oxoniensis:
Et duo sunt totum gymnasia nota per orbem,
Oxonium studijs florens, mihi dulcis alumna,
Regis opus: tuaq; illustris Rex Cantaber ades,
Magnificè florens sacris academia musis.

Inter harum duarum academiarum professores grauis & acerba nuper controuersia exorta est, dū singuli suam academiam & antiquiorem prioremq; tempore, & praestantiorē existere asseuerant, et va-rias pro sua quisque sententia rationes, diuersaq; argumentsa producit, vt difficile sit hominī externo, terra ab ijs mariq; disuncto, suum iudiciū inter-ponere. sed ne praesens eorum contentio latius ser-pat, maiorē sue in re literaria turbas excitet, paucis quid mihi videatur, absque vllō affectu, pace illo-

rum, edifferam: sententiam meam, si antiquiores & veriores annales, certiora indicia, & probabili-
ores coniecturas (vnde dubijs in rebus veritas elici-
tur) quàm ego hactenùs reperire potui, produxerint,
libenter mutaturus. In primis ergò longè quidem
minor ea res apparet, de qua viri graues & eruditi,
ac ad praestantiores, magisquè Reipublicæ christia-
nae necessarias res perscrutandas idonei, tãt operè di-
gladientur: atque modestia, quæ veritatis & sapien-
tiæ sectatores in primis decet, leges transgressi, tam
acerbè inuicem, publicis scriptis, coram vniuerso or-
be perstringant. Longè profectò rectiùs facturos
credo, si operam dent, vt & diligentia, & fidelitate,
sapientiaq; alter alterum antecellat: nec verbis solis
academiae suæ gloriam quærant, sed re ipsa declarèt,
alteram academiam vera religione, studijs quæ libe-
ralibus, & auditorum probitate, modestia, progressi-
one in literis, ab altera superari. Nam quæ de an-
tiquitate, & collegiorũ excellentia, ac multitudine,
atq; foundationibus maiorum depromuntur, ea ad
mortuorum potiùs, quàm viuorum gloriã pertinent.
Quemadmodum igitur sapientissimus Socrates, ve-
teres philosophos ad veræ sapientiæ studium, & do-
ctrinam morum (vndè longissimè erant progres-
si) reuocare studebat: & sicut Gellius Proconsul
inter Atheniensium philosophorum sectas pacifica-
tionem interponere conabatur: ita viris Angli
ego author esse cuperem, vt ab huiusmodi conten-
tionibus abstinerent, sed omne studium operam-
quæ suam ad salutem publicam, & constitutionem
ortho-

orthodoxa, catholica, & apostolica religionis, veraque sapientia conuerterent. Exenderent etiam, quod nihil in Republica christiana perniciosius existat haesibus, quae multa florentissima regna in grauissima pericula coniecerunt: quamque horrendum sit, innocuam iuuentutem prauis opinionibus imbuere, quae & animos ipsorum trucident, & vniuersam Rempubicam, ubi ad superiores magistratus conscenderint, tandem admirabiliter perturbent. Denique quam miserum semper in omni hominum memoria exitum habuerint, falsarum doctrinarum patroni atque doctores.

Porro vtrāq; hanc academiam veterē quidē atq; florentem reperio: Cantabrigiensis tamen, quantum haecenus deprehendere licuit, tempore prior & antiquior est. Ideoque ab ea principium ducam.

CANTABRIGIENSIS.

DE huius academiae primo authore, duplex inter historiarum scriptores sententia est.

Quidam à Sigeberto Anglorum rege anno domini 630. primò erectam putant: alij verò longè antiquiorem esse affirmant, & varijs argumentis non Sigebertum, sed Cantabrum Hispanorum Regem eius authorem faciunt. Quod is cum doctus Rex esset, & bonarum artium mirificus cultor.

cultor, sed per tumultum atque seditionem patriâ pulsus, in Britanniam emigrârit, quibus pro tam liberali hospitio aliquam gratitudinem relaturus, Cātabrigia publicam bonarū artium academiam fundârit, tempore Gurguntij Regis Britonum, vocatis ad hoc, quantum exulis Regis facultates patiebantur, celeberrimis philosophis ex florentissima academia Atheniensi. Quam Sigebertus Rex propter varias mutationes, quas Anglia ferè perpeffa est, collapsam restaurârit: ideoquē veterem antiqui, et externi, atque exulis Regis beneficiorum memoriam, recens Sigeberti beneficium extinxerit: vt à posteris, vel per adulationem, vel propter veteris historiæ ignorantiam, vulgò non instaurator ampliùs, sed primus fundator vocaretur.

Ambæ opiniones suos authores, nec infirma argumenta habent: at posterior mihi hætenus probatur. Nam Honorij P P. I. rescriptum extat, datum Romæ anno domini 624. quo & se Cantabrigia literis operam dedisse refert, & grauatè admodum percepisse ait, quòd celeberrima olim ea vniuersitas à paganis vexaretur: & grauißimis pœnis imperat, vt à decessoribus suis Pontificibus Maximis collata huic vniuersitati priuilegia conseruentur. Quod Honorij rescriptum à Sergio I. Martino V. Eugenio IIII. approbatum & repetitum fuisse, ex eorum decretis apparet. Imò Arthuri Britannia Regis constitutio circumfertur, anno domini 531. edita, de conseruanda academia Cantabrigiensi, vbi decessores sui Britannia Reges eruditi fuerint, & cui Lucius rex priuilegia

legia dederit. Vnde profectò liquet, ante Sigebertũ hanc vniuersitatem floruisse. Apertè etiam hinc colligitur, quàm præclarè rex Hispanus sit de Anglia meritis, quodquæ non minùs fortasse Hispani possint de Anglia gloriari, quàm Angli se bonas artes Gallia communicasse prædicant.

Diui Michaëlis collegium Henricus Stantonius illustis eques tempore Eduardi Regis II. anno domini 1324. excitauit. Maria verò Penbruchensis Comitissæ vxor, nobile illud Musæum extruxit, quod nũc Penbruchensis aula vocatur, anno domini 1376. Serenissimæ deindè Margareta Regina, circa annũ domini 1509. authore præstantissimo viro & martyre Ioanne Fiscerio, Episcopo Rossensi, duo celeberrima collegia erexit, & magnis prouentibus ditauit, quorum hoc Christo seruatori, illud s. Ioanni Euangelistæ dicari placuit. Vbi paulò antè Ioannes Eliensis Episcopus in honorem nominis Iesu gymnasium fundarat. Collegij Goneuilli meminit Ioannes Caius libro primo de antiquitate Cantabrigiensis academia. Alia quidem hĩc insignia collegia haberi intelligo, de quibus Ioannes Caius est ex professo scripturus. Thomas Hatcherus ad me literas dedit, quibus significat de celeberrimo quodam magnis sumptibus nuper extructo, amplisque possessionibus ditato collegio medicorum.

Quanquàm ergò Ioannes maior hanc academiã Oxoniensi paulò inferiorem existere scribit: tamen vetustior illa est, & doctissimis semper hominibus abunda-

bundauit. Hic enim Venerabilis Beda, Alcuinus Caroli Magni præceptor, Ioannes Roffensis, Thomas Morus, Thomas Linacer, Erasmus Roterodamus, &c. floruerunt.

OXONIENSIS.

Oxonienses in historijs atq; annalibus suis contineri aiunt, hic ab eo tempore studia literarum floruisse, quo præstantes quidam philosophi ex Gracia cum Troianis, duce Bruto, in hanc florentissimam insulam immigrârunt: suamque academiam non modò Cantabrigiensi, sed reliquis quoque vniuersi terrarum orbis academijs antiquiorem & florentiorem existere, aliqui per summam arrogantiam temeritatemq; pertinaciter affirmant. Nā concors omnium ferè historicorum celebrium sententia est, quòd Alphredus siue Aluredus Rex anno domini 873, vel vt alijs videtur, 895. Oxoniensem academiam primò fundârit. Iam verò quàm multa academia isto rege in alijs prouincijs antiquiores sint, suprà est declaratum. Quanto etiam tempore Aluredus iste, Sigeberto Rege (si maximè hic primus Cantabrigiensis fundator esse ponatur) posterior fuerit, nemo est qui ignoret. Quòd cùm Oxonienses negare non possint, non academiam fuisse persuadere conantur, quā Sigebertus Cantabrigia excitauit, sed triniālem & particularem scholā puerorum. Verùm longè aliter statuere oportet his, qui verè absque vllō affectu iudicare voluerint. Nam in Pontificum maximorum rescriptis,

& vetustissimorum Britannia Regum constitutionibus, non schola, sed vniuersitas appellatur. Et Georgius Lilius recens scriptor Britannus, in chron. Britan. de Aluredo Rege loquens, Anno 895. Rex, inquit, hortante Neotomonacho viro doctissimo, Oxoniꝝ publicam academiam instituit, propositis professoribus literarum præmijs: altera autem Cantabrigia annis antea 265. Sigisbertus Orientalium Anglorum Rex excitasse dicitur, anno domini 630.

Verum enim vero, etsi quadam alia vniuersitates hac & priores & florentiores sunt: tamen inter præcipuas quoque orbis Christiani academias hac, Clementina 1. extra de magistris, refertur, quibus non artes tantum liberales, sed externæ etiam linguæ tradi iubentur. Qualiter olim Anglorum Rex Parisiensem academiam huc transferre studuerit, in illa academia est à me declaratum. Sed anno domini 1209. tria studiosorum millia Oxoniꝝ literis operam dabant, qui vnà cum professoribus atque magistris, partim Cantabrigia, partim alibi profecti sunt: propterea quod Rex tres studiosos, quorum contubernalis mulierem aliquam interfecerat, in proprio hospitio comprehensos, sed planè infontes, suspendi mandasset. Paulatim tamen, restitutis eorum priuilegijs, redierunt. Hic Balliolus Scotorum Rex, cum in Britannia exularet, Balliolense collegiũ fundauit. Guilhelmus Martonus Eduardi Regis Cancellarius anno domini 1285. collegiũ Martoniũ erexit. Gualterus Stapyltonus Episcopus Exoniensis duo alia collegia, circa

circa annum domini 1326. adiecit, quorum hoc Exoniense, illud Ceruina aula nuncupatur. Cantuariense collegium extruxit Simon Cantuariensis anno domini 1366. Quando etiam V Vilhelmus Vintoniensis Episcopus in honorem beatæ Mariæ virginis collegium posuit, quod Nouum vocatur. Pulcherimum illud collegium, quod Regium, siue Reginae dicitur, Philippa Regina anno domini 1367. fundauit. Henricus Archiepiscopus alia duo collegia adiecit, alterum diuo Bernardo, alterum memoriæ mortuorum dicatum. Magdalenei collegij author fuit Guilielmus Vansletus Episcopus Vintoniensis. Tandem Guilielmus Lincolnensis Brasynnose, & Richardus Vintoniensis Episcopus, Corporis Christi collegium addiderunt. De Richardi collegio Erasmus epistola quadam ad Ioannem Claimodum sic loquitur: Egregiam illam prudentiam suam, qua semper publicæ famæ præconijs commendatus fuit Richardus Episcopus Vintoniensis, nullo certiore argumento nobis declarauit, quàm quòd collegiū magnificū, suis impendijs extructum, tribus præcipuis linguis, ac melioribus literis, vetustisque authoribus præcipuè, consecrauit. Mihi præfagit animus, futurum olim, vt istud collegium quasi templum sacrosanctum optimis literis dicatum, toto terrarum orbe inter præcipua decora Britanniae numeretur: plures quæ futuros, quos trilinguis istius bibliothecæ spectaculum, quæ nihil bonorum authorum non habeat, pertrahat Oxonium, quam olim tot miraculis visenda Roma ad se pellexit.

Hoc verò collegium suum Richardus fundavit annodominii 1516, & possessionibus 401. librarū, 8. solidorum, & 11. denariorum annui redditus donavit. Sanctus Richardus olim Oxoniensis academia Cancellarius fuit.

Fuerunt & alia olim in Anglia academiae, quae nunc interciderunt, ut Legionensis, Carleonensis, &c. Bannochorensē Lucius rex Christianus erexisse creditur, sed tandem Congillus Bongo-riensis in cœnobiū monachorum mutavit, cum 350 annis stetisset.

In maxima & florentissima vrbe Londino Ioannem Coletum egregiam scholam, qua civium suorum liberi gratis erudirentur, sub Henrico rege VII. erexisse, scribit Lilius.

Vehementer ergo deplorandū est, quòd florētissima illa insula, opulentissimumq; regnū, quod inter primas Prouincias verā Christianam religionē accepit, eandemq; admirabiliter coluit, infinita pietatis & sapiētiae documēta, atq; virtutis monumēta insignia dedit, sanctissimā tandem religionis atq; sanctitatis exempla posteris ad imitandum proposuit: haereticorum fraudibus miserrimè fuerit perturbatum. Tantumq; de antiquis ornamentis, et gloria maiorū, de pace et trāquillitate publica amiserit: ut omnes gentes indè exemplū capere possint, quā periculosum sit, veram Catholicam religionem, cū pestilētissimis haresibus commutare: quae nihil prater deplorandā omnium optimarum rerū perturbationē secum important.

SCOTIA.

*Uti seriùs quàm publica salus, & regi
ni incolumitas postulabat, in Scotia
academia erecta fuerunt: tamen
aliquando tandem tres potissimùm
institutas fuisse reperio.*

*S. Andrea anno 1411. erecta, & prima, atque
omnium celeberrima habetur.*

*A Berdoniensis. hanc Guilielmus Elphinstonius
Episcopus Aberdoniensis sub Iacobo Rege III.
circa annum domini 1480. instituit.*

*Glasgouensis. Hanc tamen parùm dotatam,
parumquè celebrem existere scribit Ioannes
Mair.*

FINIS.

INDEX PRÆCIPVARVM

rerum atque verborum: nam academiarum catalogus post præfationem habetur.

A.

A cademiarum omnium in Europa prima sunt in Vetulonij Italia.	<u>24</u>
Ædiles templorum	88
Ægaria Nimpha legum Numæ author.	<u>126</u>
Anglia instauratur.	<u>372</u>
Anglia debet Hispanis.	381
Anglia ob mutatam religionem mirificè perturbata.	<u>385</u>
Annales quid sint.	<u>163</u>
Aristotelis libri deprauati.	17
Artium utilitas maxima est præfat. & 3. & 327.	<u>335, 347.</u>
Artes docuit post diluuium in Italia Noachus.	<u>3</u>
Augures Romani.	92
Aures amputare infæcundos reddit.	98
Augustodunum olim literis floruit.	<u>326</u>

B.

Babylonica turris quando & per quos extructa.	<u>7 & seq.</u>
Bacchanalia.	69

INDEX

Barbam primus Imperatorum Rom. aluit Traianus.	130
Barnabas primus docuit Romæ.	117
Bellum prius dijudicandum.	93
Berosi Babylonij authoritas.	14
Beza duxit scortum.	97
Biblia Esdræ sunt Bononia.	198
Bibliothecarum Ro. authoritas.	190
Bibliotheca Romana.	182
Bononiensium <u>198</u> , Mediolanensium <u>208</u> . Veneta <u>226</u> . Sicilia <u>244</u> . Florentina <u>206</u> .	
Bigami repelluntur à sacerdotio.	96
Bucerus fuit bigamus.	98.

C.

Cæremoniæ utilitas.	4
Non facile mutanda.	<u>84</u> , <u>113</u>
Cæremoniæ duplices sunt.	109
Calvinus ex incestu ortus.	100
Capitolium Romanum.	70
Caput quare aperiatur honoratis.	111
Carolus Magnus præclare de bonis literis meritis <u>230</u> . De Germania <u>263</u> . De Hispania <u>366</u> .	
Ciceronis laus.	<u>29</u>
Christiani olim calumnijs onerabantur.	87
Christum quare apud Romanos colere olim non <u>cuerit</u> .	85
Concordiam cur venerati Romani.	<u>78</u>
Confessio ante sacrificium.	110

Constan-

INDEX.

Constantinus curatur à morbo.	<u>72</u>
Propagat Christianam religionem.	<u>86</u>
Constantius Constantini Magni pater, instaurat literas in Gallia.	<u>327</u>
Consules Romani.	<u>126</u>
Continentia coniugum.	<u>69</u>

D.

Dauentriensis schola.	<u>313</u>
Decima persolvende.	<u>68</u>
Defunctos iuuare pagani conabantur.	<u>104</u>
Diaboli fraudes in seducendis hominibus à vera religione.	<u>43 & seq.</u>
Druide Gallorum.	<u>317</u>
Duodecim tabula.	<u>126</u>

F.

Feciales bella dijudicabant.	<u>93</u>
Fidei templo cur Romani consultârint.	<u>64</u>
Fortuna.	<u>79.</u>

G.

Germania magnam semper curā habuit Deus.	<u>254</u>
Germania post diluuium religionem & sapientiam recipit.	<u>254</u>
Germania studijs florentissima.	<u>205</u>
Germania scholæ triuiales.	<u>313</u>
Germanum Imperium.	<u>269</u>
Germania quantum hereses nocuerunt.	<u>267</u>
Gallia instauratur.	<u>317</u>
Galli missi in Graciam.	<u>321</u>

INDEX

Galli ingeniosi.	321
Gallorum leuitas.	325
Gallorum tria lilia quid.	357
Græci dicunt se omnium hominū parentes.	1
Græcorum superbia & fraudes.	27
Grammatica.	169.

H.

Hæresum author diabolus.	44
Hæreses perniciosissima sunt Reipublicæ Christi- anæ.	19. 267
Herculus sacra.	67.
Hispania laus à religione, sapientia, opulentia, vi- ribus.	358 & seq.
Historia Romana.	159
Historiæ utilitas.	162
Historiam scribere difficile.	161
Historici à Romanis honorati.	162
Husitarum impietas.	294.

I.

Ianus quis.	19. 46
Idololatriæ origo.	48 & seq.
Ibyci mors vltia per grues.	241
Ignis à virginibus custoditus.	53
Illegitimi non ordinandi.	98 & seq.
Imperium à Deo proficiscitur.	123
Imperium virtus conseruat.	124
Imper. Roman. quæ perdidit.	142
Impe-	

INDEX

<i>Imper. Ro. virtutibus promeruerunt.</i>	<u>87</u>
<i>Italia laus.</i>	<u>39</u>
<i>Italia optimè de alijs Prouincijs merita.</i>	<u>121</u>
<i>Iudai omnes artes inuenerunt.</i>	<u>1</u>
<i>Iudicij extremi signa.</i>	<u>73</u>
<i>Iuno iuga.</i>	<u>74</u>
<i>Iupiter Feretrius.</i>	<u>60</u>
<i>Iupiter Stator.</i>	<u>61</u>
<i>Ius restituitur in Italia.</i>	<u>33</u>
<i>Iustiniani laus.</i>	<u>131.</u>

L.

<i>Latina præstant Græcis.</i>	<u>28</u>
<i>Legis vtilitas.</i>	<u>122</u>
<i>Lingua prima fuit Hebræa.</i>	<u>10 et seq.</u>
<i>Lingua vna diuiditur.</i>	<u>10</u>
<i>Lingua latina quadruplex.</i>	<u>10</u>
<i>Liberæ sacra.</i>	<u>69</u>
<i>Lotio ante sacrificium.</i>	<u>110</u>
<i>Liuij præstantia.</i>	<u>161. 180</u>
<i>Lucas Ro. scripsit acta SS. apostolorum.</i>	<u>117.</u>

M.

<i>Maria Magdalena docuit Romæ.</i>	<u>117</u>
<i>Marcus Romæ scripsit Euangelium.</i>	<u>117</u>
<i>Maßilia.</i>	<u>353</u>
<i>Mathematicas artes Noachus restituit.</i>	<u>151</u>
<i>Mathematicen Romani didicerunt.</i>	<u>Eodem.</u>
<i>Medicina.</i>	<u>142</u>
<i>Medicorum quorundam fraudes.</i>	<u>145</u>
<i>Misericordiæ templum.</i>	<u>62</u>

INDEX

Monachi ex Britānia in Galliam inferunt sapien- tiam.	334.
Mortui verè viuunt.	104
Mortem bonorum aues produunt.	242
Mundi partes tres.	5
Museum Romanum.	172.

N.

Noach quare dictus Ianus et Saturnus 19, 46. Quan- do venerit in Italiam 6. 37. Erexit in Italia aca- demiā, & ibi docuit.	24
Neopolitanae urbis elegantia	209
Nudis pedibus sacrificare.	112
Numa Rex cur Pythagoraeus.	31
Nominum mutatio.	64

P.

Pantheum Romanum.	83
Pacis templum quare arserit.	77
Petrus fuit Romanus Pontifex.	115
Petrus & Paulus quare sint Romae passi.	116
Petrus Romanae academiae Theologicae Rector.	117
Pileum introduxit Noach.	37
Pileo quare vsi sacerdotes apud priscos Ro.	111
Plehelmus Transisulanorum apostolus.	262
Poesis origo & utilitas	153 & seq.
Plato studuit in Italia.	32
Plato vixit in Sicilia.	230
Polonia	

INDEX

<i>Polonia instauratur.</i>	<u>314</u>
<i>Pontifex Maximus Ro.</i>	<u>89</u>
<i>Precari ad orientem.</i>	<u>113</u>
<i>Principum nomina quare sæpè mutantur.</i>	<u>64</u>
<i>Pythagoras cur venerit in Italiam.</i>	<u>29</u>
<i>Pythagoræ sententia.</i>	<u>34</u>
<i>Pythagoræ symbola.</i>	<u>35.</u>

R.

<i>Religionis mutationem sequitur maxima perturbatio.</i>	<u>268. 272.</u>
<i>Religio interit pereunte sapientia, præfatione &</i>	<u>333</u>
<i>Religio conseruat Imperia.</i>	<u>66</u>
<i>Reſtoris Papienſis faſces.</i>	<u>214</u>
<i>Romanæ Eccleſiæ authoritas.</i>	<u>118</u>
<i>Romanæ academiæ gymnaſia</i> <u>172</u> , <i>privilegia</i> <u>173</u> , <i>dignitas</i> <u>180</u> , <i>ſcholæ puellarum.</i> <u>175</u>	
<i>Romæ ſalus, eſt ſalus orbis.</i>	<u>73</u>
<i>Ro. veterum in fabricandis & conquirendis Dijs ſtultitia.</i>	<u>82</u>
<i>Ro. in propagandis artibus & lingua ſua ſtudium.</i>	<u>175</u>
<i>Ro. filijs in Graciam proficiſci tandem prohibi- tum.</i>	<u>39</u>
<i>Ro. Maſſiliam ſtudiorum cauſâ proſecti.</i>	<u>356</u>
<i>Rhetorice coluerunt Romani.</i>	<u>165</u>
<i>Rhetores Romæ eiecti.</i>	<u>167.</u>

INDEX.

S.

<i>Sacerdotia veterum Romanorum in paganif-</i> <i>mo.</i>	101
<i>Sacerdotes Deorum ministri.</i>	89
<i>Sacerdotum honor apud priscos Romanos 91. apud</i> <i>Germanos.</i>	256
<i>Sacerdotes oportet esse integro corpore.</i>	95
<i>Sacerdotum Iouis authoritas.</i>	72
<i>Seditio Reipublica perniciofa.</i>	125
<i>Senatores Romani quales, & quoties coièrint.</i>	135
<i>Saturnus quis.</i>	19
<i>Sacra vafa non profananda.</i>	78
<i>Schola Germania.</i>	313
<i>Scriptura facra pugione perfoffa.</i>	17
<i>Sibyllini libri.</i>	183
<i>Sicilia inftauratur.</i>	229 et feq.
<i>Siculi ingeniofi.</i>	234
<i>Spes à Romanis colebatur.</i>	81
<i>Suollana fchola.</i>	313.

T.

<i>Templa non funt negligenda.</i>	89
<i>Templorum immunitas.</i>	63. 107
<i>Thomas Aquinàs Roma academiam inftaurat</i> <i>176. libri eius vertuntur in Gracum fermenem ex</i> <i>latino.</i>	189. 208
<i>Tuiscon Germanorum pater.</i>	254
<i>Typogra-</i>	

INDEX

Typographia. 301

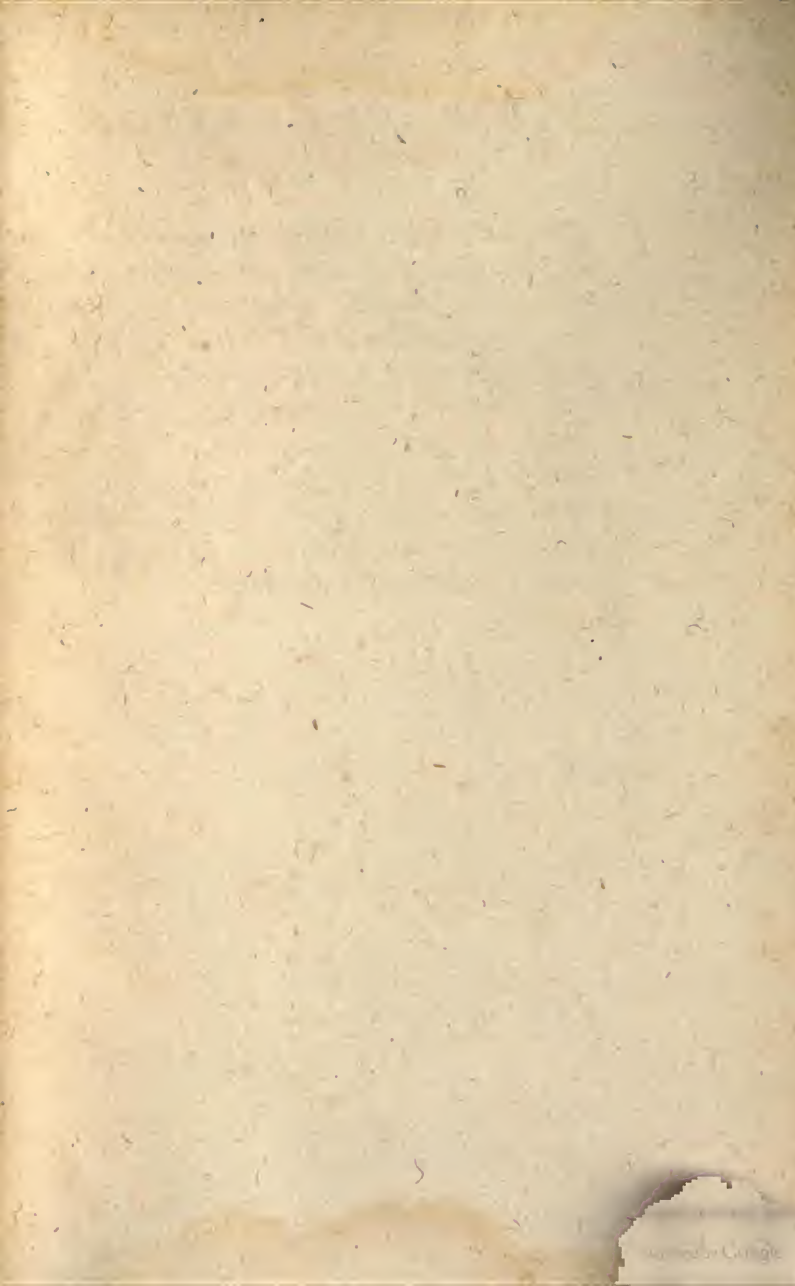
V.

<i>Vacantia scholast. tempore beati Augustini</i>	208
<i>Velati olim sacrificabant.</i>	<u>111</u>
<i>Vetulonij fuit prima academia Europæ.</i>	<u>24</u>
<i>Vespertina repetitiones profunt studiosis.</i>	<u>242</u>
<i>Vesta fuit vxor Noachi.</i>	<u>52</u>
<i>Vestales virgines diuites.</i>	106
<i>Victoria.</i>	<u>76</u>
<i>Vidua non facile ducenda.</i>	<u>97</u>
<i>Virtus imperia conseruat.</i>	<u>124</u>
<i>Vmbri.</i>	20
<i>Vxor Catholica ducenda.</i>	<u>75.</u>

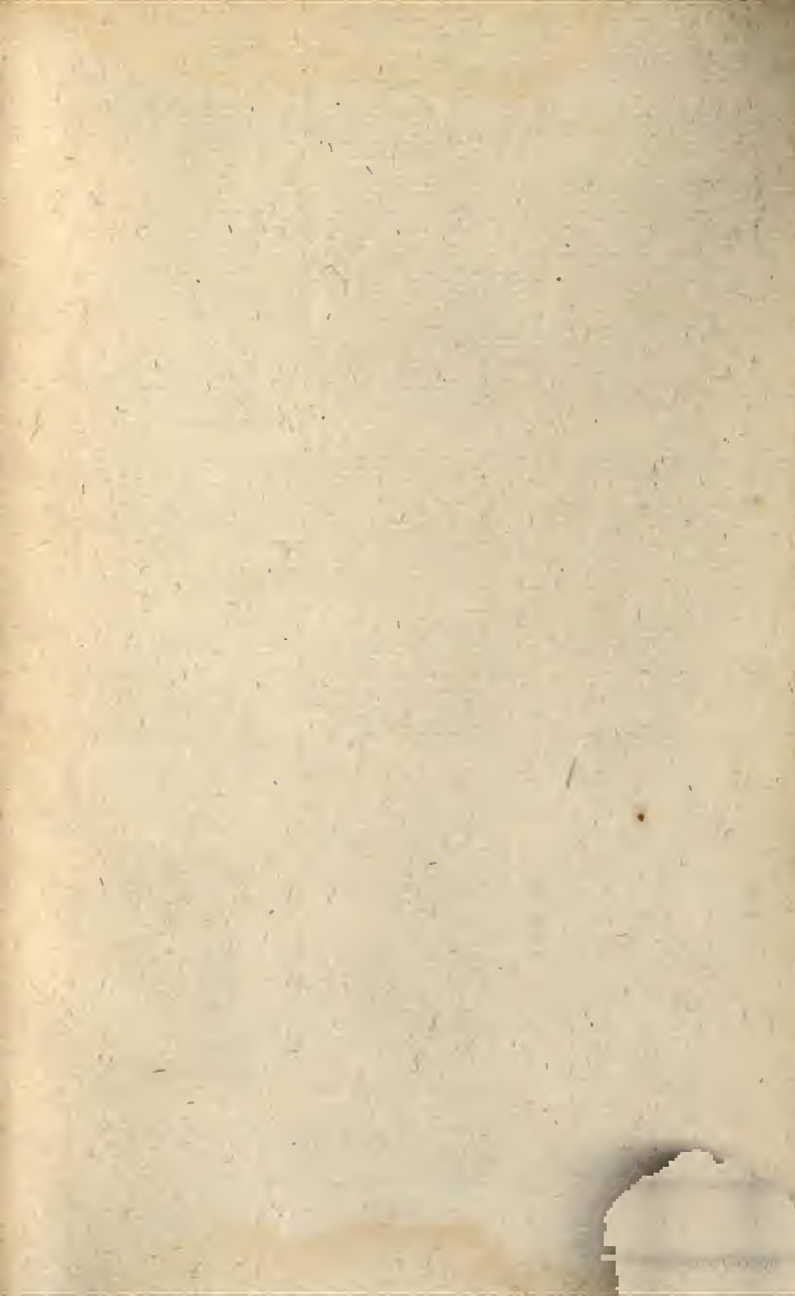
ERRATA

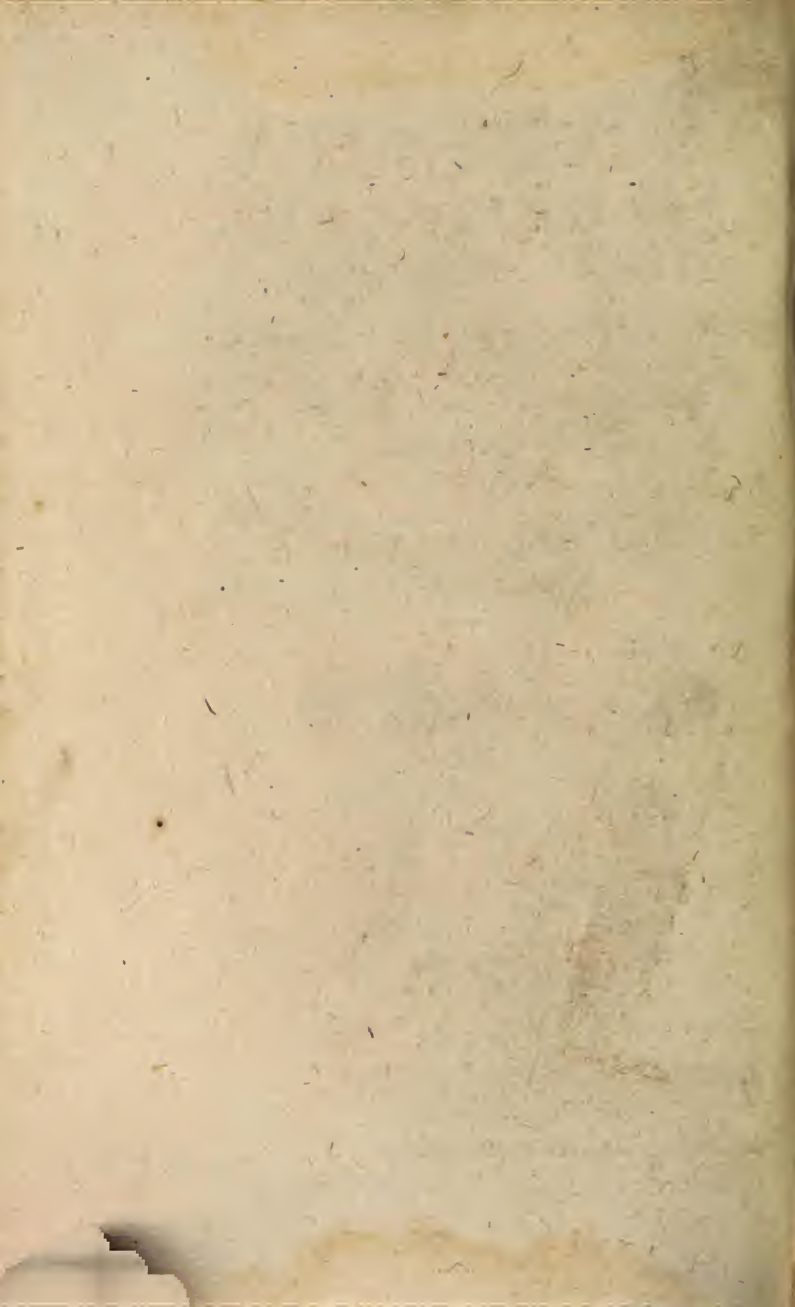
ERRATA GRAVIO:
ra sic corrigunto.

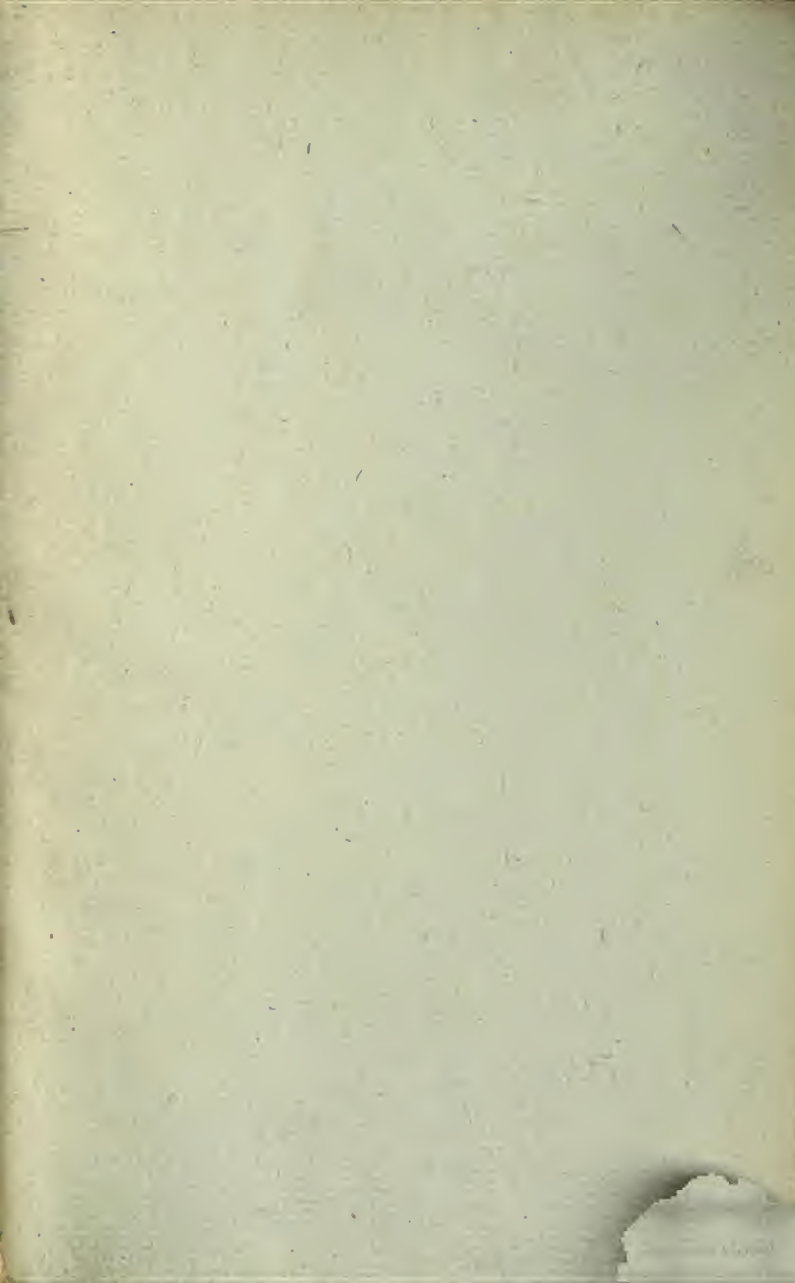
Pagina 1 versu 5 Italiam . pagina 36 vers. 26.
Sabarellus. pagina 60 vers. 16 Feretrii. Pa-
gina 110. vers. 20, dele. Quod verò. pagina 126.
vers. 23. prouocatio vt esset, & quo. pagina 155,
vers. 25 Antoninus. pagina 202 versu 20, tu. pa-
gina 219 vers. 26, adde sumus. pagina 226, vers.
9 adde: Blondus. pagina 288, vers. 24 omni arti-
um. parg. 304 vers. 17 Cilicia. pagina 306 vers.
19 VVirtembergensi. pagina 310, vers. 26, Henin-
gus, Oldendorpius. pagina 315 versu vltimo, Vla-
dislai. pagina 357, versu 12 indicia.

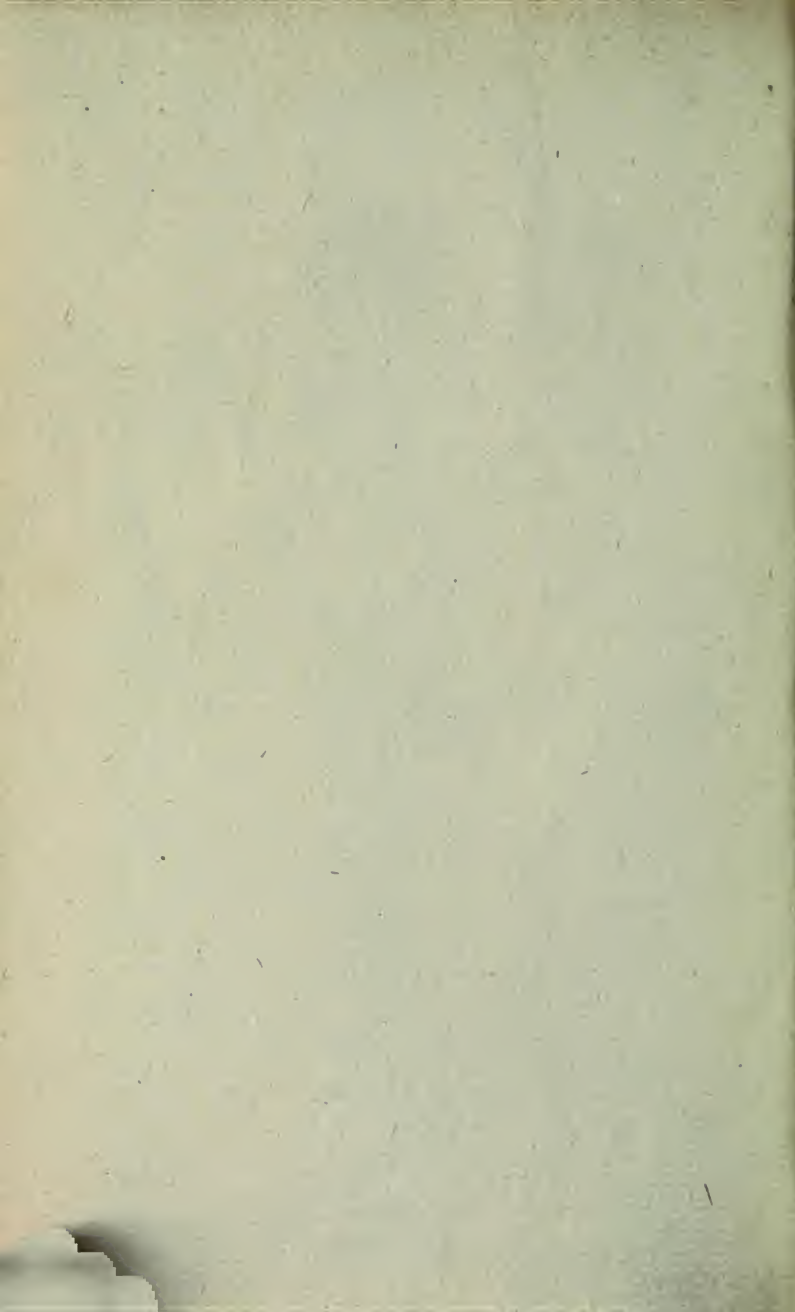

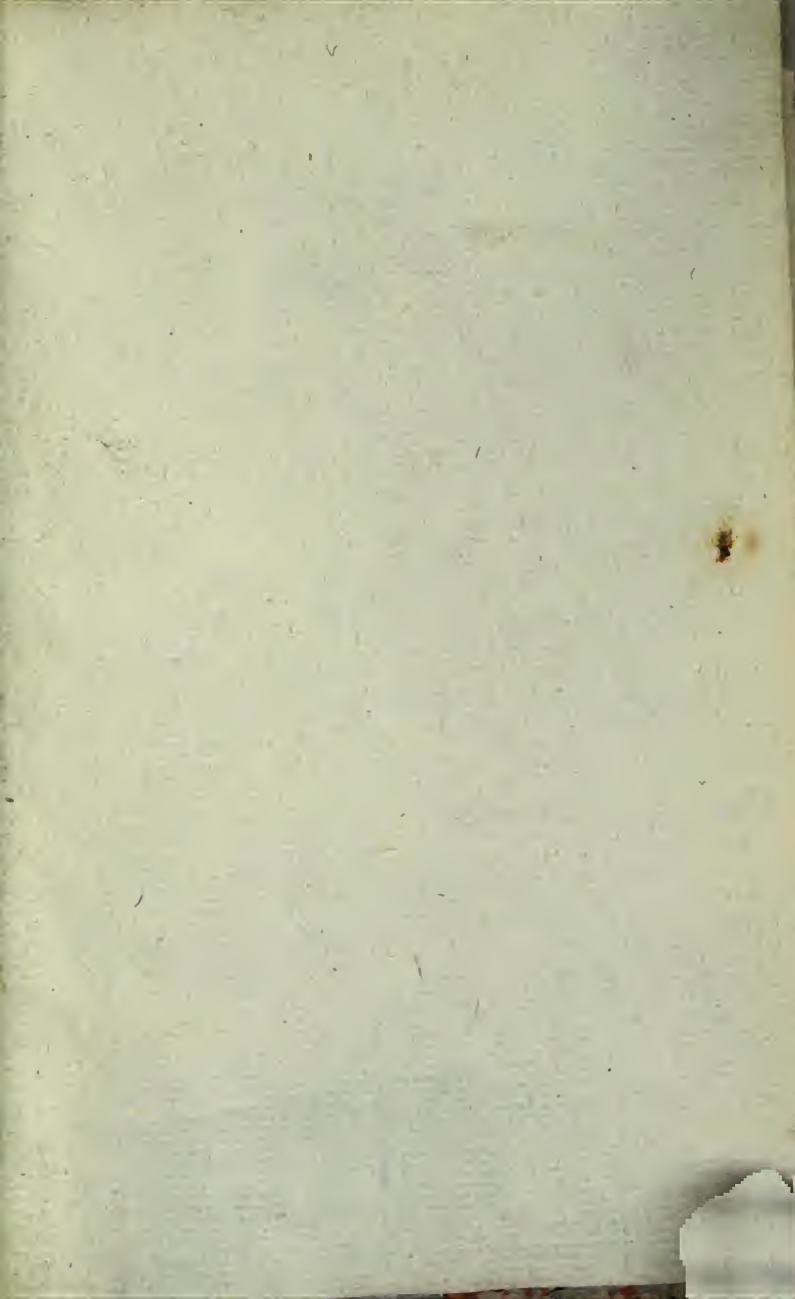
1870
The first of the year
I found the weather
very warm and the
sun shining brightly
and the wind blowing
from the south. The
ground was very dry
and the grass was
yellow. The trees were
bare and the leaves
were falling. The
birds were singing
and the children were
playing in the park.
The day was very
pleasant and the
weather was just
what we needed.

e

aff

